

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra: Českého jazyka a literatury

Studijní program: 2. stupeň

Kombinace: Český jazyk–dějepis

HORA ŘÍP A MĚLNICKO V LITERATUŘE
MOUNTAIN ŘÍP and MĚLNÍK REGION in
LITERATURE

Diplomová práce: 06FPKČL004

Autor:

Kateřina JUDOVÁ

Podpis:

.....

Adresa:

Pod Vrchem 2988

276 01, Mělník

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Matějec

Počet

stran	slov	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
107	35 561	6	0	124	2

Katedra: Českého jazyka a literatury

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant)

Kateřina Judová

adresa:

Pod Vrchem 2988, 276 01 Mělník

obor (kombinace):

Český jazyk - Dějepis

Název DP:

Hora Říp a Mělnicko v literatuře

Název DP v angličtině:

Mountain Říp and Mělník region in literature

Vedoucí práce:

Mgr. Tomáš Matějec

Konzultant:

Termín odevzdání:

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné.resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 19. 4. 2006

.....

.....

děkan

vedoucí katedry

Převzal (diplomant):

.....

Datum:

Podpis:

Název DP:

Hora Říp a Mělnicko v literatuře

Vedoucí práce:

Mgr. Matějec Tomáš

Metody zpracování:

- práce s literaturou a s archivním materiálem
- studium historické literatury, starších tisků
- srovnávací-srovnávání textů a jejich rozbor

Východiska:

- archivní materiály, primární a sekundární literatura k tématu

Cíl:

Shromáždění, utřídění a prezentace poznatků o zachycení hory Říp v literatuře (v díle českých spisovatelů).

Požadavky:

Antologie literárních textů vztahujících se k hoře Říp a k jejímu okolí, ediční příprava práce Říp a jeho chrám (Jan Valerián Jirsík).

Literatura:

Balbín Bohuslav, Krásy a bohatství české země, Praha 1986

Böhm Ludvík, Mělník a okres Mělnický, Mělník 1892

Brožovský Miroslav, Mělník, Praha 1987

Černý Jaroslav, Roudnice nad Labem. Vznik a vývoj dělnického hnutí od poloviny 19. století po současnost,

Roudnice nad Labem 1989

Guth Karel, Říp, Praha 1940

Hauft Jindřich, Mělnicko v poezii, Mělník 1954

Hlávka Karel a kol. autorů, Památná hora Říp, Praha 1959

Hodrová Daniela, Místa s tajemstvím, Praha 1994

Hodrová Daniela, Poetika míst, Jinočany 1997

Hrbata Zdeněk, Romantismus Čechy, Jinočany 1999

Chaloupecký Václav, O Řípu, Praha 1919

Ječná Lenka, Literární tradice na Podřipsku, Roudnice nad Labem 2002

Jirsík Jan Valerián, Rzip und seine Kirche, Praha 1826

Kadlec Jaroslav, Jan Valerián Jirsík, Biskup českobudějovický, České Budějovice 1993

Kastner Quido, Roudnice nad Labem. Od nejstarších písemných zpráv do roku 1945, Roudnice nad Labem 1989

kol. autorů, Národní kulturní památka Říp, Ústí nad Labem 1985

Macek Jaroslav, Říp a jeho pokrokové tradice, Litoměřice 1968

Mělnicko, Z jeho života a práce, Mělník 1934

Novák Arne, Dějiny českého písemnictví, Praha 1994

Novák Arne, Přehledné dějiny literatury české, Olomouc 1936-1939

Ottův slovník naučný, díl 21., Praha 2000

Olivová-Nezbedová Libuše-Malenínská Jitka, Slovník pomístních jmen v Čechách, Praha 2000

Peřina Josef, K počátkům národního obrození na Podřipsku, in: Vlastivědný sborník Podřipska, č.4, Roudnice nad Labem 1994, s. 41-47

Schaller Jaroslaus, Topographie des Königreichs Böhmen..., Prag und Wien 1790

Svoboda Jan-Šmilauer Vladimír, Místní jména v Čechách, Praha 1960

Třeštík Dušan, Mýty kmene Čechů (7.-10. století). Tři studie ke „Starým pověstem českým“, Praha 2003

Tomek Václav Vladivoj, Děje království českého, Praha 1850

Turek Rudolf, Čechy na úsvitu dějin, Praha 1963

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce.

V Liberci dne: 10. 5. 2007

Kateřina Judová

Poděkování

Děkuji všem, kteří mi svou podporou umožnili diplomovou práci napsat. Za odborné vedení a podnětné připomínky patří velký dík vedoucímu práce Mgr. Tomáši Matějcovi. Za vstřícný přístup a poskytnutí řady materiálů děkuji vedoucí Městské knihovny E. Špindlera v Roudnici nad Labem Lence Ječné. Za psychickou podporu v neposlední řadě děkuji svým rodičům.

Judová Kateřina DP-07 Ved. DP: Mgr. T. Matějec

Hora Říp a Mělnicko v literatuře

Resumé:

Diplomová práce se zabývá obrazem hory Říp a jejího okolí v české literární tradici. Úvodní kapitoly jsou věnovány popisu hory a řípské rotundy. Následuje přehled historiografických a beletristických děl, které s motivem Řípu pracují. Připojen je životopis Jana Valeriána Jirsíka a edice jeho knihy Říp a jeho chrám. Cílem práce bylo shromáždění, utřídění a prezentace poznatků o úloze, kterou hora Říp a okolní kraj zaujímá v písemných projevech od nejstarších dob do 20. století.

Judová Kateřina DP-07 Dissertation supervisor: Mgr. T. Matějec

Mountain Říp and Mělník region in literature

Summary

This dissertation explores the picture of the Říp mountain and its surroundings in the Czech literary tradition. The first few chapters aim to describe the mountain and its rotunda. This is followed by chapters on historiography and belletristic works with the theme of the Říp mountain. Attached is also the biography of Jan Valerián Jirsík and edition of his book Říp a jeho chrám. The purpose of this dissertation was to gather, classify and present the knowledge which the Říp mountain and its surrounding region plays in the written works from the earliest times to the 20th century.

Obsah

Úvodní strana

Zadání diplomové práce

Prohlášení

Poděkování

Anotace

Úvod 1

Kapitoly:

1. Hora Říp	2
1. 1. Charakteristika hory Říp	2
1. 2. Význam hory	3
1. 3. Jméno hory	4
1. 4. Rotunda sv. Jiří	5
1. 4. 1 Pohanská svatyně, křesťanský kostel a rotunda	5
1. 4. 2 Sv. Jiří	6
1. 5. Historie rotundy sv. Jiří, hory Říp a jejího okolí	7
1. 6. Vlastenecké pochody na Říp.	8
1. 6. 1 Revoluční rok 1848	9
1. 6. 2 Rok 1862 a 1867	9
1. 6. 3 Slavnostní tábor lidu roku 1868	9
1. 6. 4 Tábory lidu na Řípu ve 20. století	11
2. Říp v české historiografii	13
2. 1. Kosmas.	15
2. 2. Pokračovatelé Kosmovi	18
2. 3. Dalimil	19
2. 4. Přibík Pulkava z Radenína	23
2. 5. Jan Marignola	25
2. 6. Aeneas Sylvius Piccolomini	26

2. 7.	Václav Hájek z Libočan	29
2. 8.	Pavel Stránský ze Stránky	32
2. 9.	Bohuslav Balbín	34
2. 10.	Jan František Beckovský	37
2. 11.	Gelasius Dobner.	39
2. 12.	František Palacký	41
2. 13.	Karel Vladislav Zap.	43
2. 14.	Jakub Josef Dominik Malý	45
3.	Říp v umělecké literatuře	48
3. 1.	Jan Campanus Vodňanský (1572–1622)	49
3. 2.	Rukopisy	49
3. 3.	Antonín Vojtěch Hnojek (1799–1866)	52
3. 4.	Václav Čeněk Bendl Stránický (1832–1870)	53
3. 5.	Karel Alois Vinařický (1803–1869)	53
3. 6.	Václav Štulc (1814–1887)	54
3. 7.	Ervín Špindler (1843–1918)	55
3. 8.	V. Šťastný (?)	56
3. 9.	Vítězslav Hálek (1835–1874)	56
3. 10.	Jan Neruda (1834–1891)	57
3. 11.	Jan Karafiát (1846–1929)	59
3. 12.	Svatopluk Čech (1846–1908)	59
3. 13.	Jaroslav Vrchlický (1853–1912)	62
3. 14.	Julius Zeyer (1841–1901)	66
3. 15.	Alois Jirásek (1851–1930)	67
3. 16.	August Sedláček (1843–1926)	69
3. 17.	Viktor Dyk (1877–1931)	71
3. 18.	Josef Hora (1891–1945)	72
3. 19.	Svatopluk Kadlec (1898–1971)	77

3. 20.	Eduard Štorch (1878–1956)	78
3. 21.	Pavel Váša (1874–1954). . . .	79
3. 22.	Václav Renč (1911–1973)	79
3. 23.	Otakar Nejedlý (1883–1957). . . .	80
3. 24.	Josef Svatopluk Machar (1864–1942)	81
3. 25.	Jaroslav Seifert (1901–1986)	81
3. 26.	Jaroslav Bednář (1889–1976)	83
3. 27.	Kamil Bednář (1912–1972)	84
3. 28.	Oldřich Zemek (1893–1967). . . .	86
3. 29.	František Nechvátal (1905–1983)	86
3. 30.	František Kropáč (1898–1966)	87
3. 31.	Josef Laube (1894–?)	88
3. 32.	Miloš Václav Kratochvíl (1904–1988)	89
3. 33.	Jarmila Urbánková (1911–2000). . . .	91
4.	Jan Valerián Jirsík.	97
4. 1.	Život a dílo	97
4. 2.	Škola nedělní	100
4. 3.	Říp a jeho chrám	101
5.	Říp v obrazech	105

Závěr	108

Poznámky

Seznam obrázků

Seznam literatury

Seznam příloh

Přílohy:

Příloha č. 1: Básně

Příloha č. 2: Říp a jeho chrám

Úvod:

Říp bývá označován za jednu z nejznámějších a nejpamátnějších hor naší země. Zanechal mnohé stopy v historiografických i v literárních textech. Cílem diplomové práce je shromáždit, porovnat a utřídit poznatky, které tato díla o hoře Říp a o jejím okolí přinášejí. Pozornost je věnována především tomu, jaký význam je Řípu v daných dílech přisouzen. Snahou je doložit, že celonárodním symbolem se hora stala v 19. století.

Úvodní kapitola přináší obecné informace o hoře Říp. Důležité jsou především pro dokreslení kontextu, neboť řada skutečností, které jsou zde uváděny, se odráží v dějepisných i literárních textech vztahujících se k tématu. Pojednáno tak je např. o řípské rotundě, významném církevním místě, o jejím patronu sv. Jiří či o táborech lidu, které byly na Říp pořádány od 19. století a které výrazně ovlivnily vytvoření obrazu hory jako národního symbolu.

Kapitola v pořadí druhá porovnává různé varianty podání události příchodu praotce Čecha k Řípu ve vybraných historiografických dílech vytvořených od 12. do 19. století. Sleduje, jak autoři zachytili podobu hory a okolního kraje, zda pro ně hora měla zvláštní význam a jakou roli hrála v době, kdy své dílo sepsali. Pro lepší pochopení souvislostí jsou uvedeny i krátké životopisy autorů a několik informací o zmiňovaných spisech.

Další kapitola pojednává o zachycení Řípu a okolního kraje v beletrii. Demonstruje, že v 19. století se výrazně mění pojetí hory, což se odráží i v literární tvorbě. V této části práce je kromě hory a Podřipska zmíněno i Mělnicko, neboť řada autorů píší o Řípu na Mělníku žila či znala jedinečnost vyhlídky od Mělníka k Řípu. Spisovatelé, kteří tato místa ve svých dílech zachytili, k nim většinou měli osobní vztah, zařazeny jsou proto i životopisné údaje vztahující se k tématu. Zmíněna jsou rovněž některá díla, ve kterých se hora neobjevuje, i když by se to vzhledem k jejich zaměření dalo očekávat. Jelikož Řípu a jeho okolí bylo v literatuře věnováno mnoho pozornosti, nelze v práci zachytit naprosto všechny autory, v závěru kapitoly je proto krátký odkaz na některé další texty.

Předposlední část diplomové práce popisuje život Jana Valeriána Jirsíka a jeho dvě díla, která napsal za svého pobytu na Podřipsku. Jedná se především o knihu *Říp a jeho chrám*,

kteřá v první polovině 19. století patřila ke spisům, v nichž se čtenáři s minulostí Řípu seznamovali. Její přepis je důležitou částí diplomové práce a je připojen v příloze.

Práce je zakončena pojednáním o výtvarných dílech zobrazujících horu Říp, což připomíná, že hora ovlivnila tvorbu nejenom českých spisovatelů, ale i jiných umělců, např. malířů.

Materiály a knihy potřebné k napsání diplomové práce se nacházejí v Městské knihovně v Mělníku, v Roudnici nad Labem, v Krajské vědecké knihovně v Liberci a v Národní knihovně v Praze. Dále pak ve Státním okresním archivu Mělník a ve Státním okresním archivu Litoměřice se sídlem v Lovosicích. Ze sekundární literatury je třeba zmínit především knihu Václava Chaloupeckého nesoucí název *O Řípu* a publikaci Lenky Ječné *Literární tradice na Podřipsku*, které byly pro napsání práce velmi inspirativní.

1. Hora Říp

1. 1. Charakteristika hory Říp

Karel Guth ve své knize *Říp* píše: „Uprostřed širé roviny Polabské se zdvýchá Říp, osamělá hora, zbloudilý člen Českého středohoří.“ [1] Tato věta Říp dobře charakterizuje. Jedná se o vrch zvoncovitého tvaru, který je v jinak rovinaté krajině zcela nepřehlédnutelný, i když měří pouhých 459 m nad mořem a nad okolní krajinou se tyčí do výše 230 m. Říp stojí oddělen od Českého středohoří asi 6,5 km jižně od města Roudnice nad Labem. Jeho horninu tvoří především čedič, najít zde lze však také jiné nerosty (např. olivín). Nejpozoruhodnější z nich je magnetit, který má „na svědomí“ jednu z místních rarit – ručičky kompasů zde ukazují značné odchylky od normálu.

Roku 1951 byl Říp prohlášen za státní přírodní rezervaci, a tak jsou skoro všechny rostliny, které se zde vyskytují, chráněné zákonem (nutno poznamenat, že ještě v 18. století se zde nevyskytoval lesní porost, Říp byl horou holou). Kromě toho byla hora i s rotundou sv. Jiří, která stojí na jejím vrcholu, prohlášena za národní kulturní památku (1963) a v letech 1976–79 došlo k úpravě zmiňované rotundy na památník českého státu

1. 2. Význam hory

Říp je hora, která pozornost člověka upoutávala již od nejstarších dob a která se dostala do povědomí celého českého národa. Dala jméno okolnímu kraji, mluví se tudíž o Podřipsku. Traduje se (i když je to těžko doložitelné), že již staří Bójové horu považovali za sídlo bohů, nosívali sem dary a oběti. Odtud také náčelníci kmenů, které se sem přistěhovaly, rozdělovali půdu svým lidem. Význam Řípu však vzrostl mnohem později, o čemž bude ještě pojednáno.

Obr. 1.: Říp

Zdroj: www.pruvodce.com

V historii hory najdeme celou řadu významných osobností, které Říp navštívily. Je s ní spojeno např. vyprávění o mistru Janu Husovi, který zde kázal a jeho hlas se prý rozléhal do dalekého okolí. Ještě před ním na Říp chodíval arcibiskup Jan z Jenštejna, a to až z Roudnice nad Labem, za noci a bos. V 17. století Říp navštívil a ve svém písemném díle zachytil Bohuslav Balbín. A o století později na Říp vystoupal i císař Josef II. v doprovodu generála Laudona. Za národního obrození sem putovala celá řada vlastenců, např. Karel Havlíček Borovský či Václav Hanka.

Říp se stal, nejen díky své historii, ale i díky svému poetickému tvaru a kraji, v němž se nachází, inspirací pro mnoho umělců – hudebníků, malířů i spisovatelů.

1.3. Jméno hory

Pomístní jméno Říp je známo celému českému národu, neboť hora nesoucí tento název má význam nejenom pro lid žijící v jejím blízkém okolí. Jak však hora pojmenování dostala?

Pojem Říp se poprvé objevuje v Kosmově kronice. Jedná se o tvar Rip, jeho význam však v knize není vysvětlen. Až Dalimil spojuje název se slovesem zříti, protože Čech odtud zřel okolní krajinu: „Ale že s té hóry na zemi zřechu, proto tej hóre Říp vzděchu.“ [2] Tento názor byl dlouho považován za správný. Po Dalimilovi se význam slova pokoušeli vysvětlit i další kronikáři a historiografové, ale až František Palacký vyjádřil pochybnosti o tom, že jméno je původu slovanského. Název naopak spojoval se severským výrazem rip či rif, které označuje horu.

Obr. 2.: Říp

Zdroj: www.hvezdarna.cz

V průběhu staletí vznikly různé názory vysvětlující původ slova Říp. Václav Chaloupecký v knize *O Řípu* uvádí, že se jednalo např. o slovo hrb (bylo vyslovováno hrib, postupným vývojem došlo k přeměně na Řip). Dnes převládá názor (např. Lutterer – Šrámek, kteří uvádějí označení jako pomístní jméno předslovanské), že jméno hory, stejně jako jména řek Labe a Vltavy, nejsou původu slovanského, nýbrž pozůstatkem po lidech, kteří tuto krajinu obývali před příchodem Slovanů. Dle Antonína Profouse jméno přejali

Slované od Germánů, jejichž rip- znamenal horu, skálu.

Navíc je znám také keltský výraz -rip či ripa- (vyvýšenina, kopec). I to, že Keltové dali jména mnohým místům naší země (Labe – Albis) i jí samotné (Bohemia), což je další důkaz o tom, že jméno hory má před slovanský původ.

Olivová vysvětluje, že základ názvu je tvořen germánským výrazem rīp, což znamená „hora“, „vyvýšenina“ (tento výraz má latinskou obdobu ve slovu rīpa „břeh, svah, úbočí“). Dokládá tím, že jméno hory je skutečně původu před slovanského. Kmeny Slovanů je s největší pravděpodobností převzaly od germánských kmenů, které zde ještě v době jejich příchodu zůstávaly, či od kupců, kterým Říp sloužil jako významný orientační bod na jejich cestách.

Díky rotundě sv. Jiří dostala hora i svůj německý název, a to Sankt Georgsberg (Svatojiřská hora).

1. 4. Rotunda sv. Jiří

Rotunda, která stojí na vrcholu Řípu, tedy patří mezi významné kulturní památky nacházející se na území českého státu. Jedná se o románskou stavbu, která má na východní straně nižší polokruhovou apsidu a na straně západní štíhlou věž válcovitého tvaru.

1. 4. 1 Pohanská svatyně, křesťanský kostel a rotunda

Ještě dříve než výše popsaná rotunda se na Řípu zřejmě nacházela pohanská svatyně, kam lidé chodili vzdávat oběti bohům.

Své náboženské poslání si Říp udržel i v dobách pozdějších, kdy se v zemi rozšířilo křesťanství. Tehdy bylo pohanské modlitební místo nahrazeno dřevěným kostelíkem. O této stavbě však dodnes není dochováno dostatečné množství informací, a tak její existence není jednoznačně doložena, pocházela ale zřejmě z konce 10. století. To, že v té době na Řípu nějaký kostelík stál, lze odvodit např. z vyprávění Kosmova. A také Kosmův pokračovatel Kanovník vyšehradský píše, že pozdější rotunda zde byla postavena na místě kostela, který byl dříve pobořen.

Kamenná rotunda má své počátky v roce 1126. S jejím vznikem je spojeno jméno knížete Soběslava a datum 1126 s jeho vítěznou bitvou u Chlumce, v níž porazil vojsko německého císaře Lothara. Téhož roku byla rotunda vysvěcena, a to olomouckým biskupem Jindřichem Zdíkem.

Obr. 3.: Rotunda sv. Jiří

Zdroj: www.czechtourism.com

V průběhu staletí byl vzhled rotundy jen velmi málo měněn. Podstatnější změny nastaly až v 18. století. K zajímavým opravám však patří ty z roku 1826. Konaly se při příležitosti sedmistého výročí obnovení rotundy, a to na podnět kanovníka Jana Valeriána Jirsíka. Ten o Řípu a o místní rotundě napsal publikaci, která bude zmíněna později.

1. 4. 2 Sv. Jiří

Rotunda na Řípu je zasvěcena sv. Jiří, který je patronem vojáků, rolníků, jezdců, rytířských řádů, zbrojářů, sedláků, řezníků a také skautů. Jméno Georgius vzniklo spojením řeckých výrazů geos – země, orge – stavěti. Postava tohoto světce je opředená mnoha legendami, a tak je těžké říci, které z příběhů tento římský plukovník skutečně zažil. Dle jedné z nich pocházel z Kapadocie. Zemřel kolem roku 303, a to smrtí mučednickou. Na

příkaz císaře Diokleciána mu byla uťata hlava. Důvodem k takové smrti bylo, že sv. Jiří hájil křesťanskou víru, které se odmítl vzdát. Pohřben byl v Lyddě v Palestině.

Legenda vypráví, že se u jezera ležícího nedaleko města Silené v Libyi, usadil drak. Tomu museli místní obyvatelé každý den obětovat dvě ovce, pak i děti, mládež. Nakonec měla smrt v dračích spárech najít i princezna Cleolinda. Jejím zachráncem se však stal právě sv. Jiří. Ten zvíře zabil svým kopím. Asi patnáct tisíc obyvatel tohoto města pak jako výraz díky přijalo za svou křesťanskou víru. Této legendě vděčíme i za atributy sv. Jiří, kterými jsou brnění a drak, popřípadě rytíř bojující s drakem.

Svátek sv. Jiří se slaví 24. dubna, a to je rovněž datum, kdy se dodnes konají pouti na Říp (tedy první neděli před 24. dubnem). S tímto svátkem je spojena i řada pranostik, např. že vylézají hadi a štíři, což je opět spojeno s oním drakem, kterého Jiří přemohl, protože dříve se věřilo, že draci vyrůstají z hadů.

1. 5. Historie rotundy sv. Jiří, hory Říp a jejího okolí

V dobách, kdy celá země byla majetkem knížete a krále, patřila také hora Říp a kraj kolem ní českému panovníkovi (nejprve tedy rodu Přemyslovců). Ve 12. století však daroval kníže Soběslav obec Mnetěš, ke které Říp patří dodnes, Strahovskému klášteru v Praze. Kostel sv. Jiří na Řípě se tehdy (1138) stal farním kostelem a faráři sídlili v Mnetěši. O tom, že kostel byl důležitým církevním místem, svědčí i záznam dochovaný ze 14. století, který mluví o řípském děkanátu (ten zde až do 17. století). Pod děkanát patřilo 36 farních kostelů, mezi nimi např. Levý Hradec, Budeč či Tursko.

V 15. století se v Čechách rozšířilo husitské hnutí, které samozřejmě zanechalo své stopy i na Podřipsku. V kraji se začalo přijímat pod obojí a došlo také ke značným majetkovým změnám. O své državy zde přišla církev, získali je páni. Říp připadl vladykům Ctinským z Mnetěše.

Po několika změnách majitele se obec Mnetěš i s horou Říp a s rotundou dostala do držení Viléma z Rožmberka. Rotunda sv. Jiří se od té doby (1577) řadila k Roudnici, a to jako filiální kostel.

Ani Vilém z Rožmberka nebyl posledním významným držitelem hory a jejího okolí. Po něm se těchto držav ujala Polyxena z Pernštejna (Říp jí byl odkázán roku 1592), Rožmberkova čtvrtá žena. Polyxena z Pernštejna, která se snažila podpořit řípské poutě, si po ovdovění vzala za muže Vojtěcha Zdeňka z Lobkovic. Říp se tak stal majetkem Lobkoviců.

Po bitvě na Bílé hoře a po třicetileté válce (v 17. století) v kraji probíhala silná rekatolizace. Samotný Říp a kostelík na jeho vrcholu byl opuštěný. Až na počátku 18. století se zde usadil poustevník Jiří Kunrát, který v rotundě působil jako zvoník a kostelník. Lidé tehdy horu navštěvovali jen při jarních poutích či při návštěvách hřbitova, který byl na Řípu v čase Kunrátova působení zřízen. Roku 1784 ale na příkaz císaře Josefa II. musel kostelník Říp opustit, zrušen byl zmiňovaný hřbitov a zakázány byly také místní slavnosti. Říp ani rotunda ovšem neosiřely na dlouho. Pořádání poutí se obnovilo již v 19. století a Říp se pro další dobu stal střediskem národních slavností.

1. 6. Vlastenecké pochody na Říp

Tato doba však dala poutím nový nádech. „Na sv. Jiří se na Řípu konala tradiční pouť, na níž se sešla spousta lidí ze širokého okolí. Tato pouť byla však nejenom lidovou zábavou, ale v 19. století bývala i jakousi formou národních slavností, které byly spjaty s historickou tradicí Řípu, a to nejen s pověstmi o příchodu praotce Čecha, ale i se samým patronem řípského kostelíka – sv. Jiřím ... tato historická tradice se ostatně odrazila i v proslulých táborech lidu na Řípu v druhé polovině 19. století ...“ [3] Kroky českého lidu sem tedy vedly nejenom v dobách oslav jara a lidových veselí, ale i v časech útlaku a bezpráví. „Řípské poutě staly se více svátkem národním než církevním a stará, památná hora poutním cílem nadšených vlastenců. Sv. Jiří, přemáhající hydru, stal se pak symbolem jiného boje, který náhle vzplanul v srdcích všech, stal se symbolem vítězné myšlenky českého národa, přemáhajícího hydru útisku a němectví.“ [4]

Kulturním centrem Podřipska se v té době stala Roudnice nad Labem. Scházeli se zde vlastenci, spisovatelé, kteří se snažili přimět lid k politické aktivitě.

1. 6. 1 Revoluční rok 1848

Rok 1848 znamenal po letech germanizace a poroby velké naděje pro celý český národ, především tedy na znovuzískání národní svébytnosti. Nastalo „opojné jaro“, které mělo přinést svobodu, zaručit národní práva. „Původním programem revoluce roku 1848 bylo odstranit ze společenského zřízení a života všechny prvky feudalismu. Češi a rakouští Slované spojovali pak s tím požadavek, aby byly uznány jejich národnostní a státoprávní nároky.“ [5]

V dubnu 1848 se také konal první slavný tábor českého lidu na Řípu. Před zahájením tradiční pouti se lidé mohli dočíst v Květech, že Říp je k oslavám národního vzkříšení nejvhodnějším místem. Vedle pravidelných návštěvníků pouti sem tak toho roku 30. dubna přišly studentské a národní gardy z Prahy a Podřipska. Na Řípu zazněla slova o svobodě národa, byly připomenuty husitské činy a byl vznesen požadavek spojení s ostatními Slovany.

1. 6. 2 Rok 1862 a 1867

Po roce 1848 získala řípská pouť ráz národní slavnosti. K tzv. vlasteneckým výletům, které byly na horu Říp pořádány, patří i pochod roku 1862 (24. dubna). Slavnost na památku příchodu praotce Čecha na Říp pořádali členové pražských spolků Hlahol a Sokol. Výletu se zúčastnili zakladatelé tělovýchovné organizace Sokol – M. Tyrš a J. Fügner. Vystoupení Hlaholu na Řípu bylo jeho prvním mimopražským představením. Od tohoto roku na Říp přicházelo stále více lidí.

Hora byla součástí celonárodního dění i v noci ze 27. na 28. srpna 1867, když byla po skončení rakousko-pruské války navrácena z Vídně do Prahy svatováclavská koruna, kterou demonstrativně vítaly zástupy lidu jako symbol státních práv.

1. 6. 3 Slavnostní tábor lidu roku 1868

Nejvýznamnější událostí na Řípu se v 19. století stala slavnost z 10. května 1868. Byl to první velký tábor lidu konaný v českých zemích. Zorganizován byl po válce roku 1866, která si vynutila změny ve vnitřním uspořádání Rakouska-Uherska.

Tábor začal už dopoledne a zúčastnilo se ho na dvacet tisíc lidí. „Kamkoliv rozhlédl ses, již viděls, že v krajině té strojí se slavnost neobyčejná. Celý kraj měl ráz sváteční ... ze všech osad vlály prapory z vrcholů domů a v pozadí jako impozantní dekorace na patě Řípu čelem k Ctiněvsi rozkládal se veliký tábor s vlajícími prapory v barvách českých a slovanských.“ [6] U rotundy sv. Jiří vlál také prapor v národních barvách a pořadatelé byli označeni bíločervenými trikolórami. Lidé zde vyjádřili svůj protest proti zavedení ústavy z roku 1867, proti novým daním vybíraným na jejím základě, vznesen byl požadavek na obnovu českého historického státního práva a na vypsání voleb na základě všeobecného hlasování.

Téhož dne se na hoře Říp konala ještě jedna slavnost. Jednalo se o vyzdvižení základního kamene pro Národní divadlo v Praze. Obě události byly původně plánovány odděleně, ale pak byly z propagačních a organizačních důvodů sloučeny dohromady.

V Čechách se tehdy konaly sbírky, aby mohlo být postaveno Národní divadlo. K jeho založení byly sváženy základní kameny z významných míst Čech, které měly vztah k českým dějinám – Blaník, Radhošť, Kozákov, Hostýn, Prácheň. Základní kámen z Řípu byl vybrán již 5. dubna 1868. Když byl uvolněn, valil se po svahu hory a rozbil se na několik kusů. Největší z nich byl pečlivě opracován a byl na něj vytesán nápis „Ze Řípu Čech svůj domov vzal, na Bílé hoře dokonal, v matičce Praze z mrtvých vstal“. 10. května byl po slavnostním táboru lidu naložen na selský vůz, který byl vyzdoben národními barvami, tažen byl třemi páry bílých koní. Nad kamenem pronesl slavnostní řeč Karel Sabina: „Říp podal část své hrudi, aby na ní spočívala budova uměním, vzdělaností národu českému vůbec zasvěcená ... Aj, duch se nad ním vznáší, duch to praotce našeho Čecha. Žehná mu a jest mi jako bych slyšel: Nedej klesati národní budově posvátné! Střež ji v základech a připomínej pokolením, že jenom síla odolává protivenstvím...“ [7] August Švagrovský následně přednesl Špindlerovu báseň *Na Říp*.

Tento tábor se stal vzorem pro jiné části země, a tak se v letech 1868–71 konalo v Čechách 144 táborů lidu, na kterých se sešlo víc než jeden a půl milionu lidí. Řípská manifestace byla významná i z toho důvodu, že výrazně posílila smýšlení a víru nejenom opozičních politiků, ale především lidu, že nadvláda nesvobod v zemi nebude trvat věčně.

1. 6. 4 Tábory lidu na Řípu ve 20. století

Další vlnu řípských táborů započalo shromáždění na Řípu 26. srpna 1900, které pořádala sociální demokracie. Byl zde vznesen požadavek na všeobecné hlasovací právo. To se pak opakovalo i po pěti letech.

Dne 26. července 1914 svolala sociální demokracie na Říp samostatný politický tábor. Měl vyznít jako manifestace proti rakouskému absolutismu. Vyhlášen měl být boj za novou ústavu, volební právo, za samosprávu a národnostní práva. Díky 28. červnu se však náplň tábora změnila. V ten den byl spáchán atentát na následníka rakousko-uherského trůnu, který se stal záminkou pro vyhlášení války Srbsku. A tak všichni lidé, kteří se pod Řípem v červenci roku 1914 sešli, protestovali právě proti této válce. Po zahájení bylo ale shromáždění násilně přerušeno a jeho účastníci byli rozehnáni.

Po ukončení první světové války, která se rozhořela nedlouho po výše zmíněném atentátu, se na Řípu konala oslava samostatnosti a založení nového státu (10. 11. 1918).

V roce 1919 se na Řípu konal „Tábor osvobození“. Ještě před jeho uskutečněním se zde ale lidé sešli již 11. května: „Účastníci pražští počtem 500 přibudou o 8.hod. ráno zvláštním vlakem z Prahy do Roudnice, kdež budou očekáváni a uvítáni účastníky roudnickými. Odtud společný průvod na Říp. Průvodu účastní se trubačský sbor sokolský a pěvecký sbor „Tovačovský“ z Prahy. Na vrchole Řípu o 10. hod. tábor lidu.“ [8] Je zajímavé, že lid nebyl k účasti pouze vyzván. V dobových novinách se dočítáme, že je přímo „jeho povinností“ se tábora a vítání pražských hostů účastnit.

Tábor osvobození se pak konal 8. června a sjelo se na něj velké množství lidí nejenom z Podřipska, ale také z celých Čech, Moravy, Slezska a Slovenska. Heslem tábora mělo být „díkůvzdání“ za nový stát. Byla uctěna památka padlých legionářů. Zajímavé rovněž je nahlédnutí do dobových novin (Podřipan), kde se můžeme dočíst o dokonalé organizaci pořádání tábora. „Hlavní seřadiště průvodu jest Hálkova třída v Roudnici ... Úřadovna pořadatelstva nalézá se v továrně na obuv na Karlově náměstí, kdež ve dnech slavnosti úřadovati se bude nepřetržitě a kde veškeré potřebné informace budou poskytnuty. Každá organizace a spolek, které zúčastní se průvodu, musí se samostatně seřadit na místě, které

si sami určí a na hlavní seřadiště dostavití se jako hotový útvar ... Během cesty na Říp nebude do průvodu nikdo vpouštěn ... “ [9] Nechyběla ani informace o občerstvení či o vlakových spojích z Roudnice. Vše bylo promyšleno opravdu detailně.

Na Podřipsku se toho roku konaly i oslavy prvního výročí vzniku Československé republiky. Tábor lidu však nebyl pořádán na Řípu, ale přímo v Roudnici na Karlově náměstí. Na táboru lidu zde promluvil starosta města František Vápeník, po ukončení tábora byla zasazena lípa „svobody“ přímo před městskou radnicí.

Další tábory pak byly organizovány především nově vzniklou Komunistickou stranou Československa (např. v červenci 1924).

Roku 1926 byly z Roudnice organizovány oslavy 800. výročí trvání řípské rotundy. Byly zároveň připomínkou slavného vítězství knížete Soběslava nad vojsky krále Lothara. O dva roky později byly do řípské kaple umístěny prsti z památných míst Československé republiky (Stará Boleslav, Velehrad, Nitra). Akce řídil roudnický probošt P. Václav Kotrch, autor spisu *Říp, jeho památnosti a vyhlídka*.

V době příprav k oslavám 20. výročí trvání ČSR, chtěli i lidé na Podřipsku ukázat svou podporu republice. Na 8. června 1938 byl naplánován jubilejní tábor lidu na Řípu, ale záhy byl odložen na 25. září. Mělo se zde manifestovat za obranu republiky, proti fašismu a za spojení se SSSR a Francií, tábor se však díky nepříznivým událostem nekonal. Československo přišlo o svou samostatnost, nastala okupace. Říp se stal horou hraniční.

30. dubna roku 1939 se na Řípu konala pouť netradiční. Lidé se zde sešli kvůli protestu proti nacistickým okupantům. Poutě se tak stala, spolu s přenesením ostatků Karla Hynka Máchy z Litoměřic na vyšehradský hřbitov či s poutí u sv. Vavřínečka u Domažlic, národní manifestací a projevem prvního odporu proti situaci ve státě.

Poslední celonárodní poutě za okupace se na Řípu konala 27. dubna 1941. Další poutě pak byly nacisty zakázány.

Osvobození roku 1945 bylo vítáno s velkým nadšením. A to také v okolí hory Říp. V červenci roku 1945, v den výročí úmrtí mistra Jana Husa, se na Řípu sešli lidé z širokého okolí, aby společně oslavili vítězství nad fašismem. Říp se opět stal symbolem české země. Připomínání a oslavy konce 2. světové války ale tímto táborem lidu na Řípu neskončily.

27.–28. září se zde konaly Svatováclavské dny, o měsíc později byl připomenut vznik samostatné republiky.

Na Říp se ale nezapomínalo ani v dobách pozdějších, ani na konci 20. století. Např. roku 1993 se zde konalo jubilejní shromáždění, které uspořádaly Společnost pro obnovení Podřipského muzea v Roudnici nad Labem a Městský úřad v Roudnici. Shromáždění se konalo na paměť řípských národních poutí a táborů lidu. Zahájeno bylo na úpatí Řípu Qvidem Kastnerem, který ve svém úvodním proslovu poukázal na tradici řípských táborů v přelomových obdobích českých dějin. Shromáždění se zúčastnil i tehdejší premiér české vlády Václav Klaus. Ten se ve svém projevu mimo jiné zamyslel nad tím, proč se Říp stal poutním místem. Zmínil se o tom, že svou roli zde hraje nejenom krása podřipského kraje, ale i křesťanská a svatováclavská tradice, o které se vyjádřil jako o tradici boje za svobodu.

Tradice pořádání poutí na Říp se udržela také ve 21. století. Každý rok v dubnu na svátek sv. Jiří (v neděli po sv. Jiří) se zde tradičně koná řípská pouť. V rotundě je sloužena slavnostní mše. Kromě toho se sem každý rok vypravuje mnoho průvodů, pochodů a procesí pořádaných různými organizacemi, např. podzimní Výjezd na Říp pořádaný klubem roudnických cyklistů. Znamé jsou také politické mýtiny, které se zde konávají.

Proč je možné označovat Říp jako horu národní? Proč právě ona je považována za symbol češství a celého našeho národa? Nese tento „titul“ oprávněně? Odpověď vyplývá z předcházejícího pojednání. Právě díky rokům 1848 a 1868 lze Říp označit jako horu národní, neboť právě v těchto letech se k ní obrátil celý národ, Říp se mu stal symbolem domova a existence samostatného českého národa. Tento význam Říp neztratil ani ve století 20., to se zde však vystupovalo proti útlaku zcela jiného charakteru.

2. Říp v české historiografii

Lidé měli vždy potřebu vysvětlovat si věci a události kolem sebe. Nacházeli se v nějakém času a prostoru a chtěli vědět nejenom to, proč např. prší, ale především to, odkud pocházejí, kde mají své kořeny. Chtěli se rovněž ujistit, že na zem, kde žijí, mají nárok, že jim skutečně patří. Vznikaly tak různé příběhy, které se mezi lidmi tradovaly,

kteřé dávaly věcem řád, smysl. Patří k nim i mýty, pověsti o bozích, které vysvětlují, proč a jak vznikl svět či nějaká jeho část či např. určité etnikum. Mýty tak poskytují určitou jistotu, že lidé žijící na daném území, patří právě do této země, a to „od pradávna“. A poskytují rovněž vědomí pospolitosti, neboť většinou zachycují původ lidu od jednoho jediného předka, od praotce.

Také Říp je svázán s takovým mýtem. Právě sem prý přišel praotec Čech se svým lidem. „Pověst o praotci Čechovi funguje v současném českém historickém vědomí jako romantická pohádka, která si nezasluhuje, aby byla brána vážně.“ [10] Tak se vyjádřil český historik Dušan Třeštík, který však vzápětí připomíná, že čeští historikové tuto „pověst“ ne zcela odmítají. Hledají v ní alespoň určitý historický základ.

Setkat se můžeme s tím, že pověst vážící se k Řípu říká, že když praotec Čech přišel se svým kmenem do míst, kde se následně usadil, našel tuto zemi sice krásnou a úrodnou, ale neobydlenou. Tak tomu ovšem být nemohlo, protože je známo, že zde lidé žili již v době kamenné, tedy dlouho před slovanským osídlením. V době železné kraj obývali Keltové, které však postupem času vytlačily germánské kmeny Markomanů a Kvádů. Až po nich přicházeli do naší vlasti Slované, a to zřejmě od 5.–6. století n. l. Usazovali se zde postupně, nejprve pochopitelně v úrodných nížinách kolem toků řek. V oblasti dnešních Čech samozřejmě také u Labe, Vltavy, Ohře. Kraj kolem Řípu byl tedy velice vhodným místem pro osídlení, ale mnoho důkazů o něm nemáme. Na Řípu pak z doby před 10. stoletím chybí slovanské nálezy zcela, osídlení bylo potvrzeno spíše v místech rozléhajících se jižně od hory. Dochován není ani žádný písemný důkaz, který by slovanské osídlení hory z té doby potvrzoval.

Vyprávění o Čechovi tedy líčí historickou událost – příchod slovanského kmene na naše území, zábor země a následné rozšíření existence kmene, není však zcela pravdivé. I přesto bylo během mnoha staletí našich dějin zaznamenáno různými kronikáři a spisovateli. V této kapitole budou porovnána vybraná historiografická díla a popsáno bude, co o příchodu Čecha a jeho lidu k Řípu a o samotné hoře říkají.

2. 1. Kosmas

Pražský kapitulní děkan Kosmas je autorem latinsky psané *Kroniky české*, která vznikla ve 12. století („za časů vlády římského císaře Jindřicha IV., papeže Kalixta, českého knížete Vladislava a biskupa Heřmana“). Kdy přesně na ní Kosmas začal pracovat, není známo (snad kolem 1119–20), ale poslední záznam učinil roku 1125, kdy také zemřel.

Rovněž o životě tohoto kronikáře se nedochovalo mnoho informací. On sám poznamenává, že roku 1125 mu bylo 80 let. Víme také, že studoval v cizině (Lutych). Roku 1099 byl Kosmas vysvěcen na kněze a stal se děkanem kapituly kostela sv. Víta. Byl rovněž členem pražské kapituly (asi od roku 1090) a celý život se pohyboval ve vysokých kruzích, doprovázel na cestách do zahraničí biskupy, jednal s knížaty. Stal se tak svědkem nejruznějších událostí a čerpal zkušenosti, což se nepochybně odrazilo v jeho díle.

Kroniku českou rozdělil do tří knih a historii v nich zachytil až do doby smrti knížete Vladislava I., tedy do roku 1125. Celé dílo věnoval Šebířovi, proboštu mělnického kostela, děkanu Gervasiovi pak připsal knihu první, v níž líčí počátky českého státu.

Kosmas v předmluvě ke kronice píše, že své dílo otevře příběhem o prvních lidech, kteří do naší země přišli. A to proto, aby pověsti, o kterých se dozvěděl z vyprávění starců, nebyly zapomenuty. Některé příběhy snad také sám vytvořil. „Tyto pověsti jsou zčásti uměle sestrojené, většinou podle antických vzorů. Výjimečně v nich lze najít skutečně historické jádro (např. umístění původních sídel kmene Čechů mezi Ohří a Vltavu „kolem hory Řípu“ v pověsti o příchodu Čechů...).“ [11]

Líčení českých dějin zasadil do kontextu dějin světových. Na počátku kroniky se Kosmas zmiňuje o potopě světa a o rozdělení řečí a lidí při stavbě babylonské věže, po čemž následoval odchod lidí v různé strany světa. Jak Kosmas uvádí, někteří z nich přišli do Germánie, kde se již začaly odehrávat dějiny přímo spojené s naším státem. Je tedy zřejmé, že Kosmas vyvozuje původ lidu praotce Čecha od biblické stavby babylonské věže. Jednalo se o snahu zdůraznit starobylost kmene, důležitost jeho původu. Tento popis by rovněž mohl být označen za pokus o jakousi periodizaci dějin. Aby bylo vyprávění nějak

ohraničeno, zasazeno do rámu, aby mělo svůj počátek, začal Kosmas líčení známou biblickou událostí.

Pokračoval popisem země, její polohy, podoby atd. Dušan Třeštík ve své knize *Kosmas* (Třeštík, Dušan: *Kosmas*. Praha: Svobodné slovo, 1966, s. 50) píše, že náš první kronikář postupoval dle zavedeného schématu, který se udržoval od dob antiky. Bylo nutné zachytit právě takové údaje, jakými byly např. již zmíněná poloha země, její přírodní podmínky či úrodnost, a poté přejít k popisu obyvatel dané země. Kosmas se tohoto schématu držel. Než tedy začal věnovat svou pozornost kmeni Čechů, lokalizoval a popsal zemi. Ta je v jeho kronice zachycena jako součást Germánie nacházející se v Evropě, jako země obklopená horami, plná lesů a zvíře, s čistými řekami. A především jako země dosud neobydlená.

To, že Čech se svými lidmi přišel do kraje pustého, není poznámka bezvýznamná. Z vyprávění vyplývá, že zde nikdo předtím nežil, tedy kromě zvíře, a na oblast má tudíž svrchované právo právě Čechův kmen, který ji zabral a vzal ji do svého vlastnictví.

První lidé se pak usadili kolem hory Říp. Kosmas však tuto informaci podává se značnou měrou nejistoty, neboť používá poněkud nejasnou formulaci: „...a tuším kolem hory Řípu mezi dvěma řekami Ohří a Vltavou, prvá zřídil sídla...“ [12] Čech pak promluvil ke svému lidu vzletnou řečí: „Druhové, kteří jste nejednou snášeli se mnou těžké trudy cesty po neschůdných lesích, zastavte se a oběťte obět' příjemnou svým bůžkům, jejichž zážračnou pomocí jste konečně přišli do této vlasti, kdysi osudem vám předurčené. To jest ona, to jest ona země, kterou jsem vám – jak se pamatuji – častokrát sliboval, země nikomu nepoddaná, zvíře a ptactva plná, sladkým medem a mlékem vlhnoucí, a jak sami pozorujete, podnebím k obývání příjemná. Vody jsou všude hojné a nadobyčej rybnaté. Zde se vám nebude ničeho nedostávat, protože nikdo vám nebude škodit. Ale když takový, tak krásný, a tak veliký kraj jest ve vašich rukou, rozvažte, jaké by bylo vhodné jméno pro tuto zemi.“ Ti hned jako z božského vnuknutí zvolali: „Poněvadž ty, otče, sloveš Čech, kde najdeme lepší nebo vhodnější jméno, než aby i země slula Čechy? Tehdy starosta, jsa dojat touto předpovědí svých druhů, jal se z radosti líbat zemi, maje radost, že se má nazývat jeho jménem ...“ [13]

Praotec tedy novou zemi svým druhům sliboval, z Kosmova vyprávění však není zřejmé, proč a kdy se ji vydal hledat. Z líčení vyplývá pouze to, že sem přišel jednoho dne se svými lidmi, přičemž „není známo ani kolik jich bylo“, a shledal kraj velmi vhodným pro usídlení. Kosmas příběh nijak zvlášť nekomentuje a neuvádí čtenáře do děje, podstatné věci se dozvídáme až z promluv, konkrétně tedy z přímé řeči Čechovy k jeho lidu.

Pozoruhodné je, že autor této kroniky zaznamenal podobu kraje kolem Řípu, o samotné hoře se však nezmínil. Nevíme tedy, jak vypadala, jak byla vysoká či zda byla též porostlá lesy jako její okolí. Kosmas neuznal za nutný ani výklad významu jejího jména. Říp se v této kronice jeví být zcela nepodstatným. O tom svědčí i fakt, že kronikář si není zcela jistý tím, že země byla poprvé osídlena právě zde. Třeštík se domnívá, že místo usazení prvních lidí v naší zemi je fikcí autora *Kroniky české*. Roli zajisté sehrál neobvyklý vzhled hory. Ten upoutával pozornost lidu, a tak také Kosmas uznal za vhodné, aby první lid přišel právě do těchto míst.

Sám sebe Kosmas považoval za kronikáře a prohlašoval, že to, o čem píše, je pravda. Dílo tedy pojímal jako historické, psal o věcech, které se skutečně staly. Své záznamy ale dělil na „historické“ a „báječné“. Uvědomoval si tedy, o čem má spolehlivější zdroje informací a prameny a o čem nikoliv. Právě v onom „báječném“ líčení událostí z naší minulosti vycházel z vyprávění starců, neboť musel popsat události, které sám nezažil. Sepsal zřejmě nejstarší zachovanou pověst o příchodu slavného vůdce a jeho kmene do středních Čech. Kosmas, jak již bylo zmíněno, tak učinil proto, aby pověst nebyla zapomenuta, neboť před vznikem písemných památek na našem území se příběhy tradovaly v ústním podání. Hrozilo tedy, že časem budou vymazány z lidské paměti. Písemné sepsání však bylo zárukou jejich trvalosti. Kosmas z této ústní tradice vycházel, jak ale vypadala původní pověst, již nelze doložit, protože autor *Kroniky české* ji upravoval dle svého úsudku.

Poznamenat je vhodné i to, že sepsání pověsti bylo rovněž možností, jak se zavděčit vládnoucímu českému rodu a jak mu projevit úctu. Vyprávění o počátcích života lidu v krajině pod Řípem mělo svůj cíl. Vychází údajně z onoho bájného vyprávění, Kosmas zde ve skutečnosti nelíčí jen počátky naší historie, ale vysvětluje a dokládá, že

nepopíratelné právo na zemi má vládnoucí dynastie Přemyslovců, která se v Čechách ujala moci. Kosmovo líčení nám poskytuje obraz smýšlení národa v době, kdy žil. Třeštík dokonce Kosmovu kroniku označuje za první „koncept“ českých dějin.

Kronikáři, kteří svá díla tvořili v dobách pozdějších, z *Kroniky české* čerpali a navázali na ni (i na schéma, které je v díle dodrženo). Kosmas měl rovněž své pokračovatele, k nimž patří Kanovník vyšehradský a Mnich sázavský.

2. 2. Pokračovatelé Kosmovi

Kosmova kronika tedy končí rokem 1125. Byla hojně rozšiřována a upravována. Dodnes se nám dochovala její dvě přímá pokračování. Knihy pocházejí z 12. století, jejich autoři jsou neznámí. Označujeme je však jako díla Mnicha sázavského a Kanovníka vyšehradského. Co se týče první z kronik, její autor na Kosmovu kroniku nejenom navázal, ale také ji doplňoval, a to o informace týkající se Sázavského kláštera, o kterém se Kosmas nezmínil. Svě dílo Mnich sázavský dovedl do roku 1162. Kanovník vyšehradský pak na Kosmovo líčení navázal a psal především o vládě Soběslava I. (kronika končí rokem 1142). Ke spisu bylo později připojeno vyprávění o Vladislavovi II. a o odboji knížete Konráda. To je spolu s kronikou Kanovníka vyšehradského a kronikou Mnicha sázavského označováno jako *První pokračování Kosmovo*. Druhým pokračováním (autor též neznámý, rozdílná kvalita složek díla vede k domněnce, že autorů je více, kompilace složek vznikla na konci 13. století či na začátku 14. století) je pak letopisný svod dochovaný stejně jako dílo Kanovníka vyšehradského a *Vyprávění o odboji v Dražickém rukopisu*. Druhé pokračování Kosmovo navazuje na Kanovníka vyšehradského a končí rokem 1283.

Z výše uvedeného je zřejmé, že v těchto kronikách se o příchodu Čecha a jeho lidí k Řípu či o samotné hoře mnoho nedozvíme. Mnich sázavský vypráví o knížeti Soběslavovi, zmiňuje onu slavnou bitvu u Chlumce, ale k následnému obnovení kaple na Řípu nic nepoznamenává.

Kanovník vyšehradský se o Řípu zmiňuje v souvislosti s bitvou u Chlumce. V rámci oslav byla obnovena a znovu vysvěcena rotunda na Řípu. „Také během toho času Soběslav,

kníže nejjasnější, znovu postavil zbořenou kapli, zvanou na hoře Řípu, a Zdík, ctihodný biskup svatého kostela olomouckého, když bylo kapli obnoveno dřívější právo nadání, s největší úctou ji posvětil.“ [14]

Druhé pokračování Kosmovo začíná vyprávěním o počátcích dějin, nachází se zde krátká zmínka o poloze Čech (Čechy jsou i v tomto díle součástí Germánie, což ukazuje na návaznost na Kosmu) a o tom, že první sídla zde byla založena Čechem „kolem hory Říp mezi dvěma řekami, totiž Ohří a Vltavou“.

Více informací o Řípu než tyto spisy přináší dílo ze 14. století, a to *Kronika* tzv. Dalimila.

2. 3. Dalimil

Kronika tzv. *Dalimila* vznikla na začátku 14. století. Líčí české dějiny od počátků až do roku 1314 (později byla doplněna o informace z dob vlády Jana Lucemburského). Dnes je toto dílo všeobecně známo jako *Dalimilova kronika* či jako *Kronika tak řečného Dalimila*, osobnost jejího autora však zůstává zahalena rouškou tajemství. Dílo bylo nejprve označováno jako *Kronika boleslavská*, později však bylo spojeno s Danielem Mezeříčským. Tohoto boleslavského kanovníka uvedl v 16. století Václav Hájek z Libočan mezi prameny ke své *Kronice české*. V 17. století pak došlo ke spojení „Boleslavské kroniky“ a jména Daniela Mezeříčského u Tomáše Pešiny z Čechorodu, později i u Balbína a název se následně vžil a rozšířil. Je však zřejmé, že se jedná o pojmenování dodatečné.

O životě skutečného autora se nám dostává jen málo informací, a to přímo z kroniky (víme tak např., že žil za dob vlády Přemysla Otakara II., v díle zachytil také nástup na trůn nového panovníka Jana Lucemburského atd.). Zcela určitě se jednalo o vlastence, který byl oddaný rodu Přemyslovců, což se opět zřetelně odráží v jeho díle. Z kroniky se rovněž dozvídáme, že její autor patřil mezi vzdělané osoby (znal latinu, němčinu, např. i německé kroniky). Sám se ve svém díle vyjádřil, z jakých pramenů čerpal. Byla to *Boleslavská*, *Pražská*, *Břevnovská*, *Opatovická*, *Vyšehradská kronika*. Především však vycházel z *Kosmovy kroniky* (která je zřejmě totožná s *Boleslavskou kronikou*), ale doplňoval ji

z jiných zdrojů, inspiroval se např. i některými legendami (*Kristiánova legenda, Oriente iam sole*) a ústní tradicí. Díky Dalimilovi dnes máme k dispozici mnohem rozšířenější verze našich nejstarších pověstí, než poskytuje Kosmas.

Ve 13. a 14. století u nás dochází k počesťování literatury a k rozvoji českého písemnictví. Literatura je převážně šlechtická, neboť písemná díla se zastávají zájmů této společenské vrstvy. Proč tomu tak je? Svou roli hraje vlastenecké cítění této společenské vrstvy. Ta vystupuje proti „cizáckým prvkům“, především tedy německým, cizí dvorské kultuře, která se k nám začala dostávat s kolonizací a díky tomu, že ve 14. století vymřel po meči český vládnoucí rod Přemyslovců. O trůn kromě české šlechty usilovalo i panstvo z ciziny, nakonec na něj usedl Jan Lucemburský. Také on v zemi podporoval vliv „nečeské“ kultury, a tak se šlechta stavěla i proti němu. To se zrcadlí i v *Kronice* tzv. *Dalimila*. „Je to politicky útočné dílo, které velmi citlivě odráží společenskou situaci své doby se zřejmou tendencí na tuto situaci působit ... je součástí vyhraněné šlechtické literatury, která odráží jednak poměr šlechty k ostatním složkám společnosti, jednak vlasteneckou tendenci projevující se u části šlechty.“ [15]

Dalimilova kronika je psána česky, od ostatních kronik, o kterých bude ještě zmínka, se liší rovněž tím, že je veršovaná. Má předmluvu, jakýsi úvod, který byl v dobách, kdy vznikla, v literárních dílech vyžadován. Autor v ní vyslovil snahu přispět k vyšší vzdělanosti.

Co se týče obsahu knihy, také Dalimil počíná své vyprávění o dějinách Čechů obecným výkladem o původu národů, české dějiny včleňuje do dějin světových. Vychází z obecného pojednání o rozdělení řečí při stavbě babylonské věže a následným odchodem jednotlivých lidí do všech částí světa. Český lid pak dle tzv. *Dalimila* žil v Charvátech (srbský kraj, kde vládl Čech).

„V srbském jazyku jest země,
jiež Charváti jest jmě.
V tej zemi bieše lech,
jemuž jmě bieše Čech.
Ten sě mužobojstva dočini,

pro něž svú zemi provini.
Ten jmějieše bratrův šest,
pro něž jmějieše moc i čest,
a ot nich mnoho čeledi,
již jedné noci Čech osledi.
I vybra sě se vším z země,
jiež bieše Charváty jmě.
I bra sě lesem do lesa,
dědky své na plecí nesa.
A když dlúho lesem jide,
k velikému hvozdu dojide.
Tu sě steště čeledi jeho.
Vece Čech: „Ach, běda skutka mého,
že jste vy pro mě v tej núzi
a jsú pro mne váši domové hustí luzi.“
I vecě Čech k svému sboru:
„Pójdem pod tuto horu,
dětem a skotu odpočinem
a snad sě tu s túhú minem.“

Zajtra u prvéj zóře
by Čech sám sedmý na tej hórě,
s niež všicku zemi ohléda
a dále jim jíti neda
řka: „Máme zemi po svéj vůli,
budú nám zde plni stoli,
zvěři, ptákóv, ryb, včel dosti,
ot nepřátel dosti tvrdosti.“
Jako by sě dnes na púšti stalo,

kdež by jim nic nepřekáželo.
A země horami obložena
a nad jinými výše položena.
A to po tom můžeš znamenati,
že málo řek můž v ni vtiekati,
neb se bez mála všecky v zemi rodie
a z této do jiných zemí chodie.
Ale že s té hóry na zemi zřechu,
proto tej hůře Říp vzděchu.

Prvé chleba nejmějiechu,
jedno maso a ryby jediechu.
Prvé léto laz vzkopachu,
druhého léta rádlom vzórachu.
Ale že jich starostě Čech diechu,
proto zemi Čechy vzděchu.“ [16]

Po přečtení tohoto úryvku z kroniky je zřejmé, že Dalimil přináší mnohem více informací než Kosmas. Jedná se např. o tvrzení, že Čech se svými lidmi přišel z Charvát. Tím je určeno místo, odkud se praotec Čechů na svůj „pochod“ vydal, což u Kosmy postrádáme. Navíc Dalimil přináší i cennou informaci o důvodu, proč k odchodu z původní země usídlení došlo. Tím byla vražda, které se Čech dopustil, kterou se provinil. V důsledku toho museli lidé podstoupit dlouhé putování, za což se jim Čech omlouvá. Zadostiučiněním pro lid má být právě nový kraj. V kronice se uvádí, že Čechova družina došla k „velikému hvozdu“. Načež se usadila pod horou, která dosud není v díle pojmenována. Následujícího dne na tento vrch Čech se svými bratry vystoupal a shledal, že okolní země je vhodná pro obývání, neboť je plná „zvěře, ptáků, včel a ryb“ a bez nepřátelských hrozeb. Co se týče pověstných lesů, autor kroniky se o nich nezmiňuje, píše však, že země je obklopena horami a není zde ani nedostatek vod, především tu pak nejsou

vody cizí, neboť všechny pramení v této zemi. Samotnému Řípu se však ani „Dalimil“ s větší pozorností nevěnuje. Neposkytuje téměř žádnou informaci o tom, jak hora vypadala (kromě poznámky o její oblosti), jak byla vysoká, nezdůrazní ani to, že se vyjímal v nížinatém kraji. Odvozeno je zde však jméno hory, a to od slova „zřiechu“. Dalimil podává vlastní výklad etymologie slova Říp, odvozuje ho ze skutečnosti, že se z hory dalo „zřít“ do okolní krajiny. Co se týče jména Čech, opět se zde setkáme s tím, že země byla nazvána po praotci.

Kronika byla po dlouhá staletí velmi populární, prošla mnohými úpravami, vydána byla celá řada jejích rukopisů, byla aktualizována v důležitých obdobích našich dějin (např. za husitské revoluce, v období předbělohorském, v době národního obrození) a byla rovněž překládána, a to paradoxně do němčiny.

2. 4. Přibík Pulkava z Radenína

Dalším dílem, které přináší informace o hoře Říp, je *Kronika mistra Přibíka Pulkavy z Radenína* (pravděpodobně příslušník nižší šlechty, ředitel školy u sv. Jiljí v Praze). Řadí se ke kronikám vzniklým v období vlády Karla IV.

Naše dějiny jsou zde zachyceny od počátků až do dvacátých let 14. století (do roku 1329), tedy do doby vlády Jana Lucemburského. Kronika vznikla pravděpodobně roku 1374 z podnětu samotného císaře římského a krále českého Karla IV. Šlo samozřejmě o to, aby písemné dílo podalo zdůvodnění panovníkových činů a politických kroků. Sám Karel IV. proto vybral osoby, které sepsáním kronik pověřil, a také prameny, z nichž měli autoři vycházet. Právě dílo Přibíka Pulkavy z Radenína nejvíce ze všech odráží názory panovníka, podává tak vlastně Karlovo pojetí českých dějin.

Kronika byla napsána latinsky, následně byla přeložena do češtiny i do němčiny a ještě v době vlády Karla IV. došlo k pořízení několika jejích prepisů a úprav (vzniklo tak několik jejích recenzí, tato práce vychází z recenze první). To vše značí o tom, že kronika Přibíka Pulkavy byla hned po svém vzniku všeobecně známa a hojně čtena. A to i přesto, že Pulkava neuměl kriticky zhodnotit prameny, z nichž vycházel. Ve svém spise udělal i

mnoho chyb, protože se svých předloh (Kosmas a jeho pokračovatelé, Dalimil atd.) příliš nedržel, naopak je doplňoval a pozměňoval.

Stejně jako ostatní kroniky této doby neměl Pulkavův spis oficiální označení, název. V dnešní době je znám jako *Kronika česká*, přičemž titul byl odvozen z jeho rukopisů.

I tento autor začal své dílo vyprávěním o potopě světa a následným rozdělením řečí při stavbě babylonské věže. Při této příležitosti dle Pulkavových slov vznikl také jazyk slovanský. Od názvu řeči je odvozeno jméno lidu, který ji užíval. Jedná se tedy o Slovary (od výrazu „slovo“).

Slované dle Pulkavy odešli z pole Sennar. Došli až do Evropy, kde v zemi, která je označena jako Chorvatsko (Charvátsko), žil Čech. Ten musel Chorvatsko opustit, protože spáchal vraždu (např. zde se odráží vliv Pulkavových předchůdců, je vidět, že zde nevychází z líčení Kosmova, ale přibližuje se Dalimilovi). Po spáchání vraždy musel odejít do jiné země, kde by našel klid a mír. Na novou cestu se vydal se „svými bratry a druhy“ (konkrétní jméno Čechova bratra Lecha je zmíněno až později).

Po překročení Dunaje se Čech dostal do země, kde se následně usadil. Jméno této země znělo (latinsky) Bohemia. Pulkava její název odvozuje od Boha, tudíž i Čechové jsou nazýváni „pode jména božího“. Dále připojuje vysvětlení, že ve slovanském jazyce získala země název dle prvního svého obyvatele (neboť přišel do země neobydlené) – od Čecha, proto se jí říká Čechy („Czechy“). V této kronice však není zdůrazněna vděčnost lidu (jak se s ní můžeme shledat např. u Václava Hájka z Libočan) pocítovaná k Čechovi za to, že lid přivedl do tak úrodné a krásné země.

Čech se dle Pulkavova podání usadil na Řípu, hoře obklopené Labem, Vltavou a Ohří. V této kronice není příliš zaznamenána krása okolního kraje, zmíněno je pouze to, že se zde vyskytuje hojnost lesů a zvířete. Horu autor nazývá jako Říp a toto slovo vysvětluje latinským výrazem „respiciens“ (rozhlížející se), protože z hory bylo možno dobře zřít okolní kraj.

Příchod Čecha do naší země je Pulkavou zaznamenán velmi stroze, rovněž následnému usazení lidí v kraji není v kronice věnováno příliš prostoru, a tak ani Říp u Pulkavy nehraje významnější roli. Z jeho spisu se tudíž nelze dozvědět, jak Říp v době, kdy sem údajně

přišel Čech a jeho lidé, vypadal. Pulkava nepřináší žádné nové a rozšiřující informace. Pouze jeho výklad názvu Čech a hory je originální, pravdě však vzdálený.

2. 5. Jan Marignola

Také Jan Marignola napsal svou kroniku za vlády Karla IV., přesné datum, kdy kniha vznikla, není známo, ale uvažuje se o letech 1355–58. Tentokrát panovník chtěl, aby autor kroniky, zachytil nejenom české, ale i světové dějiny. Sepsat je měl Jan Marignola, právník z Florencie, františkán, bisignanský biskup a proslulý cestovatel. Vznikla tak latinsky psané dílo podávající výklad dějin od počátků až po dobu Karlovu.

O kronice se však dnes obecně soudí, že není příliš vysoké kvality, v pasážích o českých dějinách (dovedeny do roku 1283) jsou přínosné jen zmínky o vládě Karla IV. a o jeho době. Největší klad kroniky je spatřován v částech, ve kterých Marignola zaznamenal poznatky ze svých cest.

Původ Čechů (Slovanů) odvozuje od muže, jímž není nikdo jiný než biblický Noe. Slované se dle něj jmenují Helisané čili slavní (též sluneční, zářící). Jedním z našich předků byl dle Marignoly jakýsi Boya a od jeho jména je odvozen název celé země – Boemia.

Čechy jsou Marignolou podrobně lokalizovány a popsány. Píše o nich, že leží v Evropě, že jsou součástí Germánie, zmiňuje se o okolních státech a dále se věnuje jejich přírodním krásám a bohatství. „Čechy tedy byly země s mnoha háji, s velmi hustými lesy, velmi příhodná pro med, plody a divokou zvěř. V ní nějací druhové postavili první sídla u hory Říp mezi dvěma řekami, totiž Ohří a Vltavou.“ [17]

Je tedy vidět, že Marignola zaznamenal podobu a úrodnost země, příchodu Čecha a jeho lidu však zmínku nevěnoval. Píše o tom, že se zde usadil, a tak nevíme ani to, odkud a proč se do naší země vydal. Samotná hora Říp popsána také není. V jeho vyprávění se dále odráží předlohy, z nichž při psaní vycházel, především tedy Kosmova *Kronika česká*. Čech i v díle Jana Marignoly promlouvá k lidu, že přišli do země, kterou jim sliboval, kde jim nebude nic chybět, a lid vyzve, aby zemi pojmenoval. A také zde je název Čech odvozen od jeho jména.

2. 6. Aeneas Sylvius Piccolomini

Italský humanista, právník a diplomat, prelát římské církve Aeneas Sylvius Piccolomini (1405–1464), biskup v Terstu a v Sienně a pozdější kardinál, se roku 1458 stal papežem, přijal jméno Pius II. Byl obratným řečníkem, během svého života se zúčastnil řady důležitých jednání, mimo jiné např. basilejského koncilu. Sepsal rovněž mnoho děl, a to jak beletristických, tak odborných. To svědčí o tom, že se jednalo o výjimečnou a významnou osobnost. O to víc je pro nás zajímavé, že z jeho pera vzešla i *Historie česká*.

České prostředí Piccolomini dobře znal, neboť byl v polovině 15. století ve službách císaře Fridricha III. vyslán na jednání s českými stavy, kde se seznámil i s českým králem Jiřím z Poděbrad (připomeňme, že proti tomuto králi poté nesouhlasně vystoupil a jako papež roku 1462 zrušil česká kompaktáta, jejichž platnost byla schválena po bitvě u Lipan).

Dílo pojednávající o původu a dějinách Čechů, *Historii českou*, sepsal latinsky ve viterbských lázních krátce před tím, než byl zvolen papežem, pro neapolského a aragonského krále Alfonse. Tiskem vyšla poprvé roku 1475. Vznikla tedy v bouřlivém století, kdy Čechy byly středem pozornosti velké části Evropy, neboť zde probíhaly snahy o reformu církve. Navíc, jak Piccolomini ve svém díle uvádí, znalost určitých věcí, k nimž tedy řadí také české dějiny, je prospěšná. Proto mohlo spatřit světlo světa i podání českých dějin z rukou budoucího papeže.

Českou historii Piccolomini popsal od nejstarších dob až po svou současnost, konkrétně tedy do volby českého krále, kterým se stal Jiří z Poděbrad (rok 1458). Při jejím psaní vycházel především z kroniky Pulkavovy a z výpisků z Dalimila, které získal od Jana Tůška z Pacova, kancléře Starého města pražského. Znal ale také antické prameny, např. Strabona. A samozřejmě čerpal ze svých zkušeností, z poznatků, které učinil za svého pobytu v zemi.

V době svého vzniku byla kronika jedním z nejúspěšnějších děl o naší historii. Přízní čtenářů se těšila díky vynikajícímu stylu i jazyku, kterým byla sepsána. Díky tomu bylo dílo hojně opisováno, a tak se také dochovalo a bylo rozšířeno po celé Evropě. Do češtiny bylo přeloženo poprvé již v 15. století (1487), a to Janem Húskou z Uherského Brodu.

Autorem dalšího překladu (1510) byl Mikuláš Konáč. Z roku 1585 pak pochází překlad Daniela Adama z Veleslavína.

Velký důraz Piccolomini kladl na dějiny novodobé, současnost a nedávné husitské války i vývoj českých zemí po nich považoval za velmi zajímavý. Obdivoval především četnost převratných změn, ke kterým v našich dějinách došlo. Je ale znám svým záporným postojem k husitství, což se odráží i v samotné předmluvě ke kronice, kde uvádí, že husité svým jednáním velmi hřeší, a proto se jim dostane spravedlivého trestu v podobě pekelných muk. Tato poznámka svědčí také o katolickém smýšlení, které bylo Piccolominimu vlastní.

V první kapitole kroniky osobitým způsobem popsal českou zemi, zachytil některá její města i místní mravy. Čechy považoval za barbary oddávající se obžerství a opilství, jejichž vlast leží na barbarském území. A především je součástí Germánie. Má prý tvar kruhu a její hranice jsou lemovány lesem (kdysi zvaným Hercynský). Podnebí je v tomto kraji chladné. Krátkou pozornost věnoval Piccolomini i řekám velice bohatým na ryby. Zdůraznil při tom především Labe, do kterého se vlévají všechny ostatní řeky. Dále zachytil i úrodnost země, přičemž vyzdvihl zvláště Žatecko a Litoměřicko a místní vinice. Zmínil i hojnost zvěře, kterou celá země oplývá, a zmínku věnoval i českému pivu.

Země byla dle jeho názoru nejdříve německá, o čemž svědčí i jazyk, který se zde hojně užívá (tedy německý) a také úryvek ze Strabona, který Piccolomini cituje.

Skutečnost, že by český národ nacházel svůj původ u legendární stavby babylonské věže, se mu nezdá být příliš pravděpodobnou, dalo by se říci, že toto tvrzení ze starých českých kronik zesměšňuje, považuje je za příliš troufalé a za „stařeckou troufalost“. Píše, že Češi se řadí mezi Slovany (tento výraz vysvětluje jako „ti, co mluví mnoha slovy“), kteří byli přítomni stavbě babylonské věže. Po zmatení jazyků odešli do Evropy na Balkán.

Zajímavé je, že další „skutečnosti“ z českých kronik bez poznámky přijal, a tak se také z jeho kroniky dočítáme, že český národ založil Čech. Byl to Chorvat, který se dopustil vraždy. Aby ušel potrestání za tento čin, musel odejít. Piccolomini dále uvádí, že země, do které Čech přišel, nese jméno Čechy. Zmínku o tom, že by své jméno dostala právě po tomto „Chorvatovi“, v kronice musíme postrádat.

Místem prvního osídlení se pak stala krajina kolem Řípu. Hoře je však věnována pouze velmi krátká poznámka týkající se jejího jména. Piccolomini uvádí, že název bývá odvozován od slova „zřící“, neboť hora se nachází uprostřed roviny a „shlíží na hlavní řeky: Labe, Vltavu a Ohři“. Více se tedy o Řípu z kroniky nedozvídáme. A mnoho není poznamenáno ani o jejím okolí. Autor *Historie české* pouze píše, že kraj, do kterého Čech přišel, nebyl obdělán, což vysvětluje tím, že Germáni vedli nomádský způsob života, před rolnictvím tedy upřednostňovali pastevectví, chov dobytka, se kterým se často stěhovali z místa na místo.

Piccolomini odmítá názor, že by se Čech, jeho bratr Lech a lidé, kteří s nimi přišli, živil pouhým sběrem plodů. To dle jeho mínění muselo být již zastaralé. Přiklání se k tomu, že Čech naučil lid hospodařit a žít se tedy cíleným obděláváním půdy. Za nepravděpodobnou považuje také informaci o společném vlastnictví všech Slovanů i o tom, že lidé chodili za oněch časů nazí (uvádí, že by ve zdejším chladném počasí nepochybně zmrzli). Aktualizuje zde nedávnou dobu, neboť připomíná, že takové chování (společné vlastnictví a život bez odívání) bylo vlastní sektě adamitů, která se v Čechách vyskytovala za jeho současnosti.

Čech tedy naučil lid spořádaně žít. Za jeho působení panoval mezi lidmi mír, ale po Čechově skonu nastaly mnohé sváry, a tak bylo nutno zvolit si nového vůdce, kterým se stal Krok. Tím vyprávění o nejstarších počátcích dějin v *Historii české* končí.

Piccolominimu je vytýkáno, že ve svém díle příliš nedbá na správnou chronologii, často komolí česká jména (např. Libussa), i to, že se zaměřuje spíše na významné osobnosti, na panovníky, než na zachycení dějin českého národa. Setkat se rovněž můžeme s názory (např. Daniel Adam z Veleslavína), že kronika odráží nepřátelský vztah autora k Čechům. Zřejmé je, že neuznával husity a jejich reformní snahy. A některé události zaznamenané v předlohách, z nichž při svém psaní vycházel, považuje, jak již bylo poznamenáno, za nesprávné a hodné výsměchu. Přesto však (či snad právě proto) jeho dílo dodnes zůstává velice zajímavým podáním českých dějin.

2. 7. Václav Hájek z Libočan

Kronikář Václav Hájek z Libočan je autorem *České kroniky*. Pocházel pravděpodobně z prostředí drobné šlechty (Žatecko). Celý život působil jako kněz a kazatel (např. na Podřipsku, tudíž kraj, o kterém později psal ve své kronice, dobře znal). Roku 1521 konvertoval ke katolické víře, neboť původně byl utrakvistou. Stal se farářem v Rožmitále, v Tetíně, krátce spravoval vyšehradskou kapitolu, v letech 1527–33 zastával funkci karlístejnského děkana, ve 40. letech 16. století probošta kapituly ve Staré Boleslavi. Dlouhodobě kázal v klášteře sv. Tomáše na Malé Straně. A v Praze rovněž roku 1553 zemřel.

Osoba jeho postavení měla přístup k mnoha dokumentům a pramenům, čímž se Hájkovi otevřela cesta k vlastní tvorbě. *Českou kroniku* napsal, jak sám poznamenává, pro vzdělání lidí, protože události, o kterých přináší jeho dílo informace, vycházejí z minulosti, ale týkají se i budoucnosti („buducí zprávy a výstrahy“). Na spisu prý pracoval šest let. Dílo bylo hotovo roku 1539, ale k jeho vytištění došlo až roku 1541.

Jedná se o kroniku obsáhlou (události jsou zde zaznamenány do roku 1527), ve které se nachází celá řada nových informací. Ty v předchozích dílech, z nichž při své tvorbě Hájek vycházel (např. Kosmova *Kronika česká*), nelze najít (např. založení některých obcí na Podřipsku – Černouček, Hoštka či Mnetěš). I proto byla již v minulosti označena za nespolehlivé dílo, které obsahuje řadu chyb a nepravdivých informací. Proti její pravdivosti vystoupil např. Gelasius Dobner, Josef Dobrovský či František Palacký.

Jaroslav Kolár, který napsal předmluvu k vydání kroniky z roku 1981, se však tohoto díla zastává. Argumentuje např. tím, že vzniklo v době, kdy autoři písemných prací nedbali na kritiku pramenů, z nichž vycházeli. A uvádí, že až do 18. století byla Hájkova kronika oblíbeným a hojně čteným spisem, o čemž svědčí také překlad do němčiny či do latiny. Tuto kroniku v minulosti oceňoval např. Bohuslav Balbín či Pavel Stránský ze Zapské Stránky. Nejzajímavější je však přístup k dílu, který bychom při jeho čtení měli užívat a který také Kolár zdůrazňuje. Neměli bychom totiž spis považovat za vědecké, tedy odborné dílo historické, ale za dílo umělecké, literární, které pojednává o historii naší země. Kolár

Hájka vyzdvihuje jako výborného epika (v tom má nepochybně pravdu), který měl velký smysl pro zachycení děje. Připouští však, že k tomu, aby mohl své vyprávění udělat zajímavým, často si různé údaje a informace vymýšlel. Směšoval fakta, své představy, mýty.

Minulost nebyla pro Hájka sledem historických skutečností, ale řadou různých dějů. „Takový přístup ovšem vyžadoval na mnoha místech doplňovat a domýšlet to, o čem se prameny jen letmo zmiňovaly nebo pro co dokonce nebyla žádná opora. Hájek tak činil s vypravěčskou rozkoší ... „příběhy“ byl vždycky ochoten a schopen vlastní fantazií dotvořit do žádoucí epické podoby plné poutavých detailů“ [18] Tudíž je zde s přesností, kterou bychom v předchozích dílech hledali jen stěží, určeno např. datum příchodu Čecha a jeho lidu na Říp. „Léta od narození Syna božího šestistého čtyřicátého čtvrtého a od stvoření světa již bylo pět tisíc osm set čtyřicet a tři, za dnův Konstantina Třetího, císaře konstantinopolitánského vedlé počtu dvacátého a čtvrtého, za Jana, toho jména Čtvrtého, biskupa římského v počtu sedmdesátého čtvrtého, knížata charvátská Čech a Lech přibrali sú se s svými do země bohémské a přijeli až pod jeden velký vrch ... Nazajtří pak ráno Čech, pojav Lecha, bratra svého, a jiné k tomu čtyři, vstúpili sú na ten vrch a odtud spatřili lesy a řeky, hory i roviny a navrátiť se k svým zase, řekl jest Čech: Tuto máme jeden velký zřip, po slovanském jazyku vrch, a okolo něho hojné roviny a úrodnú zemi, ale všecku lesy porostlú.“ [19] Kromě přesnosti časové Hájek často zachycuje, jak bylo již poznamenáno, také vznik vesnic a jejich jmen, pokouší se o jakýsi etymologický výklad.

Své vyprávění započal líčením světové potopy a vznikem různých národů při stavbě babylonské věže. Zmiňuje se o tom, že někteří čeští kronikáři vyvozují původ Čechů od Boemů a uvádí např. názory Jana Marignoly či Přibíka Pulkavy z Radenína.

Hájek odvozuje původ Čechů právě od Slováků, a to tak, že biblický Noe byl předkem Helisa, od nějž právě vzešli Slováci. Ti se pak usadili především v zemích dalmatské, charvátské a slovanské, přičemž v kraji charvátském žili dva bratři Čech a Lech. Ale protože se kolem nich začalo rozmáhat nedobré chování všech lidí, kteří soupeřili o majetek, bratři se svými příbuznými a přáteli odešli. A tak přišli do země, kde prý dříve žili

Boemové a kde se nyní tito dva bratři usadili. I když Hájek konkrétně nevysvětluje, kde se země, z níž se na svou cestu vydali, nalézala, uvádí, že šli na půlnoc, tedy na sever.

Všechny tyto události Hájek příliš nerozvádí. Podrobné líčení u něj začíná právě rokem 644. To je datum, kdy Čech se svým bratrem a lidem přišel do kraje kolem Řípu. Zdá se, že hora ani u Hájka nehrála žádnou symbolickou roli. Byla zřejmě jen kopcem, který byl v nížinaté krajině zdaleka vidět a znavený lid se u něj usadil jen proto, aby si odpočinul. Až druhý den poctili oba bratři Říp svou návštěvou a až tehdy shledali, že přišli do úrodného kraje, který by byl vhodný pro jejich usazení. Nevíme tedy, proč přišli právě sem, jako by šlo spíše o náhodu než o cílenou cestu. Přestože v řeči, kterou Čech pronáší ke svému lidu, mluví o slibu, který jim dal, a to že je zavede do země, která bude: „...zvěři a ptákuov plná, medem a mlékem oplývající, jakož pak sami vidíte, k obývání velmi příhodná, vody ze všech strán hojné a nad obyčej rybné.“ [20]

Co se týče samotného Řípu, Hájek ho ve své kronice označuje jako Zřip. Jméno hory dle něj vychází ze slovanského označení pro vrch, kopec, ale i toto vysvětlení patří k omylům jeho kroniky. Řípu kromě výkladu jména není věnována větší pozornost. Znamená to, že hora pouze bližším způsobem určuje místo, kam Čech se svým bratrem a lidem přišel, odkud se rozhlédl do krajiny. Podoba Řípu zachycena není. Z Hájkovy kroniky proto nelze o hoře mnoho vyvodit, např. o tom, zda byla také ona porostlá lesy, zde není ani zmínka, pouze z okolnosti, že poskytla daleký rozhled do okolí lze soudit, že ji lesy, jak tomu také ve skutečnosti bylo, nepokrývaly.

Pozornost je tedy i v Hájkově kronice věnována krajině kolem Řípu. Ta je opět vylíčena jako úrodná a lesnatá země, kterou bylo nutno pojmenovat. Také u Hájka se setkáváme s tím, že jméno dostala po Čechovi, tedy po muži, který do ní lid přivedl a jakoby mu ji daroval. Je vidět, že Hájek vycházel ze svých předchůdců a jeho vyprávění se od předloh příliš neliší. Nebyl by to však Hájek, kdyby vyprávění náležitě neukončil, a tak jeho kronika přináší velmi důležitou zprávu o Čechově smrti. Praotec Čech dle něj zemřel ve svých 86 letech (opět obdivuhodně přesná informace). Hájek popisuje rovněž pohřeb, k němuž mělo dojít na pláni, na které později vznikla ves. Tu lidé nazvali Ctiňoves (dnešní Ctiněves), neboť zde svému slavnému předkovi vzdávali čest („činili poctivost“). I zde

můžeme pozorovat Hájkův pokus o etymologický výklad, ovšem značně zjednodušený. „Dnešní název Ctiněves ... – jak uvádí Profousův Slovník místních jmen v Čechách – vznikl z tvaru Čstina ves, respektive Čstova ves, jméno Čsta je doloženo ve 12. století.“ [21] Informace o pohřbu praotce Čecha se samozřejmě rozšířila, a tak se s ní dodnes můžeme setkat např. i v *Ottově slovníku naučném* (Ottův slovník naučný. 21. díl. Praha: Argo, 2000.). Nutno však poznamenat, že ač byly v okolí vsi provedeny různé výzkumy, nikdy se Hájkova slova nepotvrdila, protože zde nebyl učiněn žádný nález, který by jeho tvrzení doložil.

2. 8. Pavel Stránský ze Stránky

Pavel Stránský je znám především jako autor díla *O státě českém* a také jako zastánce víry pod obojí, jako nekatolík a jako exulant. Pocházel ze Stránky u Zap (nedaleko Brandýsa nad Labem), kde se narodil roku 1583, a jeho život byl mimo jiné spjat s Litoměřicemi, kde se stal rektorem školy, městským písařem i členem rady konšelů. Získal zde rozsáhlé statky, ale roku 1627 musel opustit město i svou vlast, a to díky situaci v zemi, kde v 17. století došlo k útlaku nekatolíků po pražské defenestraci a po bitvě na Bílé hoře. Jako exulant se nakonec usadil v Polsku, kde svůj život také dožil (1657, Toruň).

Latinsky psané dílo *Respublica Bohemiae* vyšlo v roce 1634, a to jako součást sbírky spisů o evropských státech leidenských tiskařů (bratři Elsevirovi). Mělo sloužit především k poučení cizích čtenářů o českém státě.

Jedná se o klasický spis, který se týká dějepisných, zeměpisných i místopisných otázek českého státu. Vypravuje i o poměrech hospodářských nebo právních, o mravech, o ústavě, také o českých panovnících, městech a hradech v dobách před Bílou horou. Svou pozornost zde Stránský obrátil k minulosti, neboť přítomnost pro něj nebyla příznivá. Kniha měla velký význam pro mladší historiografy, např. pro Balbína, kteří z ní při psaní svých děl vycházeli. V pozdějších dobách, za osvícenství, byla přeložena do němčiny a doplněna Ignácem Cornovou, první český překlad je pak znám z konce 19. století.

V samém úvodu svého spisu Stránský píše, že k jeho sepsání byl veden nejenom touhou vydat dílo po vzoru mnohých popisů evropských států, které za jeho časů vycházely, ale také vlastenectvím a snahou upozornit na krásy a klady rodné země. Láska a vřelý cit k vlasti pak skutečně promlouvají z celé knihy *O státě českém*, neboť autor má pro rodnou zemi jen slova chvály a obdivu.

Čechy popisuje jako stát vejčitého tvaru, který je součástí Evropy (určuje dokonce přesnou polohu a rozlohu země pomocí stupňů) a který je obklopen horami, přičemž užije přirovnání Čech k amfiteátru, čehož si můžeme povšimnout také v pozdějším díle Bohuslava Balbína.

Pokud Stránský uvádí poznatky o podnebí, vodstvu nebo krajině, užívá k jejich popisu výrazů jako: zdravé, čisté, mírné, úrodné. Čechy jsou pro něj krásnou zemí plnou lesů, luk, zahrad, kde se vyskytuje množství nejrůznější zvěře a nerostného bohatství a kde si těchto darů umí lidé vážit a pilně pracují na zvelebování jednotlivých krajů. Stránský zdůrazňuje také to, že Čechy jsou zemí bezpečnou, a to nejenom díky horám, které je obklopují a tvoří tak přirozenou hradbu proti nepříteli, ale zároveň se v nich nevyskytují ani nebezpečná zvířata, která by člověka mohla ohrozit na životě.

Jednu kapitulu své knihy věnuje Stránský krajům a městům českým. Píše, že Karel IV. rozdělil zemi na patnáct krajů (s touto skutečností polemizuje Balbín, vyvracejí ji dle jeho mínění královské berně, krajů vypočítává čtrnáct), vyjmenovává je, připomíná, že k nim náleží ještě další tři kraje.

Jedním z takových oblastí je Slánsko, kde se nachází hora Říp. Od ní je také odvozen další název kraje – Zřítsko, neboť výraz Říp může mít dle Stránského tvar Zříť, a to ve významu zření. Slovu lze však dle něj přisoudit i druhý význam, a to hora (v tomto případě tvar Zříp).

Říp je v knize *O státě českém* zachycen jako přeslavná hora, v jejímž okolí byl položen základ českého státu. Její okolí je vykresleno v nejlepších barvách. Kraj je úrodný, daří se zde především obilí, vínu a hojně jsou rovněž chmelnice. Takové místo uznal za vhodné k osídlení i praotec Čech, o čemž samozřejmě Stránský (vzhledem k vlasteneckému duchu knihy) nemohl pomlčet.

A tak i z tohoto díla vyplývá, že Čech přišel se svým bratrem Lechem a s lidem „všeho stavu, pohlaví i věku“. Čechův lid pak začal kraj obdělávat a pečovat o něj, všichni žili ve svornosti a souladu (ten byl narušen až poté, co se v zemi usadili cizí obyvatelé), nad vším dohlížel Čech, kterého Stránský vnímá jako prvního panovníka a soudce všech obyvatel. Uvádí, že ve věku 86 let byl pochován ve Ctiněvsi, a to pohanským způsobem, který podrobně líčí v závěru své knihy.

Co se týče Řípu, kromě významu jeho názvu není hora více popsána, autor knihy se zmiňuje pouze o tom, že na jejím vrcholu se nachází kostelík obnovený knížetem Soběslavem a zasvěcený sv. Jiří.

Při psaní díla vycházel Stránský z knih svých předchůdců. Právě informace z některých starých kronik a vyprávění o tom, že Čechův lid byl prvním, kdo českou zemi obýval, využil k zajímavé argumentaci ve věci státoprávního postavení Čech v rámci Evropy. V 17. století se často zmiňoval názor, že česká země je součástí Říše, což bylo odvozováno již z dávných časů a samozřejmě také z různých kronik (např. z Kosmovy). V pramenech se však tvrdí, že země byla před příchodem praotce Čecha neosídlená, zanedbaná a pustá, tedy že nemohla mít žádného vlastníka, tím méně pána z Germánie. Z toho Stránský vyvozuje své proti německé stanovisko o svrchovanosti a samostatnosti českého státu. Zachoval však objektivitu, neboť uvádí i další názory a fakta, jako např. že český lid byl po svém příchodu Němci podmaněn a česká knížata musela platit tzv. tribut. A je tak spíše na čtenáři, jaký závěr si udělá.

2. 9. Bohuslav Balbín

Vlastenecky smýšlející kněz Bohuslav Balbín je jednou ze slavných osobností naší minulosti, které Říp a jeho okolí navštívily. Putoval sem před rokem 1679, krajinu zachytil také ve svém díle. Latinský originál nese název *Miscellanea historica regni Bohemiae* (*Rozmanitosti z historie Království českého*) a čítá sedm knih. Dílo vycházelo po svazcích v letech 1679–88, nebylo však doposud přeloženo v celé své šíři (velká část je dochována

v rukopisech). Z „*Rozmanitostí*“ byl však pořízen výbor, který je dnes znám pod titulem *Krásy a bohatství české země*.

Dílo odráží velký rozsah Balbínových vědomostí a zájmů (materiál pro tuto práci sbíral autor celý svůj život – poznatky z cest atd.) a vypovídá o všem podstatném, co k české zemi dle Balbínova úsudku patřilo, např. příroda, zvířectvo, nerostné bohatství, ale i literatura, památky, kraje a města tehdejšího království. V knižním výboru jsou zachyceny tři okruhy poznatků, a to přírodopisné, místopisné a poznatky věnující se obyvatelstvu. Obdivuhodný není tento Balbínův soubor knih jen díky informacím, které obsahuje, ale také proto, že odráží autorův (notně vlastenecký) pohled na naši zemi.

Balbín se narodil do pobělohorských časů (roku 1621), které jsou do dnešních dob synonymem pro porobu a útlak prostého obyvatelstva, veškerého češství a české kultury. Moc v zemi patřila habsburskému panovnickému rodu a katolíkům, rozmáhala se moc jezuitů (do jejichž řad náležel také Bohuslav Balbín). Zároveň je však nutno poznamenat, že ke slovu se dostává významný umělecký sloh, a to baroko. Postupem času se pak rozvíjí kultura pololidová a lidová. Balbín vnímal všechny složky „světa“, ve kterém žil, a to se samozřejmě odrazilo i v jeho spisech. Rozsáhlé dílo, které vytvořil, mohlo vzniknout také díky vzdělání a profesím, kterým se věnoval. I když nepocházel z Prahy, navštěvoval zde školy, a tak se stal magistrem filosofie. Působil jako učitel a roku 1645 se začal studovat teologii, o čtyři roky později byl vysvěcen na kněze. Za svého života působil na různých místech státu, zkoumal archivní materiály, hodně cestoval. Získal tak (zemřel roku 1688) mnoho zkušeností a vědomostí, které nám předal ve svých spisech.

V Balbínových knihách, které v této době vznikly, je zřetelná snaha o povzbuzení vlastenectví i uvědomění si krás české země a významu české historie a tradice. Balbín sepsal až encyklopedické dílo, kterým chtěl působit na čtenáře a tím je také vychovávat. Zdeňka Tichá, autorka úvodní studie výše zmíněného výboru, vidí v této Balbínově snaze dokonce paralelu s Dalimilem a jeho kronikou (snaha posílit češství, oslabit vliv cizinců v zemi) a rovněž Balbína oceňuje jako velmi vzdělaného člověka, který se nebál vystoupit ani proti oficiálně hlásaným postojům, „pravdám“ (např. i proti jezuitům), zaznamenával

své poznatky, přičemž psal i o tématech „nevhodných“, např. o nekatolicích (Jiří z Poděbrad). Díky tomu samozřejmě byla jeho tvorba omezována cenzurou.

Ani nepřízeň doby však tomuto autorovi nezabránila v napsání mnohých děl vysoké kvality. Zajisté k nim patří i to, s jehož podobou a obsahem se dnes můžeme seznámit ve formě výboru *Krásy a bohatství české země*. Balbín zde výklad počíná dle vzoru svých předchůdců, na které se v díle hojně odvolává a se kterými také polemizuje (Kosmas, Václav Hájek, Pavel Stránský atd.), obecným popisem. Všímá si tedy polohy, tvaru, úrodnosti Čech, místního dobrého ovzduší i hojnosti zvěře (řeky plné ryb, houfy ptáků). Záměr vylíčit zemi v co nejladnějších barvách se prolíná celým dílem. Přirovnává ji tak např. k růži či „překrásnému amfiteátru“.

Význam země zdůrazní, když poznamená, že její výjimečnosti si všiml již praotec Čech, který se zde usadil. Tím dal tomuto kraji přednost před oblastmi, jimiž na svých poutích musel projít (např. zde se Balbín odvolává na tvrzení Kosmovo). A rovněž tím, že upozorní na skutečnost, že i před příchodem Čecha žili v české zemi slavní národové, např. Bójové, Markomané.

Jedna z kapitol *Krásy a bohatství české země* je věnována pohořím a horám. Dle Balbínových slov si již naši dávní předkové uvědomovali, že Čechy jsou obestřeny vysokými skalami, které jim poskytovaly ochranu a bezpečí. Balbín se však rozhodl věnovat svou pozornost také těm, které nejsou pohraniční, i když zdůraznil jejich význam a krásu. Vnitrozemské hory jsou však dle něj skutečně české, neboť nezasahují do jiných zemí. K takovým vrchům musel nutně zařadit také Říp. Charakterizuje ho jako horu, která „nemá soupeře ani co sobě rovného“, zmiňuje ho i v několika jiných kapitolách. Jak sám uvádí, je tomu tak proto, že tato hora je pro Čechy významná a oplývá značnými pamětihodnostmi. Lokalizuje ji do blízkosti města Roudnice nad Labem a o jejím jménu uvádí pouze krátkou poznámku v závorce: „Zřít, jako bys řekl místo zřené.“ [22] Na několika místech ve své knize však uvádí, že v 17. století byl výraz Říp téměř neznámý a užívalo se spíše označení hory podle sv. Jiří.

Po hoře byl pojmenován okolní kraj, tedy Řipský, jinak prý však také Slánský. Neobyčejnost Řípu je pak podtržena i Balbínovým konstatováním, že není krásnějšího

rozhledu do kraje než právě z této hory. Okolní krajina je dle jeho slov velice úrodná, rozlehlá a tak rozmanitá, že je jí dokonce těžko připsat nějakou podobu.

Také praotec Čech si z hory prohlédl její okolí porostlé lesy. Poté se zde spolu se svým lidem usadil a v kraji také dokonal svůj život. Balbín vypráví o jeho skonu i o pohřbu ve vsi, která se stala Čechovým sídlem a která nese jméno Ctiněves (název vysvětluje jako Ves úcty). Zde lid svému praotci vybudoval náhrobek. S tímto tvrzením jsme se setkali u Hájka z Libočan. Bylo již poznamenáno, že jeho pravdivost není nijak potvrzená.

Ke Ctiněvsi se váže i pověst o místním prameni. Balbín se při její interpretaci odvolává na vyprávění „nejednoho člověka“, se kterým rozmlouval. Čech prý udeřil do země prutem. Na tom místě vytryskla voda, která proudí neustále. Prý proto, že pramení na Řípu.

Kromě výše řečeného neunikla Balbínově pozornosti ani řípská rotunda. Napsal o ní: „Na vrcholu hory lze spatřit kapličku se zvonem a pěknou věžičkou, což předkové spojili v jedinou stavbu, takže vznikla jakási stavba dokonalosti a úcty.“ [23] Poznamenává také, že rotundu vysvětil Jindřich Zdík, a to roku 1126.

Díky Balbínovi se dochovala i zpráva o tom, že se na Říp pořádají pouti. A také o tom, že se na hoře kolem kaple pohřbívají mrtví.

Za zmínku zajisté stojí i Balbínem tolik vyzdvihovaný lov ptáků, který náleží k výjimečnostem hory. Ptactvo se na Řípu dle jeho slov odchyťovalo v létě a na podzim. Jednalo se o tak vzácné ptáky, jako jsou např. orli, sokoli či jestřábi. V části svého díla, která se této tematice týká, přináší důležitou informaci o podobě hory, neboť píše, že např. orlům se dobře daří na holých kopcích. Říp zachycuje jako skalnatou horu, která slouží ptactvu jako útočiště a místo odpočinku.

2. 10. Jan František Beckovský

Český katolický kněz, historik a spisovatel Jan František Beckovský byl jednou z osobností, které v době po bitvě na Bílé Hoře a následné rekatolizace pomáhaly podpořit národní smýšlení, kulturu i jazyk. Pocházel z Německého (Havlíčкова) Brodu (narozen byl roku 1658), ale od 80. let 17. století se věnoval studiu filozofie ve Vídni. Roku 1688 byl

vysvěcen na kněze. Práce v klášterním prostředí mu umožnila další studium, shromažďování materiálu i vlastní literární tvorbu. Vytvořil a přeložil tak kolem padesáti spisů, přičemž převažovala díla nábožensko-výchovná či legendy. Psal latinsky, česky i německy.

K jeho spisům patří *Poselkyně starých příběhův českých*. Jedná se o upravenou kroniku Václava Hájka z Libočan, neboť toto dílo bylo velmi oblíbené, ale ne zcela dostupné. Beckovský se jej tedy touto cestou pokusil rozšířit, přičemž opravil určité nepřesnosti či chyby, kterých se Hájek dopustil (některé pasáže však cituje doslovně, např. o prvních národech v české zemi usazených). Beckovský zároveň dílo dovedl do 17. století.

V roce 1700 vyšel první díl „*Poselkyně*“, který obsahuje záznamy českých dějin až do roku 1526. Nese se v přísně katolickém, ale zároveň i vlasteneckém duchu, neboť se řadí k Beckovského dílům, která měla být naučná a zároveň měla probouzet kladný vztah k vlasti.

Druhý díl vznikl v letech 1700–1723 a až do konce 19. století zůstal v rukopise. Materiál k němu Beckovský sbíral na své cestě po Čechách, Moravě, Maďarsku, na které studoval různé archiválie, promlouval s pamětníky atd.

V úvodní kapitole prvního dílu píše o národech, které v české zemi, ohrazené Černým lesem, žily před příchodem Čecha a Lecha. Nejsou o nich však zachovány zmínky, neboť v době, kdy se v zemi usadily či přes ní přecházely, nebyli ještě lidé, kteří by tyto události zaznamenali. Okolo roku 600 př. n. l. se však v kraji Slánském a Kouřimském (takto byly samozřejmě označeny až v pozdějších dobách) usadil lid Syjovese, syna franckého krále, který užíval německý jazyk a nazýval se „Boji, Bojemi, Bojemové“ a jejich zem „Bojemům, Bojohemům, Bojiheim, Bojohemia“. Beckovský připojuje poznámku, že v latině se země dodnes jmenuje Bohemia. Následně byla obývána různými národy a zhruba 600 let poté, co ji obsadili Bójové, sem svůj lid přivedl „Marobodus“, král Markomanský. V pátém století byl však i jeho lid ze země vyhnán, a to Sarmaty, Slováky (jméno je zde odvozeno od slávy, neboť prý mezi sebou měli hodně slavných mužů).

Ve druhé kapitole pojednává o příchodu Čecha a Lecha do nové vlasti a o Čechově vládě v této zemi. V úvodu poznamenává, že nelze s jistotou určit, kdy a z jakého důvodu

bratři odešli z Charvát, kde původně žili, a to díky různým verzím zachyceným v kronikářských dílech českých i zahraničních. Zmiňuje rozdílná data, např. Daniel Adam z Veleslavína: 278, Václav Hájek z Libočan: 644. Při popisu důvodu odchodu z Charvát vychází z Hájka, ale zaznamená i jinou variantu příběhu, která se mu jeví pravděpodobnou. Píše, že Čech porazil Římany, kteří sužovali Charvátsko, ale bál se odplaty, a tak se odebral do země jiné, přičemž na pozvání Zalmanina došel do Bohemie, kde žili Slované a kde se později stal „správcem“.

Co se týče příchodu Čecha a Lecha k Řípu, přiklání se Beckovský opět k Hájkoví, neboť o těchto i jiných událostech z dob pohanských Hájek píše, jak Beckovský uvádí, nejobsáhleji ze všech kronikářů. A tak i zde přijdou bratři (roku 644) „pod jeden veliký vrch“, který ve své promluvě k lidu Čech nazve „Zřip“ (Beckovský nevysvětluje význam názvu). Podoba hory není nijak zachycena, zmíněno je opět pouze to, že se nalézá v rovinatém a úrodném kraji, který je popsán tradičně jako v jiných dílech. Pronesena je i známá Čechova řeč, následuje akt pojmenování celé země. Kromě toho jsou zmíněny i některé rody, jejichž příslušníci do země přišli s Čechem, čímž je zdůrazněna jejich starobylost (např. Kolovratové, Vršovci). Dle Hájkovy verze je také popsáno zakládání prvních osad a pohřeb prvního českého knížete. Mimo poznámku, že Čech údajně nedaleko „Zřipu“ udeřil prutem do země, kde následně vytryskl pramen, zde není hora více zmiňována. Ani toto dílo tedy nepřináší žádná nová fakta, což je ovšem vzhledem k výše zdůrazněným skutečnostem zcela pochopitelné.

2. 11. Gelasius Dobner

Příběh o příchodu praotce Čecha k Řípu byl v průběhu historie nejednou zaznamenán v kronikách a v jiných dějepisných dílech. V 18. století se v Praze narodil osvícenský historik Gelasius Dobner, který celé vyprávění o Čechovi zpochybnil, ba ještě více. Na základě kritického zpracování Hájkovy kroniky došel k tomu, že praotec všech Čechů nikdy neexistoval.

Celý život se Dobner zajímal o českou historii, především o raný středověk, přičemž mu byl vlastní smysl pro objektivnost a kritický přístup k pramenům. Díky tomu byl v 70.

letech 18. století jednou z nejvýznamnějších osobností české kulturní scény a jako historik se stal známým v celé Evropě.

Poté, co v Praze vystudoval gymnázium, vstoupil roku 1736 do piaristického řádu a dále se zabýval studiem filosofie, teologie a rovněž práv. Působil jako učitel, později jako rektor piaristické koleje v Praze. Stal se členem Soukromé učené společnosti, následně i Královské české společnosti nauk.

Aby mohl vytvořit svá díla, soustavně se věnoval práci s historickým materiálem a jeho shromažďování. Biskup A. V. Vokoun jej inspiroval k tomu, aby kriticky posoudil nejstarší české prameny. Dobnerův smysl pro analytickou kritiku starých spisů vynikl především v již zmiňovaném posouzení kroniky Hájkovy. Jako člen piaristického řádu měl vydat její latinský překlad (autorem byl člen řádu Jevina, řeholním jménem Victorinus a S. Cruce). Dobner toto vydání komentoval. Postupem času tak vznikl obsáhlý spis, který poukázal na chyby, jichž se Václav Hájek z Libočan při psaní *Kroniky české* dopustil. Dobnerovo dílo *Wenceslai Hagek a Liboczan Annales Bohemorum ...* obsahuje celkem šest svazků. První kniha vyšla roku 1761 pod názvem Prodomus, poslední roku 1786. Dobner v nich historii dovedl do roku 1198. Rukopisně vypracoval i díl sedmý zahrnující léta 1198–1230.

Jak uvádí Bedřich Slavík (Od Dobnera k Dobrovskému. Praha: Vyšehrad, 1975, s. 66.), již v prvním svazku svých kritik Dobner vyjádřil pochybnost o existenci praotce Čecha, což vysvětluje tvrzením, že v údajné době, kdy měl Čech vládnout svému lidu, žili Slované v rovnosti bez vůdců a panovníků po demokratickém způsobu. Staří Slované dle něj nebyli přivyklí nadvládě jednoho muže, znali jen stařešiny a náčelníky. Tento odvážný názor samozřejmě vzbudil zájem široké veřejnosti. A také značné znepokojení a protesty. Dosud všeobecně uznávané pravdy, navíc tak důležité týkající se počátků všech Čechů, byly nyní zpochybněny. Konfrontací s jinými prameny, dokumenty a listinami navíc Dobner uvrhl špatné světlo na kroniku dosud všeobecně vysoce ceněnou a také oblíbenou.

Pro mnohé Dobnerovy odpůrce byl nepřijatelný i jeho názor, že Čechy neobdržely své jméno po praotci Čechovi, který tedy nebyl skutečnou postavou, ale po sarmatském národu Zechů (Zichů), jejichž pravlast se nacházela u Černého moře. V době stěhování národů ji

kmen opustil a přišel do naší země. Dobner upozornil např. i na to, že Hájek neměl oporu pro své tvrzení, že Čech k nám přišel roku 644. Tento údaj si zřejmě vymyslel.

Rozpoutaly se tak mnohé polemiky. Odpůrci proti Dobnerovým názorům útočili a on jim písemně odpovídal. Vysvětloval tak své myšlenky a způsoby metodické práce a vyrovnával se i s nařčením, že není vlastenec a že neuznává význam šlechty v počátcích českých dějin.

V tomto „sporu o Hájka“ Dobnerovi oponoval např. Karel Kříž, rektor arcibiskupského semináře. Dále k jeho odpůrcům patřil i Václav Prokop Duchovský, sekretář pražské arcibiskupské konzistoře, kterému se nelíbilo nejenom popření existence praotce, ale i to, že Dobner údajně zpochybnil základy šlechtických rodů (šlechta také byla společenskou vrstvou, která se Hájka zastávala nejvíce). Proti Dobnerově názoru o původu Čechů od Zechů vystoupil i řádový historiograf František Pubička.

Spor se rozšířil i za hranice českého státu, a to do Polska, neboť popřením Čechovy existence došlo k znejasnění existence jeho bratra Lecha. Dobner byl obviněn, že zpochybnil počátky polských dějin.

Naopak názory, že postavy Čecha a Lecha vytvořila literární fikce, podpořil archivář dvorního a domácího tajného archivu ve Vídni T. A. Taulow, který si cenil rovněž Dobnerovy kritické práce s prameny.

Právě díky tomuto přístupu, kdy se důrazem na objektivitu, na fakta a jejich souvislosti snažil odlišit pravdu od lží a smyšleností (jak se sám vyjádřil: pověst má ustoupit rozumu, historii a pravdě a ta má být duší všeho dějezpitu), se postupně prosadilo nové vědecké myšlení a navždy se změnil přístup k materiálům a k jejich hodnocení.

Existence našeho prapředka byla vyvrácena i pozdějšími odborníky, a to nejenom rozborem starých písemných materiálů. Dobnerovi však patří prvenství ve vyjádření tohoto názoru.

2. 12. František Palacký

Na organizování národního, kulturního i vědeckého života se v 19. století významně podílel zemský historiograf František Palacký. Kromě toho, že jeho zásluhou začal být

vydáván např. Časopis Společnosti vlasteneckého muzea v Čechách, že se stal spoluzakladatelem Matice české atd., účastnil se i politického života, přičemž je dodnes znám svým konzervativním postojem vůči zachování Rakouska (ovšem jako federace rovnoprávných národů).

Napsal celou řadu knih, ve kterých své názory, ať již na politiku, kulturu či historii, vyjadřoval. Patří k nim i *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě* (1836 německy, od 1848 česky, dokončeny 1876). Materiály k vytvoření této práce shromažďoval dlouhá léta svým bádáním po archivech i na zahraničních cestách. Zachycuje v ní nejenom národní historii od začátku až do roku 1526, ale i svou koncepci českých dějin, které vidí jako zápas Němců a Slovanů. Slovanskou doménou je dle něj cit pro demokracii a rovnost lidí.

V úvodu knihy Čechy nejprve lokalizuje, a to do středu Evropy. Uvádí, že země má tvar „nepravidelného čtverhranu“ a stejně jako mnozí jeho předchůdci zmiňuje neohrožitelnou hradbu hor, která celé Čechy obklopuje. „S těchto hradeb pokrajních vinou se do země rozličná odhoří a protihoří, ... až pak se tratí tu v úplné rovině, tu v krabatině ... hory buď homolité, buď i báňovité tu v ohromných kupách, tam osamělé, vysoce nad ni se vypínají.“ [24]

Příroda této země je tak typická, že dle Palackého předurčila i směr vývoje české historie. Dějiny dělí do tří hlavních částí, a to na dobu starou, střední a novou. Počátek nejstaršího období pak vidí v čase usídlení prvního lidu u nás. Dle jeho slov se jednalo o Čechy pohanské a o dobu „temnou, báječnou a nejistou“. Je tomu tak proto, že o ní není dochováno dostatečné množství historických dokumentů. Ty byly nahrazovány vyprávěním a pověstmi, které byly postupně zachyceny písemně, a tak z nich lze čerpat (ovšem s kritickým zhodnocením) do dnešních časů.

Palacký dále upozorňuje na omyl našeho prvního kronikáře. Ten přivedl praotce Čecha do neobydlené země. Palacký to vyvrací, píše o předslovanských národech, které českou zemi obývaly (Bójové a Markomané), což odvozuje i ze jmen, jako je např. Říp či Labe. Ta nejsou slovanského původu a byla zde tedy zanechána národy jinými. Až po nich do našeho kraje zavítali Slované, a tudíž i kmen Čechů. Stalo se tak ve druhé polovině 5. století (za

důležitý předěl dějin považuje Palacký rok 451), kdy byla země oslabena nájezdy Attilových vojsk, a tak zde Slované mohli získat převahu a postupně ovládnout celou zemi.

Čech tedy žil v druhé polovině 5. století a přišel ze země charvatské „přes tři řeky“. Jeho jméno se následně rozšířilo na celý národ i na zemi a bylo přijato všemi jejími obyvateli. Událost příchodu Čecha k Řípu a následného usazení v kraji není v knize popsána, pozornost není věnována ani vrchu, ani jeho okolí, a tak souhrn informací vážících se k nim končí poznámkou, že do čela lidu se po Čechovi postavil Krok.

2. 13. Karel Vladislav Zap

Karel Vladislav Zap se narodil roku 1812 a také jeho život byl nerozlučně spjat s historií. Je známý především jako popularizátor dějin, neboť se je snažil přiblížit co nejširším vrstvám obyvatelstva. Byl činný v Archeologickém sboru musejním, v Památkách archeologických a místopisných, i jako zakladatel a první redaktor v uměleckém odboru Jednoty svatovítské pro dostavění chrámu sv. Víta. Kromě toho působil jako státní úředník ve Lvově, jako středoškolský učitel a zajímal se rovněž o výtvarné umění, o čemž svědčí např. to, že do Riegrova Slovníku naučného psal o dějinách výtvarného umění v Čechách.

K jeho popularizačním dílům patří *Česko-moravská kronika*, která vycházela v letech 1862–1872. Kronika má tři díly a české dějiny jsou v ní dovedeny do roku 1526. Zap při jejím psaní vycházel z díla Františka Palackého a ze soudobých poznatků o historii. Kronika našla mnoho pokračovatelů, po Zapově smrti roku 1871 se jím stal např. Josef Kořán (české dějiny vylíčil až do roku 1630), následován Antonínem Rezkem (od jeho dob název *Dějiny Čech a Moravy nové doby*) atd.

Dílo je charakteristické prostým vypravěčským stylem i bohatým obrazovým materiálem, který historické příběhy dokresluje. Čechy jsou zde zachyceny jako krásná země ležící uprostřed Evropy, která je ze všech stran uzavřena vysokými horami a která nad svým okolím vyniká jako „povýšený taras“. Zap dále poznamenává, že má tvar

nepravidelného čtverhranu, a věnuje se poměrně podrobnému popisu jejího vzniku. Dále vyjmenovává pohoří a zmíní se, že typická je zde i hojnost řek.

K obyvatelům země se dle něj řadili Bójové (388–12 př. n. l.), Markomané a Kvádové (12 př. n. l. až 450 n. l.). Po nich se zde usídlili Slované. Jak Zap píše, dobu jejich příchodu nikdo nezaznamenal, ale on se domnívá, že se tak stalo roku 451, a to právě po odchodu předchozích kmenů. To, že v době příchodu Slovanů byla země neobydlenou, neměla tedy žádného panovníka, jim dovolilo, aby si ji přivlastnili.

Zpočátku osazovali místa rovinatá, oblasti kolem řek, neboť ty byly příhodnější pro zemědělství. K takovým krajům patřilo i Podřipsko. Právě tam se i dle Zapova podání usadili první Slované. Jejich vůdcem byl Čech, který pocházel z „velké Charvacie“. Se svými lidmi překročil dvě cizí země a tři řeky a ocitl se v úrodném kraji, kde na otevřené pláni mezi řekami Labem, Vltavou a Ohří spatřil horu. Na její vrchol později i se svými pluky vystoupal a dlouho se rozhlížel do dalekého okolí. Poté k lidu pronesl, že toto je země, kterou jim sliboval, země plná zvěře, ryb, ptactva, medem a mlékem oplývající, kde jim nebude hrozit žádné nebezpečí a kde se všichni budou moci těšit dobrému povětrí. Lid následně novou vlast po svém vůdci pojmenoval, načež Čech poklekl, políbil ji a pronesl známou modlitbu. Poté, co lidé vzdali čest bohům, se v okolí hory usadili a založili si zde první osady, Čech konkrétně ve Ctiněvsi, kde byl také později pohřben.

Je tedy zřejmé, že Zap ve své kronice vylíčil starou pověst tak, jak ji znal ze svých předloh, neboť v ní nepřináší žádné nové poznatky, ani ji příliš nerozvádí. Příběh užil jako úvod k vyprávění o českých dějinách, přičemž se několikrát zmínil, že se jedná o pověst, tedy že líčení není zcela pravdivé. O Řípu se ani z jeho podání mnoho nedozvídáme. Horu nazývá Řip, ale význam a původ jejího jména nevysvětluje. Stejně tak si nepovšiml ani jejího tvaru. Blíže lokalizoval, jak již bylo poznamenáno, pouze její polohu. Větší pozornost pak v knize věnuje životu prvních Slovanů, jejich osadám, hospodaření, náboženskému životu atd., tedy informacím, které byly považovány za důvěryhodné, za pravdivé.

2. 14. Jakub Josef Dominik Malý

Český historik, spisovatel a novinář Jakub Malý se narodil roku 1811 v Praze, kde také po 74 letech zemřel. Je znám jako velmi vzdělaná, ale také kontroverzní postava své doby. Smýšlením i celoživotním postojem byl konzervativec. Od 30. let publikoval např. v listech konzervativně vlasteneckého zaměření. Dále spolupracoval s Jungmannem na dokončení jeho „Slovníku“, v letech 1835–1844 redigoval Bibliotéku zábavného čtení, kde uveřejňoval překlady poezie, od konce padesátých let působil jako redaktor Riegrova Slovníku naučného a tuto svou práci později využil při vydání Vlastenského slovníku historického (1877). Byl také literárně činný, psal básně, novely a pokoušel se i o dramata, věnoval se i literární kritice. Kromě toho překládal z němčiny, francouzštiny i z angličtiny, známý je především jeho překlad jedenácti Shakespearových dramát.

K jeho dílům patří i populární výklad českých dějin *Dějepis národu českého* (1862). Jak Malý poznamenal, napsal jej především proto, aby mezi širšími vrstvami obyvatelstva rozšířil znalost národních dějin, pokud možno v souvislosti s dějinami evropskými. Neboť ne každému byly dostupné spisy Františka Palackého či Zapova kronika (tu např. považuje za příliš drahou a obsáhlou). Proto jeho cílem bylo sepsat dílo o českých dějinách, které by bylo přehledné, ne příliš rozsáhlé, cenově dostupné a podávající pravdivé a nestranné informace. Sám píše, že v něm nepřinese žádné nové poznatky, neboť se bude snažit utřídit věci již známé.

První díl jeho „*Dějepisu*“ zahrnuje historii od nejstarších dob až do roku 1436. Dozvíme se v něm, stejně tedy jako z předchozích děl o české historii, že Čechy leží uprostřed Evropy, jsou obklopeny horami a mají tvar nepravidelného čtverhranu. Jejich polohu považuje Malý za určující pro české dějiny, neboť zemí procházely různé národy, které se zde také střetávaly, především tedy slovanské a německé.

Dějiny Malý rozdělil, podobně jako Palacký, do tří období, první z nich zakončil rokem 1306 a uvedl ji vyprávěním o Čechách pohanských. Již dle tohoto úvodu je zřejmé, že se Malý skutečně držel svých předloh. Jako první známé obyvatelstvo Čech uvádí kmen Bójů, připomene, že od nich dostala název celá země. Kolem roku nula byli vytlačeni

Markomany a Kvády. Ti zemi opustili v době stěhování národů. Až po nějaké době se zde usadili Slované, kteří zemi dokázali opanovat natrvalo.

Slovany popsal jako mírumilovný, dobrosrdečný a pracovitý národ, který byl známý svou pohostinností, ale zároveň byl statečný a uměl se bránit. Nejvzdělanější ze Slovanů byli dle Malého Čechové. Píše, že dle staré pověsti přišli do země se svým vůdcem Čechem a jeho bratrem Lechem z Charvátské země. Přešli tři řeky, usadili se pod Řípem. Malý horu také nijak nepopisuje, ale zmiňuje alespoň to, že se nachází nedaleko Roudnice a pět mil od Prahy. I dle jeho vyprávění vystoupil Čech na její vrchol, rozhlédl se do okolí a shledal, že krajina je úrodná, a proto se zde se svými lidmi usadil. Půdu rozdělil mezi lid a založil tak nejednu ves i hrad. Po pohanském způsobu byl pochován ve Ctiněvsi.

Malého pojednání o osídlení kraje pod Řípem je tedy skutečně velice stručné, podstatnější informace nepřináší.

Shrňme stručně dosavadní výklad: Kronikáři se shodují v líčení počátků Slovanů, které vztahují k biblické stavbě babylonské věže (ale ne všichni: Aeneas Sylvius Piccolomini to zpochybnil). A dále i v tom, že česká země byla nazvána po prvním vůdci, který sem se svým lidem zavítal, tedy po Čechovi. Poměrně rozsáhle bývá zaznamenána i krajina, kde se nachází hora Říp. Při jejím popisu jako oblasti nížinaté, úrodné, plné zvěře a ptactva atd. se jednotlivé texty velice přibližují. To se dá tvrdit také o umístění hory, o které se můžeme dočíst, že se nachází mezi třemi řekami (Labe, Vltava, Ohře) a v rozlehlých rovinách, díky čemuž byla zdaleka vidět, a proto že se stala cílem kroků a místem odpočinku praotce Čecha a jeho lidu.

První, kdo pověst zaznamenal písemně, byl Kosmas. Čechy zachytil jako zemi neobydlenou, která je součástí Germánie. O Řípu však mnoho informací nesdělil, dokonce si místem, odkud praotec Čech pohleděl do kraje, nebyl jistý. Nevyjasnil ani význam názvu hory a neudal ani důvod, odkud a proč se Čech na své putování vydal.

O tom, jak již bylo poznamenáno, píše až „Dalimil“. Původní vlastí Čecha bylo Charvátsko. Praotec zemi musel opustit, protože spáchal vraždu. I v tomto spisu se o Řípu

nedozvíme více, než že se jedná o oblou horu. Autor kroniky však vysvětluje její název (z Řípu lze „zřít“ do kraje).

Přibík Pulkava z Radenína navíc vysvětluje latinský název země: Bohemia od Boha. Jméno hory odvozuje od slova „recipiens“, tedy že se z ní dá „zřít“ do okolí. O jménu Slovanů se zmiňuje Marignola, který o nich píše jako o slavných. Jako ty, co mluví mnoha slovy, zaznamenal Slovany Aeneas Sylvius Piccolomini. Ani on však nepodává širší informace o Řípu, tedy kromě jména, které je odvozeno od slova „zřící“. Uvádí, že Čech musel opustit Chorvatsko, tedy svou původní vlast, kvůli tomu, že se dopustil vraždy.

Nejobsáhlejší verzi pověsti zachytil Václav Hájek z Libočan. K novým údajům, které poskytl, patří např. přesné určení data příchodu Čecha k hoře Říp (r. 644). Dále pak např. informace o Čechově skonu či zakládání nových osad a vsí. Horu však popsal také velmi stroze, a to jako „velký vrch“. Jméno hory (Zřip) je v jeho podání slovanského původu, znamená vrch.

Dva tvary jména Řípu uvádí Stránský. Jedná se o Zřít (ve významu žření) a Zříp (hora). Hora se dle jeho slov nachází ve Slánském kraji, ale více o ní nepíše, zaznamená jen Čechův skon a pohřeb. O tom, že se hora Zřít, místo žření, nachází v blízkosti Roudnice nad Labem, píše Balbín. Ten Říp pojmenovává i jako horu sv. Jiří a říká, že se jedná o vrch významný, který dal název celému okolnímu kraji. Přináší zmínku o místní zvěři, o tom, že zde vyvěrá pramen, o Čechově smrti. A také o tom, že se sem pořádají pouti a na hoře se dokonce pohřbívají mrtví. Tedy množství nových a zajímavých informací, ze kterých lze také vyvodit něco málo o vzhledu hory.

Z Hájkovy kroniky, jak již bylo uvedeno, vycházel Jan František Beckovský, tudíž se v nejdůležitějších bodech (rok příchodu Čecha, název hory atd.) s tímto dílem shoduje, zachoval si vak větší míru objektivitu a uvedl, že některé údaje jsou nejisté, neboť jsou v pramenech zachyceny odlišně (např. již zmiňované datum příchodu Čecha k Řípu).

Mnoho nových informací o Řípu nepřinášejí ani historiografická díla Františka Palackého, Karla Vladislava Zapa či Jakuba Josefa Dominika Malého. Palacký poměrně podrobně píše o národech, kteří českou zemi obývali před příchodem Slovanů, ke kterému došlo v druhé polovině 5. století, kdy žil i Čech. O něm samotném či o místech, kde se

usadil však nepřinesl téměř žádné údaje. Data příchodu Slovanů se pak přidržuje i Zap. Malý kromě toho, co již bylo popsáno v předchozích dílech, lokalizoval horu do blízkosti Roudnice a pět mil od Prahy.

Pro autory uvedených historiografických děl byl Říp pouze vrch, kde se usídlili první obyvatelé naší země. O tom, jak hora vypadala, jak byla vysoká, zda ji pokrýval les atd. se v podstatě nedozvídáme nic přínosného. Slované sice začali žít v Čechách nejprve v okolí Řípu, ale to je také největší význam, který kronikáři hoře přisuzují. Výjimečnost je jí připisována až později a v jiném kontextu než v pracích historiografických.

3. Říp v umělecké literatuře

Říp nebyl zachycen pouze v historiografických dílech, ale rovněž v literatuře umělecké. Václav Chaloupecký ve svém pojednání o Řípu (Chaloupecký, Václav: O Řípu. Praha: A. B. Černý, 1919, s. 66) uvádí, že hora do literatury vstoupila až v období romantismu. Bylo tomu skutečně tak?

V kapitole o vlasteneckých pochodech bylo popsáno, že v 19. století vzrostl význam Řípu. A tak se hora stala námětem mnoha literárních děl. Často se setkáme s tím, že spisovatelé se ve svých dílech obraceli k praotci Čechovi, modlili se k němu, v nelehkých dobách prosili o pomoc, hledali u něj i u hory zašlou slávu českého lidu. Básník Václav Bolemlír Nebeský se roku 1845 vyjádřil takto: „Znáš Říp toho svéhlavce a odloučence, který opustiv spolek blízkých hor, stojí poustevnický sám a sám v širé planině? Je to náš Ararrat, neboť odtud rozšířilo se slavné české plémě po této požehnané zemi, jak krásná pověst hlásá. Zde by se měla stavět Česká Walhalla, na této hoře široko obzorné, na níž stál protec náš, u jejížto paty je pochován, na této hoře, která zde stojí na pomezí světa slovanského západu. Pohlédni naň, nevypadá-li jako velikánská mohyla?“ [25] Říp byl za jistých dob horou téměř hraniční a i v časech, které byly pro český národ těžké (ne tedy pouze ve století 19., ale i ve století 20.), nebo naopak právě v nich, se stal symbolem českého národa.

Spisovatelé, kteří se k Řípu ve svých dílech obražejí, se nezřídka narodili v přímé

blízkosti hory či se sem přistěhovali a alespoň část svého života zde prožili. Horu většinou zachytili jako mohutný modrý zvon, který vévodí širokému okolí. Kraj kolem Řípu je ve většině literárních děl líčen jako úrodný, plný hojně plodících lánů a s životadárnými řekami. Bývá popisován jako harmonická a klidná oblast.

Jak již bylo poznamenáno, kulturním centrem kraje se v 19. století stala Roudnice nad Labem, české a vlastenecky žijící město, o jehož rozkvět se zasloužil především místní starosta Ervín Špindler. I díky němu zde působila řada literátů, v jejichž díle se s horou Říp setkáváme, a proto bude Roudnice v této kapitole zmiňována.

V některých básních o hoře nacházíme rovněž zmínky o nedalekém Mělníku. Krajina rozléhající se pod městem volně přechází v Podřipsko a z mělnické vyhlídky lze spatřit také horu Říp, a proto bude Mělník i jeho okolí rovněž připomenut.

Jedná se o věnné královské město s bohatou historií, které se nad okolním krajem vypíná podobně jako Říp. K typickým znakům Mělnicka, jak jsou zaznamenány v literatuře, patří zdejší vyhlídka a kostelní věž, soutok Labe a Vltavy, vinice a významné osobnosti spojené jak s rozšířením pěstování vinné révy, tak s historií města, např. sv. Ludmila, Karel IV.

S tvrzením, že hora Říp zaujímá v beletrii své místo až od 19. století však nelze zcela souhlasit. I když se právě tehdy stala motivem mnohých literárních děl, i když právě tehdy byl vyzdvížen její význam, v básnické tvorbě se s ní setkáme již o dvě století dříve. Důkazem toho je dílo Jana Campana Vodňanského.

3. 1. Jan Campanus Vodňanský (1572–1622)

Příchod praotce Čecha do nové země ve svém latinsky psaném díle *Cechias Seu Bohemia Heneta Judicium* ... (1616) zachytil rovněž humanistický básník, profesor a rektor vysokého učení v Praze Jan Campanus Vodňanský. V básni *Cechus* promlouvá praotec Čech, který vypráví, jak byl osudem zaveden do „Hercynského království“. Ve své původní vlasti nebyl nevýznamným Slovanem, ale zem musel opustit jako vyhnanec, neboť se dopustil vraždy. Následně přišel do kraje, kde se hora „rozhlížela“ na toky řek Ohře a

Vltavy (Říp zde není přímo označen, ale z popisu kraje lze vyvodit, že Campanus míní horu Říp). Setkal se tam s místním obyvatelstvem. Lidé však brzy přejali způsob života, kterému je Čech začal učit, rovněž tak jeho řeč. Začaly rozkvétat osady a vesnice, zmíněno je (jako u Hájka), že Lech vybudoval Kouřim. Lech pak odešel do širé země zavlažované Vislou, aby tam žil stejně dobře jako Čech v novém království.

Campanovo dílo vypráví příběh, jak byl znám z kronik, co se týče obrazu hory a jejího okolí či významu Řípu, nepřináší nové poznatky.

3. 2. Rukopisy

Národní vědomí měly podpořit dva „staré“ rukopisy (*Rukopis královédvorský a Rukopis zelenohorský*), které byly v 19. století objeveny. O jejich pravost proběhl v minulosti boj, jedním z prvních vědců, kteří ji zpochybnili byl Josef Dobrovský. Svůj kritický názor k *RKZ* vyjádřil např. i Václav Nebeský a jejich nepravost později rozbory filologickými, historickými i sociologickými prokázali vědci jako Jan Gebauer, T. G. Masaryk či Jaroslav Goll (naopak zastáncem *RKZ* byl např. Václav Vladivoj Tomek).

Autory padělků jsou zřejmě Václav Hanka (1791–1861) a Josef Linda (1789–1834). *Rukopis královédvorský*, údajná památka z konce 13. století, byl objeven Václavem Hankou roku 1817 ve Dvoře Králové (tiskem byl vydán o dva roky později). Obsahuje celkem čtrnáct písní, z toho šest epických (mezi ně patří i *Záboj a Slavoj*), dvě lyrickoepické a šest lyrických. Na zámku Zelená Hora u Nepomuka byl objeven *Rukopis zelenohorský*, roku 1818 anonymně zaslán do Prahy. Mělo se jednat o literární památku z 9.–10. století, která obsahuje část básně *Sněm* a báseň *Libušin soud*.

Obě skladby měly být důkazem o slavné minulosti, přičemž na starých látkách zdůrazňovaly témata aktuální, jako byla rovnost lidí, svoboda, spravedlnost, měly tedy podpořit národní smýšlení. Dnes je lze považovat za zajímavá díla doby obrozenské, která přinášejí důkaz o tehdejším mínění o našich dějinách.

V textech nechybí ani zmínka o hoře, kde se údajně začala vytvářet historie Čechů. S Řípem se tak setkáme v *Rukopisu královédvorském*, a to v básni *Záboj a Slavoj*. Hora zde

není přímo jmenována, ale Chaloupecký (Chaloupecký, Václav: O Řípu. Praha: A. B. Černý, 1919, s. 66.) se domnívá, že se jedná o Říp. Báseň vypráví o boji Čechů a Franků. Je v ní kritizována cizí nadvláda, proti níž se zvedl odpor v čele se Zábojem a Slavojem. Čechové táhli proti nepříteli k „modru vrchu“ (blíže nepopsaném, odvodit lze pouze to, že stojí v lesnatém kraji) a Záboj oslovil Slavojem:

Aj Slavoji, bratře!
tamo k modru vrchu,
vrch ten po všech po krajinách,
tamo zaměřímy chody,
ot vrcha k ranému sluncu,
tamo les temen,
tamo si podámy ruce.

Po vítězné bitvě vyhnali nepřátele. Následující verše jsou opět věnovány vrchu, který byl považován za sídlo bohů. Ti jim přáli vítězství, a proto bohům Záboj se Slavojem vzdali na vrchu čest. Říp zde tedy má význam především jako pohanská svatyně.

Aj bratře, aj šerý vrch!
bozi ny tamó vícestvem dařili,
tamo i věle duš těká
sěmo tamó po dřevěch,
jich bojé sě ptactvo i plachý zvěř,
jedno sovy nebojá sě.

S příchodem Čecha do krajiny pod Řípem se pak setkáme i v *Libušině soudu*. Událost (ani prostředí, kde se Čech usadil, tedy ani Říp) není blíže popsána, ale od legendárního Čecha je odvozen původ starobylého rodu Popelů a jedné jeho větve (Klenoviců), tudíž také bratrů Chrudoše a Stahlava, mezi nimiž vypukl spor o nadvládu v zemi. Rozsouzení měli být Libuší na Vyšehradě za pomoci rady několika vladyků.

... i vadí se krutě mezi sebou:
Lítý Chrudoš na Otavě křivé,
na Otavě křivé zlatonosné,

Stahlav chrabrý na Radbuze chladné,
oba bratři, oba Klenoviči,
rodu starého Popela Tetvy,
kterýž přišel s pluky Čechovými
v ty ourodné vlasti přes tři řeky.

Dle Chaloupeckého (Chaloupecký, Václav: O Řípu. Praha: A. B. Černý, 1919, s. 67.) měla báseň oslavit rod Lobkoviců, který byl spřízněn s Popely, a měla dokazovat starobylost tohoto rodu.

3. 3. Antonín Vojtěch Hnojek (1799–1866)

V Litoměřicích, tedy nedaleko Řípu, studoval Antonín Vojtěch Hnojek, prozaik, překladatel a autor knih pro mládež. Ve dvacátých letech 19. století v tomto městě působil jako profesor pastýřského bohosloví. Ve třicátých a ve čtyřicátých letech byl jeho život spojen s Mělníkem, kde zastával funkci děkana. Na Mělníku prožil aktivní období, kdy nejenom vznikla mnohá jeho díla, ale účastnil se zde i kulturního života, byl známým kazatelem, zasloužil se o založení místní knihovny. Od roku 1861 působil jako farář a čestný děkan v Libochovicích.

Je tedy zřejmé, že s Polabským a Podřipským krajem byl dlouhé roky spjat, proto je také zaznamenal ve svém díle, např. v básních *Na Mělník a Mělník, domov můj*. Obě jsou otištěny ve výboru poezie vztahující se k Mělníku a k Polabí (J. Hauft, Mělnicko v poezii, 1954).

V první ze jmenovaných básní Hnojek přirovnává krajinu soutoku řek pod Mělníkem k ráji. Město považuje za slavné a připomene, že zde žila i kněžna Ludmila. K jejím zásluhám mimo jiné patřilo rozšíření křesťanství. Mělník byl tedy mezi prvními místy, kde se víra v jednoho boha ujala. Také v tom básník spatřuje význam města. Důležitým shledává rovněž přínos Karla IV., který zde rozšířil vinice mající tradici právě od dob Ludmiliných.

Město rovněž zaznamenal v básni *Mělník, domov můj*. Hnojek Mělník považoval za

svůj domov, a to nejenom ve smyslu, že zde žil a byl s ním spjat, ale Mělník a jeho okolí mu symbolizují celou vlast. I zde zdůraznil význam kraje tím, že připomenul jeho typické znaky, jako jsou soutok Labe a Vltavy, vinná réva a minulost (zde zastoupena opět postavou kněžny Ludmily).

3. 4. Václav Čeněk Bendl Stránický (1832–1870)

Otec Václava Čeněka Bendla Stránického působil určitý čas v Podmoklech a v Roudnici nad Labem, a tak se s Podřípským krajem seznámil i jeho syn, prozaik, básník a překladatel. Jeho básně vznikaly převážně v 50. letech 19. století a jsou dochovány většinou jen v rukopisech, např. výbor *Zvadlé růže*, který sám uspořádal.

Z něj pocházejí i dva úryvky básní otištěné v knize Jindřicha Haupta Mělnicko v poezii. V prvním promlouvá básník k Vltavě a k Labi. Ve druhém, značně melancholickém, úryvku věnuje vzpomínku „opuštěné hoře“ – Řípu. Jakoby samotná hora popisuje svůj smutek při pohledu do krajiny a na soutok Labe s Vltavou, na nedalekou Ohři, tedy na řeky, které opouštějí území české země. Je zde vyjádřena myšlenka, že se vlast odcizuje a v dálce zcela zaniká.

3. 5. Karel Alois Vinařický (1803–1869)

Říp a krajinu v okolí Mělníka ve svých básních zachytil i katolický kněz, jeden z prvních tvůrců poezie pro děti a čítanek pro národní školy Karel Alois Vinařický. Je tomu tak např. v knize *Vlast'* (1863). V předmluvě poznamenává, že vždy rád hleděl do českých krajů z hor (z Řípu, z Blaníku, z Tábora atd.). A mohl tak obdivovat krásy vlasti. Svou knihu pojal jako procházku zemí. Uvedl ji básní *Vyzvání do kraje*, ve které jako by čtenáře zval k „prohlídce“ země za krásného májového dne. Vlast je zde zastoupena horou Říp, „knížecí výšinou“, cílem onoho putování. Připomenuto je, že na Řípu začaly naše dějiny, že v okolí hory je „kolébka“ všech Čechů. Vinařický Říp přirovnává ke koruně okolních rovin, považuje ho za horu posvátnou.

Vzhůru, děti české země,

vzhůru na posvátný Říp!
poprvé tam české plémě
líbalo zem vonných líp.

Příběh o počátcích českých dějin je pak rozveden v básni *Čechova mohyla*. Vinařický zde píše o bájně potopě světa, po které nastal nový zrod země. Připomene starou pověst, která líčí příchod praotce Čecha do kraje pod Řípem. Jeho kroky doprovázel Lech. Ten ale po čase ve své pouti pokračoval dále na východ. Čech žil v zemi, která po něm byla pojmenována, šťastně se svým lidem a moudře mu vládl. Pohřben byl, jak praví pověst, ve „Ctiňovsi“, jeho hrobka byla po čase zbořena, věčnou „mohylou“ mu však je Říp.

V básni *Sady* zachycuje českou krajinu, její úrodnost a sladké plody, kterým se nevyrovná žádné cizokrajné ovoce. Co se týče mělnického kraje, zdůrazněny jsou místní vinice.

U Mělníka víno roste
jako granát červené,
chválí také cizí hosté
žernosecké zelené.

Řeku Labe zachytil ve svých *Sebraných spisech* (Vinařický, Karel Alois: Sebrané spisy. Veršem i prosou. 2. díl. Praha: I. L. Kober, 1875, s. 10.) v básni *Na Labe*. V tomto souboru je otištěna rovněž Vinařického báseň *U paty Řípa*. Říp je pro něj „šerou horou“, která přečkala běh mnoha let a utrpení. I přesto stále stojí v kraji ve své majestátnosti a pýše. Vinařický opět zaznamenal odkaz pověsti o příchodu praotce Čecha k Řípu. Posiluje zde zároveň národní smýšlení, neboť verše zakončuje povzbuzením, aby na sebe a na svůj národ byli Češi hrdí a nezapírali svůj původ.

3. 6. Václav Štulc (1814–1887)

Ve výboru Jindřicha Haufta je otištěna rovněž báseň od Václava Štulce, básníka, překladatele a probošta vyšehradské kapituly, nesoucí název *Mělník*. Ten je zde zachycen jako věnné město, kde sídlily kněžny a královny, např. sv. Ludmila. Svou slávu si tento

„pomník“ udržel po dlouhá léta a podnes dominuje celému Polabí.

Český lev je ve tvém štítu:

Ty jak slunce na blankytu,

Kážeš světu z Polabin,

Že jsi Čechů sad a tyn.

3. 7. Ervín Špindler (1843–1918)

Ervín Špindler se narodil v Chocni, ale většinu života strávil v Roudnici nad Labem. Byl to vlastenec a buditel Podřipska a starosta Roudnice (v letech 1891–1911, od roku 1868 zde jako okresní tajemník).

Jeho činnost byla všestranná. Věnoval se politice a organizování kulturního života v Roudnici, byl předsedou Jednoty Říp (vznikla roku 1872 sloučením tří spolků) a pořádal akademie, ochotnická divadla a slavnosti spojené s vlasteneckými proslovy. Dále psal, a to také do novin, překládal (např. H. Heine – *Kniha písní*, *Atta Troll*, některá libreta z němčiny pro Bedřicha Smetanu) a na Podřipsko zval nejruznější osobnosti své doby (blízký vztah měl např. k Janu Nerudovi). Je autorem historických povídek (*Na Radkově*, *Jan Želivský*), novely *Mladá Čechie*, historického románu *Bělohorští mučedníci* i mnohých básní (vyšly roku 1866), které přednášel jako vlastenecké proslovy na různých slavnostech.

Známa je především jeho báseň *Na Říp*, vzpomínka na den 10. května 1868 (vytištěna byla téhož roku v Roudnici). Špindler v ní Říp zachytil jako horu posvátnou, dokonce jako „pomník slávy“ českého národa. Hora je pro něj němým svědkem historie.

V básni vzpomíná na to, co všechno musel národ vytrpět od doby, co do vlasti zavítal praotec Čech, i na jeho příchod k Řípu. Zdůrazněno je, že Čech nesl v srdci mír, nechtěl bojovat. Z Řípu pohlédl na vlast. Vyzval svůj lid, aby ji vždy bránil, aby ctil svobodu (Špindler tak aktualizoval témata své doby).

Dále je zmíněna sláva husitství, ale i Bílá hora a nelehká doba, která po ní následovala. Nakonec je však zachycena radost ze současného národního obrození. Konstatováno je, že se národ zvedl „z prachu“.

Nuž vítán bud', pomníku slávy naší,
velebený Řípe! – V síle neúmorné
tu jsme a budem; a necht' bouře straší,
my proti zlobě máme paže vzdorné.
Však dnes ne k pomstě, ale ku plesání
vlající prapor Řípu kyne nám;
my na památku svého z mrtvých vstání
mohutný vlasti postavíme chrám.

K příležitosti tábora Podřipanů, který se konal 16. 6. 1887 v Rovném, napsal báseň *Pod Řípem*. Horu v ní přirovnává k velkému zvonu, který kraluje celé okolní krajině. Obrací se k ní s prosbou, aby zapůsobila na lid, aby se stal aktivním a uměl se ubránit „cizopanskému mumraji“.

K zásluhám Ervína Špindlera patří i založení čtrnáctideníků Podřipan a Říp, které vycházely od roku 1870. Špindler je vedl do roku 1885, kdy došlo k jejich sloučení do Podřipanu. Vycházela v nich mnohá díla umělců, kteří na Podřipsku působili, mimo jiné také Špindlerova báseň *Na Říp*.

3. 8. V. Šťastný (?)

Tento roudnický knihař zachytil horu v básni *Na úpatí Řípu*, která odráží národní pout' roku 1868 a která vyšla v Řípu (první číslo, prvního ročníku – 1870). Autor v ní horu přímo oslovuje, mluví k ní jako k „mohyle praotce Čecha“, vzpomíná na slavná i temná období, kterými musela v dějinách projít. Spolu s českým národem prožívala radost i smutek a jako symbol vlasti dávala národu sílu, a ten tak mohl překonat útrapy a získat svobodu, jak je konstatováno ve zvolání v samém závěru básně.

3. 9. Vítězslav Hálek (1835–1874)

Jedním ze členů generace májovců byl básník, povídkář, autor veršovaných dramát, literární kritik Vítězslav Hálek, redaktor Květů, Lumíru a organizátor Umělecké besedy.

Jeho život byl s Mělníkem nerozlučně spjat. Do šesti let vyrůstal v Dolínku u Mělníka, kde se také narodil. Nedaleko Obříství v malé vesničce Zátvor měli hostinec jeho rodiče (od roku 1844 v Byškovicích) a do školy chodil Hálek v Zálezlicích.

Své první životní zkušenosti a dojmy tak získal v kraji pod Mělníkem. Ovlivnila jej především krása a klid místní přírody, prostředí venkova i ruch rodinného hostince. Tichý kraj, úrodná pole, louky plné květů i stinné lesy, to jsou motivy, které najdeme v Hálkově díle, např. ve sbírce *Pohádky z naší vesnice* (1874). Zachycuje v ní českou ves a její obyvatele. Odráží se zde jeho dětské vzpomínky, ale i znalost světa, jeho bolestí i radostí.

Okouzlen byl i místním Úporem, a tak roku 1872 napsal svůj *Cestopis na Oupor*. Jelikož byl přítelem roudnického starosty Ervína Špindlera, kterého Hálek nejednou navštívil, byly Hálkovy verše uveřejňovány v místním tisku.

3. 10. Jan Neruda (1834–1891)

Autorem epigramu *Řip* a básně *Dvě drahá místa* je člen generace májovců Jan Neruda. Vztah k Podřipsku získal díky Augustu Švagrovskému a Ervínu Špindlerovi, který na Podřipsku šířil Nerudovo dílo. U Švagrovského Neruda pobýval v Bechlíně a napsal zde *Písně kosmické* (1878). Za jejich rukopis, který podřipskému kraji věnoval, mu kulturní, pěvecká, divadelní a literární organizace Řip (Neruda se stal jejím čestným členem) věnovala čestný honorář. Josef Hora se o této sbírce vyjádřil v *Pouti Podřipskem*: „Písně Kosmické, jejichž nezmarná důvěra v lidský pokrok a vzestup, plná metafyzické jistoty i lidového humoru se věru mohla zrodit snad jen tady, kde v kypění přírody v rytmu pilné lidské práce mizí dualismus hmoty a ducha, tmelících se v jednotu moudrého světového názoru.“ [26] Některé Nerudovy básně vycházely v roudnickém tisku Podřipan, spisovatel se rovněž stal čestným občanem města Roudnice nad Labem.

Kraj kolem Řípu i samotnou horu zachytil tedy i v epigramech. V jednom z nich píše:

Řip miluju. Je v řeči své tak přímý,
jak ovšem každý heros dokonalý.
Vždy, kdykoli jsme vedle sebe stáli,

mně řekl: „Tuž se, jsi mi ještě malý!“

Epigram vyšel roku 1891 zásluhou Ervína Špindlera v Podřipanu.

Ve *Dvou drahých místech* Neruda vyjádřil svůj vztah k místům v rodné zemi, na která rád myslí, i když je jim velice vzdálen. Již pouhá vzpomínka na ně tiší básníkovu bolest v duši. Jsou jimi hrob jeho matky a hora Říp:

Ta zvyšina jedna
je v lůně dvou strání,
ta výšina druhá
je v široké pláni –
to rovek mé matky,
to hora Říp.

Ve sbírce *Kniha veršů* můžeme najít další Nerudovo dílo vážící se ke kraji v blízkosti Řípu, a to k Mělnicku. Jedná se o báseň *Z mělnické skály* (*Kniha veršů lyrických a smíšených*, 1867). Neruda v ní zachytil vztah ke kraji, který je mu blízký natolik, že jej přirovnává k ráji, kde by chtěl spočinout na věky.

Z tvých vlasů ruka přírody
si půvab ráje spředla –
mělnický kraji, milko má,
tys mne až k slzám svedla.

Chválí i místní „ohnivé a rudé“ víno. Báseň je plná života, je v ní s lehkostí a s nadsázkou popsán postoj člověka ke světu, přičemž proti sobě stojí prázdná nadutost a upřímná radost ze života.

Vás ke všemu, co svatého,
ctižádost jenom víže,
však já – já nejsem schopen té
nečestně čestné tíže.

...

Já nemám sebe za boha,
vím ale, co z vás žádný:

když plný džbánek vypiju,

že nejsem pak už prázdný.

Ve svém díle vzpomněl Neruda i na zakladatele tradice pěstování vinné révy na Mělnicku, a to v *Romanci o Karlu IV* (Hauft, Jindřich: Mělnicko v poezii. Mělník: Městský národní výbor, 1954, s. 54.)

3. 11. Jan Karafiát (1846–1929)

V sedmdesátých letech 19. století v Roudnici nad Labem a v jejím okolí působil Jan Karafiát. V Krabčicích napsal první část svých „*Broučků*“ a spis *Mistr Jan Hus*.

O Roudnici a Podřipsku napsal: „V Roudnici mají dva převzácné obry, kterých jim nikdo popírati nemůže. Předně mají staroslavny Říp. To však není pouze historickými vzpomínkami a starověkými pověstmi opředená hora, ke které všechna česká mládež se zvláštní úctou vzhůru hledí. To je česká hora, která si též u silného muže dokonalou úctu vynutí. Čím lépe ji zajisté znáte, tím více si jí vážíte. Dívejte se na Říp z kterékoli strany, vždy znovu žasnete. I totě šířka a hranatost a mohutnost. Totě síla a vznešenost, před níž se naprosto ztrácíte. To jest obr, ano král, který bez odporu přeširokému okolí slavnostně vévodí.“ [27] Oním druhým obrem byla pro Jana Karafiáta řeka Labe.

3. 12. Svatopluk Čech (1846–1908)

V okolí Řípu byl vychován prozaik a jeden z básníků sdružených kolem almanachu Ruch Svatopluk Čech, který v blízkosti hory trávil mnohé roky svého života. Mohl tak pozorovat, „jak v daleku se míhá modrým zvonem svatý Říp“. Narodil se v Ostředku u Benešova, ale v Peruci (tedy v blízkosti Řípu) měl statek jeho děd. A Čech zde strávil dětství. Školu navštěvoval ve Vraném u Slaného, kde byl ředitelem panství jeho otec. Gymnázium začal Svatopluk Čech navštěvovat v Litoměřicích a Podřipsko opustil až při odchodu do Prahy, kde se věnoval studiu práv. Ale i jako právník se do kraje svého dětství často vracel. Prožil zde tedy nejenom svoje dětství, ale i mládí, pak mnohá léta dospělosti a

nakonec i stáří, neboť se svou sestrou Zdeňkou pobýval v Obříství u Mělníka.

V díle tohoto spisovatele se odráží jeho vlastenecké smýšlení. Vnímal vše, co se v době, kdy žil a tvořil, dalo, ať již to bylo obrozené nadšení či stále přetrvávající útlak českého lidu. To se odrazilo i v jeho díle. Ve svých básních vystupuje proti bezpráví a zároveň v nich vyjadřuje podporu národní hrdosti (nutno dodat, že v tomto směru měla jeho poezie význam i v době pozdější, za německé okupace). Blízko k lidem měl díky tomu, že pocházel z venkova, kde také dlouho žil. Byl tak spjat rovněž s přírodou. Tudíž je zřejmé, že se v jeho textech objevil i Říp.

Říp se v očích Svatopluka Čecha stal horou, ke které člověk vzhlíží s úctou. Hledal u ní oporu a naději do budoucna. Takto je Říp zachycen např. v básni *Vyhlídka do hor* (1880), která vyšla ve sbírce *Nové písně* (1888). Básník se v ní v podzimním čase vrací do kraje, kde strávil dětství a mládí. S obdivem líčí zdejší přírodu. Opět se dívá na „horstva věnec modrosravý“ a je dojat k slzám. V zápětí je však štěstí z návratu vystřídáno úzkostí. Neboť pohoří lemující krajinu mělo být jakousi ochrannou hranicí české země, ale bylo odtrženo, nezadrželo vlnu německví. Proto jsou také hory nazvány zrádnými a vyzdvižen je význam Řípu, který jako jediný zůstal „věrný“. Spolu s kapličkou sv. Jiří poskytuje celému okolí naději na lepší budoucnost. Básník se k Řípu i k patronu místního kostelíka obrací s prosbou, aby „blízké sani“ nedali možnost na uchvácení dalšího českého území.

Již jenom Říp tam osamělý stojí
a hledí pevně v sester zrádných sněm,
jak byl by hotov v bohatýrském boji
sám čeliti těm odrodilkám všem.

Jak za štít otčině své téměř skýtá,
jež praotcovy světí šlépěje,
a bílá kaplička mu s čela svítá,
jak v lepší časy blahá naděje.

Stůj, Řipe, statně – a ty, svatý Jiří,

tam třímej pevně jasné kopí své,
ať blízka saň, jež tlamu lačně šíří,
již ani píď nám vlasti neurve.

Vyhlídka z hory básníka skličuje rovněž v básni *Na Řípu (Modlitby k neznámému, 1896)*. Oslovuje v ní praotce Čecha, pokládá mu otázku, zda na tomto místě skutečně byl, vyjadřuje chválu, že si ke svému usídlení vybral právě tento kraj. Podřipsko přirovnává ke tkanině „ze zlata, zeleni a modra“ a i zde kraj popisuje s úctou jako požehnané místo bohaté na vodstvo, louky a sady, místo chráněné řadou hor.

Zmiňuje se o tom, že tvář kraje se během staletí měnila, jak se střídala i pokolení pracujících lidí, kteří si museli projít tak těžkými časy, až se zdálo, že Čechův rod zanikne. Ale i když cizí rozpínavost sahala až k horám Českého středohoří, hrozba byla zastavena (také díky odkazu praotce Čecha), a to právě pod Řípem. Zde je zdůrazněn význam hory jako národního symbolu. Tato „svatá hora“ zůstala českou, zatímco nedaleké hory se odcizily. Z Řípu se stal „horským vojskem opuštěný král“.

Zabraná území by však neměla být zpět získána násilím, to se básníkovi protiví. Neměli bychom oplácet křivdy křivdami, ale bojovat o navrácení láskou a pílí. Promluví i k Řípu, jako by mu slibuje, že nastane smíření a harmonie mezi všemi lidmi a hora již nebude muset být svědkem válečných událostí. Následně vyzve lid ke sbratření, ale ne za cenu ztráty vlastní svrchovanosti, nepřeje si, aby někdo někomu vládl.

Podřipsko i horu zaznamenal Čech také v básni *Sníh (Z básní epických a reflexivních, 1894)*. Vzpomíná v ní na léta, která zde strávil. Vyjadřuje obdiv k tomuto kraji. Zachycuje jeho typické znaky, k nimž patří např. řeka Ohře či řípský kostelík. Děkuje za malebnost zdejších míst i za to, že zde mohl prožít šťastná léta, své dětství i první lásky.

„Modrý“ Říp přirovnává k „vážnému pradědovi“, který hlídal jeho mladistvé sny. Na vrchol hory chodíval s rodiči a s bratry, přičemž byl okouzlen místní vyhlídkou. Tedy pohledem do polí, vesniček, luk a sadů a hor Českého středohoří. Kraj je pro něj důležitý, neboť zde má kořeny nejenom jeho rodina, ale také celý rod Čechů. Říp a jeho okolí hraje tedy důležitou úlohu nejenom v osobním životě Svatopluka Čecha, ale význam hory přerůstá do roviny celonárodní, je zobrazen jako kolébka českého pokolení. Básník

připomene skutečnost, že právě do těchto míst přišel praotec Čech a vyjadřuje pochopení, proč se po dlouhé pouti rozhodl usadit právě zde. On sám, byť poznal různá místa v zahraničí, obdivuje nejvíce ze všeho Podřipsko, „perlu celé země“. Krajinu pod Řípem považuje za svůj domov. Báseň končí přáním, aby tato místa zůstala navždy česká.

Zajímavá je informace uvedená v Památníku Jednoty Říp z roku 1897. Píše se zde, že Svatopluk Čech byl jako čestný člen spolku požádán (stejně jako např. Jaroslav Vrchlický), aby k výročí jeho založení složil báseň. Svatopluk Čech to odmítl s tím, že svůj vztah ke kraji ve svých básních vyjádřil a myšlenky již vyslovené nechce opakovat.

Na pobyt v Litoměřicích vzpomíná v autobiografické knize *Druhý květ* (1893), kde zachycuje svoje dětství, studentská léta a literární počátky. Kromě Litoměřic je dějištěm pamětí i Praha, kterou musel opustit, když se rodina stěhovala na Slánsko a když se nedostal do hlavní školy pro nedostatečnou znalost německého jazyka. Popisuje svoje pocity i zážitky v Litoměřicích, návrat do hlavního města, období absolutismu a poněmčování (v té souvislosti např. vyzdvihne i význam Rukopisů, jichž si vážil, neboť byly důležitou „zbraní“ v boji proti německé rozpínavosti). Píše i o svém vztahu k otci (plném lásky i bázně), který významně formoval Čechovu osobnost, protože podporoval jeho vlastenectví a národní smýšlení. Dále jsou v knize zachyceny např. výlety na Peruc, místo významné pro celou rodinu. Dílo je důležité především pro poznání života, pocitů a smýšlení Svatopluka Čecha, Říp zde většího významu nenabývá.

Co se týče Mělnicka, vzdal Svatopluk Čech hold především místnímu vínu, a to např. v básni *V klášterním sklepe* (Hauft, Jindřich: Mělnicko v poezii. Mělník: Městský národní výbor, 1954, s. 64.)

3. 13. Jaroslav Vrchlický (1853–1912)

Také život rodáka z Loun Jaroslava Vrchlického byl s Podřipskem spjat. Tento představitel básnické školy lumírovců studoval ve Slaném, kromě toho pobýval také v okolních obcích, např. ve Veltrusech, v Mlčechvostech, v Roudnici. Přátelil se dokonce s místním starostou Ervínem Špindlerem a městu (roku 1896 se spolu se Svatoplukem

Čechem stal jeho čestným občanem) věnoval některé své básně a překlady. Přestože byl viněn ze „světovosti“, z toho, že je málo „český“, byl vlastencem, v jehož díle se vztah k rodné zemi nejednou odrazil. O tom svědčí také jeho verše věnované hoře Říp.

Sbírka *Selské balady*, která byla poprvé vydána roku 1885, je spojena s protesty lidu (např. proti politice ústupků ve Vídni) a s jeho manifestacemi za svobodu. Jako spisovatel v ní Vrchlický vyjadřuje názory lidu, a proto zachycuje témata z minulosti, která jsou opět aktuální, např. selské rebelie, boj proti útlaku.

Sbírka obsahuje báseň *Modlitba na Řípu*. Hora v ní není jmenována, ale zachycena je zde jako symbol dob, kdy byl český lid svobodný a kdy jej netížila poroba. Zdůrazněn je i odkaz praotce Čecha a patrona místní kapličky sv. Jiří. K nim je pronášena modlitba, aby dali národu sílu překonat těžké doby.

V trudu, potu, boji, mdlobě,
z kraje bídy, z kraje vzdechů,
modlíme se hlasně k tobě,
děde Čechů!

Další básní, která je věnována hoře Říp, jsou *Tři návštěvy na Řípu*. Zařazeny jsou ve sbírce *Bodláčí z Parnasu*, kterou Vrchlický věnoval Ervínu Špindlerovi. Sbírka poprvé vyšla roku 1893 a jsou v ní zachyceny básně z let 1890–1892. Z roku 1900 je její druhé vydání, které bylo rozšířeno o některé skladby, k nimž patří i *Tři návštěvy na Řípu*. Báseň je zařazena v oddíle *Z české půdy*, který bývá označován za myšlenkové jádro celé sbírky.

Báseň *Tři návštěvy na Řípu* bezpochyby patří k Vrchlického nejzdařilejším dílům. „Ona sama by mohla být úvodní básní ke kterémukoli výboru veršů Vrchlického, neboť je tím nejupřímnějším vyznáním a přiznáním, které kdy Vrchlický napsal.“ [28]

Vrchlický zde nezachycuje pouze svůj vztah k Řípu, ale k celé vlasti. V básni píše, že když horu Říp navštívil poprvé, nechápal její význam, neboť byl ještě chlapcem, ale již tehdy k tomuto místu pociťoval pouto. S dětskou bezstarostností popisuje, jak na vrchol hory, kterou označuje jako zvon, vystoupal při jarní pouti.

Tento obrázek kontrastuje s následujícími, do nichž je vnesena obava o osud vlasti. Básník se k hoře musel vrátit, aby hledal stopy praotce Čecha. Jak rostl, seznamoval se

s národním bojem a s rolí Řípu v něm.

K „návštěvě“ ho pobízela zájem vlastenecký a zápas o národní bytí, jehož symbolem se stal i sv. Jiří, patron kostelíka na Řípu. Básník při tomto druhém shledání s horou vidí, i přes krásnou okolní přírodu, ztráty českého lidu a ptá se, kam národ došel, k čemu dospěl. Zachycuje marnost boje za svobodu, který pokračuje, ale nedosahuje významnějšího výsledku. Rezignovanost a zklamání je demonstrována i zmínkou o prázdnotě symbolu, jakým je svatý Jiří bojující s drakem. Kraj pod Řípem mu zastupuje vlast, kterou přirovnává ke štvané lani. Uvědomuje si svou bezmocnou touhu pomoci jí.

Ó, co je vlast, nás teprv naučí
cit hořký, viděti ji na řetěze!
Tak slunnou, krásnou, jedinou a drahou
a stále trpící po celý věk,
já maličký se cítil s obří snahou,
v tmy její vrhnout jeden paprslek,
jí, štvané lani, z dlaně dáti pít –
Ach, to jen vyslovit!

Zachytil zde také kontrastující pohled na zemi očima dětí a dospělého a zároveň vyslovil přání, aby děti žily svobodně a nemusely prožívat stejné pocity jako on.

V básni je zaznamenána změna postoje k hoře i k obrozenským snahám, neboť básník si uvědomuje i význam Řípu. Říká, že zde ožívá minulost. Hora poskytuje naději do budoucna.

Ta kaple svítit bude, labuť bílá,
z mlh, mraků tísně dále v Český ráj,
v němž dál spát bude chrabrých dědů síla
i stará sláva jako krásná báj,
co vzdechů moře v nebe bude hřmít –
Ach, to jen vyslovit!

Na toto místo se vrátí ještě jednou, i když zde při pohledu do dále i na své děti zažívá tísnivý pocit, bojí o osud vlasti a po další pouti netouží. Ví ale, že se tak stane. Věří, že jeho

duch se na hoře setká s předky a že duše se zde opět „vzbudí“.

Zajímavou sbírkou jsou *Okna v bouři* (1894). Zřetelně se v nich odráží Vrchlického pocity a prožitky, a to především ty negativní, tedy bolest, zklamání a smutek. Neboť právě v době, kdy tyto verše psal, prožíval veliké citové zklamání. Ve sbírce se nachází oddíl *Pavučiny*, kam jsou zařazeny básně především z 90. let 19. století, mezi nimi také *Dětská píseň o Řípu a Polabině*.

V první ze jmenovaných skladeb Vrchlický zachytil své dětské vzpomínky na horu Říp. Ty se zde však mísí s myšlenkami národními. Říp zůstal českou horou v době, kdy se nedaleké území stalo německým, a tak je pro Vrchlického symbolem národní síly a vzdoru proti útlaku. Říp je v této básni zachycen jako „modravá hora“ a „obrovitý zvon“ vyjímající se v rovinatém kraji. „Hlas“ hory se rozléhá do všech světových stran, čímž dodává lidem sílu a povzbuzení. Rovněž tak i místní patron, symbol boje proti nepříteli.

Kraj Vrchlický zaznamenal v básni *Polabině*, a to jako klidné a harmonické místo, které je básníkově duši blízké i proto, že zde prožil mládí. Příroda v jeho duši probouzí mír.

Mír a ticho zevšad na mne dýchá.

Mizí ješitnost a marná pýcha,
v klidných liniích tvých obzorů
kane v duši harmonie tichá ...

Nutno poznamenat, že česká historie se objevuje i v cyklu epických básní s názvem *Mythy* (1879). Vrchlický zde rozvedl příběhy starých kronik, čímž chtěl povzbudit národní hrdost a smýšlení. Český kraj zachytil také ve sbírce *Má vlast* (1902). V dílech však není zaznamenána hora Říp, ani událost příchodu Čecha do Podřipského kraje. Alespoň krajina Polabí je však zmíněna ve druhé ze jmenovaných sbírek. Jedná se o skladbu *Pozdrav Labi*. Vrchlický v ní popisuje krajinu i města, kterými Labe, „zlatá žíla Čech“, protéká. K takovým místům patří také Mělník a hora Říp.

Necht' i zvláštní vlna výše stříká,
mohutněji zní ten duchů zpěv,
v odvet jemu bouří od Mělníka,
z paty Řípu, Karlových kde rév

granát svítí, nové hromné sloky,
Labe, v tvoje zmohutnělé toky,
Až se hlasem jich třese břeh!
Žijem přece, třeba necht' jak ptenci
pod ostřížem, v malebných hor věnci
budem věčně žíti, kde žil Čech!

3. 14. Julius Zeyer (1841–1901)

Netradičně pojal vyprávění o příchodu praotce Čecha do krajiny kolem Řípu Julius Zeyer v epické básni *Čechův příchod* (1886), která doplnila epický cyklus básní *Vyšehrad* (1880). Svou pozornost zde autor věnoval starému mýtu, ale jeho líčení je plné fantazie a od známé pověsti se v mnohém odlišuje.

Čech a Lech v Zeyerově básni přišli do obydlené země, která je přirovnána ke chrámu, do země plné lesů, hlubokých řek a slunných mýtin. Setkali se tam s lidem keltského starce Ildána. Od něj Čech následně převzal moc a vládu nad celým krajem. Zajímavé je, že Čechovi předkové v této oblasti již žili, ale byli utlačeni germánskými kmeny.

Pozornost je v básni věnována i vzhledu Čecha. Není to ovšem moudrý stařec, nýbrž krásný a silný jinoch „zářících zraků a zlatých vlasů“ vyzbrojený kopím, mečem a štítem. Je to hrdina, který se svým lidem přišel z daleké země přes hory a přes „chladné tři hluboké řeky“. Jak sám vypravuje, z dále uviděl „modravou horu“ osaměle stojící v kraji, jejímž směrem vedly jeho kroky. Na své pouti se setkal s dcerou keltského starce Etnéou a se starou chůvou z kmene Pšovanů. S nimi také později přišel do rovinatého kraje:

Na konci nivy háj šumný se šířil
a nad ním jak mohyla velká a dumná
se tyčila hora rostoucí z pláně...

Tam se shledal se svým bratrem i se starcem Ildánem a vítán byl jako člověk, který nastolí slávu celé země. Jeho příchod byl očekáván a byl Čechovi dokonce předpovězen:

Nad dalekou zemí, z níž stříbrné vody
jak ze svaté nádoby hojně se lijou, ...
dnes bílá ta hvězda, ta věštící vyšla:
tam stojí nad horou, jež v rovině širé
své temeno v samotě, bez družek zdvihá.
Jako oltář se buduje uprostřed pláně
chlum onen siný a kol jeho čela
sny bozi snuli od počátku dob.
K té hoře ty povedeš pluky své, Čechu...
Země ležela nejprve uprostřed moře, byla tajuplným ostrovem:
Hle, kapradí roste tam nad stromy vyšší
a chaluhy z vod ční jak duhové lesy,
niv prostranství světem jest květů vždy svěžích
a oblaky motýlů ohromných, pestrých
se nesou vonným a vlhkým vždy vzduchem.

Časy ty však minuly, moře ustoupilo souši pokryté temnými lesy, zemi chráněné bohy. Říp je zde popsán jako „siná hora“ stojící uprostřed planiny, přirovnán je k chrámu, který „ve svém klíně chová posvátný oheň“. Tím je připomenut význam hory jako pohanské svatyně. To Zeyer ještě více zdůraznil závěrečnou scénou, kdy má na vrcholu Řípu proběhnout obětní rituál dle keltských zvyků. Nedojde k němu ale, protože se mezi Čechem a Lechem rozhoří spor, a to o ruku Etnéi. V důsledku toho jsou bratři nuceni odloučit se. Čech zůstane v kraji pod Řípem, Lech však musí odejít do daleké země a založit tam novou říši. Dívka chce smýt vinu za rozdělení bratrů, a proto obětuje vlastní život tím, že si probodne hrdlo. Scéna dává skladbě nádech osudovosti. Po dokončení obětního rituálu však již nic nebrání tomu, aby Čech se svým lidem šťastně žil v nové vlasti.

3. 15. Alois Jirásek (1851–1930)

Hronovský rodák, středoškolský učitel, prozaik a dramatik Alois Jirásek je dodnes znám

svým zájmem, znalostmi a přehledem o českých dějinách, které se také staly námětem mnohých jeho děl. Pozornost soustředil na velké časové rozpětí, neboť ve svých knihách zaznamenal události od dob mýtických až po národní obrození. Je tedy zřejmé, že se i u něj setkáme s popisem Řípu a jeho okolí.

Hora je zachycena v jeho zpracování *Starých pověstí českých* (1894), kde nechybí ani vyprávění o počátcích našich dějin a o příchodu praotce Čecha na Říp. „Když vstoupil na tu horu, bylo ráno, a hle, širošířý kraj se před ním rozkládal do nedozírné dálky, až k modravým horám, rovný a volný ... i zaradoval se praotec Čech nad utěšeným krajem a zamyslíl se pak nad ním, jak bohové dají, jak tu bude jeho rodu i budoucím pokolením ...“ [29] Dříve, než však Jirásek dovedl praotce na Říp, popsal, odkud pocházel. A tak se z pověsti dozvíme, že slovanskou pravlastí je Charvátsko nacházející se za Tatrami v okolí řeky Visly. V této zemi údajně žilo mnoho příbuzných rodů, které mezi sebou měly značné spory. A to byl důvod, proč se bratři Čech a Lech rozhodli odejít a vyhledat pro sebe i pro svůj lid novou zemi.

Odešli na západ, po překročení charvátské hranice došli k řece Ohři a k Labi. Na své cestě procházeli mnohými osadami, ale těch bylo stále méně, krajina byla zarostlá „hlubokými hvozdy“, křovinami, byla plná bažin a různých šelem. Tak, jak staří Slované opravdu činili, začal i legendární Čech a jeho lid v Jiráskově pověsti vypalovat lesy. Zaplašil tím zvěř a mohl dojít až k Vltavě. Uprostřed rovin prý Čech uviděl vysokou horu. Pod ní si s lidem odpočinul, shledal, že okolní půda je úrodná. Ráno vystoupil na vrchol hory. Následně uviděl rozlehlou krajinu, obdařenou zelení i vodními toky, na obzoru s modravými horami. V promluvě, kterou Čech pronesl ke svému lidu, je kraj popsán jako dlouho hledaná země, kde všichni budou mít dostatek hojnosti i bezpečí. I Jirásek tedy podává typický obrázek Podřipska jako úrodného kraje, který byl lidmi nazván po jejich vůdci.

Bez zajímavosti není informace o Čechově smrti a pohřbu. Praotec dle Jiráskova podání skonal třicet let po příchodu do země. Bylo mu 86 let. Po starém pohanském způsobu byl spálen, jeho popel uložen do hrobu, nad nímž byla navržena mohyla. Ta se stala významným místem pro mnoho dalších generací.

Jirásek svými *Starými pověstmi českými* výrazně přispěl k rozšíření pověsti do celospolečenské paměti. Nesmíme však zapomínat na to, že při své práci sice pracoval se starými literárními díly a kronikami (Kosmas, Dalimil, Václav Hájek z Libočan), které porovnával a kombinoval, ale získané poznatky uchopil vlastním uměleckým stylem, mnohé pověsti, jak ve své knize o Jiráskovi píše Jaroslava Janáčková (Janáčková, Jaroslava: Alois Jirásek. Praha: Melantrich, 1987, s. 242.), posouvá ideově (např. náboženská a názorová tolerance). Některé postavy zbavil negativních znaků. Jedná se např. o Čecha, který dle Jiráska přišel do nové země, aby zachránil svůj lid před boji. Víme však, že např. Dalimil tuto událost líčí tak, že Čech opustil Charvátsko, protože spáchal vraždu. To však nijak nesnižuje uměleckou hodnotu Jiráskových pověstí. Janáčková je dokonce označuje jako jeden z vrcholů české lyrické prózy 19. století.

3. 16. August Sedláček (1843–1926)

Český historik, genealog, sfragistik a heraldik, středoškolský učitel dějepisu a městský archivář v Písku August Sedláček nevěnoval svou pozornost pouze dějinám samotným, ale také mnohým pomocným vědám historickým, a tak díky svým znalostem mohl vytvořit obsáhlé dílo.

Patří k němu i kniha pověstí, které sebral a dle svého úsudku upravil, nesoucí název *Sbírka pověstí historického lidu českého v Čechách, na Moravě i ve Slezsku*, označovaná také jako *Historické pověsti lidu českého*. Poprvé byla vydána roku 1894.

Sedláček pověsti (bylo jich více než sto) vybíral především ze starých kronik. Předlohy se snažil co nejvíce zachovat v původní verzi, to znamená, že je nechtěl měnit přepisováním nových informací či přílišným zkracováním. Snažil se o jakousi rekonstrukci podob pověstí, jak si je asi kdysi lidé vyprávěli. Zároveň je slohově upravil, aby je přiblížil soudobému čtenáři. Rudolf Lužík v doslovu ke knize vydané roku 1972 (Praha: Odeon, s. 344) vyzdvihuje především obdivuhodnou šíři a obsáhlou tohoto Sedláčkova díla i jednoduchý, ale působivý styl, který je ozvláštněn užitím archaického jazyka.

Sedláček uvádí, že Čechy byly před příchodem praotce pustou zemí obývanou jen divokou zvěří, ptactvem a včelami, porostlou hustými lesy a ověšenou modrými horami. Čech žil v srbské zemi, ale protože spáchal „mužebojstvo“ a bál se msty (Sedláček píše, že tehdy platil zákon, dle kterého to mohl očekávat), opustil svou původní vlast (spolu se svou družinou a dobyt看em).

Po úmorné cestě došel k Řípu. Ten je i v této pověsti zaznamenán jako vysoká hora, která poskytuje výhled do dalekého okolí. Více se o Řípu ze Sedláčkovy pověsti nedozvídáme.

Praotec se svými lidmi vystoupil na její vrchol a promluvil: „O druhové, kteří jste se mnou těžce strádali a trpěli v lesích, plesejte se mnou hlasitě, neb co mi bohové ve snách zjevovali, toť vidím před sebou. Žádný přelud mne nemámí, ale zrakoma svýma vystihují daleko žírný tento kraj. Ano, toť jest ta země, o kteréž jsem vám povídal, země, která nepatří nikomu, a tedy naše vlast a krajina, která oplývá hojností zvěře i ptactva a sladkým medem.“ [30] Čech tedy nesl vinu za svůj čin a byl odpovědným za to, že své utrpení v podobě dlouhého putování přenesl i na svoje lidi. Jako odměna za to je jim poskytnuta nová země. Tu si lid může osvojit, neboť ji nikdo jiný neobývá. Právo na kraj jim poskytuje i boží vůle, jak se Čech vyjádřil, zemi mu přislíbili bohové. Šťastný lid poté svému vůdci projeví vděčnost za to, že jejich kroky dovedl právě do takové země, a krajinu po něm pojmenuje. Tehdy Čech pronese známou modlitbu a prosbu. Lid se v zemi usadí, ovládne ji a začne obdělávat.

Pověst se tedy týká příchodu prvních lidí do naší země a jejího následného osídlení. Sedláček v ní přináší základní informace, jak jsou obsaženy i ve starých pramenech. V porovnání s Jiráskovým líčením se jeho vyprávění v některých bodech liší. Ať již zmínkou o Čechově původní pravlasti (zde je nutno poznamenat, že oba spisovatelé vycházející ze starých předloh líčení pramenů poněkud pozměnili, neboť v kronikách se vesměs setkáme s tím, že Čech, jeho bratr a lid přišli z Charvátska, tedy odněkud z jihu) či důvodem k jejímu opuštění. Sedláček Čecha neidealizuje jako Jirásek a ponechává informaci o vraždě, které se Čech dopustil. Postrádat bychom mohli informaci o bratrovi praotce, kterého Sedláček nezmiňuje. Čech sám je zde označen jako „mocný lech“. Co se

týče Řípu, u Jirásky na něj vystoupá Čech sám, u Sedláčka i se svým lidem. Důležitější je, že zmínka o hoře je u obou spisovatelů stejná, což se dá říci také o pohledu do okolního kraje, který Říp poskytuje.

3. 17. Viktor Dyk (1877–1931)

Narodil se na Pšovce, v blízkosti Mělníka, prožil zde dětství a na krajinu, kterou si již tehdy oblíbil, tento spisovatel a buřič mladší generace 90. let často vzpomínal. Jaroslav Med v monografii o Dykovi (Med, Jaroslav: Viktor Dyk. Praha: Melantrich, 1988, s. 354.) uveřejňuje jeho fejeton z Národních listů (z 5. září 1925). Dyk v něm píše o svém vztahu k Mělníku a jeho okolí. „Pro jiné je to město, u něhož se vlévá Vltava do Labe, lze-li užít toho obratu. Pro jiné je to výletní místo ... Ale pro mne je to prvé město, jež jsem viděl. Narodil jsem se zrovna pod Mělníkem ... Prvé sny mé inspiroval mělnický kraj. Prvé touhy vznikly na jeho půdě.“ [31] Dále se vyjadřuje, že Podřipský kraj pro něj znamenal svět. „...tento širý kraj byl prvou mou představou světa. Svět se rovná Podřipsku. Od kostela v jasných dnech krásně jsme viděli Říp a kapličku sv. Jiří. Tam stanul kdysi praotec Čech, ale tomu už bylo dávno, tam bývaly tábory, slavné podřipské tábory z dob deklarace a pláce koruny české, a tomu tak dávno nebylo, ba právě tehdy, když jsem byl studentíkem, ožila za táborů reskriptových jejich tradice ... Byli jsme skoro ve středu Čech.“ [32] Zmiňuje se také o tom, že rodný kraj ovlivnil jeho tvorbu.

O kraji se vyjadřuje také v článku (21. června 1925), který byl věnován Chloumku, tedy vrchu, odkud Dyk rád pozoroval okolní krajinu: „... pruh Labe zaleskne se v dolině a tam vpravo, daleko, vidíte homoli Řípu se sv. Jiřím ... úrodné Podřipsko prostírá se před vámi mezi skálou Mělníka a homolí Řípu.“ [33]

Motivy z rodného kraje jsou roztroušeny v jeho básních i prózách a dramatech, např. v knize povídek *Mladost*, v básni *Dvůr Přepřelil* či *Nesmíš sobě myslit*. V básni *Mezi četbou* (1916) zachytil Mělník i řeku Labe a vzpomíná, jak si u ní hrál jako malé dítě.

V Dykově lyrickém eposu *Zápas Jiřího Macků* se můžeme dočíst:

Obzor jasný leží přede mnou

každý bod já poznám v jeho cípu.
Stráží toho kraje tajemnou
vrch je známý, v ochraně jsme Řípu.

(Výše uvedená díla v: Hauff, Jindřich: Mělnicko v poezii. Mělník: Městský národní výbor, 1954, s. 78–88.)

3. 18. Josef Hora (1891–1945)

V Dobříni u Roudnice se narodil národní umělec Josef Hora, lyrik „ticha a času“, který na Podřipsku strávil mnohá léta svého života. Zde se počala vytvářet Horova osobnost a také spisovatelská dráha. V Roudnici nejprve chodil do obecné školy, později navštěvoval místní gymnázium. Po maturitě se věnoval studiu práv v Praze, ale s Roudnicí a s krajem pod Řípem kontakt neztratil. Vedl zde např. literární část Podřipanu a přednášel zde o literatuře. A místní prostředí se často objevuje v jeho textech. Říp zachycuje nejčastěji jako „modrý zvon“. Zajímavé je, že Hora se o Řípu (dle místní výslovnosti) vyjadřoval jako o Řípu, tedy v krátkce, čehož si můžeme povšimnout i v jeho díle.

A. M. Píša v předmluvě k výboru z Horovy tvorby *Rodný kraj v díle Josefa Hory* (Hora, Josef: Rodný kraj v díle Josefa Hory. Uspoř. Jindřich Hauff. Ústí nad Labem: Krajský národní výbor, 1955, s. 15.) zmiňuje složitost Horova vztahu k Podřipsku, neboť básník nevyjadřoval pouze svou sympatii k těmto místům. Jako mladík se např. cítil být kraji vzdálen, popsal pocit „cizince v rodném kraji“. Oproti tomu stojí období vzpomínek, vroucího citu k místům jeho dětství.

Ve dvacátých letech minulého století psal Hora proletářskou poezii. Svými verši podporoval pracující lid a vystupoval proti útlu a bídě. K takovým sbírkám patří také *Pracující den* (1920). Hora byl při jejím psaní ovlivněn první světovou válkou a revolucí v Rusku. Najdeme zde i skladbu *Říp*, kde zachycuje podřipský kraj i samotnou horu. A to jako tichý a modravý zvon vypínající se nad okolní přírodou „živitelkou“. Hora píše o životě lidí, kteří svou činností mění tvář krajiny i Řípu. Ten, ač slepý, stojí na místě již po staletí, pozoruje veškerý ruch v okolí, technický pokrok i rozvoj průmyslu. I přes veškeré

zlepšení, kterého lidstvo dosáhlo, je oproti Řípu, „tvrdé hoře“, „svorníku“, a jeho významu nicotné.

Na konci dvacátých let však Josef Hora vchází do nového životního období, které je poznamenáno odchodem z komunistické strany, zklamáním ideálů. Hora se uzavírá do sebe, což má vliv i na jeho tvorbu. Z básní mizí revoluční nadšení, vznikají reflexivní verše, pro které je typické „ticho“ a motiv času. Až ke konci let třicátých se z pocitu marnosti vymaňuje a ve své poezii vyjadřuje protest proti fašismu. Popisuje krásy vlasti a její historii, aby tak podpořil národní smýšlení. Proto píše o Podřipsku, neboť Říp a celý svůj rodný kraj propojuje s otázkou národní.

O Řípu se Josef Hora zmiňuje i ve své vzpomínkové próze *Pout' Podřipskem* (1936), která byla vydána časopisecky jako *Řípská pout'*. Říp je pro něj protáhlý zvon, který symbolizuje rodný kraj. „Každá krajina má poznávací znamení, ale málokterá má znamení, znak, erb tak hluboce se vrývající do očí a do paměti. Kdekoli se tam postavíš ... všude se na tebe dívá stejnou tvář, ze všech stran stejně klenutý, zvonovitý, vždy s hrotem kaple sv. Jiří na táhlém vrcholku.“ [34] Zamýšlí se i nad velikostí a smyslem Řípu. „... je věru ve světě málo hor, které takto ze všech stran dominují svému kraji a vnukají dojem velikosti. Jako by tu byl vyvřel pro nějaký tajemný účel, jakoby mu byl stvořitel přisoudil vyšší smysl než jiným, větším vrchům. Snad se nám to jen zdá, ale je to zdání trvalé, jedno z těch zdání, jež se změnilo v lidských myslích v samu skutečnost.“ [35]

Hora se zmiňuje o tom, že celý kraj, stejně jako jeho obyvatelé, má svou typickou charakteristiku. Vyskytuje se zde málo mlh i nepřívětivých lesů či skal. Říká, že z Řípu je možno daleko dohlédnout a vidět lze sluncem zalitou krajinu. Zaznamenává, že tímto místem prošly dějiny a že se v nich lid k Řípu nejednou vracel, zmiňuje se např. o národních poutích 1848, 1868. O hoře se vyjadřuje jako o národním pomníku. „Kdysi se mluvívало o postavení národního pomníku na Řípu. Proč? Sama hora je pomníkem, neboť dávno už jí dala pokolení svůj tvar, vidí ji podle své společné představy jako střed, jako svorník.“ [36]

Zachytil rovněž vyhlídku z Řípu. Z hory lze dohlédnout do mnoha okolních krajů a je možné spatřit řeku Labe i rozsáhlé roviny „plné práce“, ale především, což Hora zdůrazní,

plné jistoty.

Kniha *Pod zvonem Řípu* (1941) mimo jiné obsahuje báseň, kterou Hora věnoval své babičce *Marii Aubkové* (1936). Vzpomíná v ní na ženu, která měla vliv na jeho výchovu, která svůj život strávila v jeho milovaném kraji. Krajina se v básni samozřejmě také zrcadlí, a tak se zde v podobě četných personifikací a metafor setkáváme s atmosférou podřípské vesnice a s typickými motivy, jako je tekoucí řeka a vůně střemch. Hora svým vyprávěním ozvláštněným popisy barev a vůní působí na smysly, vyvolává živý obraz kraje. Kromě toho nechybí ani pro Horu tolik typická časovost.

Proud jar táh po kraji,
v modru se houpal Říp,
hospodář rozséval
a žal a svážel klas.
A tvrdost mužských slov
česala vůni lip
a starost chytala
do sítě vrásek čas.

To vše zachycuje na pozadí běhu jednoho života, který nebyl nijak jednoduchý, neboť byl naplněn prací a starostmi. V básni není zřetelná pouze poetika venkovského obrázku, ale také smutek, který je spojen především s oním plynutím času. Ten nezadržitelně běží kupředu a přidává člověku let, až nakonec nezbude než vzpomínka. Naznačena je zde pomíjivost lidského života a jeho přesně vymezená konečnost. V závěru básně se ale význam času změní, protože se stane nekonečným. Tento čas přináší trvalost a jistotu. Souvisí s odkazem předků, který je zachován v člověku i v kraji. Říp (i když v této básni není hora hlavním motivem) je zde tedy svědkem chodu dějin.

Tak je zachycen také v předmluvě ke knize *Má vlast*. „Nejsi jen v prostoru, ale i v čase. Prostíráš se nám do minulosti přírody, do mytu předků, do dějin rodů. ... Zde v rozhledech do dálky, v tajemném šeru hvozdů jsme se rodili ve svých předcích my ... Navždycky posvětili tito první naši vlast svými znameními. Po těch znameních poznáváme své kraje, o ně jsou nám bližší než kterákoli jiná země ... Tam na té světlé středočeské rovině,

odkudkoli se podíváš, užjíš zvon Řipu. Tichý a pokojný ční tam od věků, svědek, kterak měnily a pěstily zemi nesčetné rody. Duch básníků se potápí do minulosti, aby z ní vyvolal podoby předků, aby znova dal zaznívat jejich modlitbám děků za zemi tak dlouho hledanou a konečně nalezenou. ...“ [37]

Hora tedy Říp vidí nejenom uprostřed krásného kraje, ale i v dějinách, v čase. To se projevuje především v jeho díle z konce třicátých let, kdy Říp propojuje s národní otázkou. V té době vznikla sbírka *Domov* (1938, obsahuje verše, které v letech 1937–1938 vycházely časopisecky). Hora v ní vyjadřuje svůj vztah k rodné zemi a k národu. Závěrečnou báseň knihy tvoří *Zpěv rodné zemi*. Je v něm zachycen osud vlasti, která nejednou musela projít těžkými časy. V básni se zrcadlí lítost nad jejím údělem, ale zároveň je jí zde vyjádřen obdiv, úcta. Horův rodný kraj pak stojí uprostřed české země, čímž básník vyzdvihne jeho význam. Říp je přirovnán k životadárnému matčině prsu.

Modrou legendou jsi kvetla, země,
nad mým rodným krajem prostřed Čech.

Hora Říp se skláněla tam ke mně
jako matčin prs a sladký vzdech...

I v této skladbě hraje svou roli čas. Symbolizuje zde kontinuitu života, střídání generací, naději a záruku pokračování národa.

A tak jdem
mrtví, živí, nezrození,
nekonečné pokolení.
Z bouřných mraků nad světem
stoupáš s námi, ostrov štěstí,
nekonečný život náš,
na němž je nám růst i kvést,
držet stráž.

Dochází zde k propojení minulosti s přítomností, zaznamenány jsou okamžiky, kdy se v dějinách střídaly chvíle radosti a smutku.

Nejednu myšlenku rodnému kraji Josef Hora věnoval i ve čtyřicátých letech. Na jaře

roku 1941 se v předmluvě ke své knize *Pod zvonem Řípu* vyjádřil, že čím je člověk starší, tím blíže je svému rodnému kraji. A u Hory tomu tak skutečně bylo, neboť se k Podřipsku často vracel právě ve svých vzpomínkách. Labe, pole, střemchy. To jsou motivy, s nimiž se v jeho díle nejednou setkáme. Jde o prostředí, momenty, které byly pevnou součástí jeho života a které zaznamenal i ve své tvorbě.

Podřipsku je věnovaný výbor z Horova díla nesoucí název *Rodný kraj v díle Josefa Hory*. Knihu uspořádal Jindřich Hauff, a to k desátému výročí autorova úmrtí. Soubor je věnován lyrice, ale i prozaickým vzpomínkám, které se ke kraji bezprostředně váží. Kromě výše jmenovaných se jedná např. o báseň *Rod za rodem...* Říp je v ní opět zaznamenán jako modrý zvon stojící po staletí v krajině, která stejně jako on neustále trvá, zatímco lidské „hemžení“ kolem ní se obnovuje a obměňuje. Stále nové a nové generace přicházejí v plynutí času pod Říp, vnímají odkaz předků a všichni bez rozdílu horu stále obdivují. Básník zde zachytil motiv návratu do rodného kraje a také svou vzpomínku na Roudnici. Báseň má optimistické vyznění, předpovídá šťastnou budoucnost.

Roudnici jsou věnovány i verše nesoucí název *Město, zakořeněné v žírnou zem...*, v nichž je opět patrné plynutí času, které mění tvář města. Slova odrážejí básníkův vztah k Roudnici i k jejímu okolí. Scenérii opět dominuje Říp.

Město, zakořeněné v žírnou zem,
stárneme my a stárneš s námi
jako ta žita pod Řípem,
jenž modrá se nad tebou dějinami.

Roku 1944 vznikla báseň *Kraj*, svým námětem a motivy pro Horu opět typická. Jako předchozí dvě skladby popisuje krajinu v okolí Roudnice, a to v průběhu dějin. „Modravý nádech“ i zde dokresluje atmosféru obrázku, kde stojí Říp „zahleděný do dějin“.

Ve městě na břehu Labe se odehrává i děj povídky *Pokušení*, kterou Hora začal psát roku 1943 a která se týká studentského setkání bývalých gymnaziálních spolužáků.

Hora ve svém díle, jak již bylo poznamenáno, nezapomíná ani na řeku Labe. Kromě již citované básně *Město, zakořeněné v žírnou zem...*, jsou to např. verše s názvem *Most*, které široký a klidný vodní tok popisují. Most spojil břehy řeky Labe a poskytl básníkovi

vyhlídku na nedaleké Středohoří, lesy i sady. Putují přes něj rozličné průvody lidí. Hora zachytil také událost jeho výstavby, chladnou práci lidského mozku s betonem a litinou. Ovšem most není jen neživou konstrukcí, přirovnán je k člověku. Podobá se mu svou „krásou i houževnatostí“, protože jako člověk přečká zimy, vichry i sluneční zář.

V posmrtně vydané sbírce *Proud* (1946) je obsažena i báseň *Domov*, ve které vyjadřuje svůj obdiv k vlasti. Opět zde popisuje radostný i těžký život člověka i samotné země. Opakuje se zde rovněž motiv střídání času, života, smrti. Říp je zde zachycen jako jeden ze symbolů domova, v němž se spojuje minulost s přítomností.

Krajinu svého dětství Hora zachytil, jak se sám vyjádřil, v mnohých knihách (*Básně, Itálie, Tvůj hlas*). Opěvuje ji i ve skladbě *Jan Houslista* (1939), kterou začal psát právě v Roudnici. Toto město se stalo i dějištěm románu *Hladový rok* (1926). Hora kritizuje maloměstský způsob života, se kterým se zde setkal. Kraj se odráží i v souboru povídek *Probuzení* (1925) a vzpomínek na něj jsou plné také posmrtně vydané sbírky *Zápisky z nemoci* (1945) a *Proud* (1946).

3. 19. Svatopluk Kadlec (1898–1971)

S Podřipskem je rovněž spojen život Svatopluka Kadlece, básníka, prozaika a dramatika, který se narodil v Libochovicích a v Roudnici nad Labem studoval na gymnáziu. První básně publikoval roku 1920 a řazen bývá ke generaci Wolkerově. Podřipsko zachytil např. ve své třetí básnické sbírce, která nese název *Přítliv* (1934), konkrétně tedy v básni *Obraze Řípu*.

Obraze Řípu pod slunečním závojem,
mé čedičové kopce ztvrdlé v mozoly,
já dálkou bludných cest dnes od vás vzdálen jsem
ve vašem okolí.

Vyjádřil v ní odcizenost a nepochopení. Byť stojí v kraji pod Řípem, je mu vzdálen a neví, proč tomu tak je. Příznačné je užití kontrastů, např. Říp a jeho okolí jsou přirovnány k rakvi se štedrostí, úmorná práce a těžké stroje neladí s tichou krajinou, které básník nerozumí,

kteřá pro něj již „nezpívá“.

Ve čtyřicátých letech Kadlec vydal svou čtvrtou básnickou sbírku *Kroky na vodě* obsahující především lyriku přírodní. Napsána byla v čase okupace, a tak se zde malebnost rodného kraje i vlasti střetává s básníkovým smutkem a nesouhlasem se skutečností. To se odráží např. v básni *V polích*. Kromě smyslovosti, která je Kadlecovi vlastní, kromě zachycení atmosféry rodného kraje, je to právě ona tíha čtyřicátých let, která na verše vrhá stín. Ani hora Říp, přirovnaná k přilbě, zde neplní svou roli ochránkyně a spasitelky, neboť neuchránila vlast před válkou.

3. 20. Eduard Štorch (1878–1956)

S dalším podáním příběhu o příchodu praotce Čecha do Podřipské krajiny se setkáme v knize *Volání rodu* (1934) učitele a amatérského archeologa Eduarda Štorcha, který na základě svých poznatků napsal hned několik dobrodružných příběhů z dob pravěku. *Volání rodu* je příběh z doby bronzové líčící život prvních Slovanů a samozřejmě i jejich příchod do nové vlasti.

Praotec Čech žil spolu s ostatními lidmi původně na severu v Lužici, protože však na zemi útočily různé loupeživé kmeny, čímž lužičtí lidé velice trpěli, rozhodl se moudrý Čech pro odchod do klidnějších a bezpečnějších krajů. Spolu se třemi mocnými rody se vydal na jih. Kroky Čecha a jeho lidu pak vedly až k Řípu. Zde vzdal stařešina čest bohům a promluvil ke svému lidu „Toť jest ona země nová, kterou jsem vám dlouho sliboval! Země plná zvěře, ptactva, sladkým mlékem a medem oplývající. Vody hojné tekou, hleďte, a plné jsou ryb! Již v rukou vašich jest tato krásná země!“ [38]

Je tedy zřejmé, že Štorch zde uvádí další možnost, odkud se do české země prapředek všech Čechů vydal. Zmíněno již bylo, že kronikáři se shodují na Charvátsku, ale některá literární díla z 19. století (viz Jirásek, Sedláček) uvádějí zemi jinou. Štorch tedy nechal Čecha netradičně vyjít z Lužice. Zavedl jej však opět k Řípu. Také v knize *Volání rodu* se setkáme s obvyklým popisem krajiny a s řečí, která byla Čechem pronesena.

3. 21. Pavel Váša (1874–1954)

Profesor a evangelík Pavel Váša je autorem vzpomínkové knihy *Pod Řípem* (1939). Své dětství strávil tento spoluautor Slovníku jazyka českého v Krabčicích, gymnaziální léta pak v Roudnici nad Labem.

V pamětech zachycuje své dětství, školní léta, rodiče i významné osobnosti a politické dění na Podřipsku, např. činnost faráře Václava Šuberta, starosty Roudnice Ervína Špindlera a vlastenecké pouti na Říp. Dále pak i různé slavnosti, které byly v kraji pořádány. Zaznamenána je např. atmosféra řípské pouti, ovšem z pohledu dítěte a jeho dojmů (zklamání, že výstup na Říp neposkytuje žádné dobrodružství, je příliš pohodlný, nebezpečnější místa čedičových skal se nacházejí mimo vytyčenou cestu).

Váša píše i o výletech, jejichž cílem byla hora či její okolí tvořené lesy a malebnými výskami. Ideálním místem pro výlety byl dle jeho slov právě Říp. V knize je rovněž popsána vyhlídka z Řípu: „Potom zrak zaujal lesklý pás Labe jako vbitý do země ... Chlubívali jsme se rádi tím, že je s Řípu vidět všechny tři hlavní řeky Čech, kromě Labe též Vltavu s mělnickou skalou a lobkovským zámek nad ní a na západě úzký proužek Ohře...“ [39]

3. 22. Václav Renč (1911–1973)

Básník Václav Renč z kraje ležícího pod Řípem pocházel a hora zanechala stopy také v jeho díle. A to např. ve sbírce *Trojzpěvy* (1940), konkrétně tedy v básni *Óda na Říp*, kterou Renč věnoval mamince. „*Óda*“ zachycuje kraj procitající ze spánku, temná noc je vystřídána májovým dnem, do kterého jak „Noemova archa“ vplouvá Říp, hora, která je v básni vyzdvihována jako hlava celého kraje i jako zvon a prs (jehož bradavkou je rotunda sv. Jiří). Stejně jako místní kostel, který „probouzí“ kraj ze tmy, dává naději na přečkání všech „bouří“. Básník horu oslovuje a vzpomíná na ni jako na „vystydlý ohnivý květ“, čímž připomene i způsob, jakým vznikla. Je symbolem jistoty a stálosti a jako „přepevná skála“, kam došel i praotec Čech, je symbolem vlasti a domova. Pro skladbu je typické velké množství kontrastů (noc se střídá se dnem, chlad s ohněm atd., pomocí nichž básník

působivě vykresluje význam hory i tajemství kouzla místní krajiny.

Zvone můj, Řípe! V čediči temném mlčení tvého,

Pod nímž to v hluboku hučí a nad nímž to svítí,

V semknutí drásavém vzdoru a světla, skalín a nebes...

Báseň má optimistické vyznění. Ač Říp stojí tiše, promlouvá a nese své poselství dobré budoucnosti.

3. 23. Otakar Nejedlý (1883–1957)

Také Otakar Nejedlý, který se narodil v Roudnici nad Labem a který na Podřipsku prožil své dětství, přiznává, že krajina kolem Řípu ovlivnila nejenom jeho samotného, ale také jeho tvorbu. V knize *Dětství a chlapectví na Podřipsku* (1940) zachycuje svůj vztah ke kraji. Všimá si i Řípu, hory, o které se vyjadřuje jako o posvátné mohyle našeho národa. „Poutník, jenž přišel do kraje podřipského, nenalézá v něm snad těch přírodních krás a dojmů, s nimiž se může ve větší míře potkat v jiných krajích naší země. Ale právě podřipská krajina poskytovala mému dětství mnoho nezapomenutelných vjemů, zvláště v době, kdy jsem teprve různá místa poznával. Ostatně jakoby se vznášel duch dávné minulosti nad celým Podřipskem. Osamocená hora Říp zvedá se jako mohutný zvon nad mírně zvlněnými lány. Každé dítě ví, že nahoru vystoupil praotec Čech a každé dítě Podřipska je hrdé na horu jako na posvátnou mohylu našeho národa.“ [40]

Popsal zde i své dojmy, když na Říp vystoupal poprvé jako hoch za krásného jarního dne. Postupně se před ním otvírala krajina plná polí, které přirovnal k barevným kobercům, modré lesy a malé vesnice. Zanedlouho začal vnímat kouzlo hory spojené se starými pověstmi, pociťoval jakýsi posvátný strach. Ten ovšem vymizel, když hoch vystoupil až na vrchol Řípu. Otevřelo se před ním modré nebe a pohled do okolí, při kterém se až tajil dech. Kraj mu navždy zůstal v srdci a kdykoliv později za pobytu v cizině pocítil smutek, vzpomněl si, jak píše, na tento obrázek z dětství, na Říp, „symbolickou českou horu“.

V knize zachytil i vzpomínku na Mělník, kam se vydal jako mladík za svou první láskou. Podařilo se mu vystihnout krásu zdejší vyhlídky, která poskytuje pohled do kraje a

na horu Říp. „Vidět ohromné, bohaté lány podřípské, jednou s Řípem a podruhé s Mělníkem, to jsou dojmy, potřebné k dokonalému poznání Podřípska, to dva nesmazatelné obrazy, jimiž se zapisuje Podřípsko do paměti divákovy.“ [41]

Podřípsko bylo pro Nejedlého krajem, kde vyrůstal a získával první životní zkušenosti. Ke kraji kolem Řípu a Mělníka měl osobní vztah a jak již bylo poznamenáno, toto prostředí ovlivnilo i jeho tvůrčí život, o čemž svědčí i jeho obrazy, ve kterých se k Podřípsku často vracel.

3. 24. Josef Svatopluk Machar (1864–1942)

Hora Říp nebyla zapomenuta ani v době, která nastala po mnichovském diktátu 30. září 1938. Důkaz o tom najdeme také v básni *Loučení* od básníka a publicisty Josefa Svatopluka Machara. Skladba vyznívá jako kritika národa, který je nehodný své slavné minulosti, pokud se nedokáže lépe bránit. „Ve školách budou děti mít atlasy nové. Ptám se všech: možno si jenom představit bez těch hor mapu nových Čech? Snad bude na severu Říp, na jihu Blaník, kde se spí. Praotče Čechu, měl jsi líp vybrat, potomci kde tví spát nebudou, když bude zle, ať v hoře, ať tu na zemi – proč nás tak Osud stihl zde, že člověk hrůzou oněmí?“ [42]

3. 25. Jaroslav Seifert (1901–1986)

Říp upoutal pozornost i básníka a držitele Nobelovy ceny za literaturu (1984) Jaroslava Seiferta. Horu zachytil např. v básni *Říp v okně*, která je obsažena ve sbírce *Přilba hlíny*. Tento soubor reaguje na nelehké události, které postihly náš stát v době po podepsání mnichovské dohody a druhé světové války. V prvním vydání sbírka vyšla po osvobození roku 1945. *Říp v okně* byl jedním ze tří oddílů knihy. Obsahoval 12 básní z let 1937–1945, stejnojmenná báseň je datována rokem 1939, původně vyšla v *Národní práci* (v dalších vydáních byla doplňována, ve třetím vydání se pak objevuje oddíl označený stejně jako sbírka *Zhasněte světla*, kde lze nalézt i *Říp v okně*).

Válka „odvála“ ze Seifertovy tvorby někdejší lehkost a hravost, naplnila ji vážností.

Zachycením Řípu, motivu domova a české krajiny, připomněl národní hodnoty. V básni *Říp v okně* není hora doslova jmenována, ale zřetelně je zde zachycena jako symbol naděje, neboť dlouho neviděn je pojednou opět spatřen, i když v dáli a mezi mraky, a to v čase květnovém, který přináší úlevu a touhu po svobodě. Celá báseň je prodchnuta melancholií, smutkem, tedy pocity, které by se však mohly stát minulostí, a to právě pod příslibem naděje, kterou přináší česká hora spatřená z okna a návrat jara.

Seifertova báseň *Hora Říp* je zařazena do souboru *Šel malíř chudě do světa* (1949). Jedná se o poválečnou sbírku inspirovanou dílem Mikoláše Alše nesoucí podtitul: *Verše k obrázkům Mikoláše Alše*. Rovněž tato sbírka prošla značnými změnami. Sám Seifert své básně přeskupoval do různých vydání (první obsahovalo 82 Alšových kreseb a bylo uspořádáno dle ročních dob) a knih, čímž dokresloval jednotlivé kompozice svých děl. S básní *Hora Říp* se tak můžeme setkat např. i ve sbírkách *Píseň domova* (1954), *Maminka* (1955), *Ty, lásko, pozdravena bud'* (1955) či *Zrnka révy* (1956) a *Zápas s andělem* (1981).

Seifert zde vyjadřuje lásku k rodné vlasti a k domovu. Cizina, byť sebeladnější, nebude pro srdce básníkovy znamenat to, co domov. Jeho symbolem se zde stal právě Říp, oproti jiným neveliká hora, však hora česká, duši básníkově blízká.

Když ale vidím na obzoru
uprostřed kraje nízkou horu,
na nebi mráček běloskvoucí
– přestane srdce chvíli tlouci.

Ani v této básni není Říp doslova pojmenován, ze slov básně je však zřejmé, že se jedná právě o horu uprostřed Podřipského kraje. Se značnou dynamikou je zde zachycena příroda. Básník působí na smysly a popisuje bezprostřední atmosféru, a tak se obraz Podřipska při čtení přímo vynořuje před očima.

V panácích jsou už všude snopy
a svatý Jiří zvedá kopí,
aby je vrazil ve chřtán dračí,
a motýl spěchá po bodláčí...

Básně o mělnické krajině jsou soustředěny do Seifertovy sbírky *Zrnka révy*. Zařazeny

sem byly např. básně týkající se vína a zdejšího vinobraní, k nimž patří také *Verše o víně* (Seifert, Jaroslav: *Zrnka révy*. Mělník: [?], 1956, s. 10.). Seifert zde vzpomíná na milé chvíle strávené při sklence lahodného moku, přičemž obdivuje krásy hory Říp s kaplí sv. Jiří na vrcholu, hory stojící v rozlehlé rovině táhnoucí se až k Mělníku. Víno básníkovi pomáhá zahnat smutek, který se verši prolíná. Hořkou příchut' jim přidává zmínka o blížící se zimě, která zmrazí vinohrady, a také poznámka, že „kolem je plno švabachu“, naznačující hrozbu německého nepřítele.

Na seně je rovněž skladba ze sbírky *Zrnka révy* (viz též: Hauff, Jindřich: *Mělnicko v poezii*. Mělník: Městský národní výbor, 1954, s. 106.). Je v ní zachycena mělnická krajina i hora Říp, atmosféra jednoho dne, chvíle odpočinku po práci v malebné přírodě, jejíž dominanty tvoří mělnická věž a z druhé strany Říp.

3. 26. Jaroslav Bednář (1889–1976)

Básník a prozaik Jaroslav Bednář během svého života vydal několik sbírek veršů. Básně *Mělnická neděle* a *Říp*, jsou otištěny v knize *Rodný stůl* (1959). Jedná se o dílo zachycující obrázky z české krajiny, např. Máchovo jezero, Tetín či Mělník a samozřejmě i Říp. Bednář v něm místa popisuje a obdivuje krásu přírody. V básni *Říp* je takovým krajem rovina polabská, které po dlouhá léta „kraluje“ Říp, „stará posvátná hora“.

V rovině u Labe
zahalen do pověstí
naš starý Říp
na časy lidu věští.

Zdůrazněna je úrodnost místních chmelnic, vinic a rozlehlých polí. Kulisa obrázku, který se rozprostírá před očima na vyhlídce z Řípu, je tvořena skalnatými horami. Při pohledu do kraje si básník uvědomuje jeho spjatost s historií a s předky.

Atmosféru nedělního rána v kraji soutoku Labe s Vltavou zachytil Jaroslav Bednář v básni *Mělnická neděle*. Básník očima objímá krajinu plnou míru a klidu, těší se pohledem na sluncem zalité řeky, zelené lány i na Říp, od něž vane do kraje svěží vánek.

Připomenuto je i mělnické víno přirovnané k českým granátům a také odkaz spisovatele Viktora Dyky. Ten dodnes „hledí“ do kraje z mělnické vyhlídky, kde má svou bustu. V závěru básně Bednář cituje Dykovy verše „Opustíš-li mne, nezahynu, opustíš-li mne, zahyneš.“, které jako by byly stvořeny právě pro Podřipsko, symbol vlasti.

3. 27. Kamil Bednář (1912–1972)

Do literatury vstoupil pražský rodák Kamil Bednář, básník, překladatel, dramatik a autor knih pro děti, v polovině třicátých let básnickou sbírkou *Kámen v dlažbě*. O deset let později, tedy v roce 1947, spoluzaložil literární skupinu Ohnice. Od roku 1962 žil přechodně na Mělníku, kde napsal celou řadu básní (a kde také roku 1972 zemřel), většinou dochovaných v rukopisech. Básně *Rozjímání od Mělníka, Říp* (ve sbírce *Můj Quijote* uvedena pod názvem *Říp a já*, v Hauftově výboru pouze jako *Říp*) a *Říp z dálky* vyšly roku 1962 v Květech (19.7.), v Plameni pak téhož roku (čtvrtý ročník, číslo 7.) *Říp viděný z okolí*. Některé básně (*Rozjímání od Mělníka, Říp a já, Říp viděný dětsky*) byly později otištěny ve sbírce *Můj Quijote* (1964) v oddílu *Mělnický cyklus nepijácký*.

Ve svých verších Kamil Bednář často zachycuje nejenom Mělník a řeku Labe s Vltavou stékající se v jednu pod tímto městem, ale také zdejší vinice a víno, rozlehlá pole i horu Říp. O tom svědčí i báseň nesoucí její jméno (*Říp*), ve které horu Bednář označuje jako pupek světa (příčemž pupeční šňůrou je řeka Labe). Zachycuje velikost Řípu, který se pne až do nebe, a jeho pevné místo v historii. Mluví o hoře s pokorou, cítí se proti ní být malým, ale nevyjadřuje strach, jeho slzy jsou „z vína, ne ze soli“. Tak dlouho na Říp hledí z mělnické vyhlídky, až s horou splývá. Posílen jejím odkazem stává se velikým jako ona. Říp je pro něj magickou horou z dávných let.

S takovým významem hory se setkáme i v Bednářově básni *Říp viděný z okolí*. Hora stráží celý kraj, Mělník i Labe a Vltavu. Přirovnána je zde k pohozené přilbě ležící v líbezném sadu a k velkému hroznu vína zarostlému lesy a trávou. Řeky Vltava a Labe jsou jeho sladkou vinnou šťávou. Ani v těchto verších nechybí zmínka o starobylosti kraje, o jeho spojitosti s bájemi. Bednář z tohoto faktu s oblibou čerpá, jako rád zobrazuje typické

a již zmiňované znaky těchto míst. Podřipsko je pro něj jednoznačně krajem vína a oblastí s bohatou historií, jemuž dominuje Říp.

Zřetelně je to zachyceno rovněž v básni *Říp z dálky*. Zde Bednář užil velmi netradičního a originálního přirovnání. Hora je pro něj zmuchlaným mračnem. Zdůrazní její majestátnost, která odpradáвна poutá pozornost člověka. Připomene význam hory jako pohanského obětiště a její důležitost i pro dnešní lid. Říp je pro něj nositelem trvalých hodnot i štítem střežícím kraj a velkým pohádkovým okem, které tu zanechali předkové a které neustále shlíží na českou zem a ochraňuje ji.

Jak zmuchlané mračno
Říp v krajině leží,
hora magnetová,
v jaké pohan ctil své bohy.
Dodnes cestou na Říp
přiková ti hora nohy.

Ve sbírce *Můj Quijote* (1964) je umístěna krátká báseň *Říp viděný dětsky*, ve které Bednář užil další neotřelé spodobnění hory, neboť ji nazývá velikým ježkem zachumlaným v zeleni.

Rozsáhlou skladbou je naopak *Rozjímání od Mělníka*, kde je vyjádřena až „posvátně hrůzná“ úcta k hoře. Básník Říp opět zachytil jako pohozenou přilbu, ale i jako hroudu či bochánek obrů. Podřipsko je krajem, kde našly počátky české dějiny, které jsou s tímto místem spojeny a neustále zde ožívají. Stejný obdiv jako Řípu pak patří „moudrému starci“ Čechovi. Bednář se zde zamýšlí nad tím, zda i on patří k Čechům a kdo Češi jsou. Odpovědi na své otázky nachází právě u hory Říp. To díky ní ví, že jsme Češi, to k ní se váží nejstarší báje a kořeny všech Čechů.

Symbolem národa se stává i mělnické víno – červené a bílé jako národní barvy. Také v této básni ožívá nejedna postava z minulosti spojená s krajem a s „viničním mořem“ (Ludmila, Václav, Karel IV.). „Samotář“ Říp vévodí opojnému kraji, který zákonitě musel upoutat pozornost nejednoho umělce, a byl tak zachycen v mnoha dílech (Bednář konkrétně vzpomene na Mánesův obraz či Seifertovy verše).

V básni *Romance o kněžně Ludmile* věnuje pozornost především mělnickým vinicím. Ty stejně jako místní víno nesou jméno po sv. Ludmile. Bednář připomíná, že právě na Mělnicku tato osobnost prožila mnoho let. Toho si byl vědom i císař a český král Karel IV., jehož zásluhou se zde začalo pěstovat víno z Burgundska. Karel IV. vzdal čest odkazu známé kněžny tím, že po ní nově založené vinice pojmenoval. Ty pak přečkaly mnoho nepříznivých let a rodily víno bílé a červené, čímž je opět připomenuta národní symbolika. Jako součást krajiny je zde zachycen i Říp, „vyvřelá báje“.

Další slavné osobnosti naší historie je věnována báseň s názvem *Malá balada mělnická*. Jedná se o sv. Václava, tedy vnuka sv. Ludmily a českého patrona. Václav pečuje o vinice, které jsou symbolem jakési jistoty, neboť zemi čeká šťastná budoucnost, pokud vinice budou stále plodit lahodné víno.

Říp je v Bednářových básních dominantou kraje, ale poněkud s ním neladí, je náhodně pohozenou přilbou a zmuchlaným mračnem. I tím je však zdůrazněna jeho výjimečnost.

3. 28. Oldřich Zemek (1893–1967)

Polabí a Podřipsko často navštěvoval básník a prozaik Oldřich Zemek, jehož přízni se těšilo především město Mělník, jeho historie a místní vinice. Vydal celou řadu básnických sbírek, mezi nimi např. *Mělnické melodie* (1956). Jako součást této sbírky vyšla i báseň *Povzdech na Řípu*, ve které Zemek vyjadřuje svůj obdiv ke kraji i pochopení, proč zde kdysi své kroky zastavil praotec Čech. Hora Říp není v básni zdůrazněna, básníkovi však poskytuje rozhled do okolí, se kterým je citově spjat. Říp a Podřipsko má pro něj osobní význam.

3. 29. František Nechvátal (1905-1983)

Hojivá zřídla (1957) je titul jedné ze sbírek básníka, autora knih pro děti, překladatele ze španělštiny Františka Nechvátala. Je do ní zařazena báseň *Říp, onen bájný praotec*. Autor v ní popisuje Polabí v podzimním čase. Prastarý a krásný kraj, včetně hory, která mu dominuje, se „ukládá“ ke spánku, což dokresluje obrázek doutnajícího ohně, odletu ptáků,

zrajícího vína. K Řípu básník chová, jak již napovídá název básně, úctu. Je si vědom úlohy hory v historii. V básni je však Říp především součástí podzimní přírody.

3. 30. František Kropáč (1898–1966)

Mělnický kraj zachytil prozaik a básník František Kropáč především ve dvou sbírkách, které ovšem zůstaly v rukopisech. Jindřich Hauff z nich otiskl několik ukázek ve výboru poezie *Z Mělnické skály*. Kropáč v nich zachytil typické znaky oblasti, jako je soutok řek Labe a Vltavy, vinice a hora Říp, přičemž zdejší kraj básníkovi zastupuje celou vlast.

S takovým zobrazením Mělnicka se setkáme např. v básni *Pod Mělníkem*. Kraj je zde přirovnán k dlani, jejíž čáry života tvoří řeky. Ty napájejí zem a po dlouhá staletí jí dávají sílu. Díky tomu se mohla rodit sláva dávných dob i budoucnosti.

Úrodnou zemi pod Řípem zachytil i v básni *Pohled k Řípu*. Místo probouzí v jeho srdci radost. Zmíněn je opět soutok Labe s Vltavou, na celý kraj vzhlíží Říp, „strážce ve zděděné zbroji“. Hora je nejmarkantnější součástí zdejší přírody a „ví“ o veškerém dění, např. o tom, že se blíží bouřka.

Těžkost válečných událostí se odráží v básni *V září 1940*. Kropáč v ní zachytil těžkou dobu, kdy si českou zemi podrobil nepřítel. Nastoupila beznaděj, rezignovanost a zapomenut byl také význam Řípu. To je však vystřídáno odhodlaností. Tyto dva póly básně jsou zastoupeny dvouverším, kterým je zakončena první i druhá část básně. Verše jsou ovšem obměněny, přičemž zpočátku je v nich vyjádřena smířenost s neblahým osudem, záhy však bojovnost.

... nás vezou do žaláře do Drážďan,
nás vezou na popravu do Berlína! ...
nás marně vezou do žaláře do Drážďan,
nás marně vezou před soud do Berlína!

Památce Viktora Dyky jsou věnovány verše *Básník na Mělníku* (Hauff, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor, 1963, s. 49.). Optimismus, radost ze života a ze svobody, to jsou slova, která báseň vystihují. Mělnicko je pro básníka krásný

kraj, který dává lidem život i naději. Z mělnické vyhlídky na něj shlíží „s úsměvem a klidem v mírné tváři“ socha Viktora Dyka. Říp je zde zachycen jako hora stojící v „samém srdci Čech“, jako hora, jejíž okolí je nyní svobodné, neboť pominulo nebezpečí, které jej dříve ohrožovalo. Oslavována je tedy především znovunabytá svoboda české země, přičemž Říp je důležitým bodem vlasti, jako by celé Čechy ležely právě pod touto horou.

Vzpomínce na Mělník patří i úryvek z básně *Země pod Řípem* nesoucí název *Mělnická věž*. Kropáč píše o typické dominantě Mělníka, místní kostelní věži, která poskytuje rozhled do kraje. Ten je přirovnán k ráji krásnému především svou tichostí a úrodností. Básník sestupuje z vrcholu věže a jeho kroky vedou do přírody. Zpětně se dívá na město, věž a vinice. V tomto „ráji“ samozřejmě nesmí chybět hora Říp, cíl básnickových kroků.

Kéž v této krásné zemi pohostinné,
skloněn k vlnícím se lánům obilným,
život jako řeka mocně plyne
a štěstí zůstává všem budoucím!

3. 31. Josef Laube (1894–?)

Ve sbírce *Rodnému kraji* věnoval Řípu nejednu báseň Brňanský rodák Josef Laube. Horu většinou zachycuje jako součást kraje, kde strávil mnohá léta svého života. V některých básních zaznamenává minulost, kterou Říp prošel. Hora je pro něj svědkem významných událostí a jakýmsi nositelem jistoty a víry v šťastnou budoucnost.

V básni nesoucí stejný název jako celá sbírka vyjadřuje svou lásku ke kraji, kde je jeho domov. Říp je hora, která mu dává sílu a posiluje jeho duši. Zachytil rovněž běh staletí a Říp jako svědka dějin.

Žij s námi dále jen
ty svědku dějů slavných, –
ty's nejsladší náš sen,
ty's odkaz věků dávných.

Místní krajinu popsal jako zemi pracujících lidí, kteří jsou s přírodou propojeni. V básni

je zachyceno i okolí hory, při jehož popisu autor užívá přívlastků charakterizujících barevnost krajiny, např. zlatost polí či zeleň lesů.

S oblibou toho užívá i v jiných básních, např. ve skladbě *Těm sladkým hlasům domova*, kde Laube popisuje právě krajinu pod Řípem, pro níž jsou charakteristické „modré nebe, zlaté klasy, krvavé máky“. Příroda těší básníkovu srdce, když na ni hledí za jednoho dne v době žní po namáhavé práci.

Na řípský kraj si vzpomínám je název básně, ve které Laube zachytil éta strávená v rodném kraji, své mládí i první lásky. Toto období vylíčil i v básni *Řípská pout'*, kde zaznamenal atmosféru slavnosti konané na Řípu (očima zamilovaného mladíka). Skladba má však hořké zakončení, neboť si zde básník s jistou melancholií povzdechne, že ony časy jsou již dávnou minulostí a těšit se jimi může pouze ve vzpomínkách.

Zajímavá je jeho báseň *Slavným Podřipanům*. Jak již napovídá její titul, zmíněny jsou zde osobnosti, které se v kraji narodily či s ním byly spojeny nějakým jiným způsobem. Mezi prvními uvádí Oldřicha a Boženu, následuje vzpomínka na Josefa Horu, Fráňu Šrámka či Jaroslava Vrchlického. Horu Říp Laube přirovnává k božímu poutníkovu. Je pro něj památným a svatým místem, dominantou kraje, kudy kráčely dějiny zrcadlící se v každém kousku místní přírody. Připomenut je příchod praotce Čecha, který právě zde položil základy vlasti a dalších pokolení. V závěru básně je k Řípu vznesena prosba, aby i do budoucna připomínal lidu slavné doby a zaručil šťastnou budoucnost.

3. 32. Miloš Václav Kratochvíl (1904–1988)

Pokud hovoříme o zachycení hory Říp v literatuře, nemůžeme zapomenout na Miloše Václava Kratochvíla, osobnost, která pochází z evangelické písmácké rodiny. Tato rodina byla na Podřipsku spojena s mnoha místy, např. s Břízami, s Mlčechvosty, a byla zde mimo jiné i kulturně činná, např. Václav Kratochvíl z Loun (1820–1893) se roku 1868 stal spoluorganizátorem tábora lidu na Řípu.

Miloš Václav Kratochvíl, spisovatel, profesor filmové fakulty AMU, scénárista, filmový dramaturg se zájmem o historii (vystudoval ji spolu s archivnictvím) strávil první

léta dětství v Mlčechvostech a v kraji pod Řípem pobýval od roku 1946, a to na Hamráčku u Kyškovic. Odtud měl krásný pohled na horu a na Labe, čerpal zde inspiraci k další literární tvorbě. Vyjádřil se, že rodné místo a kraj je pro většinu lidí tam, kde se narodili, ale to v jeho případě nerozhodovalo. Takovým krajem se pro něj stalo Podřipsko, protože tam se formoval jeho charakter a povaha.

Kraj zachytil v několika svých dílech. K nim patří i román *Čechy krásné, Čechy mé* (1981). Název románu kopíruje začátek vlastenecké písně (napsal ji básník Václav Jaromír Pícek, jako báseň vyšla poprvé roku 1852, zhudebnil ji skladatel a varhaník Leopold Zvonař roku 1856), ve které je vyjádřena láska k české zemi. Tou je prodchnuta i tato Kratochvílova vzpomínková kniha. Zachycuje v ní historii rodů, které na Podřipsku začaly žít v 19. století (Kratochvílové v Mlčechvostech a Švagrovští v Roudnici). Oba rody nebyly zcela bezvýznamné, podílely se na místním společenském dění a někteří členové se stali předními představiteli kraje. V knize jsou rovněž zaznamenány některé události 19. století, např. politický i kulturní růst Roudnicka (zmíněny jsou významné osobnosti té doby, jako např. Ervín Špindler či August Švagrovský) a především tábory lidu na Podřipsku konané.

S krajem je neodmyslitelně spojen i Říp. V samém úvodu knihy vystihuje Kratochvíl horu takto: „Říp je však horou svou monumentalitou, s níž se tyčí nad přízemností obilných lánů, jež jej obkružují ze všech stran, je horou i svou odlišností, kterou strmí nad rovinou tolik užitečnou a životadárnou, zatímco sám není nikomu a ničím povinován – po staletí se odívá jen lesním porostem, který dovede stejně bezostyšně na staletí odložit, do kamene lysý, i zase zarostlý, osamocený, ničím nespoutaný, vzdálený svým sopečným druhům v Českém středohoří, sám rovněž sopečná vyvělina, navěky ztuhlá do podoby zkamenělého zvonu.“ [43] Říp je pro něj, stejně jako pro mnohé další autory, místem, kde se setkává minulost s přítomností. Kromě toho je pro Kratochvíla i středem milovaného kraje.

Na tento román navazuje autobiografická kniha o Podřipsku *Dům na slunci* (1988). Dílo je psáno formou volného rozhovoru se čtenářem a autor v něm popisuje slunné stránky života v prostředí rodného kraje. Labe je pro něj moudrou řečí, která se jako celý podřipský kraj povyšuje nad všechny malichernosti světa. Člověk při pobytu v těchto

místech získává jakýsi neobvyklý pocit. I když ho obklopuje skutečnost, je ve zvláštním prostoru, kde platí i jiné zákony.

O Řípu se autor v knize zmiňuje až ve třetí kapitole. Za to se omlouvá a píše, že o velkých věcech je obtížné hovořit obvyčejnými slovy. Říká, že Říp dal jméno celému okolnímu kraji. Horu jako jeho předchůdci přirovnává k poklopenému zvonu. „Zvony žijí svým hlasem. Tento zvon je němý, a přece žije. Také on měl hlas. Kdysi dávno. A byl to hlas hromu, který duněl, když jej sopečná láva vynesla z hlubin země, aby pak vychladl a ztuhl ... v nynější podobu.“ [44]

Do kraje spisovatel umístil i dva příběhy ze svých *Bájí a pověstí z Čech* (1959). Jedná se o *Hadí korunku*, kterou situoval do Mlčechvost, konkrétně do Škarechova. V napínavém vyprávění líčí příběh malé dívky, která svou odvahou a čistým srdcem zachránila rodinu před bídou a hladem. Podřipsko zde však kromě zmínky o lese a lesní mýtině není blížeji vykresleno.

Atmosféra polabského kraje, řeky, jejích břehů porostlých smutečnými vrbami, tůní zahalených v mlze je zachycena v pověsti druhé s názvem *Rusalka*. Odehrává se v Kyškovících nedaleko Roudnice, zmíněna je i blízká ves Brzánky. V tůních se skončil pozemský život mladého hrdiny, jehož zlákala něžná krása víly tančící ve svitu měsíce. Krajina je zde opět velmi tajemná, jistým způsobem i nebezpečná, ale zajisté mající své kouzlo. Jakoby stvořená pro neobvyklé příběhy a nadpřirozené bytosti.

3. 33. Jarmila Urbánková (1911–2000)

Báseň *Hodinu cesty od Mělníka* napsala autorka knih pro děti, básnířka, překladatelka Jarmila Urbánková. Báseň byla dochována pouze rukopisně, ale čtenáři se s ní mohou seznámit díky výboru poezie Jindřicha Haufta. Roviny kolem Řípu plné zrajících plodin jsou zde zachyceny v době září, v čase sklizně. Připomenuta je spjatost praotce Čecha s krajem. Verše jsou však „protkány“ hořkostí, kterou vnáší vzpomínka na válku. Ta poznamenala českou zemi a samozřejmě také Podřipsko. Čechy básnířka přirovnává k ubrusu, který byl rozedrán na cáry. I když jsou nyní těžké časy pryč, „ubrus“ je scelen,

nad krajem se stále vznáší jakási výstraha a obava.

Kromě výše zmiňovaných autorů a knih bychom další beletristická díla vážící se k Řípu, k Podřipsku i k Mělnicku mohli najít ve *Vlastivědném sborníku Podřipska*, kde jsou otištěny básně žáků škol z okolí, učitelů a členů redakční rady J. Zimmermana a M. Javornického. S nimi spolupracoval, na vydávání sborníku se podílel a svá díla v něm uveřejňoval i Josef Věromír Pleva, který na Černoučku pod Řípem, kam přišel roku 1929 na pozvání Josefa Hory, napsal knihu pro děti *Malý Bobeš*.

V tomto sborníku jsou otištěny i některé pověsti, které jsou s Řípem spojeny. Dle jednoho příběhu sem od Mělníka lítá drak. Jiná pověst vypráví o ženě, která se o květnou neděli vracela domů kolem Řípu. Uprostřed hory uviděla veliký palouk a na něm oře se zlatými podkovami. V pozadí se rozprostíral stříbrojasný rybník, na kterém plavaly houfy kachen a hus se zlatým peřím. Když k místu však o něco později přišel muž této ženy, aby nějaké zlaté zvíře ulovil, žádné zde již nenašel.

V Litoměřicích pobýval Karel Hynek Mácha (1810–1836). Měl odtud vyhlídku z okna právě na Říp, a tak bychom čekali, že se hora v jeho díle objeví. Nezmínil se o ní však, a to, jak píše Chaloupecký (Chaloupecký, Václav: *O Řípu*. Praha: A. B. Černý, 1919, s. 68.), ani v dopisech, ani v deníku, kde si zaznamenával místa, která viděl. Jeho pozornost více upoutávaly staré hrady a zříceniny (např. Hasenburk) či Kokořínsko. O Řípu se krátce vyjádřil pouze při popisu vyhlídky z Bezdězu, a to jako o „Hřibu“.

Nedaleko Mělníka (v Dolních Beřkovicích) se narodil František Leubner (1867–1930), který v kraji rovněž navštěvoval gymnázium a působil jako farář v Bechlíně a ve Vliněvsi. Místa, kde žil se objevují v jeho literární tvorbě, jako např. Mělník v *Písni vagantské* (Hauft, Jindřich: *Mělnicko v poezii*. Mělník: Městský národní výbor, 1954, s.76.).

Část svého života strávil na Podřipsku, konkrétně v Roudnici nad Labem, také spisovatel Fráňa Šrámek (1877–1952). Z tohoto jeho životního období vyšla tiskem sbírka *Rozbolestněný ženami*, která obsahuje verše z let 1896–1902. Je v nich zaznamenán i jeho cit k roudnické dívce Doubravce Švelové, která se pak objevuje v dalších Šrámkových dílech.

V kraji tvořil a působil i básník, prozaik a autor naučných knih pro mládež i her pro loutková divadla Jan Hostáň (1898–1982). Lehkost a hravý tón jsou příznačné pro jeho báseň *Mělník* (Hauft, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor, 1963, s. 50.). Vzpomínka je zde věnována především zdejším vinicím a Karlu IV. Zachycena je atmosféra kraje, na jehož obzoru stojí Říp „uprostřed pole říp“.

Mělnické vinice zaujaly pozornost básníka, překladatele a člověka, jehož život byl spjat především s divadlem, Jaroslava Kvapila (1868–1950). Zachytil je např. v básni *Na pohár Mělničiny* (1896) (Hauft, Jindřich: *Mělnicko v poezii*. Mělník: Městský národní výbor, 1954, s. 75.) Chválí v ní víno, které přirovnává k české krvi a k ryzímu zlatu. Víno přináší úlevu, utápí strasti. Básník si přeje, aby všechny „vzdechy“ odezněly a aby česká země zase získala svou někdejší slávu.

Na Mělníku se narodil básník, prozaik a učitel Jaroslav Šulc (1903–1977). Báseň *Na opukové zdi* je z rukopisu a ve výboru poezie *Z Mělnické skály* ji uveřejnil Jindřich Hauft (Hauft, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor, 1963, s. 62.). Šulc v ní zachytil atmosféru letního dne a se začnou dynamikou popsal krásu místní přírody. Říp zde nemá větší význam, je „pouze“ součástí malebného kraje.

Roudnickým rodákem byl básník a prozaik Jan Kozák (1921–1995). V kraji kolem Řípu často pobýval, což se odráží v jeho sbírce básní *Pohledy do oken* (1941).

Na gymnáziu v Roudnici studoval rovněž Zdeněk Kožmín (1925). Podřipsko zachytil ve *Strukturách* (1995), záznamech z let 1975–1989. A také v biografické knize *Obtisky* (1998). Touto knihou navázal na *Struktury*. Jsou v ní obsaženy poznámky týkající se let 1990–1997.

Roku 1974 se narodil básník a překladatel Milan Děžinský, který dnes žije v Roudnici nad Labem. Věnuje se psaní přírodní lyriky. K jeho sbírkám patří *Černá hodinka*, *Kašel mé milenky* a *Slovník noci*.

Podřipsko je zachyceno i v díle Miroslava Hallera či Ivana Olbrachta (*Ze starých letopisů*). Některé verše věnované Mělníku a především místnímu vínu jsou dále otištěny ve výběrech poezie Jindřicha Haufta (Hauft, Jindřich: *Mělnicko v poezii*. Mělník: Městský národní výbor, 1954., Hauft, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor,

1963.)

Ječná (Ječná, Lenka: Literární tradice na Podřipsku. Roudnice nad Labem: Městská knihovna E. Špindlera, 2002, s. 4.) uvádí, že na Podřipsko jsou částečně situovány i děje knih *Duhový pták* (J. Zeyer), *Cizinka* (R. Jesenská) a rovněž Václav Beneš Třebízský na Lounsko, Litoměřicko či Slánsko umístil dějiště svých románů a povídek, např. *Pobělohorské elegie*, *Z různých dob*.

Pokud shrneme předcházející výklad, musíme konstatovat, že Říp je zachycen v dílech mnoha českých spisovatelů. Ti často vyjadřovali svůj osobní vztah k celému Podřipsku, jehož dominantou hora je, a dojmy, které v nich krajina zanechala. Říp pro ně však nebyl jen horou stojící v úrodných rovinách plných polí, luk a lesů. Znamenal pro ně propojení s minulostí a s českými kořeny. V próze a v poezii jsou připomínány také slavné osobnosti, jejichž život byl s těmito místy svázán. A také dějiny, kterými hora „prošla“.

Setkali jsme se s tím, že spisovatelé se rovněž vracejí k pověsti o příchodu praotce Čecha k Řípu. Tak tomu bylo např. u Jana Campana Vodňanského, který Říp zachytil jako horu pohlížející na řeku Vltavu a Ohři.

Příběh spojený s počátky českých dějin zpracoval i Julius Zeyer, který si jej však značně upravil. Říp pro něj byl „modravou a sinou“ horou osaměle stojící v nížinatém kraji. Přirovnal ho ke chrámu a k velké mohyle a zachytil ho také jako pohanskou svatyni.

Autory dalších verzí pověsti jsou Alois Jirásek, August Sedláček a Eduard Štorch. V jejich vyprávění se setkáme s tradičním popisem Podřipska, ale o Řípu nesdělují více, než že se jedná o „vysokou“ horu.

Jako sídlo bohů a pohanská svatyně je hora zachycena v Rukopisu královédvorském.

K ráji přirovnává mělnický kraj Antonín Vojtěch Hnojek, pro kterého místa spojená se sv. Ludmilou a Karlem IV. znamenala celou vlast. Ve svých básních zachytil typické znaky kraje, např. soutok Labe a Vltavy a vinice. S tím se dále setkáme např. i v básních Václava Štulce a vzpomínce na mělnické víno věnoval své verše rovněž Jaroslav Kvapil.

Řeky protékající krajem, ve kterém stojí Říp, „opuštěná hora“ a symbol národa, zachytil také Václav Bendl Čeněk Stránický.

Velký význam přisoudil Řípu Karel Alois Vinařický. Hora pro něj byla knížecí výšinou, korunou okolního kraje, kolébky všech Čechů, a posvátným vrchem, kde začaly české dějiny. Popsal i příchod praotce Čecha k Řípu, jak je znám z kronik, i jeho pohřeb ve Ctiněvsi. Říp je pro něj věčnou mohylou praotce Čecha (stejně tak horu zachytil i V. Šťastný) a horou, která přečkala běh staletí a která symbolizuje národní hodnoty.

Jako pomník slávy českého národa a svědka historie zachytil Říp také Ervín Špindler. Horu líčí i jako zvon kralující svému okolí.

Jan Neruda v dílech vážících se k Řípu popsal svůj osobní vztah k hoře i k jejímu okolí, Říp pro něj znamenal symbol vlasti, jedno z „drahých“ míst. Mělnicko přirovnal k ráji, vyzdvihl především místní víno.

Oporu do budoucna hledal u Řípu Svatopluk Čech. Byla to pro něj „věrná“ hora, která se Čechům neodcizila jako „sester zrádný sněm“ (České středohoří). Říp pro něj byl národní symbol, svatá hora, horským vojskem opuštěný král. Připodobňuje ho i k vážnému pradědovi. V básních rovněž vzpomíná na praotce Čecha. Naději na ochranu před „vlnou němectví“ hledal Svatopluk Čech i u sv. Jiří, patrona řípské rotundy. Podřípsko nazývá perlou české země, tkaninou ze zlata, zeleni a modra, píše o něm jako o svém domově.

Symbol starých časů představoval Říp, „modravá hora“ a „obrovitý zvon“, také pro Jaroslava Vrchlického. Ten připomíná slavnou minulost Řípu a jeho místo v národním boji.

Mělnicko se stalo místem, kde vyrůstal Viktor Dyk, který vyzdvihuje význam kraje pro celý národ, vzpomíná na tábory lidu a píše, že oblast se nachází téměř ve středu Čech.

V mnohých básních zachytil Říp Josef Hora. Řípu, „protáhlému zvonu“, přisuzoval veliký význam. Jako „národní pomník“ měla hora podpořit naději v boji proti fašismu. Říp Josef Hora přirovnal k matčině prsu a byl to pro něj i tichý a modravý zvon, svorník a tvrdá hora, která již po staletí stojí v kraji. Ten Hora popsal jako symbol domova a vlasti. Typické motivy, které v básních zachycoval, jsou tekoucí řeka, vůně střemch a rozlehlá pole. Zachytil Říp nejenom v prostoru, ale i v čase, jako horu zahleděnou do dějin.

Jako přilbu viděl Říp Svatopluk Kadlec, který rovněž psal o době německé okupace Čech. Hlava, prs a zvon, vystydlý ohnivý květ – to byl Říp pro Václava Renče.

Dominantu Podřípska a symbol národních hodnot znamenal Říp pro Jaroslava Seiferta.

Podobně na horu pohlížel i Jaroslav Bednář. Ten Říp popsal jako starou a posvátnou horu. Zdůraznil její spjatost s historií a verše věnoval i Mělníku, jeho úrodnému okolí a připomněl i spjatost Viktora Dyka s tímto krajem.

Mělnicku ve svých básních věnoval pozornost také Kamil Bednář. Jednalo se především o soutok Labe s Vltavou, zdejší vinice, pole a samozřejmě o Říp, „pupek světa“. Byla to pro něj magická hora z dávných let a nositel trvalých hodnot. Typické pro něj je propojení Řípu s historií. Bednář zdůrazňuje slavné osobnosti, které v kaji žily, zmiňuje, že zde kdysi byla pohanská svatyně. Horu přirovnává k pohozené přilbě, k hroznu vína, ale také k zmuchlanému mračnu, ke štítu, který střeží okolní kraj, k pohádkovému oku a netradičně horu vidí také jako ježka zachumlaného v zeleni. Říp zachytil i jako bochánek obrů, vyvrhelou báji.

Typické znaky Mělnicka, jak již byly několikrát zmíněny, se objevují i v díle Františka Kropáče. Říp je pro něj strážce ve zděděné zbroji a hora stojící v srdci Čech. Její význam však poněkud mizí v dobách války. Na tichý a úrodný mělnický kraj v jeho verších „pohlíží“ i socha Viktora Dyka.

S Řípem jako se svědkem významných událostí se setkáváme v básních Josefa Laubeho. Jedná se o památné a svaté místo, o božího poutníka. Josef Laube také často popisuje okolní kraj, „modré nebe“ a „zlaté klasy“ a osobnosti s těmito místy spojené.

Na Podřipsko vzpomíná ve své knize Pavel Váša i Otakar Nejedlý, pro kterého byl Říp symbolickou českou horou spojenou s pověstmi. Miloš Václav Kratochvíl zachytil Říp jako poklopený zvon, který dal jméno celému kraji.

V dílech českých spisovatelů tedy Říp není nevýznamnou horou. Zdůrazňována je jeho historická tradice, která měla podpořit národní smýšlení a připomenout českou minulost. Je tedy zřejmé, že během 19. století, kdy začal být v literatuře často zachycován, se jeho význam oproti předešlým dobám proměnil a výrazně prohloubil, což se odráželo i v textech psaných ve 20. století.

4. Jan Valerián Jirsík

4. 1. Život a dílo

Říp ve svých spisech zachytil i českobudějovický biskup Jan Valerián Jirsík. Autorem knihy o jeho životě a díle je Jaroslav Kadlec. Předmluvu k ní napsal biskup Antonín Liška, který Jirsíka představil jako jednu z nejvýznamnějších osobností budějovické diecéze. Za důležité Antonín Liška považuje především Jirsíkovy činy (vstřícný přístup k lidem, věnování se mládeži, ale i sociálně slabým) a dílo, kterým Jirsík ovlivnil celou jihočeskou církev. Kromě duchovní správy se jednalo o činnost literární (Jirsík je autorem mnoha knih, odborných spisů a článků) i o činnost politickou a zakladatelskou (gymnázium v Českých Budějovicích).

Jan Valerián Jirsík se narodil jako první z patnácti dětí Ignáce Jiříka a Antonie Mossbauerové, a to v Kácově. Pocházel tedy z Posázaví. Přesné datum jeho narození není známo, protože při zápisu do matriky došlo k nepřesnosti. Jisté je pouze to, že Jirsíkův křest se konal 20. 6. 1798. Dá se proto předpokládat, že se narodil 19. června.

Obr 4.: Jan Valerián Jirsík

Zdroj: Kadlec, Jaroslav: Jan Valerián Jirsík. Biskup českobudějovický. České Budějovice: Sdružení sv. Jana Neumanna, 1993.

Jeho život byl od samého počátku spojen ještě s jedním omylem. Do křestního listu

nebylo správně zaznamenáno Jirsíkovo jméno. Původní Johannes Victorinus Gyřík, jak zní v matrice, bylo přepsáno na Jan Valerian Jirsík, tedy na jméno, které mu již zůstalo.

Jirsík navštěvoval gymnázium v Německém Brodě, kam se přestěhoval i s rodiči kolem roku 1806 (měli zde hostinec „U Modré hvězdy“). Dále studoval v Hradci Králové, v Litomyšli (filosofická studia) a roku 1816 pak nastoupil do Prahy na bohosloveckou fakultu. Již za svých studií projevil zájem a cit pro vlastenectví a český jazyk.

Roku 1820 byl v Praze vysvěcen na kněze. A na počátku následujícího roku nastoupil jako kaplan v Cítově u Mělníka. Následně se stal kaplanem v Roudnici nad Labem. V místech bezprostředně spojených s horou Říp začal rozvíjet svoji činnost. Navštěvoval nemocné, pečoval o děti školou povinné, usiloval o duševní a mravní rozvoj mládeže, vyučoval náboženství a lidem ve svém okolí poskytoval také podporu materiální (roku 1826 se zasloužil o založení spolku na podporu chudých).

Jirsík se na Roudnicku věnoval i literární tvorbě. Napsal zde dvě knihy. Obě byly vydány v Praze roku 1826. Jedna z nich, *Škola nedělní*, je určena mládeži a její výchově, druhá se váže k hoře Říp a k rotundě sv. Jiří.

Roku 1828 začal působit jako kaplan v Jezeří a o čtyři roky později na faře v Minicích. Byl jmenován i redaktorem *Časopisu pro katolické duchovenstvo* a v letech 1848–51 redigoval jeho čtyři ročníky. Uveřejňoval zde také svoje stati, např. *Jednotu katolíků v Čechách*. Jako kanovník působil rovněž na Hradčanech a kázal v chrámu sv. Víta. V Praze si vybudoval významné postavení a získal uznání. Vrchol jeho života a práce to však nebyl.

Roku 1850 byl vybrán na místo biskupa do Českých Budějovic (po Josefu Ondřeji Lindauerovi, na návrh ministra kultury Lva Thuna). Do nového úřadu byl jmenován císařem v březnu roku 1851 a v říjnu téhož roku byl vysvěcen v chrámu svatého Víta kardinálem Schwarzenbergem.

V Českých Budějovicích Jirsík výrazně pozvedl úroveň zdejší diecéze. Založil zde seminář pro výchovu chlapců, zavedl přednášky o české mluvnici a slohu.

Zasadil se o dobrou úroveň budějovické bohoslovecké školy, sám předsedal zkouškám, vybíral profesory teologie (např. Antonín Lenz, Josef Hais), podporoval místní knihovnu,

díky jeho podnětu vydával profesorský sbor časopis *Bibliotheka kazatelská budějovické diecese* (česky i německy, 1855–61). Roku 1858 zavedl pravidelné schůzky, kde byly řešeny aktuální otázky duchovní správy.

Zasloužil se i o založení českého gymnázia v Českých Budějovicích, a to poté, co byly roku 1868 zrušeny české paralelky. Gymnázium pak vydržoval z vlastních prostředků až do doby, kdy přešlo pod správu státu (1871). Díky Jirsíkovi vznikl také místní diecézní ústav učitelský (1856), vytvořena byla pedagogická kolej a došlo k rozvoji vyššího školství, roku 1871 např. i k otevření dívčí školy u sv. Josefa.

Významnou událostí v jeho životě se stala účast na vatikánském koncilu roku 1869. Zajímavé je, že se zde připojil k menšině, která nedoporučovala vyhlášení papežské neomylnosti. Vycházel z toho, že ji nelze dokázat (v Písmu svatém ani v historii církve o ní dle Jirsíka nelze nalézt nezvratný důkaz). Když ale došlo k přijetí paragrafu o neomylnosti, Jirsík ho plně uznal.

Svůj vliv a zkušenosti využíval i v oblasti charity a politiky. Co se týče politiky, jako vysoce postavený duchovní se vyjadřoval k různým událostem v zemi, např. odsoudil atentát na císaře Františka Josefa I. roku 1853. Pokud byla země ve válečném ohrožení, dodával lidem víru a sílu a vyjadřoval podporu Rakousku (např. za války s Pruskem, za což byl také roku 1866 vyznamenán velkokřížem řádu Františka Josefa I. a titulem tajného rady, roku 1871 byl pak jmenován rytířem velkokříže řádu Františka Josefa I.).

Zasedal v českém sněmu, kde měl tzv. virilní hlas (byl jedním z pěti poslanců, kteří reprezentovali svůj vysoký úřad v českém zemském sněmu, ale ne žádnou politickou stranu).

Řečeno bylo, že se zajímal i o chudé lidi a o charitu. Pravidelně přispíval chudobincům, založil spolek, který se staral o ošacení nemajetných dětí školou povinných atd. Nezapomínal však ani na postižené spoluobčany. Založil např. diecézní ústav pro hluchoněmé (1871). Pro tyto lidi zřídil i divadlo, kde sami hráli.

Činnost Jana Valeriána Jirsíka byla obsáhlá a jeho dílo mělo nemalý význam. Práci se věnoval i ve svém pokročilém věku. 17. února roku 1883 ho ranila mrtvice a 23. února

biskup Jirsík zemřel. Pohřeb byl vykonán po čtyřech dnech kardinálem Schwarzenbergem v Českých Budějovicích.

4. 2. Škola nedělní

Škola nedělní pro vyrostlou mládež, jakož také kniha vzdělávající pro obecný lid je první z knih, které Jirsík napsal za svého pobytu na Podřipsku. Měla sloužit ke zvýšení všeobecné vzdělanosti. Sám autor se v jejím úvodu zmínil o tom, že nenašel vhodnou učebnici, a proto ji sepsal sám. Na světě je dle jeho názoru ze všeho nejhorší nevědomost, a proto bychom se měli neustále ptát a dozvídat se nové věci. Nesmíme však opomíjet ani maličkosti, které nás obklopují. Autor se tak snažil vést čtenáře k větší všímavosti a zvědavosti. Celá kniha se nese v duchu toho, že svět je dílo boží.

Knihu autor rozdělil do tří částí a podal v ní souhrnné informace o Zemi, o jejím vzniku, o zeměpisu, přírodopisu, věnoval se rovněž hospodářství a poskytl stručný přehled českých dějin. V zeměpisné pasáži vyzdvihl krásu Evropy a především Rakouska-Uherska.

Dějepisnou část dovedl do své současnosti, tedy do dob vlády císaře Františka Josefa I., kterého popsal jako dobrotivého a mírného panovníka. Poněkud překvapivé je, že se v tomto historickém přehledu nezmiňuje o Řípu, o hoře, kde dle pověsti dějiny Čech našly svůj počátek. Horu zde Jirsík nezmínil zřejmě proto, že jí pozornost věnoval v jiné knize.

Vyprávění o dějinách započal zmínkou o tom, že kolem roku 500 př. n. l. žili v Čechách Bójové, které později vytlačil kmen Markomanů v čele s Marobudem. Dále Jirsík uvedl přesné datum, tedy rok 534, kdy se v zemi usídlili Slované. Píše, že tehdy neměli žádné krále, volili si vůdce, soudce. Tím se na konci šestého století stal Sám. Po něm se k moci dostal Krok a následně jeho dcera Libuše. Ani o Čechovi se tedy Jirsík nezmiňuje. Snad se tak stalo proto, že na počátku 19. století, kdy knihu psal, byla pravdivost příběhu o příchodu praotce Čecha k Řípu již zpochybněna.

Škola nedělní je psána populární, a tedy srozumitelnou formou, nechybí ani příklady z praxe, kterými Jirsík své vyprávění dokládá a ozvláštňuje.

4. 3. Říp a jeho chrám

Jak již bylo poznamenáno, u příležitosti sedmistého výročí výstavby rotundy na Řípu došlo roku 1826 k její obnově, a to právě zásluhou Jana Valeriána Jirsíka. Tento pozdější biskup českobudějovický sepsal ke slavnosti konané 3. září téhož roku vlastenecky zaměřenou publikaci *Říp a jeho chrám*. Dílo vyšlo jak v češtině, tak v němčině (*Rzip und seine Kirche*) a vytištěno bylo v Praze v „knížecí arcibiskupské knihtiskárně“.

Jedná se o monografii zabývající se topografií i historií hory a dějinami kostelíka, který se nachází na jejím vrcholu. Kniha se stala výchozím textem pro četné autory, kteří o Řípu v 19. století psali.

Publikace má dvě části. První pojednává o hoře Říp. Autor si zde všímá geologického složení hory, místního podnebí, ale i rostlinstva či zvěře, která na Řípu žila. Druhá a zároveň rozsáhlejší část knihy pojednává o rotundě sv. Jiří, spíše než o slohu, v němž je zbudována, se zde však píše o historii tohoto místa.

Na začátku knihy je Říp poměrně podrobně lokalizován (udána je např. vzdálenost hory od Prahy, od Mělníka, nechybí ani údaje o zeměpisné šířce a délce).

Následně se autor zabývá názvem Řípu. Uvádí pojmenování hory jako Rip či Zřít. Příklad se k tomu, že správný výraz je Rip, Říp. Zajímavé je, že Jirsík zaznamenal i další označení hory, se kterým se často nesetkáme, a to Roudnická hora. Dále pak Říp označil také jako Svatojiřskou horu.

Značný prostor je v knize věnován geologickému složení Řípu. Autor horu označuje jako bazaltovou (čedičovou) homolí. Kromě popisu samotného kamene (barva, složení) se věnuje i vzniku hory. Říká, že bazalt a následně celý Říp vznikl z vody – tedy postupnými nánosy, které přinášela. Nevylučuje však ani mínění opačné, že příčinu vzniku horniny je třeba hledat v ohni. Je tedy zřejmé, že v knize vyjadřuje svůj názor, ale upozorní rovněž na to, že existuje jiný pohled na věc. Která teorie je pravdivá, se ale usoudit neodvažuje.

Autor se zmiňuje i o dalších horninách, z nichž se hora skládá, např. olivín či magnetit. Na praktickém příkladu dokládá, jaký vliv má poslední ze jmenovaných hornin na střelku

kompasu. Kromě toho zdůrazní i využití bazaltu v praxi, neboť ten místním obyvatelům posloužil např. při výstavbě Roudnice.

Horu popisuje s velikým citem a poetikou jako „krásodárce krajiny“, jako krále, který se vyjímá nad širokým okolím a je zdaleka vidět. „Říp pak sám velebně v temné kráse pne se vzhůru ... svou pozdviženou, vysokou hlavou pojímá líbezně duši lidskou a rozum k vyšetření svých povah zůve.“ [45] Jako koruna jej zdobí kostelík nacházející se na vrcholu hory. Rovněž z ní je „rozkošný“ pohled do okolí. „... nesčíslné půvabné setby v rozmanitém rozmaru podob a barev vstupují z tohoto položení vzhůru, tratíce se teprv v tmavých úžlabinách dalekých pohoří.“ [46] Tento popis vypovídá o tom, že Jirsík v okolí hory žil. Zrcadlí se zde jeho dojmy, pocity a kladný vztah k místu, a tak je líčení někdy až příliš malebné a jímavé.

Podrobně také zachycuje všechna místa, kam lze z hory dohlédnout. Zmiňuje se o tom, že takový pohled do okolí si nenechal ujít ani císař Josef II., který Říp navštívil v doprovodu generála Laudona roku 1778.

Kaplan Jirsík ve svém spisu neopomněl zachytit ani řeky Labe, Vltavu a Ohři, které nížinami v okolí Řípu protékají. Labe se mu jeví „čisté a jaré“, Vltava „sivá a rmutná“. Mohutné toky ale pro místní obyvatelstvo nebyly jediným zdrojem vody. Jirsík píše, že na samotném Řípu vyvěralo několik pramenů s velmi kvalitní vodou (natolik kvalitní, že si ji nechal vozit i kníže Ferdinand Filip z Lobkovic).

Co se týče rostlinstva, v Jirsíkově knize se dočteme, že se na Řípu vyskytuje les jehličnatý i listnatý. Uveden je seznam vzácných rostlin na hoře rostoucích, a to i s názvy latinskými, např. tařice chlumní (*alyssum montanum*). O místní zvěři se autor příliš nezmiňuje, poznamenává však, že ta na hoře a v jejím okolí nežije již v tak hojném počtu jako za dob Balbínových.

Kromě citací z kronik a jiných pramenů Jirsík při svém psaní vycházel z tvrzení místních obyvatel. Mohl tak popsat jejich zkušenosti s horou. Zaznamenal např., že si všímají, jak je stále více viditelnější kostelík na Řípu, z čehož vyvodil důkaz o tom, že zde probíhá eroze. Za to, že se vzhled hory neustále mění, mohou i přírodní katastrofy, o kterých se zmiňuje, např. sesuv půdy v roce 1824 či povodně v letech 1784, 1821, 1824.

Pozornost je v publikaci věnována i historii osídlení Podřipského kraje. Za první obyvatele krajiny považuje Jirsík kmen Bójů, který sem přišel kolem roku 500 př. kr. Bójové pak byli vytlačeni Markomany. Za zdroj svých informací uvádí staré spisy, např. kroniku Jana Marignoly, a pravdivost tohoto tvrzení dokazuje nálezy prastarých nádob a peněz, které byly v okolí hory učiněny.

Kolem roku 500 kraj osidlují Slované. Při líčení jejich příchodu vychází Jirsík opět z Kosmy a z dalších kronik a cituje starou pověst o usazení lidu praotce Čecha v blízkosti Řípu. Píše, že lid dal svému vůdci jméno, dle něj se pak lidé nazvali Čechové a následně vyvodili i jméno pro celou zemi.

Jirsík čerpal také z kroniky Václava Hájka z Libočan. Píše, že Hájek jako první zaznamenal pohřeb praotce Čecha ve Ctiněvsi. Jirsík si však zachoval objektivní přístup k věci, o případném místě uložení Čechových ostatků informuje, ale zároveň uvádí i to, že toto tvrzení není nijak podloženo, protože žádný z pokusů o vyhledání ostatků nebyl úspěšný.

Jak již bylo zmíněno, podstatná část spisu o Řípu je věnována řípské rotundě, která je nazvána chrámem. Z knihy se lze dozvědět, že podoba rotundy svědčí o její starobylosti a že stavba nese znaky „maurického“ způsobu výstavby. Velká pozornost není věnována ani vnitřnímu vybavení rotundy. Popsáno je, že na východní straně stavby stojí oltář a na západní straně okrouhlá věž (Jirsík podrobně uvádí její šířku a výšku). Více se autor věnuje místním zvonům. V knize píše, že se v rotundě vyskytovaly zvony tři, ale po nepodařené krádeži se ve věži nacházejí pouze dva. Dále přináší informace o tom, kdy byly zvony vyrobeny či jaké nesou nápisy. Vyjadřuje se o nich s jistou dávkou poetiky, a to při líčení jejich „hlasu“, který se prý rozléhá do širokého okolí, nabádá k pozastavení se od práce, k modlitbě a chvále božího díla.

Již v úvodu knihy autor uvádí, že publikace vychází k příležitosti obnovení řípského chrámu. Přiklání se tedy k názoru, že na hoře nějaký kostelík stál již před rokem 1126, kdy k jeho opravě došlo. Ve své knize toto mínění také dokládá historickým vývojem (tedy že místo bylo osídleno dávno před příchodem křesťanství do naší země), odvoláním se na staré spisy, např. na Marignolu, který tvrdí, že již v 10. století zde stál křesťanský kostel, a

citací místních obyvatel, neboť v okolí Řípu se traduje, že zde stála pohanská modlitebna a na jejím místě byl později vybudován kostel křesťanský. Jirsík se nezabývá tím, jak původní stavba vypadala, podrobně však popisuje pohanského boha Radegasta, jemuž se zde zřejmě v dávných dobách vzdávala úcta. Stejnou pozornost mohl věnovat i popisu sv. Jiří, ale neučinil tak.

Jako katolický kněz se Jirsík samozřejmě nevyhnul tomu, aby ve své knize vyzdvihl křesťanství. A tak se zde např. můžeme setkat s pasážemi, kde děkuje Bohu za krásnou přírodu. Nejvíce zdůrazňuje klady své víry právě v části pojednávající o řípském „chrámu“. O křesťanství píše jako o novém světle a spáse, cení si Boleslava Pobožného a jeho díla, k němuž patří především hojné rozšíření křesťanské víry, které bylo navíc ještě provedeno „nenásilnou a laskavou formou“. Podstatné ovšem je, že tento kníže nechal prý založit také kostelík – zasvěcený sv. Jiří – na Řípu. Rotunda však postupem času chátrala, až ji na oslavu vítězství nad císařem Lotharem nechal obnovit kníže Soběslav, a to právě roku 1126. Téhož roku jí pak kníže nechal vysvětit Jindřichem Zdíkem, olomouckým biskupem.

Důležitost kostelíka dokazuje Jirsík zmínkou, že byl součástí řípského děkanátu. Ve spisu uvádí pečlivý výčet farních kostelů, které pod tento děkanát spadaly. Nechybí ani výpočet výnosů řípských „záduší“, které se zvyšovaly, a tak kostel sv. Jiří mohl podporovat proboštský chrám v Roudnici. Bez zajímavosti není ani konstatování, že první český kostel stál právě na území řípského děkanátu. Stejně tak i první česká škola.

K historii kostela dále poznamenává, že se v průběhu let stal farním kostelem (neuvádí však, ve kterém období, píše pouze, že tomu tak bylo „jindy“). Farář přitom sídlil v nedaleké Mnetěši (Netěš). Rotundu spravoval Strahovský klášter, a to již od roku 1138. Od 16. století, konkrétně od roku 1577, se stala se vsí Mnetěší majetkem Viléma z Rožmberka (poté byl kostel na Řípu přidělen k proboštskému chrámu v Roudnici). Do roku 1784 se v okolí rotundy pohřbívali mrtví.

Význam Řípu Jirsík zdůrazňuje uvedením příběhu o osobnosti, jakou byl třetí pražský arcibiskup Jan z Jenštejna (za krále Václava IV.). Ten sem chodíval pěšky v noci až z Roudnice, aby se zde mohl modlit.

Jirsík dále zmiňuje lidové pouti konané na Říp a zaznamenává i svou současnost, neboť upozorňuje, že slavnost se roku 1826 odkládá. Důvodem byla rozsáhlá oprava, kterou si budova kostela vyžádala. A tak došlo k odložení pouti na 3. září, tedy na 16. neděli po svatém Duchu. Toto datum nebylo vybráno náhodně, nýbrž proto, že se jedná o významné výročí vítězství nad nepřátelskými vojsky (z roku 1813). To svědčí o tom, že se sem nekonaly pouze pouti ryze náboženského charakteru, lidé sem chodili oslavovat i světské záležitosti. Jirsík zdůrazňuje především ono vítězství Soběslava nad Lotharem roku 1126.

Na posledních stránkách knihy se Jirsík věnuje odklonu od křesťanské víry, ke kterému došlo v 15. století. Píše doslova o „husitském třeštění“. To v české zemi zanechalo mnoho nedobrého a „smutného“.

Nakonec uvádí poděkování Kašparu Bouškovi, knihovníku v Roudnici, který mu poskytl materiály potřebné k sepsání knihy. I když je Jirsík doslovně nejmenuje, víme, se kterými prameny pracoval, neboť je v publikaci cituje.

V knize se odráží Jirsíkova vzdělanost a široký přehled. O tom svědčí např. bohatý poznámkový aparát, který je nejednou uveden v latině či v němčině, dále pak příklady, které v knize autor uvádí. Zmiňuje se např. o Krétě či o Vesuvu. Zajímavá není jenom příležitost, ke které Jirsík knihu *Říp a jeho chrám* sepsal, ale rovněž i to, že výtěžek z prodaných publikací byl určen na podporu arcidiecézního fondu učitelských vdov.

5. Říp v obrazech

Hora Říp se stala zdrojem inspirace nejenom pro spisovatele, ale také pro hudebníky (např. Bedřich Smetana psal na Podřipsku *Prodanou nevěstu* a jeden z textů Michala Horáčka nese název *S poduškou Řípu pod hlavou*) a v neposlední řadě pro výtvarné umělce.

Již první vydání Hájkovy Kroniky české bylo vyzdobeno dřevoryty Pavla Severina mladšího, syna tiskaře Pavla Severina, který v Praze kroniku vytiskl. Říp je zde zaznamenán při dvou událostech z českých dějin. Jednak při pohřbu praotce Čecha, kde se hora zvedá nad rovinatou krajinou zarostlou hustým lesem, jednak při pohřbu Kroka. Zde je Říp zachycen jako hora lesem neporostlá. Její okolí je obděláné, zřetelně viditelná je ves

(pravděpodobně Ctiněves). To vypovídá o Severinově snaze doplnit věrně Hájkovu kroniku a naznačit vývoj dějin, neboť po příchodu Čecha byla krajina téměř nedotčená, později je již kultivovaná.

Říp můžeme dále vidět např. na mapě Čech z roku 1618 od P. Arentina.

V 19. století se s Řípem setkáme v díle Josefa Mánesa, který kraj v okolí Mělníka a Řípu zachycoval často, neboť k němu měl osobní vztah. Již z poloviny 19. století pochází jeho zobrazení soutoku Labe a Vltavy. Říp bychom dále mohli najít v umělcových kresbách k Rukopisům. Na mělnické vyhlídce pak vznikl náčrtek k obrazu *Řipská krajina*. Roku 1863 byl Mánes pověřen, aby vytvořil prapor pro pěvecký spolek v Roudnici nad Labem. V souvislosti s tím se dochovalo 21 kreseb Řípu a místní rotundy. Znamé jsou i jeho oleje *Labská krajina* a *Řipská krajina*, které vytvořil na Mělníku.

Vyzdvížení základního kamene pro Národní divadlo vzbudilo další vlnu zájmu o Říp. Horu tak zachytil např. Alois Bubák či Hugo Ullik.

Obr. 5.: Hugo Ullik: Říp od západu

Zdroj: Památná hora Říp. Praha: Sport. a turistické nakl., 1959.

Říp se stal inspirací i pro Julia Mařáka, dle jehož návrhu je hora zobrazena jako symbol české krajiny ve vládní loži Národního divadla. Stejný význam Řípu „připsal“ také Vincenc Beneš, jehož dílo je umístěno ve foyeru druhého poschodí.

Asi nejpočetněji ze všech malířů ztvárnil Říp Mikoláš Aleš. Horu lze vidět v Alšově díle *Sklizeň řepy* či na sgrafitu *Hospodářství*. Znamá je dále např. jeho kresba Řípu pro

časopis Květy (1904).

Řípu si všímali i grafici, např. Arno Nauman, F. Kobliha (dřevoryt *Příchod Čechů*, 1919) či J. Konůpek (cyklus *Život starých Čechů*, 1918), který ztvárnil Říp a celé České středohoří nespočetněkrát v kresbách a grafických listech i v ilustracích (např. ke Kosmickým písním Jana Nerudy).

K modernímu umění patří dílo Maxe Švabinského, konkrétně obraz *Žně* (1927), na němž zachytil kraj pod Řípem. Švabinský namaloval např. i cyklus uhlových kreseb Podřipska či akvarel *Krajina pod Řípem*.

Veles, slovanský bůh stád (1929) je dílem Jana Zrzavého. V popředí obrazu se vyjímá bůh se psí hlavou a lidským tělem. Říp se zde zvedá nad obzorem v levé části obrazu.

Horu několikrát namaloval i Václav Rabas, a to na lunetě *Stará je matka země a Česká krajina*. Motivy jeho obrazů jsou spojeny s úrodností kraje a s plodností země. Již roku 1933 namaloval obraz *Podzim na Slánsku*, kde je Říp rovněž zachycen. Zajímavé je toto zobrazení proto, že bylo využito k ilustraci sbírky *Přilba hlíny* od Jaroslava Seiferta.

Říp v létě je jedno z pláten Otakara Nejedlého. Horu Nejedlý často zobrazuje v úrodném kraji, v polích s obilím, při sklizni atd.

Obr. 6.: Otakar Nejedlý: Říp v létě

Zdroj: Hlávka, Karel a kol.: Památná hora Říp. Praha: Sport. a turistické nakl., 1959.

Profesor filologie Antonín Kalous se v tomto kraji narodil a Říp se rovněž pro něj stal inspirací k několika malbám. K Podřipanům, kteří Říp zachytili ve svém výtvarném díle,

dále patří i F. Hora a V. A. Šrůtek.

Říp byl malován i na porcelánu či na užitém skle, např. rytec skla Josef Drahoňovský je autorem křišťálové desky vytvořené v duchu motto Kde domov můj.

Námět Řípu má v českém malířství prastarou tradici. Výčet zde uvedených umělců není zajisté úplný, snaží se pouze naznačit, že hora Říp neunikla pozornosti ani českých malířů.

Závěr:

Lze tedy říci, že Říp patří k nejvýznamnějším místům naší republiky. Popsáno bylo, že se jedná o horu důležitou, která byla lidmi v minulosti hojně vyhledávána. Říp však nebyl výjimečným jen pro obyvatele místní, vstoupil do povědomí celého českého národa.

Cílem této práce bylo shromáždit a porovnat informace, které jsou o hoře Říp dostupné v literatuře. Zmíněno bylo, že Říp figuroval již ve starých kronikách. Je místem, kam dle pověsti přišli první Slované v čele s praotcem Čechem. Vybraní kronikáři a historiografové nezaznamenali pověst vždy stejným způsobem, podstatné však je, že v jejich dílech byl Říp „pouhým“ místem, odkud pohleděl do kraje bájný prapředek všech Čechů. Tato pověst však napomohla k vytvoření významu, který Říp nese dodnes. V 19. století o něj vzrostl zájem, stal se jednou z hor, které poskytly kámen na stavbu Národního divadla, byl cílem nejednoho tábora lidu. A také motivem mnohých literárních děl. Spisovatelé, kteří o hoře psali, nevyjadřovali pouze svůj osobní vztah k Řípu a k okolnímu kraji, ale svými texty se snažili podpořit i národní smýšlení. Právě 19. století z Řípu udělalo horu celonárodního významu. K tomu přispěl i spis českobudějovického biskupa Jana Valeriána Jirsíka *Říp a jeho chrám*, jehož přepis je k práci připojen.

Poznatky v diplomové práci shromážděné budou dobrou pomůckou pro pedagogickou praxi. Informace mají největší význam z regionálního hlediska. Děti by měly o kraji, kde žijí, vědět co nejvíce. Jelikož hora dominuje celému širokému okolí, jedná se o kulturní památku a významné místo, o kterém psali přední čeští spisovatelé, měly by ji děti znát. Poznatky se využijí jak při výuce českého jazyka, tak dějepisu, při realizování různých projektů, skupinových pracích apod.

Poznámky

- 1) Guth, Karel: *Říp*. Praha: Vyšehrad, 1940, nestránkováno.
- 2) *Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila*. Vyd. Bohuslav Havránek a Jiří Daňhelka. 1. vyd. Praha: ČSAV, 1957, s. 21.
- 3) Šťovíček, Jan: *Lidové zvyky na Podřipsku*. Roudnice nad Labem: Oblastní galerie výtvarného umění, 1986, s. 38.
- 4) Chaloupecký, Václav: *O Řípu*. Praha: A. B. Černý, 1919, s. 6.
- 5) Kratochvíl, Miloš Václav: *Čechy krásné, Čechy mé. O dvou podřipských rodech*. 2. dopl. vyd. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1984, s. 22.
- 6) Tamtéž, s. 66.
- 7) Tamtéž, s. 72.
- 8) *Tábor lidu na Řípu*. Podřipan, 1919, 19, s. 1.
- 9) *Slavnost na Řípu 8. června*. Podřipan, 1919, 23, s. 2.
- 10) Třeštík, Dušan: *Mýty kmene Čechů (7.–10. století). Tři studie ke „Starým pověstem českým“*. Praha: Lidové noviny, 2003, s. 57.
- 11) Kosmas: *Kosmova Kronika česká*. 5. (ve Svobodě 1.) vyd. Praha: Svoboda, 1972, s. 229.
- 12) Tamtéž, s. 12.
- 13) Tamtéž, s. 12.
- 14) *Pokračovatelé Kosmovi*. Vyd. Karel Hrdina, Václav Vladivoj Tomek a Marie Bláhová. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1974, s. 40.
- 15) *Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila*. Vyd. Bohuslav Havránek a Jiří Daňhelka. 1. vyd. Praha: ČSAV, 1957, s. 5.
- 16) Tamtéž, s. 20.
- 17) *Kroniky doby Karla IV*. Vyd. Marie Bláhová. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1987, s. 459.
- 18) Hájek z Libočan, Václav: *Kronika česká*. 1.vyd. Praha: Odeon, 1981, s. 14.
- 19) Tamtéž, s. 47.

- 20) Tamtéž, s. 48.
- 21) Hlinka, Bohuslav: *Spor o praotce Čecha*. 1. vyd. Praha: Práce, 1984, s.35.
- 22) Balbín, Bohuslav: *Krásy a bohatství české země. Výbor z díla Rozmanitosti z historie Království českého (Miscellanea historica regni Bohemiae)*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1986, s. 71.
- 23) Tamtéž, s. 71.
- 24) Palacký, František: *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*. 1. díl. Praha: Adonai, [2002?], s. 13.
- 25) Chaloupecký, Václav: *O Řipu*. Praha: A. B. Černý, 1919, s. 46.
- 26) Ječná, Lenka: *Literární tradice na Podřipsku*. 1. vyd. Roudnice nad Labem: Městská knihovna E. Špindlera, 2002, s. 32.
- 27) Tamtéž, s. 21.
- 28) Vrchlický, Jaroslav: *Bodláčí z Parnasu*. 1. vyd. Praha: SNKLU, 1961, s. 515.
- 29) Jirásek, Alois: *Staré pověsti české*. 11. vyd. Praha: Albatros, 1988, s.14.
- 30) Sedláček, August: *Historické pověsti lidu českého*. 4. vyd. Praha: Odeon, 1972, s. 19.
- 31) Med, Jaroslav: *Viktor Dyk*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1988, s. 354.
- 32) Tamtéž, s. 354.
- 33) Tamtéž, s. 357.
- 34) Hora, Josef: *Rodný kraj v díle Josefa Hory*. Uspoř. Jindřich Hauft. 1. vyd. Ústí nad Labem: Krajský národní výbor, 1955, s. 170.
- 35) Tamtéž, s. 170.
- 36) Tamtéž, s. 173.
- 37) Tamtéž, s. 28–29.
- 38) Štorch, Eduard: *Volání rodu*. 3. vyd. Praha: Albatros, 1992, s. 102.
- 39) Váša, Pavel: *Pod Řípem*. 4. vyd. Praha: Kalich, 1947, s. 87.
- 40) Ječná, Lenka: *Literární tradice na Podřipsku*. 1. vyd. Roudnice nad Labem: Městská knihovna E. Špindlera, 2000, s. 31.

- 41) Nejedlý, Otakar: *Dětství a chlapectví na Podřipsku*. Praha: Českomoravský Kompas, 1940, s. 227.
- 42) Hlávka, Karel a kol.: *Památná hora Říp*. Praha: Sport. a turistické nakl., 1959, s. 18.
- 43) Kratochvíl, Miloš Václav: *Čechy krásné, Čechy mé. O dvou podřipských rodech*. 2. dopl. vyd. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1984, s. 11.
- 44) Kratochvíl, Miloš Václav: *Dům na slunci (Na Hamráčku)*. 1. vyd. Praha: Práce, 1988, s. 31.
- 45) Jirsík, Jan Valerián: *Říp a jeho chrám*. Praha: Knížecí arcibiskupská knihtiskárna, 1826, s. 16.
- 46) Tamtéž, s. 15.

Seznam obrázků

- 1) Říp, zdroj: www.pruvodce.com
- 2) Říp, zdroj: www.hvezdarna.cz
- 3) Rotunda sv. Jiří, zdroj: www.czechtourism.com
- 4) Jan Valerián Jirsík, zdroj: Kadlec, Jaroslav: Jan Valerián Jirsík. Biskup českobudějovický. České Budějovice: Sdružení sv. Jana Neumanna, 1993.
- 5) Hugo Ullik: Říp od západu, zdroj: Památná hora Říp. Praha: Sport. a turistické nakl., 1959.
- 6) Otakar Nejedlý: Říp v létě, zdroj: Hlávka, Karel a kol.: Památná hora Říp. Praha: Sport. a turistické nakl., 1959.

Literatura primární

- Balbín, Bohuslav: Kráasy a bohatství české země. Výbor z díla Rozmanitosti z historie Království českého (Miscellanea historica regni Bohemiae). Praha: Panorama, 1986.
- Beckovský, Jan František: Poselkyně starých příběhův českých aneb kronika česká. 1. díl. Praha: Jan Karel Jeřábek, 1700.
- Bednář, Jaroslav: Rodný stůl. Praha: Československý spisovatel, 1959.
- Bednář, Kamil: Můj Qiujote. Praha: MF, 1964.
- Campanus, Jan: Cechias Seu Bohemia Heneta Judicium... Praha: [?], 1616.
- Čech, Svatopluk: Básně. Praha: Československý spisovatel, 1960.
- Čech, Svatopluk: Druhý květ. Odlesky přítomnosti a minulosti. Praha: Topičova edice, 1946.
- Čech, Svatopluk: Modlitby k neznámému. Praha: Topičova edice, 1946.
- Čech, Svatopluk: Výbor poesie. Praha: MF, 1951.
- Hájek z Libočan, Václav: Kronika česká. Praha: Odeon, 1981.
- Hálek, Vítězslav: Pohádky z naší vesnice. Praha: MF, 1956.
- Hauft, Jindřich: Mělnicko v poezii. Mělník: Městský národní výbor, 1954.
- Hauft, Jindřich: Z Mělnické skály. Mělník: Městský národní výbor, 1963.
- Hora, Josef: Básně. Praha: Československý spisovatel, 1955.
- Hora, Josef: Domov a jiné básně. Praha: SNKLU, 1961.
- Hora, Josef: Pod zvonem Řípu. Vzpomínky na kraj mladosti. Roudnice: Robek, 1947.
- Hora, Josef: Pracující den a jiné básně. Praha: Orbis, 1952.
- Hora, Josef: Proud. Praha: Fr. Borový, 1946.
- Hora, Josef: Rodný kraj v díle Josefa Hory. Uspoř. Jindřich Hauft. Ústí nad Labem: Krajský národní výbor, 1955.
- Jirásek, Alois: Staré pověsti české. Praha: Albatros, 1988.
- Jirsík, Jan Valerián: Říp a jeho chrám. Praha: Knížecí arcibiskupská knihtiskárna, 1826.
- Jirsík, Jan Valerián: Škola nedělní pro vzrostlou mládež, jakož také kniha vzdělávající pro obecný lid. Praha: Josefa Fetterlová z Wildenbrunu, 1826.

Kadlec, Svatopluk: Cestou. Praha: Československý spisovatel, 1958.

Kosmas: Kosmova kronika česká. Praha: Svoboda, 1972.

Kratochvíl, Miloš Václav: Báj a pověsti z Čech. Praha: Albatros, 1984.

Kratochvíl, Miloš Václav: Čechy krásné, Čechy mé. O dvou podřipských rodech. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1984.

Kratochvíl, Miloš Václav: Dům na slunci (Na Hamráčku). Praha: Práce, 1988.

Kronika takřečeného Dalimila, Praha: Svoboda, 1977.

Kroniky doby Karla IV. Vyd. Marie Bláhová. Praha: Svoboda, 1987.

Laube, Josef: Rodnému kraji. Lázně Bělohrad: Krbal, 1941.

Malý, Jakub: Dějepis národu českého. 1. díl. Praha: Jaroslav Pospíšil, 1864.

Nejedlý, Otakar: Dětství a chlapectví na Podřipsku. Praha: Českomoravský Kompas, 1940.

Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila. Vyd. Bohuslav Havránek a Jiří Daňhelka. Praha: ČSAV, 1957.

Neruda, Jan: Básně. Praha: Československý spisovatel, 1973.

Neruda, Jan: Druhá kniha básní. Praha: Kvasnička a Hampl, 1924.

Palacký, František: Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě. 1. díl. Praha: Adonai, [2002?].

Paprocký z Hlahol, Bartoloměj: Zrcadlo Čech a Moravy. Praha: Elk, 1941.

Piccolomini, Enea Silvio: Historie česká. Vyd. Dana Martínková, Alena Hadravová a Jiří Matl. Praha: KLP, 1998.

Pokračovatelé Kosmovi. Vyd. Karel Hrdina, Václav Vladivoj Tomek a Marie Bláhová. Praha: Svoboda, 1974.

Renč, Václav: Vrstvení achátu. Svitavy: Trinitas, 2000.

Rukopis královédvorský. Praha: Československý spisovatel, 1972.

Rukopisové zelenohorský a královédvorský. Praha: J. Otto, 1913.

Sedláček, August: Historické pověsti lidu českého. Praha: Odeon, 1972.

Seifert, Jaroslav: Přilba hlíny. Praha: Práce, 1948.

Seifert, Jaroslav: Šel malíř chudě do světa. Praha: Albatros, 1987.

Seifert, Jaroslav: Zrnka révy. Mělník: [?], 1956.

Stránský, Pavel: O státě českém. Praha: Sfinx, 1946.

Štorch, Eduard: Volání rodu. Praha: Albatros, 1992.

Tomek, Václav Vladivoj: Dějepis města Prahy. 1. díl. Praha : Řivnáč, 1872.

Váša, Pavel: Pod Řípem. Praha: Kalich, 1947.

Vinařický, Karel Alois: Sebrané spisy. Veršem i prosou. 2. díl. Praha: I. L. Kober, 1875.

Vinařický, Karel Alois: Vlast'. Praha: Rohlíček a Sievers, 1863.

Vrchlický, Jaroslav: Bodláčí z Parnasu. Praha: SNKLU, 1961.

Vrchlický, Jaroslav: Mythy, Selské balady, Má vlast. Praha: SNKLU, 1955.

Vrchlický, Jaroslav: Okna v bouři. Praha: Melantrich, 1950.

Zap, Karel Vladislav: Česko-moravská kronika. 1. kn. Praha: I. L. Kober, 1880.

Zeyer, Julius: Česká epopeja. Čechův příchod. Praha: Česká grafická Unie, 1941.

Literatura sekundární

Bauer, Jan: Magická místa Čech a Moravy. Putování po stopách dávných legend a tajemství. Brno: MOBA, 2004.

Böhm, Ludvík: Královské věnné město Mělník a okres mělnický. Mělník: nákladem spisovatelovým, 1892.

Brožovský, Miroslav: Mělník. Praha: Středisko státní památkové péče, 1987.

Černý, Jaroslav: Roudnice nad Labem. Vznik a vývoj dělnického hnutí od poloviny 19. století po současnost. Roudnice nad Labem: Oblastní galerie výtvarného umění, 1989.

Frühauf, František a kol.: Literární tradice na Litoměřicku. Litoměřice: Okresní národní výbor, 1965.

Guth, Karel: Říp. Praha: Vyšehrad, 1940.

Hallam, Elizabeth: Světcí. Praha: Volvox Globator, 1996.

Heyduk, Josef: Svatí církevního roku. Praha: Vyšehrad, 2001.

Hlaváček, Ivan – Kašpar, Jaroslav – Nový, Rostislav: Vademecum pomocných věd

historických. Jinočany: H+H, 2002.

Hlávka, Karel a kol.: Památná hora Říp. Praha: Sport. a turistické nakl., 1959.

Hlinka, Bohuslav: Spor o praotce Čecha. Praha: Práce, 1984.

Hodrová, Daniela: Místa s tajemstvím. Praha: KLP, 1994.

Hora, Josef: Řipská pout'. Vlastivědný sborník Podřipska, 1996, 6, s. 9–13.

Hrbata, Zdeněk: Romantismus a Čechy. Témata a symboly v literárních a kulturních souvislostech. Jinočany: H+H, 1999.

Hrušková, Marie – Franta, Jaroslav: Národní kulturní památka Říp. Ústí nad Labem: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1985.

Chaloupecký, Václav: O Řipu. Praha: A. B. Černý, 1919.

Charvát, Jaroslav: Dílo Františka Palackého. 1. sv. Praha: L. Mazáč, 1941.

Ilustrovaný encyklopedický slovník. Praha: Academia, 1982.

Janáčková, Jaroslava: Alois Jirásek. Praha: Melantrich, 1987.

Jist, Adam: Kopa kopců. Praha: Melantrich, 1991.

Ječná, Lenka: Literární tradice na Podřipsku. Roudnice nad Labem: Městská knihovna E. Špindlera, 2002.

Jubilejní shromáždění pod památným Řípem dne 25. září 1993. Vlastivědný sborník Podřipska, 1994, 4, s. 6–14.

Kadlec, Jaroslav: Jan Valerián Jirsík. Biskup českobudějovický. České Budějovice: Sdružení sv. Jana Neumanna, 1993.

Kastner, Quido a kol.: Roudnice nad Labem. Od nejstarších písemných zpráv do roku 1945. Roudnice nad Labem: Oblastní galerie výtvarného umění, 1989.

Komárek, Emil: Řip. Řip, 1, 1870, 8, s. 1–2.

Komárek, Emil: Řipsko. Řip, 1, 1870, 10, s. 1–2.

Komenského slovník naučný. Praha: Nakl. a vydav. Komenského slovníku naučného, 1938.

Kučera, František: Sv. Jiří na Řipu po stránce umělecké. Vlastivědný sborník Podřipska, 1, 1923–24, s. 11–13.

Kutnar, František – Marek, Jaroslav: Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století. Praha: LN, 1997.

- Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. Praha: Academia, 1985, 1993, 2000.
- Lutterer, Ivan – Šrámek, Rudolf: Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Slovník vybraných zeměpisných jmen s výkladem jejich původu a historického vývoje. Havlíčkův Brod: Tobíáš, 1997.
- Macek, Jaroslav – Čmuchař, Jiří: Říp a jeho pokrokové tradice. Litoměřice: Kulturní správa ONV, 1968.
- Malá ČS encyklopedie. Praha: Academia, 1987.
- Matějka, Bohumil: Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století. Praha: Archeol. kommisie při České Akademii, 1898.
- Med, Jaroslav: Viktor Dyk. Praha: Melantrich, 1988.
- Mělnicko: Z jeho života a práce. Sborník vydaný k otevření Masarykova kulturního domu na Mělníce. Mělník: Spolek MKD, 1936.
- Na prahu nové doby. Říp, 1870, 1, s. 1.
- Nový velký ilustrovaný slovník naučný. Praha: Gutenberg, 1932.
- Olivová-Nezbedová, Libuše – Malenínská, Jitka: Slovník pomístních jmen v Čechách. Praha: Academia, 2000.
- Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Praha: Paseka, Argo, 1998–2002.
- Památník Jednoty Řipu v Roudnici nad Labem 1872–97. Roudnice nad Labem: [?], 1897.
- Paur, Jaroslav: Rodná země. Soubor obrazů z díla českých malířů krajinářů. Praha: Dědictví Komenského, 1949.
- Peřina, Josef: K počátkům národního obrození na Podřipsku. Vlastivědný sborník Podřipska, 1994, 4, s. 41–47.
- Pletzer, Karel: Biskup Jan Valerián Jirsík 1798–1883. Soupis literární činnosti a literatury o něm. České Budějovice: SVK České Budějovice, 1993.
- Profous, Antonín: Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. 3. díl. Praha: Česká akademie věd a umění ve Stát. nakl. učebnic, 1951.
- Rieger, František Ladislav: Slovník naučný. Praha: Kober, 1868.

Schauber, Vera – Schindler, Hanns Michael: Rok se svatými. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994.

Slavík Bedřich, Od Dobnera k Dobrovskému. Praha: Vyšehrad, 1975.

Slavnost na Řípu 8. června. Podřipan, 1919, 23.

Slavnost 28. října 1919. Podřipan, 1919, 42.

Slovník českých spisovatelů. Praha: Československý spisovatel, 1964.

Sokolský věstník. Mělnické listy, 1919, 3.

Sokolský věstník. Mělnické listy, 1919, 8.

Šťovíček, Jan: Lidové zvyky na Podřipsku. Roudnice nad Labem: Oblastní galerie výtvarného umění, 1986.

Tábor lidu na Řípu. Podřipan, 1919, 19, s. 1.

Trumm, Karel: O původu Řípu. Vlastivědný sborník Podřipska, 9, 1931–32, s. 5–7.

Turek, Rudolf: Čechy na úsvitě dějin. Praha: Orbis, 1963.

Třeštík, Dušan: Kosmas. Praha: Svobodné slovo, 1966.

Třeštík, Dušan: Mýty kmene Čechů (7.–10. století). Tři studie ke „Starým pověstem českým“. Praha: Lidové noviny, 2003.

Universum. Všeobecná encyklopedie. Praha: Odeon, 2001.

Velká manifestační slavnost ku počtě padlých legionářů. Mělnické listy, 1919.

Vlastivědný sborník Podřipska, 1, 1923–24.

Vlastivědný sborník Podřipska, 9, 1931–32.

Vondruška, Vlastimil: Církevní rok a lidové obyčeje. České Budějovice: Dona, 1991.

Všeobecná encyklopedie Diderot ve čtyřech svazcích. Praha: Diderot, 1998.

Žebera, Karel: Říp, hora v jezeru. Praha: Panorama, 1982.

Seznam příloh

- I) Básně
- II) Říp a jeho chrám

Básně:

- 1) Bednář Jaroslav – Mělnická neděle
Hauft, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor, 1963, s. 20.
- 2) Bednář Jaroslav – Říp
Hauft, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor, 1963, s. 22.
- 3) Bednář Kamil – Malá balada mělnická
Hauft, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor, 1963, s. 76.
- 4) Bednář Kamil – Romance o kněžně Ludmile
Hauft, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor, 1963, s. 83.
- 5) Bednář Kamil – Rozjímání od Mělníka
Hauft, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor, 1963, s. 72.
- 6) Bednář Kamil – Říp (a já)
Hauft, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor, 1963, s. 75.
- 7) Bednář Kamil – Říp viděný dětsky
Bednář, Kamil: *Můj Qiujote*. Praha: MF, 1964, s. [?].
- 8) Bednář Kamil – Říp viděný z okolí
Hauft, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor, 1963, s. 78.
- 9) Bednář Kamil – Říp z dálky
Hauft, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor, 1963, s. 79.
- 10) Bendl Stránický Václav Čeněk – úryvek z cyklu *Zvadle růže* – 6.
Hauft, Jindřich: *Mělnicko v poezii*. Mělník: Městský národní výbor, 1954, s. 50.
- 11) Bendl Stránický Václav Čeněk – úryvek z cyklu *Zvadle růže* – 15. – Říp
Hauft, Jindřich: *Mělnicko v poezii*. Mělník: Městský národní výbor, 1954, s. 50.
- 12) Campanus Jan – *Iudices bohemiae Cechus*

Campanus, Jan: *Cechias Seu Bohemia Heneta Judicium...* Praha, 1616, s. [?].

13) Čech Svatopluk – Na Řípu

Čech, Svatopluk: *Modlitby k neznámému*. Praha: Topičova edice, 1946, s. 76.

14) Čech Svatopluk – Z básně „Sníh“

Čech, Svatopluk: *Výbor poesie*. Praha: MF, 1951, s. 157.

15) Čech Svatopluk – Vyhledka do hor

Čech, Svatopluk: *Básně*. Praha: Československý spisovatel, 1960, s. 62.

16) Hnojek Antonín Vojtěch – Mělník, domov můj

Hauft, Jindřich: *Mělnicko v poezii*. Mělník: Městský národní výbor, 1954, s. 37.

17) Hnojek Antonín Vojtěch – Na Mělník

Hauft, Jindřich: *Mělnicko v poezii*. Mělník: Městský národní výbor, 1954, s. 36.

18) Hora Josef – Kraj

Hora, Josef: *Rodný kraj v díle Josefa Hory*. Uspoř. Jindřich Hauft. Ústí nad Labem:

Krajský národní výbor, 1955, s. 121.

19) Hora Josef – Marie Aubková

Hora, Josef: *Pod zvonem Řípu. Vzpomínky na kraj mladosti*. Roudnice nad Labem:

Robek, 1947, s. 24.

20) Hora Josef – Rod za rodem

Hora, Josef: *Rodný kraj v díle Josefa Hory*. Uspoř. Jindřich Hauft. Ústí nad Labem:

Krajský národní výbor, 1955, s. 111.

21) Hora Josef – Říp

Hora, Josef: *Pracující den a jiné básně*. Praha: Orbis, 1952, s. 46.

22) Hora Josef – Zpěv rodné zemi

Hora, Josef: *Rodný kraj v díle Josefa Hory*. Uspoř. Jindřich Hauft. Ústí nad Labem:

Krajský národní výbor, 1955, s. 95.

23) Hostáň Jan – Mělník

Hauft, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor, 1963, s. 50.

24) Kadlec Svatopluk – Obraze Řípu

- Hauft, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor, 1963, s. 51.
- 25) Kadlec Svatopluk – V polích
Kadlec, Svatopluk: *Cestou*. Praha: Československý spisovatel, 1958, s. 150.
- 26) Kropáč František – Mělnická věž
Hauft, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor, 1963, s. 46.
- 27) Kropáč František – Pod Mělníkem
Hauft, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor, 1963, s. 41.
- 28) Kropáč František – Pohled k Řípu
Hauft, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor, 1963, s. 44.
- 29) Kropáč František – V září 1940
Hauft, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor, 1963, s. 45.
- 30) Laube Josef – Na řípský kraj si vzpomínám
Laube, Josef: *Rodnému kraji*. Lázně Bělohrad: Krbal, 1941, s. 26.
- 31) Laube Josef – Rodnému kraji
Laube, Josef: *Rodnému kraji*. Lázně Bělohrad: Krbal, 1941, s. 24.
- 32) Laube Josef – Řípská pout'
Laube, Josef: *Rodnému kraji*. Lázně Bělohrad: Krbal, 1941, s. 29.
- 33) Laube Josef - Slavným Podřipanům
Laube, Josef: *Rodnému kraji*. Lázně Bělohrad: Krbal, 1941, s. 27.
- 34) Laube Josef – Těm sladkým hlasům domova
Laube, Josef: *Rodnému kraji*. Lázně Bělohrad: Krbal, 1941, s. 19.
- 35) Nechvátal František – Říp, onen bájný praotec
Hauft, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor, 1963, s. 69.
- 36) Neruda Jan – Dvě drahá místa
Neruda, Jan: *Druhá kniha básní*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1924, s. 340.
- 37) Neruda Jan – Říp
Neruda, Jan: *Básně*. Praha: Československý spisovatel, 1973, s. 245.

38) Neruda Jan – Z mělnické skály

Neruda, Jan: *Básně*. Praha: Československý spisovatel, 1973, s. 101.

39) Renč Václav – Óda na Říp

Renč, Václav: *Vrstvení achátu*. Svitavy: Trinitas, 2000, s. 183.

40) Seifert Jaroslav – Hora Říp

Seifert, Jaroslav: *Šel malíř chudě do světa*. Praha: Albatros, 1987, s. 39.

41) Seifert Jaroslav – Říp v okně

Seifert, Jaroslav: *Přilba hlíny*. Praha: Práce, 1948, s. 84.

42) Špindler Ervín – Na Říp

Vlastivědný sborník Podřipska, 9, 1931–32, s. 40.

43) Špindler Ervín – Pod Řípem

Vlastivědný sborník Podřipska, 9, 1931–32, s. [?].

44) Štulc Václav – Mělník

Hauft, Jindřich: *Mělnicko v poezii*. Mělník: Městský národní výbor, 1954, s. 47.

45) Štulc Václav – úryvek z básně Říp

Hauft, Jindřich: *Mělnicko v poezii*. Mělník: Městský národní výbor, 1954, s. 47.

46) Šťastný V. – Na úpatí Řípu

Říp. 1870, s. 1.

47) Šulc Jaroslav – Nápis na opukové zdi

Hauft, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor, 1963, s. 62.

48) Urbánková Jarmila – Hodinu cesty od Mělníka

Hauft, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor, 1963, s. 70.

49) Vinařický Karel Alois – Čechova mohyla

Vinařický, Karel Alois: *Vlast'*. Praha: Rohlíček a Sievers, 1863, s. 8.

50) Vinařický Karel Alois – Sady

Hauft, Jindřich: *Mělnicko v poezii*. Mělník: Městský národní výbor, 1954, s. 41.

51) Vinařický Karel Alois – Vyzvání do kraje

Vinařický, Karel Alois: *Vlast'*. Praha: Rohlíček a Sievers, 1863, s. 1.

52) Vinařický Karel Alois– U paty Řípa

Vinařický, Karel Alois: *Sebrané spisy*. Veršem i prosou. 2. díl. Praha: I. L. Kober, 1875, s. 9.

53) Vrchlický Jaroslav – Dětská píseň o Řípu

Vrchlický, Jaroslav: *Okna v bouři*. Praha: Melantrich, 1950, s. 390.

54) Vrchlický Jaroslav – Modlitba na Řípu

Vrchlický, Jaroslav: *Mythy, Selské balady, Má vlast*. Praha: SNKLU, 1955, s. 72.

55) Vrchlický Jaroslav – Polabině

Vrchlický, Jaroslav: *Okna v bouři*. Praha: Melantrich, 1950, s. 394.

56) Vrchlický Jaroslav – Pozdrav Labi

Vrchlický, Jaroslav: *Mythy, Selské balady, Má vlast*. Praha: SNKLU, 1955, s. 444.

57) Vrchlický Jaroslav – Tři návštěvy na Řípu

Vrchlický, Jaroslav: *Bodláčí z Parnasu*. Praha: SNKLU, 1961, s. 82.

58) Zemek Oldřich – Povzdech na Řípu

Hauft, Jindřich: *Z Mělnické skály*. Mělník: Městský národní výbor, 1963, s. 40.

1) Bednář Jaroslav – Mělnická neděle

Na Mánesovy barvy vzpomínat mne nutí
dnes soutok Vltavy a Labe
v dnu modří zbarveném.
Dívám se do kraje
v mlčení a za pohnutí
do ornic bohatých
větrným slunným dnem.

Čistotu návsí kohoutí rána budí:
neděli na zemi.
Po lánech mír jde mladou zelení
v závojích třpytné rosy.
Van vlahý, mazlivý
od Řípu letí stráněmi
a v řadách dřeva vinných rév
za plodnost slunce prosí.

Labe dnes slunce má,
jindy jen barvy nebes mívá -
Světla květů,
ojíněný hrozen v obraz splyne ti,
zelené břehy,
olše a břízy hladina zrcadlívá.
Se vším se políbím,
kam oči doletí.

Z prastarých sklepení
mámivá dýchá vůně vína –
Veselí zpěvné
slavní básníci zde pili.
Co zábleskem v sklence
české granáty připomíná
a rozmarnou a tvůrčí
zdůvěřňuje chvíli.

Převrací vítr révový rzivý list
pod sochou u kostela.
Tvář v bronzu básníka
do dálek zasněně se dívá –
Zdá se rodná jeho ústa,
co dávno oněměla,

promluví jasně tak
jak byla živá:

Prosím tě, matka tvá: braň si mne, synu!
Jdi, třeba k smrti těžko jdeš.
Opustíš-li mne, nezahynu.
Opustíš-li mne, zahyneš –

2) Bednář Jaroslav – Říp

V rovině u Labe
zahalen do pověstí
naš starý Říp
na časy lidu věští.

Hnědý prach vane po polích.
Vzdouvá se vláčením.
Stoupáme na Říp
v nitru se sněním.

Letící oblak,
růžový stín tvoře,
co prsten čarovný
leží na posvátné hoře.

V břízách a dubech
pohyby modrých stínů
něhu mladých listů
zbarvují do odstínů.

Zelenou úponkou po výši sáhne
a réva vypučí
i chmelnic věnce
přírodě v náručí.

Oživla města v dálce
v omženém labském klíně.
Zlatými klasy pod tíhou
zavlní se lány na rovině.

Úrody stůl je prostřen pro všechny.

V hor kamenném moři,
hle, slunce plá
na svazích Krkonoš a Středohoří!

Vdechujem živé,
dojetím oči žasnou.
Pod námi zříme českou zem
drahou a divukrásnou.

Neuber světla a vzduchu,
čase v nás hlubinou se chvící!
Jsme části vás, kořeny země,
v krvi zpívající!

Slunce bude naše
a vše, co máš rád!
Bdělost ještě káže
přilbu nesundat –

Jak je to krásné
dostoupiti téměř,
zdraviti národ
v svobodném dechu země!

3) Bednář Kamil – Malá balada mělnická

Po vinici chodí
kníže Václav
s Podivenem.
Kníže a ten
divný člověk
s divným jménem.

Nikdo ještě neví,
že ten kníže
jednou bude
kníže miliónů.
A že k němu
všechny hrozny
budou zvonit
jako hlahol zvonů.
Pře tisíc let
zlomil čas
jak oběhanou grešli,

hroby těch dvou
nikdo nezná.
Já však slyším
právě teď, jak oba
do vinice vešli.

Václav hrozny trhá,
Podiven je v dlani
potěžkává.
„Kníže,“ říká,
„jako meč jsou těžké,
a ta štáva!“

Dlouho Václav
s Podivenem
po vinici chodí,
mlčící a němí.
V čase hrůzou zděném
nebude zle
s Českou zemí,
dokud víno rodí.

4) Bednář Kamil – Romance o kněžně Ludmile

Zde chodívala, mladá,
zde snila, k vyvřelé báji – Řípu,
jak by tam zasadil někdo
až po korunu tisíciletou lípu,
zde s úsměvem hroznů se smála,
když byla ještě malá
a vinice neměla ještě její jméno,
a celým tím krajem,
jejž nesla v duši jak líbezný léno.

Pak jednou se stala kněžnou
a Říp – hora jakoby na pochodu –
přebrodil Labe, rybnatou vodu
a pšovské vinice
své hrozny naň vystřelily –
déšť sladkých střel – červený, bílý –
a Ludmila stala se kněžnou,
jen vinice neměla ještě její jméno,
ač kněžna celý ten kraj
chovala v duši jak líbezný léno.

Po desítkách let a tisíci smrtí
přišel Karel – zval se Čtvrtý –
a nové vinici jméno Ludmila dal,
Karel císař a král,
za něhož kvetly Čechy krásou a duchem,
ty Čechy – před výbuchem.

A přešly nové tisíce smrtí
a povodně krve, hrůzy válek,
zmizel i světlý stín císaře krále,
jenž zval se Karel Čtvrtý,
a vinice čněla jak maják z dalek
rozbouřeného moře času,
vinice nazvaná po Ludmile
a rodící víno rudě a bíle.

To není víno, to je kněžna,
jež mezi tyčkami chodí,
usmívající se a něžná,
slyšíc od řeky houkat parolodi.
To není kněžna, toť duše révy,
jež sbírá sílu české země
a v slunci spaluje rmut a hněvy
a vše, čím churaví toto plémě,
toť otázka, zakletá v jediné číši,
bílé či rudé:
„Žít bude český rod?“
Svou vinicí kněžna kráčí
a od Vltavy a Labe zdola slyší
šumění líbajících se vod
a k nebi jak zelený plamen zpěvu
vidí se vzpínat českou révu.

5) Bednář Kamil – Rozjímání od Mělníka

Říp –tedy je! Není to zkazka.
Zvedá se, trochu mlžný, v kraji
jak pohozená přilba,
jako hrouda nijak uhlazená,
až cítíš tíhu veškeré té hlíny,
bochánek obrů,
a je trochu posvátně hrůzný
jak se zvedá z čista jasna
v líbezně horizontále.

Vydržel bych se hodiny dívat na Říp,

jsou v něm skryta staletí
více než jedno tisíciletí.
Zde jsme začali. Posvátné místo.
A zkazky uhnětené z balvanu syrových dějů
do podoby Řípu
oživují postavu moudrého starce,
moudrého starce, ale tehdy byli i starci jako jiskra,
a zaposlouchej se, už tady kolem Řípu
slyšíš roztroušené fanfáry Smetanovy hudby
a za večerů máš dojem, že tu dodnes svítí louče,
při kterých se uchovávala paměť počátků národa.

Je podivné přijít do těchto míst
A zachvět se otázkou:
- Jsem Čech? A kdo jsou Češi?
Odkdy? Dokdy?
Po čem se poznáváme, tisíckrát nalomení, rozbití, rozedraní
a znovu zas ožívající, přežívající?
Po Řípu se poznáváme.

Po hudbě Řípu, tvaru Řípu, tajemství Řípu ...
Zaraduje-li se ti srdce při pohledu
na tu osiřelou horu v krajině,
na horu, pod kterou se dodnes vypravuje o Zlaté kachně,
a zachvěješ-li se slastně nad starými zkazkami,
které prozrazují klenotnickou práci českých básníků
z pradávna,
český cit, české slzy, českou víru,
takže zas čerpáš naději a sílu z této studnice bájí,
které vytvořily národ,
protože národ vytvořil je ...

Pozvedni číši s vínem,
které už tu zpívalo v dobách, o nichž nevíme,
pozvedni číši s vínem Ludmilou,
červenou nebo bílou jako jsou naše barvy,
s vínem dumavé, vážné, skromné chuti
jako byla ta, po které nese jméno,
dumavá, vážná, skromná
a hodná úcty zkazek.

Pozdravuji tě a hýčkám tě v srdci,
kraji Labe a Vltavy,
v nichž jako by si česká země padala do náručí.
Vy roviny s osamělým samotářem Řípem,
v němž se poznávají všichni společně.

Ty zdroji zkazek a češství pěstěného jako réva
králi a básníky a malíři.
Obraze vypadlý z Mánesova rámu.
Vinice, kde hrozny zrají jak oblé sloky Jaroslava Seiferta.

Viničné moře, znějící zelenými písněmi
na rtech ještě nestvořeného českého Bakcha.
Zelené vlajky révy, stožárky líbeznosti a opojení.
Kdo by tu nešel opojen a s listem révy na rtech
a se slovem vinobraní jako s hudbou v uších?
Já také jsem jeden z těch,
jež zajaly bílé svatyňky viničných domků
a kdo slyšeli tiché vanutí slov knížete Václava
a viděli ohnivě pečetě slunce Karla Čtvrtého,
hle, беру si jeden tvůj hrozen, jedno zrníčko tvého hroznu,
můj Mělníku,
a vrhám je k Řípu
jako žertovnou dětskou kuličku
v nekrvavé válce, kdy teče žilami víno
a Vltava se podobá smyčci
na struně Labe
a v hlavě zní to podivuhodné slovo
Ctíněves ... Ctíněves ... Ctíněves ...

6) Bednář Kamil – Říp (a já)

Říp – pupek Čech,
Labe – pupeční šňůra
zbylá po tolikerých kolenech
i s povíjanem Vltavy
hozeným modře do trávy.

Po tolikerých kolenou
se k tobě Řípe, blížím v kleče,
ale mé slzy nejsou ze soli,
z očí mi réva teče,
jako bych hleděl do roviny
skrz hrozen vinný.

Dlouho zde od Mělníka,
můj Řípe, hledím na tebe,
až sám se tebou stávám.
A náhle, vínem zkazek posílen,
se vzpřimuji a vstávám
a jako Říp se pnu až do nebe.

7) Bednář Kamil – Říp viděný dětsky

Říp – veliký ježek,
který se v zeleni choulí,
uvízlý v zlatém klišu

Místo jablka valí slunce –
velikou ohnivou kouli –
někam k jihu

8) Bednář Kamil – Říp viděný z okolí

Jako by obcházel neúnavně
strmící Mělník, to město bílé,
ze všech stran.
Jako by držel stráž
u zkřížených dvou mečů
Labe a Vltavy.

A jindy Říp jako přilba pohozená
leží v líbezném sadu,
kam bílá orlice – Mělník
z modra se snáší
pro zrnko věkovitých bájí.

Ale též bývá jak velký hrozen vína,
jenž věky ztratil
svůj oblý tvar,
hrozen zarostlý lesy a trávou
i zkazkou dávnou a popínavou.

A ty dvě řeky, Vltava, Labe,
to je šťáva,
brunátným vinařem rozesmátým
v širáku zlatě slaměného slunce
z vinného listu vytlačená.

A každá vinice je sladká žena.

9) Bednář Kamil – Říp z dálky

Jak zmuchlané mračno
Říp v krajině leží,

hora magnetová,
v jaké pohan ctil své bohy.
Dodnes cestou na Říp
přiková ti hora nohy.

Dodnes je tam místo –
skála, kde i v zimě
můžeš bosky postát.
Mráz tě nepopálí
a sníh, napadá-li,
musí roztát.

Sama země
zahřívá tu horu
plnou zkazek.
Tak jako ta hora
kéž by básník rozechříval
v srdcích každý zmrazek.

Jak zmuchlané mračno
Říp v krajině leží.
Jak štít, odložený rekem,
jenž tu Labe střeží.
Jako oko, velké, pohádkové,
jež tu příštím zanechali,
kdo se k otcům
v zemi odebrali
s písněmi, z nichž na svazích se všude
listy révy staly.

10) Bendl Stránický Václav Čeněk – úryvek z cyklu Zvadlé růže – 6.

Pod Mělníkem, kde se víno rodí,
viděl jsem dvě řeky, řeky milené,
jedna druhé klesá v rámě studené,
aby nesly pozděj na sta lodí.

Vltava když v dálce ještě bloudí,
běduje, že proudy má již zemdlené,
leč kdy Labe dá jí svého ramene,
hned zas radostnější zvuky loudí.

Povídej, ty Labe šedomodré,
vidělo jsi tam v těch českých lučinách,
má-li každý Čech též srdce bodré?

Pověz, Vltavičko stříbropěnná,
něco o těch květných Čechů dolínách,
má-li ráz svůj Praha velebná?

11) Bendl Stránický Václav Čeněk – úryvek z cyklu Zvadlé růže – 15. – Říp

Aj, ty horo opuštěná,
proč tak zádumčivě čníš?
Horo Čechů velebená,
proč své čelo kaboníš?

Či snad truchlíš, že tě lesů
stinných šatů zbavili?
Neb vzpomínáš dávných plesů,
co zde Češi slavili?

Vidíš světuznáme Labe,
Vltavu jež přijalo,
slyšíš Ohře zvuky slabé,
již též Labe najalo. - -

„Vidím, slyším naše řeky,
jejich zvuk je umrlčí,
ony minou naše vděky,
v cizí kraj se kotoučí.

Jedním okem k vám se nížím,
drahé české roviny,
druhým v cizinu se shlížím,
v české druhdy krajiny.

Labe nese vaše zvuky,
nese je však v cizinu –
zahluší je cizí hluky,
zapomněnou otčinu!

12) Campanus Jan – Iudices Bohemiae Cechus

Cechus ego, Herciniis Fato datus incola regnis
Qui fuerim ut noris, haec tibi Lector habe.
Flos Henetae gentis vitae mihi praebuit auras,

Et fueram patriae pars ego magna meae.
 Penè mihi puero nova quarere regna placebat,
 Inque suum furtim fama trahebat opus.
 Quid moror? Hercyniam properè feror exul in oram;
 Et fugio patriā caede cruentus humum. [in marg.:] 644:
 Iam tenui campos, ubi mons circumspicit undas
 Hinc celer Oegra tuas, hinc vage Mulda tuas.
 Cum pastor rudis, et caulis contentus avitis,
 In mores nostros juraque Bojus abit.
 Verba placent etiam indigenae mea, tempore parvo
 Edidicit nostros gnaviter ille sonos.
 Talibus auspiciis urbes, villae, oppida, surgunt,
 Structaque, Leche, tua CAVRIMA prisca manu.
 Qui simul haec fatis succedere cernis amicis
 Ipse pari studio regna parare para.
 Dum te terra patens, eadem ingeniosa colenti
 Cernis, ubi laetos Istula lambit agros.
 Sic benè palma suis interdum avellitur agris!
 Sic benè translatam mitia poma beant!

13) Čech Svatopluk – Na Řípu

Zda v skutku, praotče, jsi kdysi stanul
 na místě tom, kde po letech zas dlím,
 zda slavný, rozkošný ten obraz tanul
 kolkolem před radostným okem tvým?
 Jak rozestřená v dálku do miziva
 na všechny strany zdobná tkanina
 ze zlata, zelení a modra, siva,
 ta nebem požehnaná krajina,
 nad níž to s obdivem též zor tvůj vzplanul,
 ta naše stará, milá otčina!

Ó dobřes volil. V šíři světa dálné

bys nebyl našel v takovém souladu
vod proudy bohaté a nivy valné
i horstva velkolepou ohradu.
Zde bylo všechno, čeho moh' si přát
tvých synů pracovitých mírný duch:
zde viděls žírnou pláň jich rádla ždátí,
jich sekyr hustý hvozď, stád bujný luh,
a kov ti slibovalo nitro skalné
na zdobu žen a mužů šíp i pluh.

Ach ano, v panenském as tebe vděku
svých pralesů, trav bujných, volných vod
ta okouzila zem, již řadou věků
pak v píli mravenčí tvůj měnil rod,
že tam, kde ty jsi uviděl jen káně
snad kroužit nad bezmeznou doubravou,
teď rolemi se pestří širé pláně
s měst, dědin valných zdobou bělavou,
vše ruch a život, až kde v předaleku
jich zákmit splývá s mlhou modravou.

Když's na jih pohlížel v tu dálku šerou,
tu nesnils ještě, že kdys máti měst
tam zatřpytí se hrdě věží sterou
a po věky tvé vnuky bude vést
zlých, šťastných sudeb tisícero změnou,
že kdys tam velebný se vypne chrám
nad svatyní tvých bohův opuštěnou
a jiný bůh tam trůnit bude sám,
že zanítí tam lid tvůj žhnoucí věrou
boj světla proti mnohověkým tmám.

A pak ty dlouhé utrpení doby –
ni stín jich nezkalil tvou jasnou skráň –
kdy plémě tvé se shrouť do poroby
a v ssutkách, požárech ta zpustne pláň,
kdy lidu květ se ztratí v cizím šíru
a zbylé skloní v jařmo cizí bič,
jim vezme půdu, statky, čest i víru,
ba, povelí: Řeč svou, sám sebe znič!
a havranů jen mrak na rum a hroby
sem slétne se – Pryč od té hrůzy, pryč!

Zpět k lepší přírodě! Hle! na severu
kraj objat horstva širým řetězem
od stínu Krušných hor až tam, kde v šeru

kmit' Sněžky sníh za dvojným Bezdězem.
Ten velkolepý zástup sterohlavý,
těch kuželů a bání různý tvar,
zřels jistě zcela tak, jak mne tu zdraví
svou divnou krásou v dechu modrých par –
jen ssutých věží nespátril jsi věru,
jež divě trčí z jejich ladných čar.

Těch ještě neznals. Milovaný asi
jen patriarcha volné čeledi,
jsi netušil, že bude v příští časy
pěst panstva vládnout chlapů havědi,
že s výše skalní, se strmého hradu
pych násilníků deptat bude láj –
Měl čas ten půvab svůj – Hle! Od západu
jak minulosti chmurně krásná báj
sem kyne Hasenburk – však za ty krásy
co vtrhlo běd v ten, ježž tu spatřils, ráj!

Tys jistě, když tvých očí blahé třepty
v to horstvo zřely, dumou zamženy,
snil o líbezných dolinách, jež skryty
tam dřímou, bystřin skokem svlaženy,
kde tvoje plémě sídla zrodí sobě
u květných luk a jasných pramenů
a sady v uzarděných plodů zlobě
i z nehostinných vzbudí kamenů
a v poctu bohům svým hor těch štíty
v zář bude halit svatých plamenů.

Jak jiné dumy loudí do mých hledů
teď hor těch divukrásných valný sněm!
Vím, pokolení mnohá mojich dědů
že pracovala, žila, mřela v něm,
vždyť našimi tam dosud hory, řeky,
svůj původ jeví jménem každá ves –
však ti, kdož rosili tam hojné věky
svým potem prst' i kámen, kde jsou dnes?
Tvůj rod, ó praotče, tam beze sledů
do hrobů navždy zapomněných kles'.

A duch se nese dál přes horskou stěnu
a smuten letí přes ohromnou pláň,
přes nekonečný hřbitov bratrských kmenů
až tam, kde omývá jej Baltu sláň.
Vše pohrobena, navždy, bez odvety –

tu mečem nepřátel, tu rozbrojem,
tu vlastním vládcem, jenž pro cizí trety
byl zaslepeným vrahů nástrojem,
až i v tu horskou hráz, vždy lačen plenu,
vnik' cizí proud svým dravým příbojem.

Tu zbraní drali se, tu dělnou dlaní,
lstí, mocí, zlatem, dítek loupeží, -
i zdálo se, že rod tvůj tam se sklání,
kam klesli bratři baltských pobřeží - -
Leč tu jak byl by duch tvůj vzlétl z Navi
a na obranu zahřímal: Ne dál!
I zastavil se příboj cizí vřavy
pod svatou horou, na níž ty jsi stál.
Říp věrný sám tu strmí vzdornou skrání –
svým horským vojskem opuštěný král.

Ó Tajemství, jež řídíš lidské dráhy,
v němž národů též vznik a zdar i pád,
ty halíš tmou nám budoucnosti práhy,
před tuchu blahou cítím nitrem vlát,
že ty, jež tolik surových a tmavých
jsi věkův ochránilo českou hráz
ve vzteklém příboji všech bouří dravých,
teď z řady živých nevymažeš nás,
že kmenu našemu dáš nové vláhy
a zachováš nám zem' tu plnou krás.

Ne, marna nebyla, jež v srdcích vřela,
ta láska, kterou ty jsi zžehlo tam,
jež v utrpeních s námi věrně dlela
a jejíž v pustině nám zářil plam,
jež byla hvězdou mnohých pokolení,
a žitím, ohnivá, též vedla mne,
ten cit, jenž způsob svůj a formu mění,
však nikdy v duších lidských nezhasne,
jak věky věků k roji svému včela
a mravenec ke drobné obci lne.

Cit věčný jako stejné krve přízeň!
Ba mním, že národ též jest osobou,
v níž částkami jsme, jejíž slast a trýzeň
i naší zachvívají útrobou –
tož onen cit jest jako láska k sobě:
vždy potrvá, však třeba šlechtit jej,
by s lidskostí se snoubil k pravé zdobě,

by národů již nespřádala děj
jen touha jiným vlást, jen lupu žízeň
a slavomamu pošetilý rej.

Když hledím tam v ty hory odrodilé,
čím luzněji mne vábí do svých krás,
čím známěji mi kynou tvary milé,
jichž modral se již hochu v dálce pás,
tím hlouběji se bolest v srdce vrývá,
že pro nás ztraceny, že předkův krov
tam hostí cizince a neozývá
se jejich stráž již echem českých slov,
že tam nás vítá záští zarputilé,
kde leckde neosch' ještě český rov.

A přece kdyby náhle jakýms divem
nás k výši vznesl nové moci vznik
a já zde viděl v ruchu bojechtivém
spět k horám těm svých bratří zbrojný šik,
by násilím je znovu opanoval,
a jak nám soupeř činil po sta let,
jej mocí umlčel a v pouta vkoval
a cizoty tam všechny znaky smet' –
tu na ně, přísahám při Bohu živém,
bych zvolal hlasem kárajícím: „Zpět!
Ne mocí, nucením! Necht' v úkor práva
nám urváno zde mnoho – prost je vin,
kdo v roli zděděné zde setrvává,
řeč otce svého chráně, věrný syn.
Zda činí dobře, minulosti vinu
kdo křivdou přítomnosti oplácí?
Již pánem jiný lid v hor těchto klínu –
zpět od nich již, necht' srdce krvácí.
Či maďarské vás pěstí vábí sláva,
jež v bratrů hrob nám Tatry obrací?“ - -

Však vím, že lid můj kráčí cestou pravou.
On cizí jařmo nechce s beder stříst,
by s plemenného záští pustou vřavou
zas jinému je mohl na šíj' klást.
Vždyť cítíme již na své skrání vláti
dech jitra – velké světa obnovy,
kdy nebude se dějem slavným zváti
vražd, klamů, loupeží rej surový
a kdy též mocný sok náš zhrdne slávou,
jíz v triumf řinčí jiných okovy.

V ten lepší den, jež červánek již věští,
dlaň přátelsky se skloní do dlaně,
jež vídals, Řípe, proti sobě pěstí
třást jen, tam k výboji, zde k obraně.
Pak budou znát jen slávu ušlechtilou,
ne tu, již bitev pláň se rumění,
ne počet zbraní bude plemen silou,
leč výše ducha, vědy, umění
a pravda, dobro, z nichž se pravé štěstí
i pro národy celé pramení.

Vstříc této nové době s myslí vzňatou
spěj, lide v kraji tom, buď první zas,
jak na Bodamu kdysi žertvou svatou
jsi vítal nadšeně dnů nový jas.
Spěj k lidstva sbratřeného světlé metě
a chystej sobě onu novou zbraň,
jíž vavřín kyne v obrozeném světě –
však vlastní bytí především si chraň,
bys na luhu svém stoje pevnou patou
pak mohl volný volným stisknout dlaň. - -

Hle! v dáli slunce k západu se chýlí,
plá Hasenburk tam jako rudý skvost
a zponenáhla hora hoře sdílí
všech podvečerních barev čarovnost.
Však i v mé duši zjasněné se hraní
sen vábivý tím skvoucím přeludem:
že v době oné příští jiných zbraní,
bez bojů, jež nám byly osudem,
jen silou lásky své a pilnou dlaní
hor těchto krásných opět dobudem‘.

Leč buď jak buď! Necht’ marné to jen ždání –
dík tobě, Řípe, za dumu i sen.
Zpět s drahých, zasvěcených tvých skrání
v luh rodný sestupuji zveselen.
Tam vzadu šero již, však širou dálí
ty ještě, kraji, jeden třpyt se skvíš –
O kéž by také ducha světlem vzplály –
tvé nivy všecky po nejmenší chýš –
pak po všech bouří strastných překonání
svit nové doby šťasten pozdravíš!

14) Čech Svatopluk – Z básně „Sníh“

Ty kraji tam, jímž Ohře tok svůj vine,
a Hasenburku fantastický rys
své pevné dvouvěží tká v nebe siné,
a za ním horstva modré vlnobití
v šíř rozpíná se dálnou, naše kdys,
kde vážný Řip svým kostelíkem svítí, - -
když vzpomínky mi vábné v nitro sáhnou
a kraje srdci milé duší táhnou,
jich prvním Tys!

Buď zdrav, buď žehnán za vše, cos mi dal:
za modro hor svých, za svých luhů květy,
za šťastný klid, za drahých lící řadu,
za dětství ráje, za jinošské vzlety,
za první lásky věčně sladkou vnađu
i za leckterý žal –
však nebylo jich mnoho – v slunném jase
jsi usmíval se v jara mého čase,
i vzpomínka tě v září stále zřela,
až teprv mrak, jímž jeseň má se stměla,
i po tobě mi stíny rozestlal.

Však dnes tě vidět chci, jak jsem tě vídal,
ty zlatý obraze mých mladých dnů,
ty kolébko mých nejkrásnějších snů,
jež modrý Řip jak vážný praděd hlídal.
Chci tebe vidět – víš, jak v onen den,
kdy mladou jarostí a lásky blahem
jak sladkým ducha vínem opojen
jsem vesel vzhůru stoupal chlumku svahem
a se mnou otec, matka, bratři, sestry
i společnosti družné hlouček pestrý,
v němž jednu líc můj stále hledal zrak,
a pod modříny
jsme lesními dál putovali stíny,
houšť lísek, habří rozhrnuli pak –
a Tys tu náhle v plné kráse plál
pod naší nohou, rozpjat v širou dál,
ve zlaté září srpnového dne,
jíž třpytily se vísky nesčetné
po valné spoustě luk a sadů, lánů
a za ní v obrovitém půlkole
hor tísnily se báně, homole,

dav nesčíslných modrých velikánů,
že nad tím divadlem nám z prsou všech
 se vydral obdivu i slasti vzdech
 a bezděky všem zarosil se zrak –
 tak chci Tě zříti, tak!

Hle, kdesi tam v těch modrých vrchů lůně
se kryje vábný dol, kde, dívka svěží,
 mát' moje snívala pod ssutou věží,
kde za májových květů sladké vůně
 a zpěvu slavíků ji na svou hrud'
můj otec přivinul : „Mou navždy bud'!“
 A tam ten bílý svít na stráni siné,
 to kostelíka věž mi zdáli kyne,
kde před oltářem horské svatyně
 poklekli spolu v slastné hodině.
A za mnou pod lesem je střecha milá,
 jež děda mého šedou hlavu kryla,
 za pruhy lánů zámku krov se rdí,
 jenž přijal hochu do útulných zdí,
 jenž na prázdniny tolik let mě vítal,
kol něhož duše sterý svaz se splítal
 jak svlačec, plný květů zrosených,
 a blízko ztad ke dvoru bělavému,
kam první láskou okouzlen jsem tih' –
Tak málem vše, co draho srdci mému,
 mých upomínek nejvzácnější kvítí,
 květ mého žití,
Tys, kraji milý, choval v loktech svých.

 A bájnou kolébkou's též mého rodu:
 Tam s velebné té hory dávný děd
kdys po tvých nivách otáčel svůj hled,
po stříbru vod tvých, hor tvých modrém svodu
 a věncem opojen tvých luzných krás
 kde zatkl hůl, v zem tuto štěpil nás.
Po dlouhé pouti tvůj ho zajal vděk, -
 a divu není. I má noha časem
 v kraj cizí zašla, kolik přešla řek,
i moře majestát jsem spatřil s žasem,
 hor gigantických věčně bílé hlavy
 a v révy věncoví dol věčně smavý –
než kdy jsem spatřil zas hor modro tvých,
 tu nadšeně jsem k tobě náruč zdvih'
 a zplna srdce řek':
Přec kraji, tys mi perlou země celé

a kouzlem nejlíbějším dýcháš vřele,
přec v tobě jen se srdce doma cítí,
přec nelépe je v tobě žít a snít
a skončit věk!

Bud' zdrav, bud' žehnán! Z duše tryskl maně,
ze srdce plného ten pozdrav můj
a za ním vzdech se nese k milé straně:
Kéž naše zůstanou vždy tvoje nivy,
ni proudu neurve z nich příboj chtivý,
spíš jarošumně rodným větrem duj
i tam v ty hory modré s předků rovy,
v ten diadem tvé krásy safírový,
ó drahý kraji můj!

15) Čech Svatopluk – Vyhlídka do hor

Od vísky drahé, s níž má duše pojí
vzpomínek blahých věnec uvadlý,
zas kráčím do stráně – pod nohu moji
stře dumná jeseň lupen opadlý.

Zas alej modřínů mne vážně vítá
jak šedobradých kmetů snivý řad,
zas větví skulinami kradmo svítá
hor dálný řetěz, plný divných vnaď.

A teď – jsem na místě – jen ještě doubí
zde rozhrnu nad stezkou omšenu –
Ach, nyní v obraz velebný se hloubí
mé vzňaté oko s myslí nadšenou.

Zas vidím horstva věnec modrosmavý,
jenž děcku již své krásy v obzor vil:
zde Milešovku s nižších sester davy,
tam Košťál strmý, lysý Radobyl.

Zas patřím na ně - po tak mnohých letech,
zas usednuv na známé lávky mech
ve stínu doubí, v chudých svlačce květech,
zrak vlhký kochám v jejich půvabech.

Leč, jako tehďáž jinochovi, kalí
i nyní chmura nadšený můj zor
a do smutečních závojų mi halí

ten valný zástup modrojasných hor.

Oh, hory zrádné! – Jako násep vzdorný
před mořem cizím v země okolu
vás vztyčil genij vlasti blahotvorný –
jak dostály jste svému úkolu?!

Ach, odrodilky zlé! – Pln hněvu, hoře
ustoupil od vás vlasti strážný duch –
jak přední vlny cizáckého moře
teď valíte se zbujně v český luh.

Již jenom Říp tam osamělý stojí
a hledí pevně v sester zrádných sněm,
jak byl by hotov v bohatýrském boji
sám čeliti těm odrodilkám všem.

Jak za štít otčině své téměř skytá,
jež praotcovy světi šlépěje,
a bílá kaplička mu s čela svítá,
jak v lepší časy blahá naděje.

Stůj, Řipe, statně – a ty, svatý Jiří,
tam tůmej pevně jasné kopí své,
ať blízká saň, jež tlamu lačně šíří,
již ani píd' nám vlasti neurve.

16) Hnojek Antonín Vojtěch – Mělník, domov můj

Kde vlast je má? Kde domov můj?

Tam, kde Labe svými moky
Smáčí skály kolmé boky,
Nese ruče k Drážďanům
Parolodi strojný dům:
Tamtě vlasti kraj čarovný,
Vlasti české – domov můj.

Tam, kde českých řek to kníže
V družebný se sňatek víže
S Vltavou svou milenou
Na nikdy rozloučenou:
Tamt' zříš České země ráje,
V ráji Českém – domov můj.

Tam, kde hrozen v číši lije

Český nektar, ježž Čech pije
Karla vděčně žehnaje,
Révám cizím zhrdaje:
Tamo jestiť bodro žíti,
Tamo v Čechách domov můj.

Tam, kde v tejně staroslavném,
Dějů vlasti svědku dávném,
Dlela svatá Ludmila,
Zkad se první zjevila
Čechům záře víry Páně:
Strmí Mělník, domov můj.

17) Hnojek Antonín Vojtěch – Na Mělník

Tamto, kde se vlny Vltaviny
snoubí s tokem Labským v družné milosti,
kde zavívá větřík liboplinný,
Český ráj se směje v celé plnosti.

Jestiť v položení ládném zříti
Mělník, jehož slavné jméno každý zná.
Tomu chtěl bych prostý věnec víti,
byla-li by dchnuta Múzou mysl má.

Kdy se ještě modlám mrtvým koře
národ český tápal v bludné mrákotě,
rod Ludmilin tam, již Kristu hoře,
rozžal světlo nebes vlasti slepotě.

Chloumek, na němž s věžmi svými pne se
v oblak výši, zíře v rovně úrodnost,
na svém hřbetě statném hrdě nese
starověký hrad a chrámu velebnost.

Karle! tvá památka po věk žije
v hojném plodě jeho kmene vinného,
jenžto z sebe nektar Český lije,
potěch těla, ducha, srdce umdlého.

V jeho bytech stkví se mysl dobrá,
hostí vážnost, mravu ctného šetření.
Bud' mu, Bože! vždy tvá ruka štědrá,
Zapud' odeň nehod bolné stišťení.

18) Hora Josef – Kraj

Můj kraji dávný, kveť mi šípky
a v sluch mi žírné zrna syp
tam, kde ovívá vítr sypký
do dějin zahleděný Říp.

Kamenné písmo starých věží
tu píše runy staletí.
Letošek, ten zas polem běží
a píseň práce přede ti.

Po prachu mrtvých chodíš všade,
leč dnešek barvy modravé
semena v rovné brázdy klade –
než ve včerejšek uplave.

19) Hora Josef – Marie Aubková

V pokřiku kohoutů
ves probouzela se,
a bílou vůní střemch
háj od řeky k ní dých.
A polekaná tma prchala po rose
před světlem, tekoucím
do trávy po větvích.

Za ohbím řeky v mhách
zní věže města zas.
Stříbrní holubi
se vznesli nad statek.
To vítr vzpomíná
a plachý dívčí hlas
a ruka se zrním
nad houfem kuřátek.

Tisíce polední
tisíce soumraků
se sune nad Labem,
chuť polí, práce, vzdech.
A nesčíslné dny,
jež bledly ve zraku
a tíha na prsou,
sůl smutku na ústech.

Klečící v kostele,
když k svatbě zvonil zvon,

klečící u plotny,
z níž šlehá rudý stín,
klečící nad ložem,
v němž úpí dětský ston,
klečící v modlitbách
za usmíření vin,

ó, vyznavačko let,
nepřetržitých let,
držící v prstech svých
pokory amulet,
jejž tiše kladla jsi
do rukou dětí svých
do dešťů, do sněhu
odcházejících.

Proud jar táh po kraji,
v modru se houpal Řip,
hospodář rozséval
a žal a svážel klas.
A tvrdost mužských slov
česala vůni lip
a starost chytala
do sítě vrásek čas.

Tak rostla čísla let
jak větve na kameni
a děti dětí tvých
a samota a zmar.
A paměť zjasněná
a plná znamení
nic nepřála si již
a sama byla dar.

To tys mě ovála
dědictvím vzpomínek
na mlhu nad polem,
na doutnající pýr,
na pecny růžové,
na vlny rodných řek,
na zrcadlení snů,
jež rozhoupal v nich vír.

Ach, jako prsty cest
se všechny sbíhají

a léta popsaná
zlem, dobrem zdřímla si,
usnula na tvých rtech
jak touha po ráji,
jež s dětským úsměvem
nad mrtvé sedá si.

I ležíš v hrobě svém,
babičko, jak klíč,
jenž v hlíně rezaví
a v snu se leskne dál,
aby nám dvěře tmy,
když vše to tam a pryč,
do hvězd a do času
dokořán otvíral.

20) Hora Josef – Rod za rodem

Rod za rodem jde rovinou,
úroda zraje za úrodou.
Jdou lidé, zajdou, pominou,
a vítr dál si hraje s vodou,

rod nový stromořadím lip
zas jde, zrak do dálky jej vábí.
Jak modrý zvon se houpe Řip,
stín věží tvých se chvěje v Labi,

klid šera padá v ulice,
chlad polí, šelest vln, šum stromů.
Tak vracíme se, Roudnice,
do města vzpomínek svých, domů.

Klid tvého kraje, volný dech
tvé roviny šel světem s námi.
Tvůj žulový a pevný břeh
s věžemi, vlaky, továrnami.

Svět přicházel, tys rostla v něm,
pečetě starých pergamenů
praskaly na náměstí tvém
a nový rytmus tvému jménu

připínal čas. Šli králové,
mihli se mocní. Z míru k válce

se vracel čas. Dny morové
děsily oči v temné dálce.

Hle, kronikář list za listem
obrací knihu historie.
S nohama v prachu mrtvých jdem
a tvoje srdce znova žije

ty, město na rozcestí cest,
jak strom, jež živí rodná hlína.
Minulost mrtvých živou čest
všem živým v tobě připomíná

a v dílnách města, v parách brázd
zas kypí práce v času plnost.
A v duších mluví nová vlast:
odvaha, láska, spravedlnost.

21) Hora Josef – Říp

Tichý, modravý, nad vlnami údolí visící zvon,
hora, kámen, lesy, lomy a rozhled v kraj do dálky,
jež se mění, černá, rozsvěcuje, letí a pádí
cestami, silnicemi, kolejemi, vodou, vzduchem,
rytmickým úderem kopyt, motorů supěním,
sluncí návratem, lidskou lopotou.

Šedavé, oddechují si vesnice v stínu hory.
Cepy na mlatě zaduněly,
milé, zděděné zbraně člověka pokojného,
muž ze džbánu napil se, setřel pot,
pracuje, aby žil, živ, aby pracoval,
ráno vstává, brousí kosu, dobytek vyvádí,
pevnou nohou den života nastupuje,
muž se zemí, země se ženou, nezborný kruh
krbu, rodiny, přírody živitelky.

Hora se dívá, je slepá, dívá se.
Nové stroje ryjí zem, převracejí prst',
čeho nikdy nebylo, stává se,
komíny u řek rostou, kotle pracují,
vagony vozí hlínu, štěrk, žito, sudy a traversy,
a když se tmí,
světla navzdory tmě planou obzorem,
města žijí, duní, píseň neúnavnosti

zpívá průmyslem otřásající se noc.
Nesmírný mozek řídí života loď všemi směry.

Vidím horu Říp. Tvrdou, nehybnou, hřeb a svorník.
Sbírá hlasy, signály, světla, záplavy snů,
odevšad přicházejí poutníci, Čechy křižují se tu,
po řepných polích, lukách, vesnicích sune se hory stín,
prst slunečných hodin, kraje den, jenž se vrací.
Postůj, poutníče! Jak malý a nepatrný jsi v stínu tom,
ty, jenž jsi přiletěl vlakem, jenž viděl jsi úprk měst.
Tady, pod tímto balvanem, jenž nemá počátku,
pod touto pěstí země, vztyčenou do budoucna,
chladný nicoty závan v srdce ti dýchá.

Den, plný člověka, stroj, síť tvého života,
domy se světly, zvony nádražní, síly, jichž zmocnil jsi se,
radost sytosti u stolu, obtíženého jídlem,
iluse hudby, jež lhala tě krásnějším, lepším, než jsi,
oko, jež kamkoli pohlédne, ve věcech člověka čte,
jeho chůzi, práci, obratnost, vytrvalost,
logiku, mechaniku, civilisaci,
vše je marné, zbytečné?

Spíš tento oráč, v trudu a potu pod horou
tlačící pluh svůj, pokojný čekatel žní,
v smír a radost se prodere, duhy obloukem projde
nežli my, věční pocestní, kladoucí do vln své prahy,
na křídlech vzdušných motorů, spleť zdiva a drátů,
nikde doma, nikde doma, v zítřek pádící,
opilí tragickým snem mužské nadvlády
zelené, ženské zemi.

22) Hora Josef – Zpěv rodné zemi

Země, země, stokrát pokoušená,
kolikrát
vídala jsi cizí ruce z věna
tvého lidu cáry rvát!
Krev a slzy tekly po tvé skrání,
mlčel hlas božího slitování,
a jen smrt a jenom hlad
sily zrno do tvých lad.

Bůh a svět
postavili tě v svůj střed,

drtili tě v rukou jako květ,
jako kalich v střepy rozbili tě,
jako stromu zas ti dali zrát.
Mnich a voják bili, líbali tě,
trhali a láтали tvůj šat.

Jako luna ubývající
mizela jsi za mraky svým dětem,
jako pecen, jehož krajíci
živila se vojska, jdoucí světem.
V rouchu rozbitém
stála jsi, jen socha mezi kříži,
oslněna úsvitem,
jenž se ti vždy v blecích pouze blíží.

Věčný hřbitove,
věčná kolébko, v tmách zavěšená,
z jámy morové
stokrát k slunci rozkvetla jsi zas
jako žena
plná krás,
tisíckrát jsi počala a nesla
děti na klíně a v polích klas.

Vidím tě, loď, úder tvého vesla,
kterak staletími veze nás.

Modrou legendou jsi kvetla, země,
nad mým rodným krajem prostřed Čech.
Hora Říp se skláněla tam ke mně
jako matčin prs a sladký vzdech.
Jak polibek na ústech
chutnala jsi po ovoci sadů,
v stínu hájů, v světle vinogradů.

Kolikrát
rozkvetla jsi rádem rodných lánů,
zpěvem jitřních kohoutů v svých zdech,
tancem žen ve vůni thymiánu,
závratí a láskou v dívčích snech.
Rody jdou
přes tvá pole, obtěžkaná prací,
do dílen, z nichž syčí kujný kov.
V dětský smích, v zpěv mlýnských kol se ztrácí
vyhaslý hlas mrtvých, nářek vdov.

Kolikrát jsi plavně vyzpívala
rodnou řečí zdar svých hrdých hlav,
kvetla slovem, do něhož se vřála
myšlenka jak do propasti splav.
Kvetla slovem, sňatým se rtů máje,
modrou nocí snů, jež bezesná je,
v jejíchž loktech touha uchvátí
lidská srdce strašnou závratí.

Kolikrát,
do věčnosti slova zahledění,
synové tví v šepotu tvých šťáv
předli v přísném opojení
Bohu zlatohlav!
Tak jsi kvetla, kvetla slovem božím,
za svým chlebem lopotíc se hložím,
ruce krvavé a v očích sen
království, v něž vejdou dobří jen.

Kolikrát,
otevřena dokořán,
pod kopyty armád jsi se chvěla!
Zastíněna meči se všech stran,
jako rána krvavá jsi zela.

Kolikrát,
pospíchali muži do svých brázd
šturmovat a s okovanou zbrojí
bránit vlast!
Jako včely v pohněvaném roji
proti kříži kříž a s mečem ohnivým
nesli do ciziny plameny a dým.

Kolikrát,
krutí k sobě, bratr bratra bili,
rozdělení evangeliem.
Ve tvých hvozdech lační vlci vyli,
o plášť chudiny se rval tvůj sněm.

Tehdá Antikrist v svém pyšném chvostu
tebou šel jak po služebném mostu
léta, staletí.
Ty však, znovu rodíc ve svém hloží
pokorné a vzdorné děti boží,
pučela jsi v nové okvěti,
v sladký jazyk domoviny,

pršící jak modrojas
nad vrchy a nad roviny.

Celá v nás,
stokrát k slunci rozkvetla jsi zas,
zraješ k ránu rádlem plodných lánů,
tancem žen ve vůni thymiánu,
modlitbou, jež se rtů uniká mi
jako pramen pod horami,
hudbou snivců, symfonií žalu
nad hrobkami žebráků a králů,
písmem moudrých, zasednuvších v radu,
melancholií mlh v listopadu,
krokem vojsk, jež putovala světem
k tvému jaru s biblí, kulometem,
kovem měst a robotnickým dnem.

„A tak jdem
mrtví, živí, nezrození,
nekonečné pokolení.
Z bouřných mraků nad světem
stoupáš s námi, ostrov štěstí,
nekonečný život náš,
na němž je nám růst i kvést,
držet stráž.“

23) Hostáš Jan – Mělník

Na Mělníce jsou vinice,
které sázel král,
víno si lil do sklenice
na loutnu si hrál.

Kolem hrálo zlaté slunce
první otavy,
z Labe lovci táhli sumce,
mníky z Vltavy.

Král vzpomínal ve svém zpěvu
na burgundskou zem:
„Dobře, že jsem si tu révu
přivezl až sem!“

Mohu ti teď, český kraji,
připít na zdraví,

všem kukačkám dole v háji,
vůni otavy.“

Král si zpíval, kraj si zpíval,
v dálce smál se Říp.
A ten Říp tam dodnes stojí
v krásném poli říp.

24) Kadlec Svatopluk – Obraze Řípu

Obraze Řípu pod slunečním závojem,
mé čedičové kopce ztvrdlé v mozoly,
já dálkou bludných cest dnes od vás vzdálen jsem,
ve vašem okolí.

Když selské měšce drzou hranu zvonily
mé poraněné slepé roduvěrnosti,
já v pláči proklel jsem tě, sýpko obilí,
ty rakvi s štědrostí!

Ted', silná země zapřažená v náklad dní,
mi přes kyprý hluk radlicových nárazů
v tvém spěchu lakotném vždy zřetelněji zní
jen dílna na zkázu.

Spí vzteklým sněním ruce vydědenců tvých
a v chladných pokladnicích škrtí se tvůj hlas,
jenž doprovázel mě ve žních po polích,
když ještě zpívalas.

Obraze Řípu pod slunečním závojem,
můj kraji s kopci zmodralými v mozoly,
čí vinou od tebe tak strašně vzdálen jsem
v samém tvém okolí?

25) Kadlec Svatopluk – V polích

Oblázek v bok vrývající se mně,
obzor, modrý svlačec, jenž se pnul,
ženské tělo na rozdlaní země,
divotvorná Mojžíšova hůl.

Jenom to mi zbylo z toho světa,
více nic jsem smysly nevnímal.
Ani kosy storukého léta,
ani sosák much, jenž krev mi sál.

Strach a kopce zrály v parách na sen,
jenom padnout na mou únavu.
Ale kraj, než sněním byl jsem spasen,
mně jak přilbu Řip vtisk na hlavu.

26) Kropáč František – Mělnická věž

Kde vrchol věže stříbrem zazvoní
o čelo hvězdy světlem skryté,
jdu, v srdci obraz bílých jabloní
a číše ještě nedopité,
jdu pod věží a dýchám vůni,
jak oblak stoupající z dna,
krok věků slyším – hřmí a duní
nad ním výše závratná!
Když stoupám schodištěm až k roubení
a k modrým výším světla,
krev mou jak víno rozpění
i včela, jež sem oknem vlétla,
i kámen, tíha nepohnutá ...
A dole nad řekami tichý kraj,
ta vlna útrapami často vzdutá,
je přece ráj ... je přece ráj!
Zvon mlčí. Mlčí dálka modravá.
I voda mlčí v tichu dne.
Krok s každým schodem výšku poznává
a měří čas. I vítr utichne.

Až přikročím jak strážce k zábradlí
a zrak můj sklouzne k nártům věže,
i včela moje s křídly – vahadly
mne opustí a slétne s věže,
kde tůň je pod námi, kde kvete,
jak byl by věčný mír a máj,
květ červený a bílý v dálce nezakleté,
v níž schoulen dýchá celý kraj.
Buď věčná, věži nad soutokem řek,
a zpívej do dálek svou píseň,
ty nejkrásnější ze všech pomněnek,
jež smutek zaháníš i tíseň,
pluj vlahým časem pod hvězdami
a cestu k činu chraň!
Kdož stanuli, ať vztáhnou k tobě dlaň ...
A já? Mne vábí hloubka přímých cest

a mocný průvod vinic,
jak ten, kdo kráčí podle směru hvězd,
jdu životem a vůní silic.
A život tluče na závory země mé
svým tepem přísným, přímým.
Ten kraj, ta země hrud' svou prudce dme
a mluví k nevinným i vinným.

A pak se vracím, jsem už ve výši
dvou stromů nejstarších a nakloněných zpět,
jdu, včela, jež mne opustila, uslyší
hned krok můj, přilétne a její let
se rázem sterým šípům podobá
a také písni spěchem vzrušené,
jež zaznívá tu pro nás pro oba –
a v blouznivosti dosud sotva tušené.
A zároveň se dotýká mých úst
už svěží, slibující, jasný dech,
dech vinic, kterým bylo dáno růst
jak v nejsmělejším snu zde na srážech...

Jdu váhavě tím jasem oblačným,
jejž vlny Labe nesou lehce dál
a tam jej mění v pouhý opar, dým
a pouhé zdání ... Kdo tu čaroval?
Kdo způsobil, že větve v zahradách
až k zemi sklánějí se tíhou svou,
že klas se zachvívá jak miska vah,
už vyrovnaná, vánky obepnou
strom, ves i město, řeky nesou na vlnách
až k nártům vinic, kde je břeh,
ne obraz nebe jen, ne pouze hvězdný prach,
však krásu země v slunných jasných dnech...

A voda přináší, co mluví sama zem,
když nese život jako krásný květ.
To jdu už do kraje a v spěchu užaslém
s ním splývám. Ohlížím se zpět
a vidím Mělník, vinice a věž
a pásma hor a lesů za nimi –
zvuk zvonu, v němž se pojí žár a spěš,
i jejich dávnou hrůzu lehce zastíní –
a z dálky na pozdrav mi kyne Vyšehrad,
ta perla v koruně, ten výšleh k nebesům,
jenž navždy s nimi bude plát
a žehnat do věků všem našim dnům,

jdu k Řípu mořem klasů zlatistých
a vidím – ve vzpomínce –světla jasmínu
a místo květů na jabloni bílý sníh.
Tam na vrcholu slunce ještě zastihnu
a stíny padající do řek uvidím...
Kéž v této krásné zemi pohostinné,
skloněn k vlnícím se lánům obilným,
život jako řeka mocně plyne
a štěstí zůstává všem budoucím!

27) Kropáč František – Pod Mělníkem

Když hrozen v ohni slunce plane
a ptáci vzlétnou ze svých hnízd,
jak z tahů ruky drsné, milované
můžeš z dlaně kraje číst.

A vidíš čáry života a síly,
jak vrývají se do země:
to řeky jsou jež napojily
žízeň půdy tajemně.

Z ní rostla sláva v dobách dávných,
z ní rostla krev, z ní rostl klas,
z ní rostla síla v bojích slavných ...
A dnes z ní roste dobrý čas.

Pít z dlaně země víno žití
a její chléb, jenž voní, jíst!
Nad zemi svou se nakloniti
a pravdu života z ní číst!

28) Kropáč František – Pohled k Řípu

Tam zdola stoupá prudký jas
a vzduch se nad vodami chvěje.
Do ticha s nápěvem tu zraje hlas
a každé zrnko hroznu do krůpěje.

A každý krůpěj v sobě má
žár slunce, kyprou sílu země,
krev života a plání ruměná,
jež jasným ohněm vzplanou ve mně.

To vidím v lukách – jako na dlani –
dvě řeky, jež se v jednu spojí,
k nim Říp se z bílých oblak naklání,
ten strážce ve zděděné zbroji.

At' hřmí a blesky ve výši
ať křižují jak rychlé ryby v tůni!
On příchod bouře z dálky uslyší
v tmě půlnoci i v světlém novoluní ...

Je poledne a lípa zní
jak housle bzukotem a letem
včel zmámených tím bílým světlem dní
a stínem stromů, jejich zlatým květem.

Ten pohled k Řípu zpívá v nás,
až srdce k pláči rozechvěje!
Do ticha s nápěvem tu zraje hlas
a každé zrnko hroznu do krůpěje.

29) Kropáč František – V září 1940

Kraj za krajem jak kámen
za kamenem do propasti zapadá:
tu k nebi Mělník šlehá, bílý plamen,
a tam zas Říp jak kvítí v dálce uvadá ...

A tlukot kol se s bitím krve mísí
a srdce pláče v tichém loučení.

Jen se zpěvem a silou duše kdysi
jsme šli tu vprostřed šťastných dní.

Kde rosou třpytí se a svítí hlína,
plaň, révo, krásou do všech stran,
nás vezou do žaláře do Drážďan,
nás vezou na popravu do Berlína!

Buď zdráva, země života, ne smrti,
my z ran tvých pijem sílu svou,
zraj do štěstí, jež zloba nerozdrtí
a ruce vrahů neorvou,
zraj do dnů lepších jako hrozen vína
a čas tvůj naplňuj se jako džbán –
nás marně vezou do žaláře do Drážďan,
nás marně vezou před soud do Berlína!

30) Laube Josef – Na řípský kraj si vzpomínám

Ve shonu, ruchu života
mě často zvání sen -
jak hvězdička se mihotá,
jak jarní září den.

Na řípský kraj si vzpomínám,
na mládí blahý čas –
to nejhezčí, co v žití mám,
je lásky tichý hlas.

Co krásy bylo v rukou mých,
co něhy sladkých pout,
já často v očích čarovných
jsem toužil utonout.

Mě vábil zářných očí třpyt
i zlatých vlasů lesk,
v tom obdivu se uměl skrýt
nejeden žal a stesk.

Co krásných dívek Říp mi dal,
co lásky tklivých slov –
ze všech jsem nejhezčí si vzal –
ji uved' pod svůj krov.

Přijdu-li v lány předků svých
v tu drahou moji zem,
vzpomínám lásek minulých
jen pouhým úsměvem.

31) Laube Josef – Rodnému kraji

Pod Řípem doma jsem,
tam kolébka má stála,
ta krásná rodná zem
mně sílu v duši dala.

Zřím polí zlatý háv
a svěží zeleň lesů,
zřím stříbro drahých hlav,

těm vzpomínky své nesu.

Nám hlásá starý věk:
zde rolník byl vždy pánem
a sklízel země vděk
a rostl se svým lánem.

Grunt předků chránil nám
s ním zdědil jejich pýchu –
ved' mysl ke knihám,
rost' v jejich svatém tichu.

Jde v nekonečno čas
i s radostí i mukou,
však mého kraje krás
se netkl drsnou rukou!

A bílá kaplička
se k zlaté Praze dívá –
to její matička
jí písňě svoje zpívá.

Žij s námi jen
ty svědku dějů slavných, -
ty's nejsladší náš sen,
ty's odkaz věků dávných.

32) Laube Josef – Řipská pout'

A řipská když je pout',
jak měl bych mládí nové,
vždy musím vzpomenout
na srdce perníkové,
jež rád jsem vybíral
podřipské černovlásce,
na líčkách mák jí plál,
v zrak hleděla mi sladce ...

Za srdce dostal jsem
husara se šňůrami,
se vřelým pocelem.
Nebe se smálo s námi.
Pak pomlázky byl čas,
já koledoval zrána
a dostal tenkrát zas

vajíčka malovaná.

Dnes, teď už po létech,
na všechno myslím v snění –
a toužím po retech,
po očích, slastném chvění ...
Ach, kam se poděly
ty zraky plné kouzla –
proč vášně umdlely,
proč šed' do vlasů vklouzla?

33) Laube Josef – Slavným Podřipanům

Říp – co tu krásných vzpomínek
se k místu tomu pojí –
jak boží poutník vítězný
tu v širých lánech stojí.

Zde stanul v čele zástupů
Čech praotec náš slavný –
rod příští začal budovat
na základ věků dávný.

Zde všude vidět dějin prst,
jenž píše písmem zlatým,
že Říp nám věčně zůstane
památným místem svatým.

Peruc, Dobříň a Roudnice –
co drahých jmen tu vstává,
v nichž žili, krásu tvořili,
v nichž rostla Čechů sláva.

Peruc – tam dub a studánka,
v nich skryty dávné zkazky,
tam kníže Oldřich s Boženou
v osidla padli lásky.

Z Dobříně vyrost' básník náš,
v svou lyru sáhl jemně,
a z jeho veršů vytrysk' proud
a skvost „Zpěv rodné země.“

A známý drahý bouřlivák,
náš Šrámek věčně mladý,
zde psal svůj Měsíc nad řekou,
i Kopta zrozen tady,

a Purkyně ten vzácný kmet
a lékař světoznámý,
i jeho zrodil slavný Říp,
i on žil mezi námi.

Na Říp si zašel Vrchlický,
Neruda v jeho stínu
psal svoje Písně kosmické,
hold mělnickému vínu.

Dnes skromnou kladu květinu
k těm slavným jménům našim,
a k Řípu prosbu velikou
já pokorně tu vznáším:

Buď dál nám slávy památkou,
plod' dál nám slavné syny,
pak v jejich slávě utonou
strasti a tíže viny.

34) Laube Josef – Těm sladkým hlasům domova

Těm sladkým hlasům domova
tak těžko odolat –
je doba žní – jdu v rodný kraj,
ke svým jdu pracovat.

Krvavou barvou plane mák
a bíle svítí Říp –
nad hlavou modré nebe mám
a na něm slunce šíp.

Se skrání stírám horký pot,
pod keře usedám,
po těžké práci černý chléb
rád mám jak drahokam.

Skřivánek pje v oblacích
a cvrčků ostrý hlas
v jásavém zvoní koncertu,

opěvá zlatý klas.

A slunce svítí do kraje
i v duši blaženou –
v té chvíli bledne vzpomínka
na Prahu vzdálenou.

Já cítím, že jsem doma, v svém,
k těm rodným lánům spjat –
té jejich řeči rozumím
a mám je z duše rád.

35) Nechvátal František – Říp, onen bájný praotec

Říp v modravé si dálce zdřím,
dřímá i jeho dcera.
A v zlatých hroznech sládne rým,
podzimní atmosféra.

Z ohníčku táhne kouře šál
Polabím v tichém vlání
a Česká země zas a dál
je hodna milování.

V stoletém háji usíná
mír nekonečné krásy.
A za řekou ta dubina
češe své rudé vlasy.

Klid vinic sládne nad řekou
a prýští do poháru,
nad nímž se s písní dalekou
snoubí mé srdce v žáru.

Podzimních snů teď doutná pec,
když odlétají ptáci.
Říp, onen bájný praotec,
se v podvečeru ztrácí.

36) Neruda Jan – Dvě drahá místa

Když v cizině steskem
se srdce mi třese,
hned ke dvěma místům

má duše se nese
sem do vlasti zpátky –
jak bleskný šíp.

A jak ta dvě místa
se na mysli výší,
již srdce se v těle
jak v kolébce tiší,
a prchají zmatky
a hned je líp.

Ta zvyšina jedna
je v lůně dvou strání,
ta výšina druhá
je v široké pláni –
to rovek mé matky,
to hora Řip.

37) Neruda Jan – Řip

Řip miluju. Je v řeči své tak přímý,
jak ovšem každý heros dokonalý.
Vždy, kdykoli jsme vedle sebe stáli,
mně řekl: „Tuž se, jsi mi ještě malý!“

38) Neruda Jan – Z mělnické skály

Z tvých vlasů ruka přírody
si půvab ráje spředla –
mělnický kraji, milko má,
tys mne až k slzám svedla.

Tvá krev tak prudká, ohnivá,
že prorazila skály
a po skalách se ohnivé
nám révy rozesmály.

V tvém lůně chci být pohroben,
pak aspoň umru v ráji -
kdož není milky otrokem,
když krví ho napájí?

Aj, jak se víno červené

ve sklenkách jasně blyští,
ba jak ta lidská rudá krev,
když ze srdce se pryští!

Snad se to všech těch bláznů krev
nám do lahví zde shlukla,
jimž pro nějaký marný žel
kdys marně srdce pukla.

Snad našich nepřátel to krev,
již myšlenky se bojí
a proti všemu pokroku
jak čínské stopy stojí.

Nuž pijme, pijme! – pitím snad
krev špatnou předěláme,
a snad se pitím bláznovství
po světě celém zláme!

Mé víno je tak ohnivě!
Snad révy slunce vsály,
když jeho palní prškové
v kraj vinní ostře pláli.

Chuť pikantní se k lehounké
trpkosti mile kloní –
když tvář už prací hořela,
snad tekla slza po ní!

A skluzké tak, až milo pít –
snad pot v něm s lůzy čela,
když po vinicích ku práci
svá vlékla mdlá už těla!

Ba nač by byla lůza ta,
ať dělá – posnídáme!
ať třeba oči vypláče,
jen když mi víno máme!

Vím, proč se vína bojíte –
že jazyk rozvazuje
a nám, že jenom herci jste,
pak jasně dokazuje.

My, již jsme k bratrům poctivi,

svých slov se nebojíme,
vždy stejný směr a stejný hlas –
my víno směle pijme!

Ve první knize moudrosti
hned první hlava praví:
kdo rozum měl a pozbyl ho,
jen ten měl rozum zdravý.

Můj rozum je tak churavý,
že mne to nutí k slze,
vždyť jsem ho dosud nepozbyl
v své každodenní mlze!

Jen smějte se, že vkřivo jdu,
po víně nemůž jinak být,
a kdo je nad vás moudřejším,
můž toho také odznak mít.

Být nechci jak ten hloupý lid,
jenž hrd už chladnou chůzí svou –
po hlavě chodit neumím,
nuž tedy špatně po nohou!

Já nechci nikdy pivo pít,
chci červené jen víno,
po pivě bývá v myšlenkách
mých skoro strašně líno.

Pro pivo v českém pokroku
jde vše až hrůza líno,
a chcem-li pomoci lidstvu dál,
nuž víno – víno – víno!

O nechte mne v mé hospůdce
jen tiše dále píti:
když mně nic po vás, nač má vám
přec po mně něco býti?

Vás ke všemu, co svatého,
ctižádost jenom víže,
však já – já nejsem schopen té
nečestně čestné tíže.

Z vás vždy je jeden polobůh

a druží blbí skopci,
již přísahají na slovo
a slepě za ním hopcí.

Já nemám sebe za boha,
vím ale, co z vás žádný:
když plný džbánek vypiju,
že nejsem pak už prázdný.

Já v hospůdce své králem jsem
a vše mne zde poslouchá,
třeba mne někdy sklepnice
z přátelství loktem šťouchá.

Mé království je chudé jen
a není pozlaceno,
však všechno dobré i vše zlé
poctivě zaplaceno.

Až přijde ale činů den,
však já vám leccos zkazím –
pak hybaj, sic vám kovaným
svým džbánkem hlavu srazím!

39) Renč Václav – Óda na Říp

Mamince

Poslyšte, bratří, drcení v žernovech času
(tak jako já, jenž pro ptactvo slov hledám potravu žírnou),
kterak to šumí v listí, jež přese vše vzchází,
nadějným větrem a písňě radostnou prškou!
Nechám vás před sebou kráčet pěšinou úsvitu ze tmy,
sám se slzou vděčnou za vámi zůstanu skryt,
ať vaše oči samy dřív uzří za vetchým závojem noci
vyvstávat podobu jitřní mé země, do níž vás vedu.

Pospěšte, bratří, se sluncem v očích jak ořové zlatohříví,
za každou kročejí zůstavujíce jeden cár noci!
Slyšte, jak jitro se v žitništi vzbouzí, s šustotem stébla
protáhnou paže za hlasem větru a zdvihnou
svorných klasů štít, to válečné nadějí pole,
slyšte, jak všechno se vytrysknout chystá. Již oblaka tají
na hledajících ústech trav a blízko je, blízko
májové jitro. Spánek už vystřebaný
odpadá z víček žen jak motýlí kukla.

Právě včas – tak jako archa Noemova,
přinášející od jitra k jitru života hřivnu,
obtížen hrozny lidnatých vsí,
teskněním telat, kohoutím křikem a štěkotem psů,
v ježatém kožichu borků a chmelnic
přirazil ze tmy hlubokou vodou
ke břehům jitra věrný Říp.

Hle, jak ta hlava, tmavá a posedlá myšlenkou jasnou,
kapličkou bílou, rozsela světlo a sklízí.
Hle, jak ten zvon se srdcem vsazeným do černé skály,
s kapličkou bílou, vyzvání k novému dni.
Ta kaple bílá, nejzářivější v hodinách bouře!
Bradavka živného prsu, jenž koření v útrobách země!
To srdce bílé, kaplička rytíře, svatého Jiří!
O základ nejhlubších vrstev, kde tma ještě doutná,
bije svým mečem a křísí, k modlitbě křísí.

Můj Řípe! V paměti mám tě co vystydlý ohnivý květ
útroby zemské. Však v srdci, Řípe, v mém srdci
žhneš jako nikdy. Snad proto vyhořel rodný můj dům
pod tvojí patou, abych tě v srdci tak měl.
Pod tebou zástěra úrody plná, můj kraj,
všecka ta země zde hovoří tebou, jazykem rodným:

Přisedlá řepa, jež do hloubky sládne,
pšenice se slámou tuhou, však o to slabšími klasy,
chmel, jenž se do výše vine – a slabá mu opora stačí,
aby se dopil okraje slunce -, a drsný,
třísni a zdrsňuje ruce, tak jako později zdrsňuje jazyk,
když tápaje shledává slova lásky.
A opodál stejně se ke slunci vinou a zpovzdálí svítí
vinice, jež své taneční paty smáčejí ve vodách proudných.

Kde jinde měl zastavit praděd bloudící kroky!
Sám oheň zemský jej přikoval na toto místo,
aby zde smísil vroucnosti země s jasnými lijáky slunce
- jako se na dostřel odtud v objetí našly Vltava s Labem -,
krev svou aby pak rozlil po krajích ke břehům horským,
a našel si přepevnou skálu, vyvřel ne zemí,
ne sypkou hlinou, leč chorálem, chrámem,
vrcholem orlím Svatého Víta,
vrcholem vítězným v dětech svých.

Zvone můj, Řípe! V čediči temném mlčení tvého,

pod nímž to v hluboku hučí a nad nímž to svítí,
v semknutí drásavém vzdoru a světla, skalín a nebes,
balvanů drsných a milostné něhy
očí žen, z kterých již odešel spánek
a které patří do dnů, tam do dnů, -
v objetí plném mléka a strdí
schoval sis čeládku svoji, mlčící Řípe.

Ale jak víno a chmel se ke slunci vine,
v pohledu jitřním rytíře svatého Jiří
roztínám s bratřími oponu mračen temného času
a hledím do dnů, tam do dnů,
do nichž své poselství skály a lásky
široce hřímáš, vítězný zvone můj, Řípe!

40) Seifert Jaroslav – Hora Říp

Viděl jsem hory plné ledu,
však zpívat o nich nedovedu.

Jiskřily dálky nad hlavami
jak bleděmodré drahokamy.

Jímala závrať při pohledu,
zpívat však o nich nedovedu.

Když ale vidím na obzoru
uprostřed kraje nízkou horu,

na nebi mráček běloskvoucí
-přestane srdce chvíli tlouci.

Oblaka letí v klasech zralých
a koně dupou po maštálích.

V panácích jsou už všude snopy
a svatý Jiří zvedá kopí,

aby je vrazil ve chřtán dračí,
a motýl spěchá po bodlácích,

a jako krůpěj na prstenu
třpytí se drobná kvítka rmenu.

Tu nemohu se vynadívát

a všechno ve mně začne zpívat,

zpívat i plakat. Maminko má,
jak je to hezké u nás doma!

41) Seifert Jaroslav – Říp v okně

Tak dlouho jsem tě nespatriil,
až tuhle! Kouřím dýmku,
před oknem větev, květen byl,
tak dlouho jsem tě nespatriil,
tak dlouho. Od podzimku.

Napravo věže u Víta,
přede mnou u Markéty,
a větev prudce rozkvítá,
ach, vpravo věže u Víta,
kouř pouštím mezi květy.

Když jsem se díval do dále,
zhléd jsem jej mezi mraky.
Po okně kapky stékaly,
když jsem se díval do dále,
a po mé tváři taky.

Dnes je tak všecko dojemné,
proč byl tak dlouho schován?
Vlevo, pár minut ode mne
– dnes je tak všecko dojemné –
bydlí teď básník Toman.

Na toho taky vzpomíná
člověk si každou chvíli.
Sůl nám dnes padá do vína,
když člověk na vše vzpomíná
a myslí na bastilly.

42) Špindler Ervín – Na Říp

Posvátná horo, krví zasvěcená,
svědkyně slávy, muk a utrpení;
kolébko vlasti, k níž se bouří pěna
nadarmo drala v děsném rachocení!
Ó kéž by dnes moh' z tvého klínu zase

povstati z mrtvých praotec nás všech,
by viděl národ po staletém čase,
že tam, kde stanul, posud stojí Čech.

On připutoval nesa palmu míru,
na temeno té hory skalošedé;
nehrozil břitkým mečem bohatýrů,
jenž národ v loupež na sousedy vede –
on rádlo nesl místo žezla zlata
a místo válek orbu miloval
a práva cizích byla jemu svata,
nenávist, zradu v srdci nechoval.

S temena Řípu zaslíbenou zemi
ukázav lidu pravil s duší tužnou;
Vlast tuto, nejkrásnější mezi všemi
milujte, hajte, chraňte silou mužnou;
kdo otčiny své v bídě neuchrání,
ten zrádcem jest a budiž klet a mstěn;
milujte svobodu i v umírání,
a vzejde vám veliký slávy den!

A den té slávy vstal! Na národ malý
se havěď tmářů se všech končin smetla.
V boj s celým světem tebe, lide, štvali,
že's pravdu chtěl a hájil kalich světla.
Evropa žasla, když tvůj prapor vlál,
tvé jméno pouhé vojska zahnilo;
s křížáky prechal císař, kardinál,
když heslo „Kalich“, „Hus“ se ozvalo.

Však běda ptencům, k nimž se loudí zmije,
a běda lidu, který zrádce zrodil.
Byl den – však dosud v našich srdcích žije –
kde proti Čechu Čech se v krvi brodil.
Co nedovedl Řím a knížat pluky,
to splodila hrozného sváru saň:
Poražen ve prach, rván od české ruky
pad' prapor český, padla česká zbraň.

Ty šedý svědku naší minulosti;
mohylo slávy, smutkem přioděná;
ty víš, co krve Bílá Hora hostí,
co vytrpěla vlast, ta bědná žena.
Jí muže vzali lesku královského,
jí dívky vzali, vedli v porobu,

a národ lvů, jenž hájil práva svého,
ku slávě boží kladli do hrobu.

Necitni k slzám, pohrdavše mukou,
„Už dokonáno!“ jásali, když kámen
na rakev kladli vítězí rukou –
a z Říma vděčně ozvalo se „Amen“.
Netušil hrobař, že za dvě stě let
duch času balvan s rovu odvalí,
a národ – fénix opět z prachu vzletí,
by soudil ty, kdož se mu rouhali.

Nuž vítán buď, pomníku slávy naší,
velebený Řípe! – V síle neúmorné
tu jsme a budem; a necht' bouře straší,
my proti zlobě máme paže vzdorné.
Však dnes ne k pomstě, ale ku plesání
vlající prapor Řípu kyne nám;
my na památku svého z mrtvých vstání
mohutný vlasti postavíme chrám.

By stavba naše přetrvala věky,
kéž svorný duch jen národ k cíli vede,
jenž v tyto žírné vlasti přes tři řeky
s praotcem Čechem přišel v době šedé.
Čech s Moravanem k dílu spěchá svorně
a – než-li Vesna v sen se uloží –
na věčné časy, mocně, nerozborně
budoucí slávy základ položí.

43) Špindler Ervín – Pod Řípem

Šedý Řípe, velký zvone,
vévodící v dál i šíř,
zazni hlasem hřímajícím
vyhub mdlého ducha pýř!

Probud' k novému zas žití
slávské plémě Čechovo;
lásku k lidstvu, k pravdě svaté,
k vlasti, ku svobodě zlaté
rozhárej v něm na novo.

Buď mu zvonem, volajícím

za požáru na poplach:
„Vzbud' se, vzbud', Čechovo plémě,
by z tvé posvěcené země
v činy vzkličil otcův prach!

Důvěřuj jen vlastní síle
v sebe větším zápase;
ožij v Tobě duch slovanský,
střes ten mumraj cizopanský
vlasti české ku spáse!“

44) Štulc Václav – Mělník

Ludmiliným vzácným jmenem,
Slaviborův pomníku,
Církve chloubou, kněžen věnem
býval's, drahý Mělníku!

A čím's býval, tím jsi dosud,
Neschvácený cizotou,
I když lýtý na vlast osud
Záhubu štval dvojitou.

Český lev je ve tvém štítu:
Ty jak slunce na blankytu,
Kážeš světu z Polabin,
Že jsi Čechů sad a týn!

45) Štulc Václav – úryvek z básně Říp

Na sever let' s duší vroucí,
Strážný vlasti anděli,
Tam, kde stkví se k nebi pnoucí
Slavných síní průčelí.

Hle, jaké to síně slavné! –
Čí to stánek, čí to chrám?
Aj to síně slávopravné,
Stan to českým hrdinám.

Nuž, do knihy vpiš, anděli!
Na list slávy zlatoskvělý
Mezi reky národa
Slavínova původu.

46) Šťastný V. – Na úpatí Řípu

Řípe, Řípe, pomníku posvátný,
arciotce Čecha mohylo,
vyjasni již téměř zachmuřené
vzpomínkami, co nás zničilo.

Tys byl svědkem slávy našich otců,
viděls Čechy pro vlast žít a mřít,
viděls národ v nadšení a vzteku
nad cizáckou lůzou vítězit.

Vítals z dálky bojovníky boží,
když co vítězi šli k otčině,
a tvé téměř hrději se neslo
z rovin vlasti k mračén výšině.

Však když osud zastřel slávy hvězdu
na blankytu české otčiny,
tu ses oděl smutným slzy rouchem
nad úpadkem té své rodiny.

Bolně zíralš do všech vlasti končin,
jiskru života jen hledaje - -
a když viděls, mnohý syn že dosud
vlast svou kochá, otcům nelaje,

odestřel jsi roušku minulosti,
učil jsi nás sama sebe znát,
vyprávěls o dávné slávě vlasti –
svobodu nás učils milovat.

Aj, tu celý národ z mrtvých vstana,
zbořil rakev, pouta poroby –
nový zpěv o volnosti chví vzduchem,
nová pomsta živí útrob.

K tobě, šedý praotče náš, Řípe,
národ český vděčně pozírá
a za příkladem rekovných otců
pro vlast meči prsa otvírá.

Ano žije, žije český národ,
střás ta pouta, jež ho tížila:
„Volnost“ volá, „svobodu a práva!
Vaše hodina již odbila!“

47) Šulc Jaroslav – Nápis na opukové zdi

Hle, motýl nad prohřátou strání
jak léta vroucí pousmání!

Tvé vlasy čechrá větrů vlání
a den je plný radování.

Meruňkňadra nad tebou se sklání.
Od Řípu vítr spěchá bez ustání...

Vinohrad tichý je uprostřed zrání.
Necht' naše láska s námi
do skonání!

48) Urbánková Jarmila – Hodinu cesty od Mělníka

Kus chleba do kapsy – a proplétat se pěšky
tunely kukuřic, zapadat do vojtěšky
až po pás, vybrodit se z řepné hladiny
skrz chladný plamen ohnice, přes lávky bažiny,
k nimž spouštějí své liany svlačce i planý chmel,
jako když praotec Čech zde brodem procházel ...

Rovino z konce září, tvé slunce cukernaté
v přezrálých dužinách a bledne v zaschlé nati,
lpí na chmýřitých broskvičkách i v lesku temných slív
i v matných bulvách rév zdviháných na odiv,
tvé prsty antén hlásí včerejší proměny:
svítí za každou vsí plást dvorce ruměný
a v dálce pod Řípem nizoučká horstva stohů
jak pozlacené oltáře pohanských polobohů...

Rovino z konce září, úvaly zamlžené,
jiný dým z ohníčku vzpomínka k očím žene:
jak tenkrát rádlo demarkační čáry
zubatě trhalo tvůj štědrý ubrus v cáry,
jak ztěžka zaduněla zem, tak padá svatá lípa,
ten tvůj dým tehdejší ještě dnes v očích štípá,
i když je scelen zas prastarý ubrus Čech,
a dnes už bez záplat, zruměněn plásty střech
a hejny prokvetlý, kde traktor nedooral –
po věky zdviháný, tak jako zdvihá korál
po věky nový mys z času a hlubiny,
mateřský úle Čech. Z tvé řepné hladiny

v úvale pod Řípem se vrství horstva stohů...

Nad nimi letec píše výstrahu na oblohu.

49) Vinařický Karel Alois – Čechova mohyla

Po předlouhé řadě věků,
po odlivu potopy,
připraven byl byt člověku
v tom srdci Evropy.

Ale kdož pak těchto krajů
první byl vzdělavatel?
kdož podmýtěných u hájů
živné žito první sel?

Komu panenská ta země
poprvé dala plod?
kteraké tu lidstva plémě
první ve žnících lilo pot?

Starodávná pověst praví,
s Řípu že se díval Čech –
že si oblíbil kraj zdravý;
zde se rozžehnal s ním Lech.

Srdcejemná bývá doba
loučení a rozchodu;
líbali se bratří oba –
Lech pak bral se k východu.

Čech udatný vojevoda
prápor svůj zde zarazil.
Otec českého národa
dlouho šťastně vévodil.

Odtud pluky vůdci věrné
šířily svá bydlení
až po dálné lesy černé;
Čech dal zemi přijmení.

Povězte, vy šedé skály,
kam stoupenci Čechovi
vůdce svého pochovali?
lépe, než vy, kdož to ví? –

„Ve Ctinovsi pohřben vůdce,“
pověst dí starobylá;
„Hrobku Čecha zbořil škůdce:
Říp jest jeho mohyla.“

50) Vinařický Karel Alois – Sady

Nezávidím Vlachům fíků,
oliv ani melónů,
ani čínských rýžovníků
ani zlatých citronů.

Švestky české se turančům
italským vyrovnají,
jablka naše pomerančům
chutí se nepoddají.

Ořech daří se po stráni,
třešně i strom višňový,
tuhým mrazům se ubrání
jabloň i strom hruškový.

Máme křoví malinové,
rybízové, liskové,
to nás ku pochoutce zove –
hoši, pravda-li, či ne?

U Mělníka víno roste
jako granát červené,
chválí také cizí hosté
žernosecké zelené.

Černý chmel v dolíku buje,
ovinut o tyčky zbraň,
ploty veškeré okrašluje,
ozdobuje křivou stráň.

Již i morušových stromů
bedlivěji pěstujem,
lípy u dědičných domů
starověké milujem.

Lípo milá, strome český,

sladká živitelko včel,
tvůj květ vonný, tvůj koš hezký:
hodna's, bych tvou chválu pěl!

51) Vinařický Karel Alois – Vyzvání do kraje

Zavítejte blíže ke mně,
mladí moji krajané,
ratolístky české země,
matky té požehnané!

Povyjděme z ohrad města!
k pouti v kraj vybízí máj;
kvítím poseta je cesta,
novým šatem stkví se háj.

Tamto hora korunuje
živné vlasti planinu;
tam pout' naše zaměřuje, –
na knížecí výšinu.

Tam kolébku vám okáží,
kde ste se narodili,
kde ste pod mateřskou stráží,
světlo boží spatřili.

Vzhůru, děti české země,
vzhůru na posvátný Říp!
poprvé tam české plémě
líbalo zem vonných líp!

52) Vinařický Karel Alois – U paty Řípa

Řípe, horo šerá!
Ode věku, co si Čechovu
Patu líbala,
Bouře tisícerá
Na tebe se sypala:
Neměnilas ale podobu,
Posaváde čelo zářivé
Se ti ve pýše
Píná do výše,
A neméně temena
Pata zakořeněna

Ve koře čedičové,
Měj utěchu,
Milý Čechu!
Ku Řípu pozírej.
A se nezapírej!

53) Vrchlický Jaroslav – Dětská píseň o Řípu

Obláček jak bílý,
perut' anděla,
co to k nám se z dálky chýlí
v okna setmělá?

V mlze, na obzoru
kraj kde jedna pláň,
co to za modravou horu
klene se jak bář?

Jak zvon obrovitý
leží na pláni,
co to za zvon mlhovitý,
kdo jím vyzvání?

Obláček ten bílý,
perut' anděla,
co se z daleka k nám chýlí
v okna setmělá.

To jest svatý Jiří,
Říp jest pod ním zvon,
v úhly všeho světa čtyři
volá jeho tón.

Do oken všem patří,
jeho zpěv jest hlas,
vlévá sílu, lásku bratří
srdcím zvadlým zas.

Volá v úhly čtyři,
v kraje světů všech,
v kruté boje, kol jež víří,
skalou stojí Čech!

54) Vrchlický Jaroslav – Modlitba na Řípu

V trudu, potu, boji, mdlobě,
z kraje bídy, z kraje vzdechů,
modlíme se hlasně k tobě,
děde Čechů!

Dej, by otců síla stála
naším dětem u kolébky,
aby měly jak tvá skála
tuhé lebky!

V bázni, strážni, v tísní, v zlobě,
z kraje, kde drak sváru hýří,
modlíme se hlavně k tobě,
svatý Jiří!

Sílu svalům vrať a dlaním,
ať se každý díla chopí,
jak ty v hrdlo mlokům, saním
vrazí kopí.

S hory této, kam zrak sahá,
ať chví hymna plesu rtoma:
Svá je zas vlast naše drahá,
zde jsme doma!

55) Vrchlický Jaroslav – Polabině

Smavý kraji lučin šťavnatých,
snivých olší, zadumaných bříz,
zlatých klasů, břehů travnatých,
stejně k duši mluvíš jako kdys,
mládí moje dokud těkávalo
po tvých pláních, víla labských vln,
pokud v hustém rákosí si hrálo,
z vlčích máků, jetele se smálo,
vzhled tvůj, jako tenkrát, čarupln!
Mír a ticho zevšad na mne dýchá.
Mizí ješitnost a marná pýcha,
v klidných liniích tvých obzorů
kane v duši harmonie tichá...
Bez pout, okovů, jha, bez vzdoru
jak tvé vlny plynou volně chvíle,

život usnul v stálém zápasu,
cit, vrak, ten se ovšem minul cíle
znehuceném žití po kvasu,
pouze něha zbývá z něho měkká
jako v slunci tichá spící řeka ...

56) Vrchlický Jaroslav – Pozdrav Labi

Tvoje jitro, vlasti, matko drahá,
kdy jen zrosí luhu tvého lem,
kdy na šíji odvěkého vraha
vstoupíš, blesky v očích, andělem?
Naděje, ty lákáš vždy a znova,
v tebe splývá píseň Václavova,
a z skal českých roste v jeden proud,
roste z místa, kde padnul, sklán bratem,
roste bouří, vichřicí a chvatem,
Ty nám nedáš, nedáš zahynout!

Necht' i záští vlna výše stříká,
mohutněji zní ten duchů zpěv,
v odvet jemu bouří od Mělníka
z paty Řípu, Karlových kde rév
granát svítí, nové hromné sloky,
Labe, v tvoje zmohutnělé toky,
až se ohlasem jich třese břeh.
Žijem přece, třeba necht' jak ptenci
pod ostřížem, v malebných hor věnci
budem věčně žítí, kde žil Čech!

57) Vrchlický Jaroslav – Tři návštěvy na Řípu

Ervínu Špindlerovi

Ach, ano! Pamatuji jako dnes,
v řek rámci k tobě, zamlžený zvone,
se děcka vzruch a první povzlet nes,
v těch sladkých citech posud mysl tone.
Tvůj význam tenkrát nepochopil hoch,
„Říp!“ jenom „Říp!“ cos zvonilo mu v sluchu,
a tak se vydal - právě kvetl hloh
a skřivan zpíval v jarním, čistém vzduchu -
na první pouť, až stál tvém na vrcholi
a udýchán, žeh v líci, rozhlížel
se krajem, rolník brázdu kde táh v poli,
kde borků stín se za vsí rysy chvěl

až k věnci hor, cos cítil - dětský cit!
Ach, jen jej vyslovit!

Cos kleslo v duši z toho výletu,
jí na dně zůstalo jak sladká mana,
ten pel čas nesetřel v svém přeletu,
dál skřivan pěl tam svoje hosana!
Já poznal brzy krutý onen svár
v tvých stínech, který zuří o píd' země,
ba o víc, českou duši, supa spár
již matce rvát chce, vše mluvilo ke mně:
ty brázdy polí, jež pot lidu pily,
ty siluety Středohoří v mlhách,
ty zkazky otců, plné velké síly,
vše matky naděje i matčin strach,
ten symbol tvého světce, jímž drak zbit –
Ach, to jen vyslovit!

Mně nedalo to. K tobě zase zpět
se nesl krok na tvoji svatou půdu,
já hledal všady otce Čecha sled,
já cítil živou každou černou hrudu.
Ó, tato druhá moje návštěva,
ta velké přísahy již svědkem byla,
já cítil vše, co pěvec opěvá,
byť devíti Mus dřímala v tom síla,
jak maličké jest, mdlé a bez života,
když jeden akord chybí tomu: Vlast!
Ta pouze duch jest, jímž vzplá v žití hmota,
a já se začal o svou matku třást,
já z písní – dětství! – chtěl jí sklenout štít –
Ach, to jen vyslovit!

Byl krásný den, vše vůně, hudba, lesk,
po nočním dešti kraj plál stopen v zlatu,
a přec mým ňadrem bouřil žalný stesk
na vrcholu tvém, já zřel ve všem ztrátu.
Jak podrost doubců, mladých ořechů
Vzrost, horo svatá, na tvém skalném boku!
Oč my jsme vzrostli? Darmo útěchu
tvá krása v srdce vlá, žhne slza v oku.
Oč dál jsme dnes? Splněny naše touhy?
Boj jako před lety hřmí divě dál,
tvůj svatý Jiří jest jen symbol pouhý,
náš cíl v tom boji – věčný ideál!
Tak rok od roku v čekání jen žít! –

Ach, to jen vyslovit!

Mé děti malé, samý žert a smích,
což věděly, co v srdci mém se sváří!
Já patřil v západ, východ, sever, jih,
já ruce roztáh jako ku oltáři!
Jak obejmout bych vše moh v náručí
ty pole, brázdy, lesíky a meze!
Ó, co je vlast, nás teprv naučí
cit hořký, viděti ji na řetěze!
Tak slunnou, krásnou, jedinou a drahou
a stále trpící po celý věk,
já maličký se cítil s obří snahou,
v tmy její vrhnout jeden paprslek,
jí, šťvané lani, z dlaně dáti pít –
Ach, to jen vyslovit!

A celý kraj mi zahalil se v mrak
a mdloba s hněvem o mou hrud' se rvala,
tu na hlavy mých dětí padl zrak
a vroucí modlitba se k nebi drala:
„Kéž aspoň tyto, jež necítí dnes,
čím otce hrud' se zmítá v těžkém sporu,
kdys šťastny, horo, vstoupí na tvůj tes,
sta ohňů svobody až po obzoru
se zažhne kol, až zazní české luhy
kol jásotem, jenž k hvězdám zaletí:
Jsme svoji, volní, spadly naše kruhy!
Cos nedal stromu, dopřej poupěti,
dej dětem, bez čeho má otec mřít!“ –
Ach, to jen vyslovit!

Od chvíle té, mne pálí napořád,
víc nechci dostoupiti svaté hory,
víc nechci v kapli drakobijce stát,
když její okny nešlehne blesk zory.
Dost návštěv dvou mám, patřím v minulost
a všecko vzkypí v srdci spjato roky,
co platen zoufalý zde, plachý host,
co jeho snahy vše a písni sloky?
Ta kaple svítit bude, labuť bílá,
z mlh, mraků tísně dále v Český ráj,
v němž dál spát bude chrabrých dědů síla
i stará sláva jako krásná báj,
co vzdechů moře v nebe bude hřmít –
Ach, to jen vyslovit!

Vím, po třetí tam přijdu, již jen duch,
v den věčně svatý každé české hrudi,
v den vítězství, ježž dá nám, je-li, Bůh,
tu jistě, věřím, duše má se vzbudí,
svůj kámen srazí, který řadou let
jak pečeť zmaru tížil tlící kosti,
a z dálky, k tobě, Řípe, dá se v let,
a stane vítěz v bráně budoucnosti.
Tu stínů valné uvidí již davy,
zem svatou zprahlým jak líbají rtem,
ach, otci, naši, hlava vedle hlavy,
cit jedné lásky mrtvé svede sem.
Vše splněno, sny skutkem, v hrobu klid
tu slastí bude pak se navrátit –
Ach, to jen vyslovit!

–do památníku roudnické jednoty „Řípu“

58) Zemek Oldřich – Povzdech na Řípu

Já hledám pro svou píseň tón
a každý na rtech zmírá.
Chci, aby bouřil jako zvon,
rovino širošírá!

Hrud' vzdouvá mi tvůj žhoucí dech,
s tvou plodnou hroudou srůstám.
Už vím, proč jednou moudrý Čech
zde na své pouti zůstal.

Já nepoznal jsem rovinu
tak krásnou v žádné zemi.
Že dodýchám, že zahynu,
jen pro ni líto je mi.

Říp a jeho chrám

Popsání obého,

jež při příležitosti

slavnosti sedmistoletého obnovení téhož
chrámu

v české i německé řeči vydal

Jan Valerián Jirsík,
kněz církevní a kaplan v Roudnici.

K dobrému ústavu pro vdovy učitelův školních.

V Praze, v knížecí arcibiskupské knihtiskárně.

1826

Říp

Mezi Mělníkem a Roudnicí, osm hodin od Prahy, k půlnoční straně, v kraji rakovnickém, půl druhé hodiny od levého břehu Moldavy a necelou hodinu od levého břehu s Moldavou již spojeného Labe, strmí tato v dějinopisích české země oslavená hora Říp. Kosmas, otec české kroniky, píše Rip, neb naši předkové podle obyčeje jiných Slovanů neměli žádného ř.

Po Kosmasovi psal Dalemil:

„Ale ze z té hory na zemi zrziechu

Proto té horzie Rzip wzdiechu.“

Tím jsa Lupač pohnut, nazval tu horu Zřít. I zdá se skutečně, že by se měla ta hora pro svou dalekou a rozkošnou vyhlídku Zřít jmenovati, tak jako na ostrově Krétě ona hora, která 7200 stěvíců nad hladinou moře zvejší jest a překrásné vyhlídnutí oku poskytuje, řecky Ida od slova εἶδος se jmenuje; však jest-li pravda, že staří Slované každou horu ryp nazývali, tak jako Němci všecky veliké vyvýšeniny jmenují Alpen; nad to, poněvadž u Rusů až doposud rypa tolik jest, co hora, /5/ a rypák tolik, co u nás kameník; poněvadž již Kosmas tuto horu nazývá Rip,*) a Balbín v životopisu prvního pražského arcibiskupa Arnošta na str. 266. píše: „villam Kostomlat sub monte ripino sitam“**) mimo to, poněvadž všickni okolní obyvatelé Říp píší, s tím jediným rozdílem, že místo r vyslovují měkké ř: tak jest patrné, že se mejlí všickni ti, kteří tu horu Zřít, Zdřít, Hříb, Zříp nebo Rzipt nazývají. Jinak se jmenuje také Roudnická hora, poněvadž toto město jí nejbližší jest, aneb také Svatojiřská hora, podle onoho na ní vystavěného chrámu ke cti svatého Jiří.

Podle p. kanovníka Kreibicha má její severní šířka 50° 23' 18", její východní délka 31° 57' 30", podle c. k. hvězdáře p. Davida má její půlnoční šířka: 50° 23' 18", její východní délka 31° 57' 21".**)

Její vzdálenost od Mělníka vynáší 7219 vídeňských sáhů a od Petřína (Lorenzberg) 18237 vídeňských sáhů. /6/

Leží pak o 136 vídeňských sáhů veš než Praha a o 69 vídeňských sáhů veš než Petřín.

*) „circa montem rip inter fluvios Ogram et Vultavam primas posuit sedes ...“

Její vyvýšenost nad mořem v Hamburku, kde Labe v moře vtýká, vynáší 1383 stěevíců aneb 230 ½ vídeňských sáhů.

Na této hoře se již také po několikráte měřičská pozorování prostředkem ohnivých nástrojů konala, která na jiných českých horách a jednou až u Mnichova (München) spolu uvažována byla.

Povrchnost její má 131 jiter a 401 čtverečních neboliž kvadrátních sáhů^{*)} a 3500 kroků aneb skoro hodinu cesty v okršlku.

Půlnoční a východní stranu příkrývá jehličné dříví a na polední patě vysazeno bylo listové, ale nešlo. Západní a polední strana slouží pak ovčímu dobytku k pastvě. Domejšlejší se někteří, že jako Petřín, Žižkov (Žižkaberg), Bílá hora, rudní hory v Míšni a Krkonoše, pak Brdy v berounském, druhdy podbrdském kraji, tak že také Říp náleží k hercynskému lesu.

Jest však poslední z onoho pohoří bazaltových homolí, které západní a půlnoční pomezí Čechie ohrazují,^{**)} a poslední se /7/ Slánskou horou v kraji rakovnickém z těch hor, které po mokru prostředkem zudce (Trapp) se zplodily.^{***)}

Tato hora jest podlouhle homolatá, táhne se od poledne k půlnoci s hřbetem v prostředku vyvýšeným a jest na všech stranách dosti příkrá, však více na půlnoční než na polední straně.

Poněvadž sama jediná na daleké, rozlehlé rovině stojí, pročez oku rozkošné vzezření působí. Pro to její osamělé položení jest jí také ze všech stran již zdaleka viděti a ona vábí všech lidí oko na sebe. Její vrchol jest zpleštělý a chrám na něm vystavěný ji ozdobuje. Již její kuželatá podoba okazuje, jakým způsobem hora ta mohla se zploditi a z jakého druhu země a kamene složena jest. Při pozornějším zkoumání se shledá, že skutečně z vrstvy bazaltu (čediče) jest složena, který však v nepravidelných podobách se vyskytuje a jen na severozápadní straně v způsobě sloupu (Säulenstein, čedeň) v průměru asi půl druhého stěevíce se ukazuje. Tento bazalt jest nášedivěčerný, vnitř tmavý, jen semotam stkvělými

^{**) Geographische Ortsbestimmung von Rothenhaus, von Alois David, Prag 1820.}

^{*) Retčsches [originál nečitelný] Fassinsbögen.}

^{**) Beschreibung des Hasenberges in D. Mayers Sammlung physte. Aufsätze. Dresden 1791. Th. 1. S. 156.}

punktíky /8/ prosvítající; lomu nerovného; a hrubého zrna, a bývá v menších částkách magnetem přitažen. Mimo bazaltový kryzolit (olivín) jsou jemu také ve velmi malých částkách leskavec (Hornblende) a magnetyčná železná zrna přimísena.^{*)}

Druhý způsob tohoto bazaltového kamene jest drobnějšího zrna a třetí jest bledší barvy nesoucí na sobě patrné známky porušenosti povětřím způsobené.

Tato bazaltová hora jest 76 sáhů a 5 stěvíců nad svou patou vysoká a její kámen silně znepokojuje jehlu magnetyčnou. Neb když se na patě hory pozoruje, tak jest viděti, že její ostří zrovna ku Gelči (Sedlo) na půlnoc ležícímu s maličkým uchýlením ukazuje, jestli se ale zavře a na jedné od chrámu 32 sáhů ke vsi Ledčické ležící vyvýšenině otevřená položí, spatříme s podivením, že v tom samém okamžení svým půlnočním ostřím (Nordpol) na východ ku Praze se obrátí.

Co se týká zplození se této hory, mám za to, že zde mínění těch platí, kteříž vodu a její oučinky za příčinu zrození se všeho bazaltu udávají. Když hluboká a široká do- /9/ lina země české ještě nesmírným jezerem jest byla,^{**)} naplavila sem snad voda písku, na ten usadila slín (Märgel), pak proměnila tuto svou usedlinu v drolu (Wacke) a posléze v opravdový bazalt.

Však tím nezamezuji mínění těch, kteříž za příčinou zplození se všeho bazaltu oheň přijímají. I máť také zdejší bazalt některé známky sopečné plodiny; jest nášedivěčerný, třen dá bělošedou čáru; sleje se velmi brzy ohněm v černou škváru; má v sobě železo, a proto oučinkuje na magnetyčnou jehlu, leskavec (Hornblende) jest jemu přimísen, dá se jako mramor hladiti, na plátky rozložiti, zvětří jako láva, a když po dlouhý čas na povětří zůstane, promění se jako ona v černou prst', která pak jako rozdrobená láva velmi ourodná jest, dá na ocelu oheň. Tato hora sama sebe mohla jako Vezuv vyvrhnouti, a když vody ustoupily a na zápalné hmoty oučinkovati přestaly, ztratily jsou i tyto své další oučinkování. Púhoří oněch osaměle stojících a napořád bazaltových homolí, jakož /10/

***) D. F. A. Reuß über Trappformation. Dresden 1794, Th. 4. S. 320.

*) D. F. A. Reuß Beiträge zur Mineralgeschichte Böhmens in der Samml. physik. Auslässe von D. I. Mayer. Band 4. S. 37.

**) Již Gruber měl za to, že Čechie byla jest někdy velikou nádržkou vodní. Ve svém spis: Beobachtungen aus Reisen nach dem Reysengebirge.

jsou: Říp, Klepy (Hasenberg), Loboš, Košťál, Milešovská hora a jiné až k Varům Teplickým, dává též jisté návěští, které však rozhodnouti já sobě netroufám.

Tento bazaltový kámen není v zdejší krajině zcela bez užitku; labský jez v Roudnici jest z něho vystavěn, město samo ním vydlážděno; užívá se ho k zakládání a k opravování veřejných silnic a na jiná ještě stavění.

Velmi staří lidé jistějí, že chrám na hoře dolejšímu okolí vždy více a více viditelným se stával, oni pamatují, že za jejich mladých let jen věž a střecha chrámová z roviny k spatření byly, a nyní jest již z mnoha stran chrám v své celé velikosti viděti. To okazuje, že se zevnitř s horou tou ustavičná změna děje, jejížto vrchol nepochybně působením vody a povětří rozpuštěn a vodami spláknut bývá.

Podivné sesutí země stalo se na polední patě této hory třetího listopadu 1824. Čtyry dny po sobě silně pršelo; tím země, která již bez toho prejšťicím tam se pramínkem svlažována bývala, tak promoknula, že povrchnost asi pod 2624 čtverečních sáhů země dolů se svezla. Jeden strom bylo viděti hlouběji propadnutý, jiný šikmo postavený a šest jiných bylo ze /11/ svého místa šest loket dále ku polední straně svezeno, jenž však příští jaro bujně opět vypučily.

Okolní obyvatelé říkávají: „Když má Říp čepici,“ to jest, když jeho vrchol mlhou zastřín jest, „že bude pršeti, a když čepice nemá, že pěkné povětří bude.“

A toto pozorování se vždycky vyplní; neb kdyby bylo nebe sebe jasnější, jest-li ale vrchol hory té – což se často náhle stává – zamračen, může se s jistotou předpověditi, že pěkné povětří stálosti míti nebude, a byť by i tlakoměr (barometer) nejpěknější povětří připovídal. Naproti tomu můžeme jistotně krásné a suché počasí očekávati, a byť by k tomu žádné čáky nebylo, když vrchol té hory jasný se ukazuje.

Mimo to hora ta také povětří rozděluje a často oblaka a mračna na sebe přitahuje. Obvyčně přicházejí sem oblakové a všechna mračna od západní strany z rudních hor; vrazivše na Klepy (Hasenberg) dostanou severovýchodní tah ku Gelči, odtud teprv nahoru podlé Labe táhnou. Častěji bývají ale na své cestě od Řípu buď z částky, aneb docela

přitaženy, kolem kterého oblouk udělavše, dáleji pak beze vší překážky k severovýchodní straně táhnou.^{*)}

Co Balbín před 150 lety pozoroval,^{**)} že se zde lišky, orlové, sokolové a jiná dravá zvířata zdržují, nemá se již tak za nynějších časů. Neb kdyby i také takovému příchozímu se zalíbilo, déle se zde pozdržeti, byl by jistě kořistí bedlivého myslivce, který takého nevídaného hosta pro dobré malé zvíře zde netrpí. Však nesčíslný počet jest zde domácích křídlatých a opeřených zpěváků.

Ze vzácnějších bylin následující rostou na Řípě:

Stejnovysoká lnice, *camelina fastigiata*. Pastvinný popelník, *cineraria campestris*. Jazykovitý kozinec, *astragalus hypoglottis*. Velkokvětá hlavěnka, *prunella grandiflora*. Sívá mrvka, *festuca glauca*. Prostřelenec křížový, *hippion cruciatum*. Tařice chlumní, *alyssum montanum*. /13/ Huseník písečný, *arabis arenosa*. Svízel sivý, *galium glaucum* a j. v.

Mezi polední a východní stranou prejšť se živý pramen, který se však v okolních polích tratí; druhý takový pramen jest na polední straně, jehož voda se vodí do knížecího pod Řípem ležícího ovčince; a na východní patě své má třetí, jehož hojná voda velmi dobrá jest.

Jeho Osvícenost panující kníže Ferdinand Filip z Lobkovic, Vojvoda saganský, dal sobě (r. 1780) tuto vodu daleko za sebou přinášeti.

Když však z této studánky příliš mnoho vody se pramení, obává se zdejší rolník neourodného roku.

Tato poslední studánka bylat' sice již od dávných časů zděmi ohražena; než roku 1821 dal ji p. Karel Ruß, syn tehdejšího knížecího vrchního správce lesů z Roudnice, jmenovitým nákladem vyčistiti, rozšířiti, novou zdí ohraditi, vyklenouti a okrášliti. Též vede k ní z dolejší cesty nově založené stromořadí, které jak pocestného, tak i unaveného žence zve ku požívání této výborné /14/ vody. Kolem studánky jsou drnová a kamenná sedadla, a až ti znovu zasazení stromečkové dorostou, líbezný stín zde odpočívajícího občerství.

^{*)} Hesperus, Jahrgang 1819. Nro. 44.

^{**)} Misc. Dec. 1. Lib. 1. cap. 65. pag. 148.

Snad i to tré železných, až doposud k žádnému užitku neobrácených židel v Roudnici počátek svůj bere ve vnitřnostech Řípu; poněvadž tamější bazaltový kámen částčky železa v sobě má a všechny ostatní studně a studánky v Roudnici, které výš leží, čistou pitelnou vodu mají, kromě těchto tří červených, které mnohem hloub se prejtí.

Roku 1778 jeli na koních až na vrchol hory slavné paměti císař Josef II. a Laudon, by té rozkošné vejhlídky použili, která se zde oku otvírá.

A kdo jest s to tu přeutěšenou krajinu popsati, která pod Řípem jest rozprostřena. Při jasné obloze jest odtud viděti Pražský Hradcín, Hvězdu u Prahy, Smečno, Mšec (Kornhaus), Levín, Bezdězy, Zelenou horu, Mědec (Kupferberg), Lounsko, Jílovsko, Děčínsko, Boleslavsko, Českou Lípu, Kouřimsko a 20 hodin vzdálené Kolínsko. Nesčíslné půvabné setby v rozmanitém rozmaru podob a barev /15/ vstupují z tohoto položení vzhůru, tratíce se teprv v tmavých oužlabinách dalekých pohoří. Pata hory jest okolo českými sídly obroubena a veliký počet vesnic a několik měst vestříc se staví pozorujícímu oku v rozlehlé krásné krajině, což vše jí neobyčejné živosti dodává.

Nejobzvláštnější ale zřet, jež sobě zde oko nejvíce oblibuje, jsou dvě řeky Labe a Moldava do nižších krajin tudy mírně a jemně se ubírající. Sivou a rmutnou Moldavu čisté a jaré Labe pod Mělníkem pije a ještě daleko se od něho svou rozeznává barvou. Však co věrná jeho spoludružka pomáhá mu nákladem obtíženě lodě odtud dále k obživnému Sasku nésti a náramným zalíbením dívá se oko na plápolající korouhve lodní. Prudká Oharka, která se s nimi u Terezova schází, již zdaleka také prosvítá a oko příjemně pojímá. Pohled na to tré řek, které krajinu jako v ostrovy dělí, v rozličných tocích zavlažuje a břehy žízné a ourodné činí, jest nad míru krásný. Říp pak sám velebně v temné kráse pne se vzhůru, ne sice v oné vznešené rozmanitosti skalín a rozpuklin alpických, však svou pozdviženou, vysokou hlavou pojímá líbezně duši lidskou a rozum k vyšetření /16/ svých povah zůve. Co vznešený král strmí k nebi a hrdě dívá se po krajině rozlehlé a nedohledné, která pod ním leží a nad kterou panovati se zdá. Libě v podobě okrouhlé z vnitřnosti země se pozdvihuje, jakoby věděl, že krásodárce celé krajiny jest, jako by pravil: já jsem z tebe v mladistvé síle vyrostl, abych nad tebou panoval.

Před sebou, mezi západní a půlnoční stranou, vidí nedaleko Libochovic parohatý Klepy, a ač jsou silným sokem jeho, zdá se předce, že zříceniny veleslavného hradu (Hasenburgu) oplakává, který již za časů vojvody Hostivíta na vlastenské půdě se stkvěl a někdy toho svého soka okrašloval.

Přerozkošný jest sice tento obezřet, který zde oko pojímá; duch lidský zemských strastí poněkud zbaven, okouší zde jakéhosi odlehčení a nevyslovitedlnou libostí obdivuje tu člověk – krásnou přírodu Boží. Ale bývá odtud časem také divadlo hrozné a strašlivé.

Tak smutné divadlo ranilo zde oko r. 1784 dne 28. února, když Oharka, Moldava a Labe 16 stěvíců zvejší nad svou obyčejnou /17/ hladinu se rozvodnivše celou krajinu potopily a v náramné pusté jezero jsou obrátily, pak r. 1821 dne 14. srpna; ale nejsmutnější vzezření představilo se oku dne 28. června r. 1824. Tenkráte rozvodnily se tyto řeky jen 12 stěvíců zvejší a nedosáhly ani vejšky od roku 1784; ale toto vystoupení vod ze svých řečišťat bylo z té příčiny tak hrozné a strašlivé, poněvadž právě hojné plodiny zemské dozrávaly, a tak daleko a široko zatopeny byly. Pročež požehnání země prudkým rozvodněním zmařeno, a tak naděje celého roku okamžením v nic uvedena byla.

Krajina okolo Řípu byla již 500 let před narozením Páně lidem osazena a vzdělávána. Tenkráte zde pobývali Bojové, byvše pak od silnějších Markomanů za Marbuda podmanění, museli se lidem poddati, dílem jinam putovati a sobě sídla hledati.

Že tito dva národové zvlášť v této krajině řípské bydleli, dovozují dva staří spisové^{*)} a pak tyto dvě události, že /18/ na panství zebuském u vsi Radouně celé zdě^{**)} a na hornobeřkovském panství ve farním místě Černoušku dvě nádoby a peníz, nepochybně z oněch časů, vykopány byly.^{***)} A nebylo divu, že tuto třemi řekami zvlažovanou a ourodnou krajinu zprvopočátku sobě oblíbili. Říp, v tak veliké a rozlehlé rovině osaměle

^{*)} 1. Estque situs montis inter flumina Albeam, Multaviam sive Wltawam et Egram. Ibi primum inceperunt colere et habitare terram Boëmia. Chronicon anonymi in Dobneri Mon. Tom. III. pag. 47.

2. Erat autem Boëmia terra nemorosa, silvis densissimis, mille et fructibus et bestiis feris gratissima, in qua quidam socii circa montem Rzip inter duos fluvios, scilicet Egram et Wltawam, primas sedes statuerunt. Chronicon J. Marignola in Gelasii Dobneri Mon.

^{**) Gelasii Dobner tom. 2. pag. 311.}

^{***)} Pubitschka 3. Th. S. 481.

stojící, hned v prvním vzezření musel jim do očí padnouti, všeho povážení hodným se jim státi, jejich zvědavost vzbuditi a jich na sebe pozorných učiniti. /19/

Když však Markomané, vábeni marnou toužebností po lepších obydlích, do teplejších jsou odtáhli krajin, přiosovili sobě Gothové opuštěnou zemi, a když tito zase Lombardům ustoupiti musili a dobrovolným se vystěhováním těchto posledních země zase lidí prázdnou se stala, obsadil ji zponenáhla okolo léta Páně 500 národek slovanský, který též domácích svých sídel opustil, by sobě pohodlnějších zaopatřil. Jako všecka putování národů od východu k západu se stala, tak i tito naši předkové z krajin na východu ležících sem jsou přišli. Kosmas a po něm všickni kronikáři vlastenští svědčí, že první naši otcové v této krajině nejprve se usadili.^{*)} Vůdci svému, který je sem vésti začal, (neb jak pozdější se domnívají: začech) dali jméno Čech, sebe pak po něm nazvali Čechy a novou svou zemi, zemi Českou. /20/

Dávnověká pověst klade vůdci Čechů, když vystoupil na tuto horu, některá slova v ústa, kteráž duchem básnířským nadechnutá se zdají. Snad přijda sem k patě této hory a prohlížeje svou novou osadu, s roznícenou myslí zvolal: „O, věrní společníci, kteří jste se mnou daleké, široké krajiny prošli, zastavte se zde a odpočiňte zemdlým oudům svým. Vzdejme svým domácím bohům, oběti příjemné a milé, jichžto pomocí a pod jejichžto opatrováním jsme do této země šťastně přišli. Totě ta země zaslíbená, ode mne vám připovězená, plná zvěře a ptactva, bohatá na pěnícím se mléku a sladkém medu a k obývání jasným, zdravým vzduchem zaopatřená. Vody chutnými rybami obživené ze všech stran sem proudem tekou. Zde vám ničehož chyběti nebude a ničehož zde není, coby vám škodilo. Zdrávas země vyžádaná, nám přisouzená! Zachovej nás zdravé a šťastné a naše zde rozmnož pokolení. Země rozmilá, budiž ode mne políbena; a vy, bohové, slyšte prosby mé! Nenechte nikdy pokolení toto zde zhanobiti; ať kvete v silných potomcích ještě na tisíce věků a plesajíc ať žehná té zemi, kteráž hojností všech plodin je obohacovati a oblažovati bude.“

^{*)} in principio se locantes sub monte Rip elegerunt sibi iudicem, complanatorem rixarum nomine Crok. Chronicon anonymi in Gelasii Dobneri Mon. Tom. III. pag. 43.

Domnívají se někteří, že první vůdce Čechů v Ctiňovsi, ve vesnici na po- /21/ lední straně pod horou ležící, pochován jest byl, pro kterou příčinu tato ves jméno cti obdržela; jiní praví, že na Řípě pohřben byl jest; a ještě jiní tvrdí, že město Budec čest mělo pohřebním místem prvního vůdce Čechů býti.

Český historik Hájek († 1553) byl první, který o jeho pohřbení v Ctiňovsi nám zprávu dal. Nejosvícenější kníže Filip z Lobkovic, slavné památky tehdejší pán této krajiny, dal sobě od obyvatelů vyznamenané místo se vší péčí zryti, však se nenašlo ani dost málo zpráchnivělých kostí, ani žádného znamení pokušeného aneb konaného rytí země. ^{**)}

Od této hory nazýval se za starodávných časů celý okršlek a ještě r. 1442 jmenoval se Zbinko Zajíc z Hasenberku předníkem kraje Řipského.

Již svrchu bylo pravíno, že spláknutý vrchol této hory chrám ozdobuje; poněvadž pak i tento chrám velmi znamenitý jest, a vlastně tohoto spisu příčinou byl, tedy povíme také o něm, co právem sluší. /22/

Chrám svatého Jiří /23/

[/24/ prázdná]

^{**)} Gelasii Dobneri Annalium Hagecianor. p. II. pag. 54.

Chrám svatého Jiří

Způsob stavení tohoto chrámu má do sebe všechny známky dávnominulé starožitnosti a nelze pochybovati, že chrám ten z prastarodávných časů pochází. Dvě toliko síně byly k němu v pozdějším čase přistavěny, které však, místo co jej měly kráseliti, spíše jej ohydily, celému pohledu naň bránily a jeho původní starožitné kráse újmu činily. Nad jednou, kteráž byla na východní straně ku kostelu přistavěna, měl poustevník, v předešlém století se zde zdržující, komůrku s kamnami, kteráž však letošního roku s oběma síněma při obnovení téhož chrámu rozbourána byla. Chrám pak sám jest do kola stavěný, jeho tvormy jsou okrouhlé a hrubých hmot tak, jak jest to viděti na všech v maurickém způsobu vzdělaných staveních. K východní straně jest oltář a na západ jest rovně, dokonale okrouhlá věž k chrámu přistavěna. Chrám má v největší šířce 10 a čtvrt lokte a jest 16 loket až ku klenutí vysoký. Věž má v svět- /25/ lostě 4 a čtvrt lokte zšíří a 23 loket zvejší. V ní jsou dva zvony, jenž svými stříbrohlasými zvuky povětří daleko široko naplňují. Až v Roudnici bývá jejich líbezný souzvuk slyšeti, a když z rána a z večera jejich posvátný zvuk po krajině se rozlívá, tu příčinlivý vinař i pilný rolník na chvíli od práce přestane, vroucím duchem k Stvořiteli veškerenstva se vznese.

Jindy zde bývaly tři zvony, ale jeden z nich, vyvolený v předešlém století za loupež od zlovolných lidí, shozen byv s věže dolů, se rozrazil. A když jej svatokrádežná ruka docela roztlouci nemohla, zůstal na stráni ležeti, až pak nalezený do Roudnice přivezen byl, kdež se až doposud zachovává.

Z těch dvou zde pozůstalých má větší půldruhého lokte a menší loket a pět palců v průměru. Nejmenší z nich nemůže se svým stářím proukázati, nenesa na sobě roku žádného, prostřední jest od roku 1491 a největší od r. 1509, jsou ale napořád českými nápisy opatřeni.

Nejmenší, kterýž se v Roudnici dochovává, má následující nápis: /26/ tento zvon slit ve mne matky boží swatého Wacław.

Prostřední:

letha buozyho tysycyho CCCC dewadesateho prwnyho tento zvon slit gest przed swatym wondrzydem.

Největší:

Letha buozyho tysiceho pietystého dewateho ke cti a k chwale panu buohu y wssiem s. a milému s. Girzy na rzipt tento zvon dyelal mistr tuomass w lytomierzyczich.

(následují některá slova bez smyslu, nepochybně k vyplnění místa):

martyn zie wnetyse.

Následující posloupné povídání, tentýž chrám se týkající, zachovává se zde mezi lidem až do dnešního dne:

„Když se psaly tři šestky, byl zde kostel pohanský, když tři devítky, byl tu kostel křesťanský.“ Víře se podobá, že zde naši pohanští předkové chrám jsou měli, v kterém Radagosta (Radhosta) obzvláštními oběťmi ctili. /27/ Neb i ti Slované, kteří u řeky Moravy jsou zůstali, a tudy Moravany se nazvali, tomuto Radagostovi chrám ve své krajině vystavivše, jej ctili.

Tento pohanský bůžek měl hlavu člověčí, tělo jako had, v ruce kouzelnou hůl a před prsama býkovou hlavu.^{*)} Podle jiných měl postavu reka na způsob starých řeckých vojínů, nad jeho lebkou stál dravý pták s roztaženými křídly, maje zobák k pohlcení ulovené kořisti otevřený na znamení vojenské síly. Obličej měl jasný a veselý, plný směrlosti a bezbázlivosti. Na prsníku bylo viděti býkovou hlavu na znamení tělesné síly. Ostatní oudy těla přikrývalo jakési až na kolena dosahující vojenské roucho. V levé ruce držel halapartnu, která na nožním podstavku upevněna byla. To nepochybně za oněch šťastných časů, když křesťanská víra oblohu českou osvěcovati a svými Božskými paprsky ohřívati počala, bylot' příčinou, že zde tento pohanský rek ustoupiti musel onomu nábožnému a svatému rytíři z Kapadocie. /28/

^{*)} Georgium nordslavischer Gottheiten von Minden.

Tak učinil i vojvoda Věnceslav Svatý, veda lid svůj k uctění sv. Víta, aby tím spíše jej od zamilovaného bůžka Svantovíta aneb Vitislava odvrátil. Dle svědectví Marignoly, který za časů císaře Karla IV. živ byl, veleben byl jest již r. 999 v tomto chrámě Bůh pravý a jediný.

Příkladem děda, Vratislava I., syna Bořivojova, jenž na Sviňském vrchu, kde téhož času se stavělo na vojvodském hradě, chrám svatého Jiří stavěti dal,^{*)} pohnut jsa vnuk jeho Boleslav Nábožný, dal též na Řípu chrám na památku tohoto Svatého vystavěti. Jméno tohoto vojvody českého věčnou památkou se slaviti bude v dějinopisech země české; neb Boleslav, jenž vším právem příjmí Nábožného zasluhoval, byl nejhorlivější v rozšíření sv. víry křesťanské vlasti naší. A až jen laskavých prostředků k obrácení svého ještě pozůstalého pohanského lidu užíval, jen těch, které tato svatá víra schvaluje, laskavého totiž poučení a přesvědčení, předce toho sladkého zakusil potěšení, že ještě před /29/ jeho smrtí celá země pevným svazkem božské víry spojena byla. Tento vojvoda dal přes 20 chrámů Páně v zemi české vystavěti a jich vším potřebným, jako i všelikou ozdobou, opatřiti.^{**)}

Roku 1126 vtrhl císař Lothar s Sasíky do Čech. Nesčíslní zástupové ozbrojenců doprovázeli jej v tomto válečném tažení a vlasti naší hrozilo nebezpečství nesmírné, že totiž rukou nepřátelskou popleněna a podmaněna bude.

U Chlumu setkala se vojsko české s nepřáteli mnohem silnějšími na počet. Kaplan vojvody Soběslava, nesa kopí svatého Václava v čele českého vojska, nadchnul tyto vlastenské bojovníky jadrnou řečí k největší hrdinské udatnosti. Jako rozdráždění lvové vtrhli na zástupy nepřátelské a svedli dne 18. února téhož samého roku tak krvavou bitvu, že Sasíci od tohoto svého pobytí nový věk počítati jsou začali. Vojvoda Soběslav horkosti rekovného srdce svého zaveden, přišel sám svým živo- /30/ tem do největšího nebezpečství, z kterého jedině nepřemožitelným hrdinstvím svých statečných Čechů mohl vysvobozen býti. Bohu na poděkování, že císař Lothar poražen a Sasíci tímto tak

^{*)} Hammerschmid Prodr. glor. Prag. pag. 382.

^{**)} Dobneri Annal. Hagec. P. IV. pag. 413.

rozhodnutým vítězstvím zkroceni byli, dal vojvoda Soběslav toho samého roku (1126) velmi zpustlý chrám svatého Jiří na Řípu zcela obnoviti.^{***)}

Tento obnovený a okrášlený chrám dal pak Soběslav holomuckým biskupem Jindřichem Zdíkem, který z rodu vojvody Přemysla pocházel a toho samého roku za biskupa holomuckého vyvolen byl, co nejslavněji posvětití.^{*)} /31/

Chrám svatého Jiří pro svou starožitnost v takové byl vážnosti, že hned za tehdejších časů, když v Praze biskupství založeno a na děkanství rozděleno bylo, tomuto okršlku se dalo jméno: děkanství řípské. Tak byl později, r. 1523, kněz Valentýn, farář v Charvátci, spolu děkanem kraje Řípského.^{**)}

K tomuto děkanství náleželo 34 následujících farních kostelů:

Strazkow, Wrarno, Chrzin, Zemyech, Welvar, Weprzec, Budecz, Svvrskyn, Holubicz, Poczap, Czernucz, Slatina, Lupecz, Nelahoziovves, Nabdin, Kmetynavvess, Minicz, Nuthomicz, Hospozyn, Nyzieboh, Libezicz, Czrmiczek, Hradecz, Wskur, Malovvar, Hobssowicz, /32/ Chrvvatecz, Bechlin, Czietovv, Wlynavvess, Rzip, Ledczicz, Unetiez, Czietovv Joannis.^{***)}

Mezi těmi sem náležejícími chrámy byl také onen nejstarší a nejprvější v Čechách vystavěný, totiž Levý Hradec nad Moldavou nedaleko Ounětic,^{****)} v kterémž svatý Vojtěch za biskupa byl vyvolen,^{*****)} v kterémž kněz Kaich první oběť mše svaté v Čechii konal, kde svatý Strachota (Methud) svátosti rozdával a kde nepochybně svatá Ludmila se

***) Georgii Barthodi Pontani a Breitenberg Bohemia pia. Francofurti 1608. lib. 1. Historie Hájková na rok 1126.

*) 1. Ejusdem temporis curriculo capella in monte Rzip nun cupatur. Sobieslaus dux serenissimus destructam reconstruxit, quam Zdík sanctae Olomucensis ecclesiae venerabilis episcopus pristinae dotis juri instauratam cum summa reverentia consecravat. Contin. Cosmae p. 4.

2. Joanni (episcopo) in cathedra successit Henricus Zdík, ... primam pontificatus muneris exercendi occasionem hoc ipso adhuc anno (1126) illi praebeuit Sobieslaus, cum ase in monte Rzip restauratum sacellum per ipsum consecrari fecit. Annal. Hagec. Tom. VI. p. 189.

**) K. Lehntafel, schwarzes Register der Zeugenaussagen de anno 1522. Nr. 2. S. 284.

***) Codex Biblioth. Archiep. cui titulus est: decimae ecclesiasticae an. 1384 in Balbini Miscel. hist. Boh. dec. I. lib. V. p. 13.

****) Pubitschka 2. Th. S. 24.

*****) Cosmas Dec. in Chron. Edit. Freher p. 8.

synem svým Svytihněvem zároveň pokřtěna byla.^{*****)} V tomto nejstarším českém chrámu nekonal /33/ se tehdaž služby Boží ani v latinském, ani v řeckém, nýbrž v slovanském jazyku.^{*****)} Tak jako k řípskému děkanství náležel nejstarší kostel v Čechách, tak také sem první patřila škola, kteráž ve vlasti naší byla založena. To byla škola budecká, v kteréž Libuše, Přemysl a svatý Václav se učili.

Roku 1384 platilo Řipské záduší desátý díl svých čistých ročních příjmů králi Václavovi IV., jakožto příspěvek na cestu do Říma skrze jeho korunovaci předevzanou, ale nevykonanou.^{*)} Kostel svatého Jiří měl toho roku půlpáta hřiven stříbra čistého užitku a z toho platil králi 36 českých grošů, asi dvanácte zlatých v stříbře podle našich peněz.^{**)} /34/

Za nynějších dnů má chrám svatého Jiří na jistinách pod obyčejné ouroky 6505 zl.11. kr. víd. čísla, 23 tak nazvaných železných krav, jedna za 28 kr., na polnosti 33 jiter a 1150 čtverečních sáhů, kteráž za 123 zlatých ve stříbře pronajata jest.^{***)}

Z toho jest viděti, že záduší Řipské v postupnosti času o mnoho se zlepšilo a že nynější činže toliko z polí více vynáší, než r. 1384 všecky čisté příjmy tohoto kostela vynášely.

Nyní ale pomáhá také častěji záduší svatého Jiří svou mohovitostí nastalé své matce, chrámu proboštskému v Roudnici, a pročež panuje mezi lidem ta povídka: „Záduší Řipského kdyby tu nebylo, kostelu v Roudnici mnoho by chybělo.“ Chrám sv. Jiří byl jindy farním kostelem; farářové bydleli v Netěši (před časy Mnietieš) ve vsi asi čtvrt hodiny od hory ku polední straně ležící. Mimo Netěš byly sem ještě Rovný, Ve- /35/ sec a Krábšice, vesnice okolo Řípu ležící, přivtěleny.^{****)}

Ještě v rocích 1570 a 1577 byly zde každou neděli a každý svátek služby Boží konány a vrchnosti tohoto chrámu byli jsou opatové kláštera Strahovského. Tentýž řád ujmul tento

*****) Pubitschka Chron. Geschichte Böhm. 2. Th. S. 28.

*****) Pubitschka Chron. Geschichte Böhmens. 2. Th. Seite 28.

*) Balbín v předmluvě ku knize svrchu poznamenané: Codex decimar. ecclesiast.

**) Tamtéž na stránce 13.

***) Zádušní oučty chrámu svatého Jiří v proboštském archivu v Roudnici.

****) Manuale Capit. Pragense. XIV. tom. 1.

chrám r. 1138, okolo kterého času byl do Čechie přesazen, a přišel v držení téhož chrámu skrze toho samého holomouckého biskupa Jindřicha Zdíka, který roku 1138 na cestě do Jeruzaléma též do tohoto řádu vstoupil a následujícího roku svým přičiněním jemu k jeho nadání mimo jiné ležící statky také ves Netěšskou s horou a chrámem vyjednal. *****)

Léta 1577 přikoupil Pan Vilém z Rožmberku za 1760 kop českých grošů Netěš se vším přináležejícím k panství svému Roudnickému a od toho času jest milostivá vrchnost vojvodství roudnického spolu vrchností na Řípu. Od toho času jest také fara v Netěši vyzdvížena a chrám svatého /36/ Jiří k proboštskému chrámu v Roudnici přivtělen. Však až do roku 1784 bývali sem pochováni zemřelí osadníci z Rovného, Vesce a Krábšic. Hřbitov již od prastarodávna k tomu ustanovený byl kolem chrámu na půlnoční a západní straně. Třetí pražský arcibiskup, Jan Supířkrk († 1400, Crugerii sacri pulveres), jehož vikáriusem byl sv. Jan Nepomucký a kterýž arcibiskupství pražské za krále Václava IV. spravoval, častěji v Roudnici, kterouž tehdejší arcibiskupové v držení svém měli a kde mnoho užitečného i krásného zřídili, jest se zdržoval. Často bylo toho ctihodného nejvyššího kněze viděti, an sám jediný nočního času z Roudnice na Říp bosýma nohama putoval, by zde, blíž jsa sídlu Otce světél, posily s nebe vroucí modlitbou sobě vyprosíl proti oněm časům, kde často právo křivdě ustoupiti muselo. Prosební putování na den sv. Jiří, které, jak Balbín praví, za jeho času na Říp se konávalo, již před ním dlouho v obyčeji bývalo; neb již r. 1597 za času probošta Kirchbergra schválila a znovu uvedla nábožná Polyxena z Pernštýna, vdova po Vilímovi z Rožmberku, a která potom r. 1603 dne 23. listopadu veleslavnému Zdenkovi Popelovi, /37/ knížeti z Lobkovic, ruku podala, to obyčejné tam putování ve svátek sv. Jiří, kteréž také až doposud každého roku první neděli po sv. Jiří z Roudnice se koná. Roku 1826 bylo ale odloženo, jakož i celá tato slavnost, která se zde obyčejně tuto neděli děje, na šestnáctou neděli po sv. Duchu z té příčiny, poněvadž tento starožitný chrám, kterýž od svého obnovení od léta 1126, podkud známo jest, žádného hlavního opravení nedostal, leč že r. 1798 byl obvrhován, letošního roku zcela opraven býti musel.

*****) Annales Praemonstrat. tom. II. Columna 59. 61. 64.

Sluší připomenouti, že též v roce 26., ale v století dvanáctém po tom tak slavně vydobytém vítězství u Chlumu vojvodou Soběslavem, obnoven byl. Roku letošního, jenž jest opět 26. po sedmi stech letech zase chrám svatého Jiří vychází obnovený z rukou stavitele. Však nebyla ta slavnost letošního roku bez dostatečné příčiny právě na neděli šestnáctou po svatém Duchu odložena. Pakli tato náboženská slavnost již sama dosti jest paměti hodna, tedy tou dávnověkou případností ještě pamětihodnější se činí. U Chlumu se stateční Čechové před sedmi sty lety rekovskou udatností svou osvobodili ode jha cizího. Komu však dobro drahé vlasti /38/ na srdci opravdově leží, zpomíná zajisté ještě na ony krvavé dny 29. a 30. srpna roku 1813.

Podruhé přikryla nesčíslná nepřátelská vojska planiny chlumské; jako vlny rozvodněných řek valili se nepřátelští francouzští zástupové dále a dále, hubíce, pohřížíce cokolivěk se jim vstříc postavilo; však konečně našli pevnou hráz – v obětovaném, šlechetném srdci rekův spojených, statečných, udatných! – Síla nepřátelských pluků bylat' potřena, hrdost jejich zkrocena a předrahá vlast po druhé u Chlumu od cizího jha osvobozena! – A který den v celém roce mohl přiměřenější k slavnosti opětovaného posvěcení téhož chrámu býti, jako ta neděle, která po oněch dvou krvavými známkami v letopisích české země zaznamenaných dnech přichází?

Tak došla tato pouze náboženská slavnost dvojnásobné paměti hodné znamenitosti a nepozůstává nic jiného, než aby také příjemné povětrí tuto neděli, kteráž na den 3. září padá, tuto slavnost zvelebilo.

Málo máme v Čechii chrámů Páně z takové starobylosti, jako jest chrám svatého /39/ Jiří na Řípu. Není pochybnosti, že za nejprvnějších časův v české zemi vykvétajícího křesťanstva byl jest vystavěn. On jest spolu důkazem, že oblažující světlo křesťanského náboženství, které nad oblohou českou za vojvody Bořivoje okolo léta Páně 874 v své celé jasnosti vzešlo, také brzy tuto řípskou krajinu svými blahými a ducha obživujícími paprálky ohřálo a zdejší lid ku poznání pravého Boha přivedlo. Bohu žel! že i zde v patnáctém století husitské třeštění mnoho našlo následovníků; a jako na jiných místech hubícími známkami se znamenalo, tak i zde smutných pozůstavilo památek.

V šestnáctém století dostalo toto husitské učení posily zvenku oním velikým oddělením od církve, kteréž se tehdaž stalo. A když za císaře Ferdinanda II. provozování téhož náboženství přísně zakázáno bylo a mnozí raději vlasti své než svých předpojatých mínění byli opustili, ostali předce jiní, víru svou tajíce, jak zde tak i na jiných místech, zvláště pak po březích labských. Po Labi bývali ze Saska knihami hojně opatřeni, a tak ve svém domnění posilněni. Za panování veleslavného císaře Pána Josefa II. přiznali se ti, kteří /40/ ve svém srdci katolickou víru nenáviděli, k vyznání augšpurskému, později ale obrátil se z nich veliký díl k helvetskému vyznání.

Tak zhaslo v mnohých ono původní, oblažující světlo katolického náboženství, kteréž otcové synům svým odkázali a v kterémž milionové lidí vzbuzení a posily, útěchy a radosti, štěstí a upokojení srdce jsou nacházeli a až podnes nacházejí.

Toto malé vypravování, jemuž dobrotivé shovnění od čtenářů žádám, nemohu bez vzdání srdečných díků zavřítí, kteréž povinen jsem důstojně velebnému panu Kašparovi Bouškovi, doktoru v mudrctví a bibliotekáři knížecí knihovny v Roudnici, za sdílení oněch pramenů a knih, jenž ku vypracování tohoto mého spisu prospívaly.

V Roudnici dne 20. července 1826. /41/

Poznámky k přepisu knihy Říp a jeho chrám

V přepisu výše jmenované knihy je zavedena současná pravopisná podoba, provedeny jsou změny, které se týkají především pravopisu, interpunkce, velkých písmen a kvantity (a→á, e→é, é→e, i→í). Pravidelné jevy dobového pravopisu jsou upraveny dle současného úzu (au→ou, e→ě, ey→ej, g→j, ě→g, i→j, r→ř, f→s, ff→š, v→u, w→v, y→i, y→j).

V nadpisu díla je opraveno velké písmeno ve slově chrám a vynechána je rovněž tečka za titulem (totéž i na dalších stranách, kde se jev vyskytoval). Velká písmena jsou ponechána ve slovech vyjadřujících úctu, např. jeho *Osvícenost*, *Otec světél*, nahrazena jsou v několika případech, tedy u výrazů *olivín*, *barometer*, *pán krajiny*, *děkanství řípské*, *saganský*, *hornobeřkovské*, *zebuské*, *budecká*, *chlumské*, *vikářiusem*, *důstojně velebný*,

doktor v mudrosloví, bibliotekář. Vynechány jsou tečky za letopočty, zachovány zůstaly pouze na s. 16 (26.) a datum 18. února (s. 13) bylo upraveno z *18tého*.

Ponechána je původní podoba zeměpisných názvů (např. *Moldava*). Jejich dnešní tvar je uveden ve slovníčku. Rovněž uvedený citát (s. 2) je ponechán v původní grafické podobě.

Beze změn zůstávají také morfologická specifika (*učitelův, předce, pozdnější, sedmistoletého, obého, na Řipě, na ocelu, zděmi, kamnami, síněma, křídloma, býkovou*) a hláskové zvláštnosti některých slov (*Dalemil, dýlka, spláknut, zpomíná*).

Poneháno je kolísání některých výrazů (*dějinopisích – dějinopisech, okuzuje – ukazuje, severnovýchodní – severovýchodní, Vácslavovi – Václavovi, Hasenburk – Hasenberk*). Zjednodušeno je psaní výrazů *kamenník, poustevnník*. Ve dvou případech je nahrazen symbol □ slovem *čtverečních* (s. 3, 15).

Upraveny jsou hranice slov v písmu, a to dle současného úzu, např. *byt' by, co by, se mnou, ode mne*. V přepisu není zachováno původní členění textu (stránkování).

Slovníček

s. 2. (a dále)

Alpen – Alpy

ειδω – vidět (řecky)

Moldava – Vltava

půlnoční – severní

s.3.

polední strana – jižní

zudce – [?]

s. 4.

v Gelči – v Želči [?]

Loboš – Lovoš

s. 6.

a j. v. – a jiných více

s. 6.

židel – zřidel

s. 7.

alpických – alpských

Oharka – Ohře

Pražský Hradčín – Pražský Hrad [?]

u Terezova – u Terezína [?]

s. 8.

Černoušek – Černouček

s. 9.

Budec – Budeč

Ctiňoves – Ctiněves

s. 11.

tvormy – cihly [?]

s. 14.

jedná se pravděpodobně o obce:

Straškov, Vrbno, Chržín, Zeměchy, Velvary, Vepřek, Budeč, Svorskýn [?], Holubice, Počáply, Černuc, Slatina, Lužec [?], Nelahozeves, Nabdín, Kmetiněves, Minice, Neutomice, Hospozín, Nížebohy, Líbeznice, Črmíček[?], Hradce, Vskury, Malovary, Hobšovice, Charvatce, Bechlín, Cítov, Vlíněves, Říp, Ledčice, Únětice

s. 15.

železná kráva – krávy spadající do vlastnictví obce nebo kostela, byly ale dávány do pachtu lidem, kteří za ně odváděli dávky, a to i po té, co kráva pošla, tzv. pachtovné (a tím i kráva) bylo tudíž věčné

obce Netěš, Rovný, Vesec, Krabčice

v knize jsou uvedeny tyto staré míry:

hřivna – jednotka užívaná v obchodech a v mincovnictví, prošla značným vývojem, rýnsko-kolínská hřivna např. 23368 g (počítalo se na ni 160 denárů), ve 14. století u nás užívaná hřivna těžká či moravská (rovna 64 grošům)

jitro – polní jednotka či míra plošná (5 provazců), v Rakousku měla 1600 čtverečních sáhů, což je 0,5756 ha

krok – míra udávající vzdálenosti (10 000 zhruba 7500 m – užíváno při vojenském mapování)

loket – základní délková míra od raného středověku – pražský: 0,59m, dlouhý: 0,67m, vídeňský: 0,77m, jako čtverečný byl mírou plošnou (0,6037 m čtverečných)

pole – délková míra: 12 čárek (0,0263 m)

sáh – délková míra (6 stop po 12 palcích), až do 70. let 19. století měřil v Rakousku vídeňský sáh 1,8965 m

střevíc – neboli stopa – délková míra, známá již od starověku, v Rakousku platila od 70. let 19. století, dělila se na 12 palců, v jednotlivých zemích se lišila, vídeňský střevíc měl 0,316 m, jako míra plošná platil střevíc čtverečný